

Фани Попова-
Мутафова
СОЛУНСКИЯТ
ЧУДОТВОРЕЦ
Български писател

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА
СОЛУНСКИЯТ ЧУДОТВОРЕЦ

chitanka.info

На проф. д-р. В. Н. Златарски

ЧАСТ ПЪРВА

ГЛАВА I

През един юлски ден от 1185 година два конника бавно изкачваха стръмната пътека, която водеше към кулата на търновските боляри. И двамата бяха русокоси, със светли зеници.

Единият имаше тъмnozлатни къдри с бакърен оттенък, очите му излъчваха студен блясък, в крепко стиснатите му челюсти се таеше мощна сила на хищник. Беше княз Белота, най-богатият владетел в Мизия.

Другият бе по-дребен и по-строен, със замислени очи — спокойни и ведри като безоблачно небе, голобрадото му лице бе нежно като на девица. Там, в кулите си край Камчия, боляринът Сеслав предпочиташе кротките радости на старите ръкописи, магията на багрите, които оживяваха в чудна пъстра игра по иконите на светии и чудотворци, и тихата песен на лютнята пред изкуствата на меча и лъка.

Сякаш огромна сребролюспеста змия, Етър обвиваше в гъвкава прегръдка болярската кула, която, стъпила крепко върху развалините на древна римска крепост, се отсичаше тъмна и строга върху бледата синева на небето.

Далече се тъмнееха вековните дъбове на Орловец, един дълъг златен облак притискаше синия гръб на Хемуса, сред огромната тишина на летния ден горещият въздух пърлеше като огън.

Когато приближиха желязната порта на голямото дебелостенно здание с малки прозорчета на втория кат, боляринът Сеслав спря за миг коня си и погледна надолу. Съвсем близо до реката се издигаше една малка неизмазана сграда. Княз Белота проследи погледа на другаря си.

— Защо външната мазилка още не е довършена?

Сеслав сви рамене.

— Нали знаеш. Парите никога не стигат.

Князът помисли малко и рече:

— Докато Белота има две аспри в джоба си, те ще бъдат за черквата. Но кажи ми поне завършиха ли майсторите зографисването?

Сеслав кимна с глава и двамата влязоха под тежкия свод на портата. Стражи се притекоха да поемат конете им. Докато изкачваха тясната каменна стълба, която отвеждаше в болярското жилище, князът рече замислен:

— Ако и Солун падне след Драч, трябва веднага да дигнем бунта.

— Аз мисля, че ще бъде по-добре да се почака. Защото, ако Солун падне в ръцете на норманите, също така лесно може да падне в ръцете на ромеите. Нека бъдем предпазливи.

— Не вярвам, че Андроник ще може да се бори. Много е стар вече.

— Андроник — може би. Но той има един мъж, от когото се боя много. Чувал ли си за храбростта на Алексей Врана? Той е от Самуиловото коляно, от рода Дука, през Владиславовите синове. Ами забрави ли ония трима братя? Сега те ще използват непременно уплахата в Царевград. Помни ми думата. Нали бяха предrekli на Андроник да се пази от човек, името, на когото започва с буквата „И“? Е добре, по-големият от двамата братя, които останаха живи, онзи, който беше избягал в България, се казва Исак.

Княз Белота се усмихна:

— Не вярвам на такива глупости.

Голямата ниска стая беше пълна с мъже, които оживено разговаряха с буйни ръкомахания. По-младият от търновските боляри — Асен, наречен още Белгун — се отправи с пъргави стъпки към новодошлите. Стисна крепко ръцете им.

— Тук са всички — каза той. — Коча, Татимир, Хръс, Иванко, Саца... — След това прибави по-тихо, извърнат към Белота: — Братовчедо, днес Ицо не е ли идвал у вас?

Белота поклати глава.

— Това момче се е изгубило от снощи. Мама плака цял ден. Аз все се надявах, че е у вас.

— Не ставай дете. Ицо е отишъл на лов и е останал да спи в манастира. Конят му тук ли е?

— Не.

— Виждаш ли? А нещо друго? Пратеникът върна ли се?

Сивите очи на Белгуна потъмняха. Между веждите му се отсече дълбока отвесна бръчка.

— Още не.

По-големият брат Тодор разговаряше в един ъгъл с някакъв възрастен духовник.

— За втори път ми се яви насън добропобедникът Димитър... — каза тихо йерей Василий — яви ми се и каза: „Бог ме поела да помогна на българското царство да се възобнови. Наближава великият час...“

Изведнъж върху плочите на двора звънна конски тропот. Някой изтича бързо по стълбите, вратата се блъсна широко и едно съвсем младо момче — задъхано, с блестящи очи — застана на прага и извика:

— Солун паднал!

Мъжете наскочаха, развикаха се, двама старци се прегърнаха просълзени, всички заобиколиха момчето, отрупаха го с въпроси. То мълчеше съвсем бледо и се усмихваше, гърдите му се вдигаха бурно в тежка умора. Съвсем бавно по бузите му полази гъста алена багра.

— Кажу ми, кажу ми, отгдеш знаеш? Гдеш ходил?

Тодор се провря между ликуващите и сложи ръка върху рамото на брата си.

— Отгдеш знаеш?

Иваница дигна към него очите си — синьо-зелени и дълбоки като море.

— Пресрещнах пратеника! Конят му беше много изморен, може би чак довечера ще пристигне. Върнах се сам, за да ви съобщя по-скоро — той избърса с длан мокрото си лице — норманите превзели Солун и с осемдесетхилядна войска потеглили за Царевград.

Стаята ечна от възторжени възклицания, викове, песни. Сякаш някакъв мощен, съживителен пламък лумна в гърдите на всички. Една обща радостна вълна се дигна, преля, удави стаята. Песента, която тихо се носеше като тайнствена чудна надежда из цяла Мизия, из цяла Долна земя, избликна от всички устни:

*Имала мама немала
до два ми сиви сокола,
сокола до два близнака;
скритом ги мама хранила,
хранила още дошла,
доде соколи порасли,*

*никой не се научил...
Като соколи растяли,
мама им песен пеела:
— Нани ми, нани, соколи,
соколи до два близнака,
растете и порастете,
тежко имане делете,
върла потеря сберете,
бащино царство земете,
бащино още майчино!*

Само Тодор и Белгун мълчаха усмихнати, със сияещи лица. Внезапно Иваница изчезна. Белгун го настигна по стълбите.

— Къде пак? Най-напред се обади на мама!

— Отивам да бия камбаната на „Свети Димитър“! Ще дигаме вече бунта...

Белгун го изгледа строго.

— Върви при мама! Това не е детинска работа. Хайде!

— Аз не съм дете. — Иваница упорито метна глава назад.

По-големият брат се усмихна и погали бузата на юношата. Иваница сви вежди и бавно се отправи към стаята на жените.

В това време между съзаклятниците беше избухнал остър спор. Едни искаха незабавно да съберат хората си и да се присъединят към норманите, други настояваха да се потърпи още малко, за да се подготви целият народ. Горчиви бяха спомените от 1040 година. Да не се бърза, повече предпазливост. Между последните беше и Тодор. В жилите му течеше хладната, спокойна кръв на майчиния му род. Но и острия, ловък ум бе наследил пак от майка си. Ала Белгун вече цял гореше. Как? Да се изпусне най-удобният миг сега, когато в Царевград са изгубили ума си и никой няма да помисли за далечната българска провинция? Не. Асен не можеше да търпи и с бързи стъпки се отправи за стаята си. Ръцете му трепереха за борба.

Но другите надделяха. Да се почака още малко. В това време старата търновска болярка с радостни сълзи прегръщаше най-малкия си син.

— Боже, лудо момче! А ние помислихме, че си се удавил някъде в Етъра — каза Теодора, по-голямата сестра. Тамара, по-малката, протегна ръка към него, но момчето се дръпна, отправи се към прозореца със сбърчено чело и остана там.

Дете. Дете бил! Той ще им покаже дали е дете. Дръзки мисли се тълпяха в главата му.

Една стара жена се отдели от ъгъла, в който се беше скрила при влизането на юношата, и отново седна на покритата с пъстър килим ракла.

— Нали ви казах, че е жив и здрав? — рече и беззъбата ѝ уста страхотно се усмихна.

Севина подаде ръката си.

— Момче ще е — каза врачката, като мигна няколко пъти с червените си сълзливи клепачи.

— Ако е вярно, ще ти дам две жълтици — и госпожа Тамара блажено затвори очи.

— Сега гледай на мене — каза старата болярка Тамара.

Магьосницата взе почитателно господарската длан. По лицето ѝ бавно се изписа удивление, после ужас.

— Е, какво?... — попитаха нетърпеливо трите жени.

— От твоята утроба са се родили трима царе. И тримата ти синове ще носят венец...

Иваница извърна глава и бавно се приближи.

— И после?

Жените се втренчиха в устата на врачката.

— Кълна се в Юда самовила, че не съм аз крива...

— Не споменавай бродници и нежити — смъмра болярката — е, после?

Магьосницата мълчеше. Иваница гневно тропна с крак.

— Тримата царе — пошъпна тя изплашено — и тримата ще умрат от нож.

Юношата се изсмя, дигна презрително рамене и излезе. Вън, пред вратата, се сблъска с едно русо момче с дълги, тънки ръце и големи сини очи. Двамата се изгледаха със злоба и омраза.

— Нямах ли друга работа, ами подслушваш? — викна Иваница. — Махай се по-скоро от очите ми.

Момчето се усмихна дръзко.

— Цар... Цар щял си да станеш... — и почна да се кикоти и да се превива.

Иваница скръсти ръце и го изгледа.

— Ще стана!

— О! Цар Йоан... — и момчето се поклони подигравателно.

Иваница пламна.

— Кълна се в свети Димитър и в пресветата Троица, че ти някога ще целуваш багреницата на цар Йоана!

Момчето се изсмя, отдалечи се малко и извика:

— Скилоян!

И понеже познаваше добре действието на тази обида, се приготви да бяга. С един скок Иваница го настигна, стисна раменете му с чиличените си пръсти и пребледнял прошъпна:

— Не на Скилоян, а на Калоян ще се поклониш! Хубаво го запомни...

Русото момче се изви като змия и го ухапа за ръката.

— Когато Борил стане цар, ще умее да помни... Не бой се, Скилояне...

Иваница изръмжа от болка, по ръката му потече кръв, с едно движение той събори Борила на земята, двете тела започнаха да се търкалят преплетени, жестоки удари отекнаха, смесени с проклетия и закани. Изведнъж вратата на стаята се отвори и госпожа Теодора се спря вцепенена. После се затече и почна да дърпа брата си.

— Ицо, Ицо, ще го убиеш!

Иваница скокна цял зачервен, с треперещи устни и мътни очи.

— Научи най-напред сина си да не подслушва и да си знае мярка на устата — рече той, като дишаше тежко — инак да не ми се мярка пред очите!

Той разтърси дългите си кестеняви къдри и с надменно вдигната глава почна да слиза по стълбата.

Горе от дървената площадка боляринът Саца се обърна към другарите си, които с мълчаливо любопитство бяха наблюдавали борбата, поклати глава и каза:

— От това момче ще стане нещо...

В това време Иваница се бе метнал на белия си жребец и препускаше към тъмните гори на Орловец. След него тичаше верният му хрът. На показалеца му стоеше неподвижен и царствен крагуй.

От този ден нататък всеки час в Търново започнаха да прииждат бежанци от цялата Долна земя: боляри, търговци, еснафи, зарязали бащини домове и имоти, за да спасят живота си и да подадат ръка на родните си братя в хемските клисури за обща борба. Не, не се търпеше вече. Византийската държава не закриляше людетe си, не можеше да брани границите си. Само възкресението на старата, велика Симеонова държава щеше да даде мир и благополучие на полуострова.

Забягнали някога от Преслав в Охрид, Солун и Драч, сега старите болярски родове се връщаха към древните си семейни гнезда. Пак от нявгашните горди планински кули щеше да се възроди това, което е било преди.

Една вечер, късно, на портата на владетелската твърдина отекнаха силни удари. Двама конника чакаха на дъжда да им се спусне подвижният мост.

Тодор и Белгун се спогледаха. Поклатиха глава. Нови бежанци. Дадоха знак да ги пуснат и отведат в жилището на дежурния войвода. Ала бежанците настояваха да бъдат веднага отведени при властелите. Носели им важна вест. И ценен дар.

Острият взор на Белгуна проследи с внимание всяко движение на новодошлите, докато гостите от Долна земя полека и старателно отвиваха от многобройните му завивки скъпия подарък, разказвайки с морен, пресекнат дъх:

— От Драч избягахме в Охрид, а оттам в Солун. Ала когато разбрахме, че норманите ще обсадят силната твърдина, решихме да се завърнем отново в Горна земя. Знаехме, чувахме, че тук, при вас, е гнездото на бунта. И дойдохме да ви предложим помощта си. В цяла Долна земя се пее песента за братята Асен и Тодор... Вие ще бъдете наши вождове и царе!

— От чий род сте, млади момци? — попита любезно Тодор.

— От рода на войводата Ивац...

— На витяза от планината Томор? — възкликна зарадван Асен.
— Радвам се от сърце.

Изведнъж той побледня, млъкна, загледан в иконата, която двамата бежанци отвиха от последната покривка и я дигнаха високо, към светлината на борините.

— Решихме, като избягаме, да вземем със себе си и чудотворната икона на свети Димитра Солунски. Да не я оставяме в ръцете на врага,

да не напускаме града, без да сме спасили най-ценната му украса. Даряваме я на твоя град, княже Асене, водачо наш... И нека чудотворецът помогне на делото ти...

Белгун полека коленичи, затвори очи, дигна ръце към лика на добропобедника Димитър, позова с горещ шъпот:

— Ти дойде... Както беше обещал... Настана вече великият час. Благослови ме... Благослови оръжието ми...

ГЛАВА II

Не мина много време и нов пратеник донесе вестта, че император Андроник е свален от престола и на негово място е провъзгласен Исак II.

И този път заговорниците се бяха събрали в дома на царския потомък Белгун, чийто род някога бе владеел тия земи.

— Говори — каза нетърпеливо Асен на бързоходеца, като му посочи стол до масата и му подаде чаша вино.

Морният мъж изпи на един дъх бистрото питие, отметна назад мокрите си от пот коси и заговори:

— Когато Андроник научил, че опасният човек се върнал във Визанс и се криел в къщата на една стара жена, заповядал на баила Стефан да го намери и да го обеси. Войската обградила жилището. Исак разбрал, че ще го хванат, излязъл от скривалището си и се помъчил с хитрост да се спаси. Затова наивно попитал баила:

„Господарю, с какво мога да ти услужа?“

Баилът го изругал и казал, че след малко ще го види на въжето. Тогава с отчаяна дързост Исак извадил меч си и го пронизал. Изумени от такава смелост, хората на баила се разбягали. Хитрият ромеец не загубил присъствие на духа, метнал се върху коня на убития и с окървавен меч се спуснал към черквата „Света София“. „Не ме погубвайте — викал на смаяните хора по улиците — защото аз убих дявола и убиеца, който стори всички позорни дела в този град!“ И треперещ от тревога и страх, той прегърнал кръста в олтара на „Света София“. В това време целият град се развълнувал и потоци от хора се стичали към Великата черква. Възхитени от храбростта на непознатия, ромейците решили още там да го коронясат за василевс, на мястото на омразния тиранин. И пратили да повикат патриарха. В това време Андроник бил в Милудийския дворец на Пропонтида. Отначало помислил, че всичко това е шега, и дал грамота да се усмирят размирниците. Когато разбрал всичката опасност на положението си, още на разсъмване се отправил в трирема към Свещения дворец и през тайния проход, който съединявал двореца със „Света София“,

неочаквано се явил в черквата. Полумъртъв от страх, вселенският патриарх Василий Коматир бил доведен насила, за да короняса самозванец с венеца на Константин Велики. Отначало той отказал.

„Андроник ще ми отреже главата...“

„Тогава, ако не се съ согласиш, ние пък ще ти я отрежем“ — казали ромеите. И Коматир коронясал дръзкия момък.

Поразен от невероятната гледка, Андроник дигнал с трепереща от гняв ръка лъка си. Но станало чудо. Ангел небесен скъсал жицата на лъка и стрелата не могла да литне към Исака. Затова го нарекли Исак Ангел. Смутен и изплашен, Андроник избягал с една галера. В морето се вдигнала незапомнена буря и изхвърлила бегълците на брега. Тогава, обезумели от страх, императорът и хората му се скрили в една кръчма. Но жената на кръчмаря познала василевса по дългата брада и го издала. На следния ден новият император предал Андроника в ръцете на ромейските граждани.

„Правете с него каквото намерите за добре“ — им рекъл.

Едни предложили да го изгорят, други да го сварят в казан, трети да го разчекнат между два коня. Най-после един мъдър човек казал:

— Господарю, послушай ме. Имам у дома си една крастава камила, която е най-противното животно в света. Ще съблечем тиранина гол, ще го вържем на гърба ѝ с лице, обърнато към задната ѝ част, и така ще го разведем от единия край на града до другия. Всеки, който е патил нещо от него, ще може да си отмъсти.

Така и сторили. От всички страни на града се стекли разярени граждани, които, като го удряли с мечове и саби, викали: „Ти обеси баща ми!“, „Ти опозори сестра ми!“, „Ти изгори къщата ми!“ Първо му отрязали дясната ръка, после му извадили лявото око, от един прозорец някаква известна хетера го плиснала с вряла вода, други хвърляли боклуци по главата, държали пушек под ноздрите му, най-сетне забили един меч в устата му. Войниците опитвали върху него остротата на мечовете си. Когато стигнали до другия край на града, върху камилата останали само костите на нещастника.

Тодор разтърси с отвращение глава и се отдалечи. Милостивото му сърце не можеше да понася толкова излишна жестокост. „Те наричат нас варвари — си мислеше той възмутен — но тяхната подлост е по-лоша от нашата немотия. Ако имахме богатствата на Визанс...“

Иваница и Асен с нескривано злорадство слушаха за страшния край на големия тиранин, защото с падането от власт на Андроник Комнин родът на Асеновци можеше да поиска от новия император да възстанови правата, които техният працядо Борил бе имал при император Никифор Вотаниат. Някога Борил, като верен поддръжник на Вотаниат, бе изпаднал в немилост пред Комниновци, когато те в 1080 година насила бяха взели престола от Никифора. Тогава Борил бе забягнал в далечно изгнание из отвъд истърските и руските земи.

— Падаше му се — каза най-сетне Асен. — Всеки, който тръгва по пътя на злото, не може накрая да избегне двуострия му меч. Злото е опасно като пламъка. Не може да остане твоята къща, когато си подпалил целия град. Нали, Иванко? — и той весело потупа по рамото обичния си братовчед. Едрият хубав момък се усмихна и кимна с глава.

Сеслав си бе построил една малка кула на Трапезица, за да бъде по-близо до гнездото на въстанието и да следи живописването на новата черква. След няколко месеца и княз Белота щеше да напусне бащините си владения в Карвуна, за да се пресели в Търново. Бяха се събрали, за да видят иконата на Чудотвореца. Защото тъй бе отредено от бога. С негова помощ и под негова закрила да се освободи царството на Крума и Симеона от позорно ромейско иго.

— Не ти ли казах, че пророчеството ще се сбъдне? — пошъпна тихо домакинът на княз Белота. — Ето че Исак — буквата „И“ — погуби Андроника...

Белота не отвърна нищо. С благоговейни тихи стъпки болярите влязоха в стаята, дето Белгун пазеше безценното си съкровище. Свилена покривка покриваше иконата. Князът я отмахна и всички коленичиха изтръпнали.

В ясения, вдъхновен взор на Светеца-войник светене блага, милостива усмивка. Буйни къдри, разделени по средата на път, обгръщаха главата му в меко, златисто сияние. Под вишневата наметка сребърна ризница и сърмен пояс стягаха стройната му младежка снага. В лявата ръка държеше искрящ меч, дясната бе вдигната за благослов. Около главата му се виеше тънък златен кръг. Вляво горе пишеше: Свети Димитър Чудотворец.

Бледен от възторг, Иваница бе втренчил очи в този любвеобилен поглед. Младото му сърце биеше в порива на една страстна, гореща молба... Много натежаха неправдите на ромеите, светлий

добропобеднико. Отдавна е време да вдигнеш от тях милостивата си десница... Може ли справедливата ти любов да бъде на страната на кървавия тиранин?

В синьо-зеления взор на момчето тлееха искри на възхита и унес. Той виждаше като насън новата велика държава, прохладана от три морета — бурното, сърдито Черно, далечноприказното Синьо, кроткия блян на Бялото — виждаше огромни селища и поля с изобилен плод, манастири, черкви и дворци, накацали по стръмните чуки на Търново, хазни, препълнени с бисер и перпери, пицно облечени чуждоземни пратеници, доволен и богат народ и един император в пурпур и сърма, обкръжен с мъдреци, иконописци, книжовници — той самия, цар Калоян!...

— Ицо, тук ли си? — извика някой от вратата. Момчето трепна и скочи. Беше се почти мръкнало. Стаята бе празна. На прага се открояваше високата, суха снага на Асена. Иваница погледна още веднъж иконата, лицето му бе изопнато в сурова решителност, сякаш юношата внезапно се бе превърнал в зрял мъж. Асен го обгърна с поглед, пълен с обич.

— Ела. Отец Василий иска да те види.

Мургавите бузи на момчето се изчервиха като мак. Сърцето му заби силно от изненада и гордост.

Василий погали с бащинско благоволение кестенявите къдри на юношата.

— Много е пораснал Ицо... Изглежда по-буен и от Асена.

В това време от вратата надникна една глава.

— Дошли нови бежанци! — извика по-младата Белгунова сестра и изчезна. В един миг Иваница изскочи след нея и се спусна надолу по каменистия път.

— Чакай! Где са дошли?

— Долу, при влашкото селище...

Момчето я настигна и задмина. По пътя срещна една голяма тълпа, която с викове и кръсъци слизаше към реката. Той се промъкна сред пъстрата навалица, някои мъже го познаха и свалиха островърхите си кожени шапки:

— Ицо, Ицо — разнесе се шъпот.

Търговците обичаха това буйно момче. Долу, при Янтра, се чернееше огромна тълпа. С хитрост и сила момчето се промъкна чак

до бежанците, които с прашни лица и скъсани дрехи викаха, плачеха и ръкомахаха със сгърчени от ужас ръце.

Народът слушаше изумен.

Норманите разрушили в Солун черквата на свети Димитър! Великият мъченик този път не защитил града... Прочутата икона изчезнала. Свети Димитър бил избягал в Търново. Отсега нататък щял да покровителствува българите.

Изведнъж една жена изписка високо, разкъса дрехите си и извика като безумна:

— Той е дошъл тук, за да изгони ромеите! Той ще ни помогне! — Тя разпиля косите си и тръгна между хората, които отстъпваха с ужас и благоговение. Някакъв мъж с изцъклени очи и остър пронизителен глас почна да крещи с разперени ръце, загледан в небето:

— Добрий мъченико, отечестволюбче, свети Димитре, добропобеднико, помогни ни, спаси ни... — След това се търкулна на земята и почна страшно да се гърчи. Други бесновати, с пяна на уста, се биеха в гърдите и дръзко подканяха хората на бунт. Тъмна глъчка се разлюля като море, около един едър дъб почна да се трупа гъста навалица, някакъв сляп певец изплакваше болката на цял един народ:

*Бог изволи да изпрати
от висшето синьо небе
свети мученик Димитри
с добри вести за наш народ,
за наш народ в тежко робство.
Как настава вече време
да отмахне чуждо време...*

Гуслата трепереше в ръцете му като ранена птица.

Някой извика:

— Белгун! Белгун иде...

Иваница се обърна и видя брата си. Асен бавно стъпяше между народа, който се тълпеше от двете му страни. Един момък се изправи пред него и извика:

— Докога ще робуваме, болярино?

Асен го погледна с острия си сив поглед, не отвърна, продължи пътя си и спря върху един широк плосък камък до реката. Тълпата замря.

— Братя мои — каза властелинът — много сме чакали и търпението ни вече се свърши. Аз и Тодор решихме да заминем за Визанс. За последен път ще се явим пред императора, за да искаме правдини. Ако не сполучим, вие знаете какво ще...

Тълпата с възторжени викове прекъсна думите му, заобиколи го, вдигна го на ръце.

— Сега! Още сега — се чуваха гласове. — Защо ще ходите напразно в Царевград? Смърт на ромеите! Долу кастрофилакса Мануил!

Погледите на Ицо и Асен се кръстосаха бляскави като сребърни мечове. Една и съща мисъл ги проряза... Зачуха се нови гласове:

— Тодор! Тодор!

Най-големият брат заедно с неколцина други боляри слизаха по друма.

— Долу ромейските истриоти! — ревеше тълпата. — Бунт! Бунт! — С мъка Тодор се опита да усмири накипялата народна душа. Трябваше да се чака, да се търпи, да се дебне...

След петдесет дни дойде вест за поражението на норманите при Димитрица. Храбрият военачалник Алексей Врана оправда опасенията на болярина Сеслав. А когато през зимата Исак Ангел се ожени за дъщерята на венгерския крал Бела и като зестра получи българските градове, завладени от венгрите, Асен и Петър разбраха, че няма вече какво да се чака и че е дошъл часът с дързост и сила да освободят България. Трябваше някакъв предлог. И двамата братя заминаха за Кипсела, любимото летовище на василевса, за да предадат установеното число от сто коня данък, който бяха длъжни да предават всяка година на ромейската власт. Но този път те нямаше вече само да дават, но и да искат. Щяха да искат нещо, което едва ли щяха да получат. А това можеше да стане добър повод за непокорство и бунт. Щяха да поискат да ги смятат като равностойни на ромейските проиари с право да служат в ромейската войска. И още нещо — да им се даде във владение едно спорно място в Стара планина. Придружаваха ги княз Белота, болярите Сеслав и Добромир Хръс. А куманският вожд Коча се върна зад Истъра, за да преговаря с

останалите главатарии каква помощ биха могли да дадат в случай на бунт.

Когато се протегнаха с майка си и протегнаха ръка към конете, Тодор и Асен се озърнаха:

— Но где е Ицо?

Един бял жребец изтрополя по камъните. Момчето се бе приготвило за път...

— И аз ще дойда!

Напразно го увещаваха да остане вкъщи. Ицо упорито клатеше глава. Ако не го вземат, той ще ги следи отдалече и пак ще дойде. Тогава Асен го погледна в очите. Дълбока гънка сечеше челото му на две.

— Ако не се върнем — това може да се случи, кой ще ни замести? Кой ще продължи делото?

Иваница разбра и наведе очи.

Към залез-слънце дружината спря при най-главната крепост на Хемуса.

— Това място ще искаме от Исака да ни даде като прониатско — рече Тодор и посочи към изток едно дълго петно — старите букови кории — така ще можем свободно да разполагаме с войска. И тази крепост ще искаме да ни зачислят. Също така ще искаме да плащат на българските войници, както на ромейските.

— Те ще усетят и няма да се съгласят... — прошъпна замислено Сеслав.

Белгун го чу, по мургавото му лице трепна неуловима усмивка.

— Ако не се съгласят, толкова по-зле за тях... — И някакъв зловещ огън лумна в помрачения му взор.

Един истриот се спусна да поеме конете. Асен поклати глава.

— Само ще си починем — рече — няма да преспиваме.

Цяла нощ пътува дружината и цял ден и пак цяла нощ. При Дианинград починаха десет часа и отново тръгнаха по течението на Тъжа. По пътя им се събраха тълпи измършавели, дрипави хора. Стари жени ги благославяха и се кръстеха, деца коленичиха и целуваха ръцете им, мъжете се оплакваха с тревожни, отчаяни слова. Най-разярани бяха влашките пастири.

По селища, катуни и заселки се чуваше само един общ стон:

— Взеха ни стадата, взеха ни овцете, биволите, свинете, насила ги отвлякоха, взеха прикята на дъщерите ни, десет пъти увеличиха данъка... И все за царската сватба, за Исака и Маргарита... Ще се гощават ромеите с нашата стока! Ограбиха ни! Ограбиха ни?... — И те отпущаха безпомощно ръце.

— Когато дойде времето, ще бъдете ли готови? — питаше Асен и ги пронизваше с хладните си сиви очи.

Мъжете изтръпваха, дигаха глава, светлина трепваше по измъчените лица.

— Ти ще бъдеш нашият цар! — и благоговейно коленичеха, целуваха дрехата му, кълнях се. А мълвата ходеше тайнствена и бърза от заселка на заселка и като чудотворен лек сгръвяваше изстинали сърца, замрели души.

На петия ден пристигнаха в Адриановград, отбиха се от великолепия друм, който водеше за Константиновград, и слязоха по левия бряг на Хебъра.

В края на осмия ден пред очите на уморените пътници се мярнаха огромните тъмни гори на Кипсела.

Докато в Търново дърветата едва бяха покрили клоните си с тънък сребристокъсен мъх, на юг, близо до Мраморно море, вече цъфтеше буйна, блестяща зеленина, пропъстрена с пролетния сняг на прасковите, сливите и вишните...

Топъл, влажен вятър лъхъше на българите, които изумени от велелепието на толкова мрамор и позлата, нетърпеливо чакаха пред пропилейте завръщането на императора. Но Исак Ангел се бавеше. Между много слабости на василевса ловът бе най-любимата, най-властната. Широките гори на Кипсела бяха пълни с огромни стада от стройни сърни, едри глигани и свирепи мечки.

Бледен и неспокоен, Асен непрекъснато се разхождаше около величествения вход под невъзмутимия поглед на стражата, която спокойно слушаше проклятията и заканите на чужденеца, без да разбира нито дума от странния му език.

Под мраморния свод на вратата се мярна една висока девойка с гъвкава талия и стройни бедра. Малките ѝ крака бяха обути в сандали от бяла кожа със златни връзки. На минаване тя хвърли тъмен дяволит поглед към непознатите и изчезна зад кипарисите. Княз Белота дълго гледа мястото, зад което се беше изгубила. Не, такива жени той не

беше виждал в земите си, нито такива тънки, прозирни одеяния, нито такъв едър бисер в косите. След малко девойката мина отново. Докато се опомни, Белота усети как една лека китка теменуги падна между втория и третия чапраз на връхната му дреха. Когато се обърна, девойката бе изчезнала.

— Зоя! — извика някакъв далечен женски глас. — Ела по-скоро... Где се губиш?

Зоя! И името бе хубаво и ново, и нежно като нея. Белота не бе обичал никога. В неговите земи, там горе при Дунава, синът на стария княз Алдеко не бе помислял да се ожени повторно. Цял ден зает с коне, соколи и кучета, не бе му останало време да мисли за жена. И ето сега... Зоя! Нали така бе казал непознатият глас.

Чу се далечен звук от рог. След малко кучетата изляяха наблизко. Василевсът се връщаше.

Със свито сърце българите влязоха в една просторна стая с тераса към градината. Но изнеженият ромеец се бавеше в сложната церемония на преобличането. Едно голямо бяло куче влезе в стаята и легна пред широкото кресло от абанос и седеф, което се издигаше на няколко стъпала от пода. Звънна шум от оръжия и василевсът пристигна, придружен от севастократора Йоан, логотета Никита Акоминат и телохранителите. Заедно с него нахлу някакво чудно, замайващо ухание. Според обичая българите коленичиха и целунаха обувката му. След това полека вдигнаха очи.

Този ли беше човекът, който никога не обличал една дреха два пъти, който се къпел всеки ден в скъпи източни благовонни води, който беше убил баила Стефан Агиохристофорит, когото ръката на ангела бе запазила от стрелата на Андроника?

Василевсът бе разсеян и нетърпелив. Ранното прекъсване на лова го бе изпълнило с досада и недоволство. Той хвърли небрежен поглед към българите, помъчи се да разбере каква полза и каква вреда може да има от тия двама подвластници и понеже целият прием му се стори безсмислен (какво значение имаха молбите и заканите на тия слаби боляри от далечний Хемус сега, когато Византия беше победила норманите и беше сключила мир с венгрите), той се прозина няколко пъти, поглади едрото бяло куче и отговори отрицателно.

Асен пламна. С дръзки слова той припомни за правата, които родът му е имал по времето на Никифор Вотаниат и които Комнините

му бяха отнели. Исак Ангел се засегна, посъветва се с чичо си и отказа решително. Страшна ярост лизна по жилите на Белгуна, ноздрите му затрепериха, той сви юмруци и заплаши с бунт и отцепление. Василевсът се засмя, стана и излезе.

— Ти ще се разкайваш някога за този ден!... — извика след него Асен.

Тогава севастократор Йоан приближи до него — от очите му струеше злоба и презрение — и направи някакъв знак на телохранителите.

Позорна плесница два пъти отекна по мургавото лице на Асена. В миг той извади меча си, но веднага бе вързан и отведен. След четири дена го пуснаха и оставиха да замине с приятелите си. Според Йоана българите не бяха опасни и не трябваше да се обръща внимание на заплахите на честолюбивия боляр.

Заедно с тях замина за България и хубавата дъщеря на протокелиата Данаила. Зоя се бе пленила от русата хубост на чужденеца, а протокелиатът от богатствата на княз Алцековия син. Само Беглун бе свил вежди — от ромейки нищо добро не е видял преславският дворец — а след къса размисъл бе добавил бавно и строго:

— Проклевам този от бащиния ми род, който вземе ромейка...

И с безкраен копнеж мисълта му бе догонила далечния сияен образ на Елена — Белотовата братовчедка.

ГЛАВА III

Всички друмове, които водеха за кулата на търновските боляри, бяха почернели от безкрайна върволица хора, дошли за освещаването на храма, построен в чест на светеца-войник Димитър. Но всички тези, в чиито гърди гореше светлият пламък на благочестието, криеха дълбоко в сърцето си една скрита вълнуваща надежда. Нещо щеше да стане. Затова набожните пътници носеха под дрехите си оръжие.

Смътен шум се вдигаше към ослепителната синева на пролетното небе. По гладката сребриста повърхност на Етъра се ронеха дълги, светли тръпки. Все повече се притискаше гъстата навалица около малката сграда, която бе вече препълнена със знатни богомолци.

Докато отец Василий с особена тържественост извършваше обредите, всички очи бяха впити в болярското семейство, застанало вдясно пред украсения с тънка резба престол. Най-напред изпъкваше едрата величествена осанка на Тодора. Кроткият му тъмен поглед бе замислен, на пълните му устни спеше тиха усмивка. До него бе майка му, госпожа Тамара. Една крачка зад тях стояха Асен с младата си жена и Иваница. Елена бе навела свенливо глава към земята, поруменяла от толкова погледи, които с нежност и възторг се спираха на тънката й стройна снага, на тъмните като беззвездна нощ зеници, на алените като ягода устни. Иваница бе метнал главата си назад, кестенявите къдри падаха чак до раменете му, соколовият му поглед се впиваше в лицето на богомолците и ги караше да свеждат смирено очи надолу. Двете Асенови сестри с мъжете си стояха вляво от Тодора до самия престол.

Колкото повече приближаваше краят на освещаването, толкова по-силно започваха да бият сърцата на присъстващите. А когато Василий се обърна към тях с развълнувано сияещо лице, всички усетиха как някакъв огнен лъх облива сърцата им.

— Благословени мои чеда — каза духовникът с треперещ глас. — Преблагият бог се смили над нашето тегло и помена дома и рода на царете български. Неговата пресвета воля е благоволила да възобнови нашето царство и неговата небесна заповед ми е повелила чрез светия

великомъченик Димитри да венчая княза Тодора за ваш цар. Бог ще бъде с него и ще възвиши скиптъра на древните български царе. Тодор, Асен и Иван са от царското коляно на блажения наш княз Борил, потомък на Гавраила, правнук Самуилов, последните владетели на българското царство с престолен град Охрид. А по майчина страна са от рода на Рюрика, руския господар. — Изведнъж гласът му стана дързък и горещ. — Благословени мои чеда, време е вече старото българско царство да се възстанови по лицето на земята. Тодоре, сине мой, ела и вземи венеца на прадедите си. Носи с достойнство името на Симеоновия син, свети цар Петра, последния носител на Преславския жезъл. Увенчай с благополучен край започнатото от векове...

Всички погледи се обърнаха към Тодора, който се изчерви, побледня и отново пламна. С приемането на новото име той щеше да продължи и делото на Петър Делян, внука Самуилов, на Петър Бодин, внука на Косара, Самуиловата дъщеря...

Петър... връзката между това, което е било, и това, което ще бъде...

Един свещеник се яви с царска багреница в ръце. Млад войвода носеше пурпурни обувки. Княз Белота поднесе върху кадифена възглавничка златен венец. Като в сън Тодор се приближи, приближи олтара, остави да го облекат и обуят, сведе глава пред треперещите ръце, които държаха искрящия венец над челото му. След това прие светото причастие, царското миро и застана строг и величествен пред позлатената решетка на иконостаса.

После се обърна към Асена и му подаде ръка.

— Това, което сме заедно подели, пак заедно ще го свършим.

Радостни викове се разнесоха сред пламъка на свещите и гъстите облаци тамянен дим:

— Да живее Петър цар! На многая лета!

Викът се предаде от уста на уста и в миг се разля сред огромната тълпа, която се трупаше край бреговете на Етъра:

— Да живее Петър! Да живее цар Калопетър!

Царят се появи на прага на черквата.

До него стоеше първият му помощник и съуправител.

Хиляди ръце се кръстосваха в ням трепет, сякаш искаха да досегнат невероятното видение, огромен вик разтърси въздуха и отекна хиляди пъти в огромните скали, издигнали на плещите си

властелските домове. Някои падаха на колене, други хвърляха гугли и калпаци, някои плачеха, някои се прегръщаха...

Като ясна звезда искреше царският венец и се отразяваше в светлозарната багреница, в алените талази на мантията...

Като разбунено море се издигна огромен вик:

— Да живее Петър! Да живее Асен! На многая лета!

Тримата ромейски владици, които бяха поканени да осветят църквата, а после заставени да издигнат йерей Василий в чин архиепископ, побледняха. Те разбраха какво ги чака, ако се върнат в епархиите си. Те бяха осветили черква в чест на прославения гръцки светец Димитрий Солунски. Те бяха сложили основите на новата българска държава. За това дело по-сетне единият от тях плати с главата си.

Докараха двата царски коня. За Петър беше оседлан бял жребец. Асен се метна на алестия. Под внезапната тежест жребецът се възправи на задните си крака и се подхвърли няколко пъти във въздуха. С леко и уверено движение Асен го усмири, после вдигна високо десница. Това бе знак, че ще говори.

Огромна тишина притисна хълмове и скали.

— Съдено е било — гласът му се разнесе като буен вятър — щото българският народ да се освободи с помощта на Христовия мъченик Димитрий, който напусна солунската митрополия и ромейския храм, за да подири убежище в Търново. Българи! Не е време да стоим със скръстени ръце! Нека по-скоро вдигнем оръжие и прогоним притеснителите! Бъдете твърди като елмаз, не вярвайте на клеветите им, нито на молбите им, не се прелъстявайте от златото им! Българи! Към старата столица на Симеона и Петра! Към Преслав! Свети Димитър на помощ!

И Асен размаха бляскав меч по посока на древната столица. Тълпата се раздвижи, сякаш разлюляна от буря. Като че бяс обхвана младо и старо. Звънна скрито оръжие, екнаха древни бойни викове, отдавна стаени в сърцето. Засвяткаха копия, мечове, сулици и щитове. Развяха се хоругви, донесени скрито в пазви, затъкнати в пояси. Камбаните лудо зовяха...

Същата вечер едно момче тихо се промъкна в новоосветената черква, приближи до иконата на Чудотвореца, дълго стоя замислено, след това бавно коленичи, вдигна десница, погледна светията в очите.

И страшна клетва изрече сърцето му. Чудо искаше Иваница от мъченика, чудо да стори за българите. В замяна на това той му обричаше живота си.

— Аз се боря за свободата на моя народ, за неговото добруване... Ако някога изменя на клетвата си, порази ме със смърт...

Момчето се изправи, гордо отметна назад дългите си кестеняви коси. При слепите му очи блестяха две златни къдрици.

Когато излезе навън, в зениците му се отразиха далечни светлини — пламтящите борини на Асеновите войски чертаеха дълги огнени бразди в мрака и сочеха пътя за Преслав.

Иваница скочи на коня си — едно голямо сребърно петно в нощта — и препусна да ги догони.

ГЛАВА IV

Българите от Преславския край предадоха крепостта на победните освободителни войски и се присъединиха към тях.

Ден и нощ мало и голямо не отдъхваше в непосилен труд: по-скоро да издигнат нови градища по Старопланинските висоти, да укрепят всички ходове към освободена Мизия. Петър даваше разумни съвети. Асен бе начело на смелите битки. Завист и честолюбие, несговор и братоубийствени разпри бяха погубили първото царство. Кръвна мъст се предаваше из род в род, докато затриваше цялото племе.

Но сега беше другояче.

Петър и Асен! Винаги един до друг, в борбите и в успеха, в изпитанията и благополучието, неразделни и неотлъчни в живот и в смърт.

Асен и Петър! Имаше ли значение кой е бил първи увенчан с царската корона? Тя беше само белег за достойнство. И когато Петър разбра, че Белгун води по-достойно битките — а те значеха всичко в тия съдбоносни години — той сам отстъпи правата, които му бе дало първородството на по-младия си брат: неустрашимия, смел и способен войн, който знаеше кога трябва да настъпи, ала знаеше и кога е нужно да се отстъпи. Дори и ромеите признаваха неговата „необикновена ловкост и извънредна находчивост да се справя веднага с най-трудните обстоятелства“.

А българите произнасяха с възторг и трепет името му.

Асен Белгун! То говореше със спомена за древните пращадовски времена, когато никой не се е наричал с библейски или евангелски имена, а се зовял Испор, Кубер, Телец, Крумиш, Хръсате...

И го увенчаха за цар редом с брата му Петра.

„Цар Йоан Асен Белгун, който освободи българския род от гръцко робство.“

Три пъти изпраща Византия прочути и знатни военачалници срещу разбунтуваните българи и три пъти претърпява страшни поражения.

Двубоят между Василий и Самуил продължава. Макар с близо два века изчакване. Ще победи по-смелият, по-ловкият, по-мъдрият.

Напразно заветът на непреклонния Българоубиец е издълбан върху мраморна плоча в Состенския манастир край Босфора:

„Ако някога българите се отново възбунтуват, трябва по моя пример да се прегази цяла България, да не се остави нито една местност, нито една крепост без наши войски. Това е едничкото средство да се обуздае този немирн и непокорлив народ.“

Този път непреклонният е Асен. Той не ще изпусне подгонената плячка. Борбата ще се води докрай. И всички ще бъдат твърди като нечуплив елмаз. И никой няма да се поддаде на ласкателство и примамки.

Доскорошният роб добре знае какво значи неволята и не ще се измами вече да превие втори път глава в покорство.

Този път вероломството е преминало към другата страна. Там ще се спотаят измените на честолюбците, плахостта на недостойните, мрачните бездни на завистта и братоубийството.

Исак Ангел изпрати начело на войските си своя чичо, севастократор Йоан, способен и храбър мъж. Ала завист и недоверие обхванаха сърцето на императора. Тоя повярва на интригата, че севастократорът иска да използва една славна победа, за да му заеме престола. И го смени.

Братя Асеновци възликуваха. Благосклонната съдба сама им помагаше.

Втория път Исак Ангел изпрати начело на войските друг свой близък роднина, съпруга на сестра си, слепия кесар Йоан Кантакузин. Суетният и високомерен красавец не допускаше, че българите ще напуснат своите непристъпни крепости в планината, затова разположи стана си на равното, без да го обгради с окоп и да постави стражи. Български съгледвачи обаче дебнеха всяка ромейска стъпка. През нощта, изневиделица, българите се спуснаха от планината и връхлетяха върху ромейския стан. Настана небивал смут. Слепият кесар грабна оръжието си, скочи върху своя арабски кон, но попадна

сред ядрото на българите. Малцина ромей успяха да избягат. Между тях беше и Кантакузин, който спаси живота си само благодарение на бързия си кон. Остана несметна плячка оръжие, храна и дрехи. И безброй пленници.

Асен и Петър, облечени в златовезаните тъмносини одежди на изящния кесар, преминаха пред строените си войски сред неспирен ек на барабани и тръбни звуци, сред мощния вик на победителите:

— Да живее Калопетър! Да живее Асен Белгун!

Посрамен и разярен, Исак Ангел изпрати за трети път войски, събрани от безчет скъпо платени наемници. За вожд на похода им даде най-прославения военачалник, победителя на норманите Алексей Врана.

Но когато господ иска да погуби някого, първо му взема ума.

Дали гордост замъгли ума на прославения воин, дали в жилите му заговори древната българска кръв на охридските боили, дали някакво тайно споразумение с Асена и Петра му даде дързост, ала в Одрин, вместо да продължи похода срещу българите, Алексей Врана поведе наемниците срещу Цариград.

Мамеше го императорската корона, която не прилягаше за челото на страхливи честолубци. Врана загина след дълга борба срещу войските на василевса, докато неговите побягнаха при българите.

Четвъртия път вече сам Исак Ангел реши да застане начело на войските си.

Беше лятото на 1186 година. Неочаквано гъста мъгла закри с мрачевината си напредващите ромейски отряди. Те промениха посоката си и се явиха там, където Асен не ги очакваше.

Взел бързо и смело решение, Асен оттегли цялата си войска отвъд Истъра, при приятелските кумански племена.

Исак Ангел сметна това за отстъпление и поражение на българите. Изгори кръстците по нивите им и се върна победоносно в Цариград, забравил завета на Василий II.

През есента Асен и Петър отново минаха Истъра заедно с безброй кумански конници.

Борбата продължаваше.

ГЛАВА V

През есента на 1187 година император Исак Ангел се отправи към София, за да се поклони на мощите на свети Йоана Рилски, наскоро върнати от унгарския крал Бела. Придружен от многобройни войски, той смяташе да продължи своя поход, за да нападне България откъм западната страна.

Тежка зима затрупа хемските проходи с дълбок сняг, изличи планинските пътеки, заледи реки, из друмищата се явиха огромни глутници. Византийските войски останаха да зимуват в София. Исак Ангел се върна към топлото очарование на Пропонтида, към радостите на лова и състезанията в Хиподрома.

Ала през пролетта, когато люлякът покри с обилен уханен цвят Хема, василевсът потегли през Етрополския проход към Търновград.

Първата голяма, силна крепост, която се изпречи на пътя му, бе Ловеч.

Напразно войските на Исак се опитваха да сломят юначната съпротива на българите. Претъпкани с храбри бранници, яките непристъпни бойници се издигаха в небесата, сякаш искаха да стигнат надоблачните висоти. А пролетните води на придошлия Осъм течаха буйни и гневни, като не позволяваха на врага да го преброди под смъртоносния дъжд на българските стрели.

Крепостта се отбраняваше от Асен и братята му.

Три месеца изминаха в напразни нападения. Българите бяха добре снабдени с храна и оръжия. Съпротивата им беше несломима. Пътят за Търново — мощно защитен. Исак Ангел се надяваше поне на един малък успех, за да може да сключи мир с непокорните българи и да се върне към Цариград, където го теглеше жаждата му за тържества и веселби. Той не можеше да живее без влудяващата наслада на състезанията на Хиподрома, без пантомимите на танцърките, без радостите на лова.

Не, Исак Ангел не бе роден за бранен живот, за борба и победи. Неговите лични изгоди бяха по-важни от нуждата на държавата.

Забавите и лекотата на цариградските нрави бяха по-силни от чувството му за дълг и чест.

С българите борбата бе мъчна, искаше равни и достойни по храброст и издръжливост противници. Защото това, което стенобитните машини на ромеите успяваха да разрушат през деня, през нощта българите го изграждаха с удивителна бързина и ловкост. А на два пъти смели защитници бяха излизали в беззвездна мрачевина, тайно се бяха промъкнали до стана на ромеите и бяха подпалили две от най-мощните им балисти.

От високите бойници дръзките жители на Хема хвърляха към „неприятелите си огромни камъни и гръцки огън, с който си служеха не по-зле, отколкото неговите изобретатели“. Жени и деца, които се бяха скрили от всички околни селища в крепостта, помагаха, с каквото могат, носеха оръжие на бранниците, деряха волските кожи, с които защитниците пазеха телата си от запалените борини, хвърлени от ромеите. Стари жени варяха в котли отровни билки и топяха в тях стрелите и върховете на копията. Девойки бъркаха вар за зидарите, които работеха непрестанно при разрушените стени.

Често между мъжете, които защитаваха бойниците от нападателите, можеха да се видят войници с дълги плитки, навити около челото, които се бранеха не по-зле от мъжете и братята си. Когато един ромейски войник успя да се изкачи на края на стълбата, издигната от подемната машина, и следван от десетина по-смели, завърза отчаяна ръчна борба със защитниците, мнозина видяха как една яка планинка захвърли счупеното си копие и започна бран със зъби и нокти, не позволявайки на ромееца да развее византийското знаме връз българската твърдина. В това време бранниците от съседната бойница дотичаха и помогнаха да се отблъснат нападателите, които непрестанно се изливаха от площадките и стълбите на подемните машини.

Щитоносците едва успяваха да закрийт тялото на Асена, който обикаляше всички бойници и често сам вземаше лъка от ръцете на някой войник, за да пусне бръмчаща смъртоносна стрела към някой дързък нападател. Ала малцина знаеха, че леките рани, които Асен беше получил, всъщност го измъчваха повече, отколкото той си даваше вид, че ги понася с насмешка. Бавно заздравяваха, отнемаха покоя на нощите и кратките му почивки.

Той ядеше само това, което бе определено за всеки друг жител от обсадената крепост, спеше заедно с войниците, не се делеше за миг от войводите.

Може би верни изпитвани бяха успели вече да научат, че храните в Ловеч са на привършване, че българите се държат само благодарение на личното присъствие на храбрия Асен. Ала Исак Ангел нямаше повече търпение да чака. В началото на лятото той почна да изтегля войските си по посока на равното Загоре. Българите възликуваха. Врагът си отиваше без решителна победа, за която бе възмечтал. Мирът щеше да се склочи, ала в полза на българите. Техните условия щяха да бъдат основа за преговорите. Императорът на Византия бе разбрал, че ще трябва да се помири с неизбежното: да признае на полуострова новата държава.

Възкръсналото второ царство на гордите българи!

Все пак една непредвидена случка се намеси и промени развоя на събитията.

През една лятна нощ двама мъже — със сгърчени от тежки грижи лица — седяха сами и мълчаливи пред купа вино и две празни чаши във високата главна бойница на Ловчанската крепост.

Широка гънка дълбаеше челото на Асена.

Той стана, погледна през тесния процеп на бойницата и отпусна ръце.

— Няма ги още!

Не страх от василевса Исак Ангел, нито от някой именит ромейски бранник тревожеше царското сърце. Отдавна Византия беше разбрала, че нищо не може да покори несмиримата храброст на българите, безчетните пълчища на техните кумански съюзници. Яко бяха укрепили двамата братя своите твърдини по Хема. Чак до филиповградските области стигаха смелите им войски и се връщаха с богата плячка: огромни стада, хиляди пленници, които работеха на властелите, златопурпурни одежди, оръжия и царски съкровищници. Сякаш някаква щастлива съдба им помагаше и ги закриляше.

Лекомислие бе помрачило ума на Исака, за да вярва, че българите са безобидни, за да не смаже опасния бунт още в самото начало, за да извърши няколко непростими грешки: първо, да отнеме — поради дребни интриги — воденето на войските от лукавия и смел севастократор Йоан, за да го смени с бездарен, сляп вожд, и, второ, да

погуби единствено опасния за българите мъж, Алексей Врана, победителя при Димитрица.

И ето сега, след три месеца безуспешна обсада, Исак бе загубил търпение и воля за борба и вдигаше станове си. Бързаше да се върне към шумните тържества на Хиподрома. Войната му досаждаше.

А побеждаваше той, който имаше върховното търпение да изчака докрай.

При всяка нова радостна вест сърцето на тримата братя: Асен, Петър и Иваница, биеше в буйна, топла признателност, а устните им нашепваха благодарност към небесния воин, покровителя на българския народ и Асеновския дом свети Димитър.

Не страх от ромеите. Друга грижа свиваше царското сърце. Преди два дни бе дошъл бърз гончия от престолнината с вестта, че царица Елена се канела да тръгне към Ловеч, щом друмовете се очистят и от последните ромейски войски. А със себе си щяла да вземе и малкия Йоан Асен, крехкия двегодишен младенец.

Оттогава бяха изминали няколко дни и царицата още не бе пристигнала. Вместо нея бързоходец от Градница бе донесъл вест, че отряд от ромейската рат дебнел някъде из долината на Росица, пазейки свободното отстъпление на Исака. Всички бяха убедени, че това е било съобщено на царицата и че тя се е отказала от решението да пътува в тия опасни времена.

Все пак неизвестността тежеше над всички сърца като градоносен облак и по два пъти на ден в Ловеч отслужваха молебен за спасението на благочестивата царица Елена, обичана и почитана заради милостта на сърцето си и хубостта на осанката си.

Петър полека вдигна очи, изгледа брата си изпод вежди. Помисли да го разсее, като го заговори за последната новина от запад.

— Знаеш ли, че ако излезе вярно, от тая работа ние ще имаме голяма полза...

Асен не отговори, углъбен в мисъл.

Петър продължи, повече говорейки на най-младия си брат Иваница, отколкото на Асена.

— Ако император Фридрих наистина събира сто хиляди души, за да премине през нашите земи, може ли Исак Ангел да гледа равнодушно преминаването на толкова кръстоносци през Византия? Дали няма да се дойде до бран между Фридрих и ромеите? Тогава и

ние ще можем да се намесим, помагайки на аламаните, за да си върнем Средец и Долна земя...

Асен слушаше внимателно, ала внезапно бърза тревога го прекоси, той скочи, почна да се разхожда с неспокойни стъпки нагоре-надолу из постланата с плочи кръгла стая на бойницата, спирайки се от време на време, за да долови някой шум отвън.

— Фридрих може да... — поиска да довърши мисълта си Калопетър, ала брат му го пресече:

— Не! Не мога... Ще отида да видя.

Петър и Иваница бързо се вдигнаха, спуснаха се към царя.

— Безумен ли си? По всички друмове дебне смъртта...

Асен препаса меча си. Двамата братя препречиха пътя му.

— Не. Не бива да играеш с живота си. Ловеч се държи само защото знае, че си тук. Ако стане нещо с тебе, хората ще поискат да излязат извън стените, да подирят храна до насита. Ала още е рано, опасно е... Може би Исак Ангел ни слага примка...

В миг пред Асена се мярнаха изпитите от глад и лишения лица на ловчанци, в очите на всички гореше твърдо решение: всички ще умрем, но Ловеч не даваме... Ръцете му се сгърчиха от ярост и мъка. А малкият, малкият! Исак е злобен. Може да го убие или ослепи... Наследникът на престола, надеждата на държавата, малкият Йоан Асен...

Бащиното сърце изтръпна пред ужаса на видението. Но и друга мисъл го разяждаше като отрова. А Елена? Неверни ръце бяха ромейските. Кога вълк влезе в стадото, мирно ли излизаше? Кога дете падне в огъня, здраво ли оставаше? Грозна картина трепна пред трескавите му очи...

Часовете минаваха дълги и страшни.

От кулата се обади проточен звук на медна тръба, завършвайки с къси, отсечени призови. Превалеше полунощ. Тежките стъпки на царя кънтяха по каменните плочи. Сянката му играеше тревожно по стените. Внезапно той махна с ръка и се спусна навън. Тежък и безмълвен, като изваяние, Калопетър го изгледа с дълъг, горящ от мъка поглед. Асен се ослуша. Надвеси се от перилото на площадката. Долу отекнаха само равномерните крачки на блюстителите. Една тиха сянка изникна в полумрака, застана до брата си.

— Где отиваш?

Иваница, порасъл и възмъжал, с широки рамене и стройна талия, попита още веднъж:

— Где отиваш? Какво си намислил?

Белгун го изгледа внимателно, сякаш за пръв път забелязваше колко се е променило момчето напоследък, бързо превръщайки се от юноша в момък.

— Никой, освен стражата не бива да узнае, че съм излизал от крепостта! Не мога повече да чакам. Три отряда изпратихме да прегледат друмовете и още ги няма... Хайде! Върви при Петра...

Момчето поклати глава:

— И аз ще дойда с тебе...

В това време недалеч от Селви десетина конници се движеха предпазливо по брега на Видима, от време на време спираха. Няколкостотин крачки подир тях ги следваше закрыта кола, теглена от три коня.

Женска глава надникна нетърпеливо от колата:

— Защо не вървите по-бързо?

— Опасно е, честита царице. Все ми се струва, че трябваше да останем повече в крепостта на Градница. Навсякъде се пуца дума, че гърците не си били отишли, а дебнели наблизко. Ще отида да питам хе там в оня хан. Сякаш жива душа няма, ала не, ето, някой излиза...

Стотник Дельо изтича до хана. Свари двама селяни да свалят византийското знаме. На въпроса му единият се засмя и посочи към далечния друм, където се извозваха последните ромейски обози, чезнеха светлинните на факлите.

— Изметоха се най-сетне... Тези са последните... Дайте сега да окачим нашия лъв! Като гледах орела им, сякаш сърцето ми се обръщаше...

— Отървахме се! — изпъшка другият. — Нашите в градището издържаха на глада, ала ония не можаха... Обраха и последната ни коричка. Умно го намисли нашият Асен. Нарочно затвори всички проходи на изток, за да ги накара да минат покрай Ловеч откъм запад. Така ги отдалечи от прехраната им. Три месеца обсаждаха Ловеч и сега се връщат обратно. Дано ги чумата тръшне! Да идат, че да се не видят! Все към Цариград ги тегли...

— Там има пирове, лов, конски надбягвания... — обади се един ранен войскар, който бе стоял скрит дълго време в мазето на

ханджията. — Раниха ме, като препусках към Търново с писмо от царя до жена му. Но писмото не можах да уловят... Другарят ми се изплъзна и побягна... Но сега друмовете са вече свободни. Не ще помислят вече да се връщат... Ей, къде бързаш? За наши хора ще намерим ядене! Чакай...

Но Дельо бързаше да занесе радостната вест.

— Нали ти казах, че това са празни приказки, Дельо! Народът е напласен, затова си измисля небивалици... Карайте по-бързо! Цар Асен знае, че сме вече на път, и ще се тревожи...

И конете отново препуснаха. Колата премина край ханджията, който напразно зовеше, че ще има с какво да ги нагости. Бързо почна да мръква. При един завой на пътя далечните светлинни сякаш блеснаха по-близо. Елена разбра, че много неразумно бе потеглила от Градница, и викна на кочияша да кара по-бързо.

Изведнъж конете наостриха уши, ноздрите им неспокойно потрепваха. Сенките им плахо играеха по широкия друм, облян от лунния блясък.

Ноцната тишина беше толкова дълбока и зловеща, щото Елена усети как сърцето ѝ бавно изтръпва в безумен ужас. Тя стисна силно до гърдите си спящото дете и отново надникна от колата. Един голям тъмен облак внезапно затули бакърено пламтящата месечина. Някъде далече ехтеше неясен конски тропот. Много бройни копита биеха земята в равен удар, който още повече се засилваше от сънния покой на затихналите хълмове и кротко блещукащата река. Царицата поиска да извика, но от гърлото ѝ не можа да се откъсне вик. Леден трепет обля лицето, гърба, ръцете ѝ.

С изстинали пръсти Елена прекръсти Йоан Асена и го притисна още по-силно до себе си. Детето дишаше дълбоко и спокойно, доверчиво отпуснало глава на майчиното рамо.

Конският тропот се чуваше все по-ясно и по-ясно. Колата литна в безумно бягство. Но скоро зад нея се разнесоха остри, заплашителни виковете. След миг двадесет конници я обградиха, други препуснаха напред, след това се върнаха и заповядаха на коларя да спре.

В кратката, неравна борба седем българи паднаха мъртви, с прободени от копие или меч тела, останалите петима вързаха и обезоръжиха. Един от ромеите дръпна вратичката на колата и

надникна. След малко в ръката му блесна кинжал. Той го захвърли далече към реката и погледна смаян другарите си:

— Една жена! Искаше да се самоубие!...

Ромеите слушаха поразени. Жена... По това време, тука, где отиваше, коя беше? След това се оттеглиха смутени. Непознатата бе подала от колата бледото си лице. В тъмните ѝ очи гореше презрение и дързост. Тя полека слезе. В ръцете си държеше малко дете, което наблюдаваше с навъсени вежди и сърдити очи непознатите.

— Какво искате от мен? — попита непознатата по гръцки. — Пуснете ме да си вървя по пътя... Аз съм от Селви, отивам в Микре. Майка ми е там зле болна. Не чаках ли три месеца, докато траеха битките. Или да я заваря умряла?

Ромеите се спогледаха и се подсмихнаха. Прашната кола показваше по-дълъг път от тоя до Селви. А дванадесет конници съпровождаха най-знатни пътешественици.

— Коя си ти?

— Каква полза, ако научите името ми?

— Когато те заведем при нашия светъл господар, василевса Исак Ангел, той ще иска да знае какви почести дължи на пленницата си: като на високоблагородна болярка или като на знатна еснафка.

Жената побледня още повече, погледна детето си и не отвърна.

— Ако ти не отговориш, ще накараме хората ти да говорят вместо тебе.

Непознатата се усмихна, поклати глава:

— Моите хора говорят само когато аз им заповядам.

Един ромеец допря върха на ножа до гърлото на Дельо. Българинът спокойно го гледаше с хладен, безстрастен поглед. Тогава неволно очите на всички ромейци паднаха връз малкото дете. Ножът приближи до невинния младенец. Царицата изтръпна.

— Аз съм царица Елена, жената на Асена! — промълви тя със скован от ужас глас.

Викове на почуда и тържествуващо ликуване огласиха мрачевината. Пристигнаха още конници. Малкият Аен заплака, стискайки майка си за шията, отправяйки недоверчиви погледи към людете, които говореха неразбран език и държаха нож в ръка.

Поканиха царицата отново да се качи на колата си и я отправиха по посока на лагера на василевса. Щом се видя сама в колата, бедната

жена изгуби всичката си смела дързост, притисна в безумен страх малкия до себе си, коленичи и с набраздено от сълзи лице пошъпна:

— Света Дево и ти чудотворецо Димитрий, спасете само него...

В това време Асен и Иваница, сред облаци прах, доближаваха Градница, надявайки се да намерят царицата в силната крепост. Опасността ги правеше дръзки. Затова, когато при един завой на друма се сблъскаха с десет ромейски конници, нито за миг не се изплашиха или разкаяха. Те очакваха това. Само бегло очите им се срещнаха и мълчаливо си рекоха:

— Дерзай!

Без да трепнат, те продължиха пътя си. Какво щяха да дирят странствуващите съгледвачи от двама мирни търговци? Ала началникът на отряда спря коня си и извика на двамата пътници да се върнат малко назад, за да ги питат нещо.

Асен и Иваница все пак останаха доста учудени, когато ромеите им казаха, че са пратеници до българския цар от василевса на Византия. Носели важна вест и с благодарност щели да научат от двамата пътници най-късия път до Ловчанската твърдина.

Едва доловима усмивка трепна по Асеновите устни.

— Каква вест носите на българите? — попита нетърпеливо царят, като обръщаше коня си обратно към Ловеч. — Аз ще ви заведа дотам...

Ромеите го изгледаха недоверчиво и си размениха скрито взор, пълен с подозрение.

Кой беше този висок мъж с властен глас и корав, светъл поглед?

Писмото трябвало да се предаде лично на българския цар. Не знаели какво пише вътре. Ала се отнасяло нещо за българската царица и малкия ѝ син. Те били пленници в лагера на василевса. Ромейският алагатор надникна в очите на търговеца, любопитен да види как ще се отрази на българина поразителната вест. Не му убягна бързият отчаян поглед, който непознатият метна към юношата с дългите къдрици, бързото пребледняване и на двамата.

Невероятна мисъл прекоси ромееца. Той обори чело в колебание. Да приеме ли услугите на двамата търговци, които предлагаха да го заведат в Ловеч, или най-добре да изпрати и тях като пленници при василевса?

В този миг срещу тях се зададе гъста редица конници. С радостни викове и шумни възклицания те се спуснаха към двамата непознати и ги обградиха.

— Брат ти Петър ни изпроводи да ви следваме на няколко поприща... — каза войводата Коча и сведе чело в дълбока почит, слагайки десница на гърди. — Не можехме да ви оставим сами да пътувате из тия друмове.

— Дайте писмото за царя — каза Асен на ромейския алагатор и протегна нетърпеливо и властно ръка. — Аз ще му го предам по-скоро от вас.

— Но аз трябва лично да го предам нему, за да получа отговор — каза ромеецът.

— Пред вас стои българският цар... — каза Асен.

„Ако Исак узнае, че е бил в ръцете ни и сме го изтървали, или ще ме убие, или ще ме ослепи“ — си помисли алигаторът и се вцепени от изненада и страх.

— По-скоро — изгърмя властният Асенов глас.

Ромеецът скочи от коня си, прегъна коляно, подаде императорското послание. Коча приближи запалена борина. Асен бързо разкъса печатите, преброди буквите на треперливата червена светлина. Василевсът пишеше, че решил да склучи вече траен мир с българите. Дотегнала му ненавистната бран между двата съседни народа. Бил готов да изпрати посолство за водене на преговори. Питаше за мястото, което би било най-удобно за склучване на мир.

Ала не питаше дали най-сетне Асен е съгласен да прекрати войната. Защото той беше уверен, че скъпият залог, който случайно бе попаднал в ръцете му, щеше да направи коравия българин потстъпчив и примирителен.

На края на писмото пишеше:

„Съгласен съм да върна царицата и малкия княз, ако вместо тях получа друг заложник, равен по знатност на тях.“

Асен и Иваница се спогледаха. Нямахше какво да избират. Трябваше да се съгласят.

— Приемам мира — отвърна царят на пратеника. — Съобщете на светлия си господар, че очаквам посолството му в твърдината на Боженица.

— Аз ще бъда заложникът — предложи Иваница, без да се колебае. — И мога още сега да замина. Царицата не бива да се тревожи повече в ромейския стан.

Сълзи задушиха гърлото на царя. Но очите му останаха сухи.

— Ицо!

Той крепко прегърна юношата. Целуна го.

— Никога няма да забравя това.

— Аз няма да остана дълго време там. Бъди спокоен!... — му пошепна момчето и се измъкна от ръцете му. След това добави високо: — С бога, братко! Поздрави мама, Петра!... С бога!

Царят съобщи волята си на ромеите и с горещ поглед проследи конниците, които бързо се отдалечаваха по друма. Остана неподвижен, докато очите му можеха да различават стройната осанка на младежа.

— Господи, запази го, върни го... — пророни сърцето му гореща молба.

Тропотът на ромейските коне заглъхна в далечината.

На следната сутрин царица Елена предаде в любещите крепки бащини обятия малкия Асен. С буйна нежност царят целуна меките му буйни къдри, големите му черни очи и тръпнещ от неизказана радост, го стисна до сърцето си.

Сякаш предчувствуваше колко скъпоценен бе крехкият живот, който държеше в ръцете си.

ГЛАВА VI

Пристигнаха в Константиновград, когато розовият блясък на зората трептеше по високите кубета и звънарници на приказния град. В далечината Босфорът се белееше като огромна сребърна ръка. Един дълбок ров и два реда яки стени с големите страховити бойници опасваха Богоспасната столица.

Константиновград! Зеницата на света! Градът на градовете!

Иваница бе вперил взор в далечното видение — неподвижен и безмълвен, сякаш омагьосан.

Това бе градът, за който бленуваха в далечните нормански замъци, за който снажни руси мъже слизаха по Днепър и Дон и върху дълги ладии, издълбани в дървета, се отдаваха на коварството на моретата, за който венецианци и генуезци напущаха богатствата на скъпата си родина, за който трубадури, менестрели и минезенгери пееха пред крале и херцози вдъхновени песни за невиждана хубост...

Това бе Цариград...

Никога нито насън Иваница не бе виждал подобно нещо. Дъхът замря на устните му. И едновременно възторг и мъка свиха сърцето му. Горд и могъщ бе врагът. Щяха ли да успеят бедните жители на Хемската земя да разклатят вековната империя на Константина? Не беше ли блянът им твърде дързък, твърде самонадеян?

Иваница откъсна очи от чудното видение и се замисли. Коя страшна съдба бе хвърлила тяхното бедно и сурово племе да дели граница с тази приказна величавост? Не приличаха ли те на просяк, който живее до оградите на горд, бляскав палат? И тежка обида сви гърлото му. Тъй малка и немощна му се стори неговата малка, далечна земя.

Тогава бясна гордост сви юмруците му. Добре, нека! Великият Визанс ще бъде сломен от бедните българи. Някога този град ще трепне пред тогава, който сега иде като неизвестен, безпомощен юноша. Защото в жилите на презрените българи тече млада и буйна кръв, която не можеха да откупят всички несметни богатства на стария, немощен Визанс.

Някой леко се докосна до рамото му. Един млад човек с гъсти черни вежди и благ, усмихнат поглед го разглеждаше с любопитство.

— За пръв път ли виждаш Константиновград?

— Да.

— Колко жалко, че няма да минем през Златната порта, както обикновено става, когато василевсът е спечелил някъде победи. Тогава щеше да има на какво да се чудиш. Но сега Исак Ангел е недоволен и затова няма да има никакви тържествени посрещания. Ех, какво беше, когато се връщахме от Димитрина...

Звук от рог даде знак за тръгване. Войската отби пътя си малко на изток.

— Изглежда, че ще минем портата на Златната мантия — каза непознатият.

— Колко порти има крепостта? — попита Иваница, смутен от неувереността си в гръцкия език.

— Тридесет и две. А черкви имаме сто и петдесет — каза с някакво детинско самодоволство момъкът.

В миг върховете на бойниците почерняха от народ. Чуха се далечни радостни викове. Когато конете затропаха по големия дървен подвижен мост, Иваница дигна глава и се загледа в чудното изваяние, което бе поставено в една вдлъбнатина на стената. Един мъж в златна мантия държеше в протегнатата си ръка златна тока. Под него имаше надпис:

„Всеки, който престои в Константиновград една година, трябва да има също такава златна мантия.“

Непознатият момък, който яздеше от дясната му страна, забеляза усмивката му и попита:

— Не вярваш ли, че и ти можеш тука да получиш златна мантия? Надписът е стар и почти никой не му вярва. Но почти никога не е излъгал.

— Не се чудя — отвърна Иваница, — който може да престои тук една година, без да избяга или без да го убият, твърде вероятно е, че ще има златна мантия.

— Толкова лошо ли мислиш за нас? — попита пак момъкът с гъстите вежди и се засмя тихо. — Ти ще обикнеш този град и ще ти бъде мъчно някога да се разделиш от него. Няма човек, който да е изпитвал чара му, без да го носи до самата си смърт.

Иваница поклати недоверчиво глава.

— Ти не знаеш колко е хубав Визанс — продължи непознатият. — Когато видиш Свещения дворец и Света София, черквата на Пантократора, Хиподрома, базарите на Мезийската улица, Влахерна при Златния рог, Августейона... Не гледай тези тесни, кални улици. Това е горната страна на Визанс. Почакай малко...

Далече някъде, заобиколен от норманската хетерия, василевсът яздеше едрия си черен кон.

Иваница виждаше само сребърните искри на шлема му.

Колкото повече навлизаха в столицата, толкова по-широки и по-чисти ставаха улиците, толкова по-високи и по-величествени зданията. Навсякъде императорското шествие будеше предутринната дрямка на огромния град и тихите улици внезапно оживяваха от звън на оръжия и конски тропот. По прозорците набързо се спущаха пъстри сирийски килими, бледи сънени лица се тълпяха по врати и портики.

Ромеите очакваха василевсът да се върне през Златната порта, със златна колесница, с венец на глава, сред тържества и веселби. Но Исак Ангел дори не се отби в Света София, а се упъти направо за Влахернския дворец. Другояче бе мечтал той да се прибере. Със спокойно сърце и обистрена душа. А сега той знаеше, че мир ще има само докато младият пленник е в ръцете му. Кракът на Иваница не трябваше никога вече да напусне Визанс...

Никакво средство нямаше да се пожали, за да се привърже неопитното момче към Богоспасния град. О, ромеите добре умееха да привързват чужденци към себе си.

Бавно се движеше шествието към брега на Златния рог, който се забиваше като сребърна кама в пъстрата разпиляност на дворци и градини по вълнистите хълмове, слизащи чак до самото море.

В синята коприна на небето се открояваше могъщ и величествен дворецът на Влахерна. Двойните дъгосводни прозорци се нижеха в дълги стройни редици между правилно редуващи се ивици от червени тухли и жълти мраморни плочки, сред пъстрата игра на ложи, кули и тераси.

Пред тежката желязна решетка на портата се разхождаха едри мъже със светла кожа и златисточервеникави коси, които падаха чак до раменете им. В ръцете им светеше двуостра брадвичка. Това бяха верните, неподкупни варяги на василевса.

Слязоха от конете. Исак Ангел изчезна зад позлатената врата, която се отваряше само за него. Двама копиеносци се приближиха до Иваница и го поканиха да ги последва.

Непознатият с черните вежди му протегна ръка. Кротките му сини очи ласкаво се усмихнаха.

— Аз се казвам Теофил. Баща ми е Никифор Каламодиос.

Иваница бе чувал за приказните богатства на Каламодиосовци.

Стисна крепко десницата му.

— Искаш ли да бъдем приятели? — попита ромеецът.

Иваница кимна с глава и се усмихна.

— Мъчно ми беше, като те гледах по целия път така тъжен и самотен. Ти си толкова млад още... Имаш ли майка? Делил ли си се от къщи друг път? Бедното момче.

И Теофил Каламодиос поклати глава.

— Аз ще накарам баща си да ти измоли повече свобода. Тогава ще те заведе на игрите в Хиподрома, из базарите, из черквите... Не скърби, драги момко...

Ромеецът погледна съчувствено очите на Иваница, но изненадан, не видя никакви сълзи.

ГЛАВА VII

Кой знае дали поради молбите на могъщия banker и на единствения му син, или поради някакви особени причини, на младия заложник оставиха пълна свобода. Придружен само от двама телохранители, които трябваше да го пазят от неочаквани срещи с крадци и безделници, Иваница можеше да ходи, гдето пожелае.

Защо са така добри с мене? — питаше се учудено момчето. Но скоро разбра. Те оставяха тялото му свободно, но с тънки, изкусни мрежи се мъчеха да забулят душата му и да я покорят завинаги на вълшебния град. Дадох му стая в онази част на двореца, която бе запазена от студените ветрове на Мраморно море.

Позволявах му да слиза от императорското пристанище и да се разхожда с галерите на василевса. Канеха го на царската трапеза, на дворцовите тържества. За пръв път той видя лицето на Исака на приема, даден в чест на венгерския посланик.

— Това е голямо отличие за тебе — му каза Теофил вечерта преди празненството, когато се връщаха от една дълга разходка край брега на Златния рог. — Колцина са тия, които са виждали великолепието на Хризотриклиниума... Аз самият съм ходил там само четири пъти...

На следния ден недоверчивата усмивка, която непрекъснато трептеше върху устните на Иваница, се изопна в болезнена гримаса на учудване и възторг. Гледаше изтръпнал, недоумяващ. Теофил го дръпна за ръкава на новите златошити дрехи и го поведе след себе си.

С широко отворени очи Иваница поглъщаше могъщата царствена хубост на Августейона. Широкият площад бе целият заобиколен от стройни мраморни портики. Вдясно се издигаше с дръзка смелост високият лек купол на Света София, сякаш огромно кандило, спуснато от небето. Вляво започваше оня приказен град, оня скъпоценен сбор от дворци, градини, павилиони, черкви, библиотеки, галерии, тераси, бани и водоскоци, който се наричаше Свещен дворец. Насреща се издигаше строгата величавост на Сената. Между него и Свещения дворец се простираше Хиподромът. Любопитна навалица се тълпеше

под портиците и с жаден поглед поглъщаше великолепното шествие от коне, каляски и носилки, които непрекъснато спираха пред пропилейте на двореца. В тази вълнуваща се тълпа можеха да се видят азиатци с бадемови очи, остра брада и дълги черни коси, персийци с многоцветни свилени тюрбани, узи с дълги падащи мустаци и широки носове, едри златоруси нормани, арменци с блестящи черни къдрици, хазари, българи, исландци, генуезци, халдейци, сирийци...

Като насън Иваница премина пропилейте, триклиниумите, кубикулума на първата част на двореца. Наричаха я Халке. Във втората — наречена Дафне — бяха приемните зали. Петстотин обширни зали се редяха една след друга в шеметно великолепие. Когато влязоха в Хризотриклиниума, Иваница за миг притвори очи, ослепен от толкова красота.

Огромната зала тихо сияеше в мекия блясък на златната мозайка, която покриваше стените и сводовете. Никъде не се виждаха прозорци. Светлината, която струеше от големия стъклен купол, се ломеше в пъстри блясъци по скъпата мозайка на пода — изкусно съчетание на порфир и бял мрамор, гладък и прозрачен като кристал. Между високите стройни колони от яспис, зелен тесалийски мрамор и червен оникс се тълпяха логотети, квестори, сенатори, военачалници и чуждоземни пратеници. До великия доместик стоеше едно дребно старче с малка остра брадичка и едри надвиснали над очите му вежди.

— Баща ми — пошушна Теофил на българския княз.

Източната абсида, в която се намираше императорският трон, беше закрыта от една златовезана завеса, искряща в многобройните отражения на рубините, сапфирите и смарагдите.

Великият логотет извести за идването на венгерския пратеник, който седна на едно ниско кресло срещу източната абсида.

Изведнъж всички се поклониха дълбоко и почтително.

Иваница вдигна учудено глава. Горе, в галерията, се беше появила пъстра и блестяща жива мозайка: жени в разноцветни туники, везани със златна и сребърна сърма, загърнати в бели мантии, закопчани на рамото с карфици от безценни камъни. По ръцете и по вратовете им искряха гиздила, талията им беше стегната в широк копринен пояс, от високите проломи на главите им се спущаха прозирни була. По средата между тях стоеше, нагиздена и неподвижна като икона, дребничка руса девойка с пурпурно теменужена мантия,

везана с елмази, от двете страни на ушите ѝ се спускаха по три реда едри бисери.

— Кое е това момиче? — попита Иваница.

— Говори по-тихо! — предупреди Теофил шепнешком и добави със страхопочитание: — Това е августата.

Българинът го изгледа безкрайно учуден.

— Но тя е цяло дете...

— Когато крал Бела даде дъщеря си Маргарита на василевса, тя беше на девет години. Сега е на дванадесет. Но това у нас няма значение. По-важен беше съюзът с венгрите.

Внезапно дълбока, вълнуваща тишина заля Хризотриклиниума. С бързо движение великият примикюр дръпна искрящата завеса и пред смирено навелите се сановници се показа всемогъщият василевс Исак II Ангел, седнал върху златния си трон като безплътно изваяние. Двете му ръце почиваха върху дръжката на стола, неподвижни и морни от тежестта на скъпоценностите, които лежаха върху тях. Кръглите му изпъкнали очи обиколиха с безстрастна студенина ниско сведените гърбове и се спряха върху единствената изправена глава, която се облягаше върху една колона от яспис. Иваница стисна зъби, ала не сведе чело. Никаква сянка не помрачи каменната невъзмутимост на василевса. Само пръстите на лявата му ръка леко се сгърчиха в гневен трепет, стискайки знака на властта, златния земен глобус.

— А на оня празен престол отдясно кой сядат? — попита Иваница, като сведе глава до ухото на Теофил.

— Той е отреден за Исуса Христа, който всъщност е нашият василевс. А Исак Ангел е само негов заместник. Затова всички православни са поданици на византийския император.

— Това не ми беше известно... — пошъпна като на себе си Иваница... — Но сега всичко ми става ясно защо открай Рим и Цариград се борят колкото може повече държави да присъединят към църквата си...

Многосложната церемония на приема започна. Монаси с кадилници прекадиха императора и той почна да разговаря с пратеника на венгерския крал. Младият българин разглеждаше с любопитство стълбовете от зелен фригийски мрамор, големия сребърен поликандилон, който висеше в средата на залата, вратите от слонова кост, изрязани в тънка, изящна украса, велелепието на кадифетата,

коприните и кожите, с които бяха облечени сановници и чуждоземни пратеници.

Изведнъж той усети някакъв упорит поглед да пронизва челото му. Право срещу него, до една колона от порфир, някакъв висок, слаб човек със светлоруса брада го гледаше и се усмихваше. Малко покъсно, когато церемонията се свърши и бляскавата тълпа бавно се разотиваше, високият човек настигна Иваница, поздрави сърдечно Теофила и поиска да бъде представен на младия български княз.

— Аз познах веднага, че това ще е новият гост на Визанс — каза той с широка благосклонна усмивка. — Много ще се радвам, ако успея да направя стоенето му тук по-леко и по-приятно. Той не трябва да се чувства между нас като пленник. Разведе ли го вече, Теофиле, из нашата столица?

— Днес мисля да разгледаме черквите. Ако искаш, ела и ти...

— С удоволствие. А довечера? Канен ли си на угощението?

— Да.

— А князът?

— Също.

— Нашият велик господар е много милостив към тебе — се обърна той към Иваница и се усмихна многозначително. — А сега — довиждане. Трябва да съпроводя венгерския пратеник.

— Кой е този човек? — попита Иваница, като проследи с поглед тънката снага на непознатия.

— Брат е на великия логотет. Не е лошо момче. Сега е стратор на императорската конница. Но много пилее парите. Залага на игрите в Хиподрома и после... жените.

Край стените на кубикулума, през който вървяха Теофил и Иваница, бяха наредени чудни изваяния. Спряха пред един голям лъв от позлатен бронз. Теофил незабелязано натисна малък лост, скрит в ушите му, и страшен рев огласи мраморните сводове. За миг тълпа любопитни, които никога не бяха виждали чудесата на Свещния дворец, се събраха около тях. По-нататък върху един златен явор малки птици от син и розов емайл изчуруликаха възхитителни песни. Смаян като дете, Иваница се докосваше с ръце до всяка неочаквана изненада, търсеше скритите механизми, учудваше се, смееше се.

След това Теофил го заведе в параклиса на Свещения дворец и с благоговения му показа светините, на които идваха да се поклонят

богомолци от целия свят. Там бяха гвоздеите, с които са били забити ръцете и краката Исусови на кръста, копието, с което са ранявали гърдите му, две парчета от светия кръст, туниката, с която е бил облечен по пътя за Голгота, тръненият венец. В едно шишенце от кристал се тъмнееше нещо.

— А това е част от пресветата му кръв — каза с благочестив трепет Теофил.

Но други мисли се нижеха под челото на Иваница.

Щеше ли господ да отнеме благословията си от града, който пазеше толкова скъпи светини?

Ромеецът го изпрати до Влахерна и обеща да го вземе след обяда, за да разгледат града. Когато се разделяха, Иваница сякаш долови някакъв особен поглед между Теофила и телохранителя. Но може би и така да му се беше сторило. Желязната решетка с трясък се затвори зад него и юношата внезапно се почувствува сам, нещастен и изоставен.

ГЛАВА VIII

— Виждаш ли това кръгло здание с пет дървени кули? Това е прочутата черква на Седемте престола. Някои я смятат по-хубава и по-богата от Света София — рече Теофил Каламодиос и поглади замислено тъмното си голобрадо лице. — Но аз все пак си по харесвам Великата черква. После ще видим и нея.

Влязоха в голямото мрачно здание тихи и мълчаливи. Силен мирис на тамян лъхна лицата им. В западната абсида бяха наредени седем каменни саркофага.

— Това са гробниците на седем от апостолите. А тази колона е същата, на която е бил вързан господ наш, преди да бъде отведен на кръста.

Теофил се прекръсти и набожно целуна хладния камък.

— Всичко, което виждаш — кандила, свещници, мозайки — е само от чисто злато и сребро. Ненапразно казват, че две части от световните богатства са събрани в Константиновград, а третата е пръсната по света... Ела сега да ти покажа целия живот на Христа.

Иваница се дигна на пръсти, след това се наведе, сниши се съвсем и дълго разглежда в нямо учудване ситната игра на малките пъстри камъчета, които с поразително изкуство рисуваха всички по-важни случка от живота Исусов.

— Ела сега да видиш гробниците на василевсите.

От един висок прозорец поток бледозлатна светлина струеше върху величествените саркофази от мрамор и порфир.

Теофил дълго мълча, потънал в скръбно съзерцание, след това въздъхна и каза:

— Прахът на мъдри и храбри мъже почива тук... Ето, това е гробът на Константин Велики, този на Юстиниан Ринотмет, тоя на Константин Копроним, този на Лев IV, този на Василий Македонецът, този на Лев Философ, този на Никифор Фокас... Когато норманите превзеха Солун, всички дойдоха да искат закрила от великия бранник... Победителя на сарацините. От мъртвите търсим помощ, защото живите... — Теофил отново въздъхна и поклати глава — след

Андроник... Исак. От зло на по-зло. Сега, когато навсякъде се мълви, че Фридрих Червената брада се кани да потегли срещу Визанс, Исак и брат му Алексей пилеят последната перпера на страната за пантомими, надбягвания, угощения... Тук почива Йоан Цимисхес, храбрият арменец, тук Василий Българоктон, тук Мануил Комнин...

Иваница остана при тъмноаления порфир на предпоследния саркофаг. Сърцето му биеше глухо и бавно.

Василий Българоктон... Колко пъти той бе чувал това име да се произнася със злоба и проклетия в бащиния му дом. На смъртния си одър старият боляр Тодор, дядо му, бе казал на синовете си: „Деца, на вас оставям да направите това, което аз не успях да сторя... Помнете сто и петдесет годишните тегла на българския народ, отмъстете за слепите войници на Самуила, отмъстете на Българоктона, на Българоубиеца...“

Три пъти трябваше да се обърне в гроба си Василий II, ако знаеше, че в този миг пред тишината на гробницата му стои бъдещият Ромеоктон...

— Защо се замисли, княже? Ела! Сега ще те заведе в Света София. Но защо ли не дойде Андриан? Той си е винаги такъв — малко не трябва да му се вярва...

На кого да вярвам от двама ви — си мислеше горчиво Иваница.

Теофил внимателно го наблюдаваше.

— Ти си спомни за този, който слепи 14 000 българи, нали? Виж какво — той сниши гласа си и се огледа — ще ти кажа нещо, което малцина знаят. Гробницата на Василий II е празна. Той беше погребан по негово желание в манастира Иван Богослов. Веднъж бяхме излезли да се разходим извън града и видяхме развалините на този манастир. Черквата му беше превърната в обор за овце. Имаше някакъв гроб, ограбен и празен. До него, в ъгъла, стоеше изправена мумия на отдавна починал мъртвец, съвсем гол, нестопен. Разбойници го съблекли и ядосани, че в царския гроб не намерили ни злато, ни бисер, а само монашеска броеница, за присмех сложили в устата му един овчарски кавал... — той потръпна от страхотния спомен и добави съвсем тихо: — Това беше... Василий Втори.

Щом излязоха навън, веднага ги грабна смътният шум на града.

Високи четирикатни дворци се редяха от двете страни на широките улици. Иваница любопитно разглеждаше рисунките,

мозайките и плочките от скъпи метали и емайл, които покриваха стените им. Когато преминаха площад Таурус, Теофил посочи високата колона, която се издигаше по средата му, и каза:

— Виждаш ли сребърната статуя най-горе? Тя е на Теодосий Велики.

Целият площад бе пълен с търговци, които високо хвалеха стоката си.

Едри руснаци предлагаха кожи, восък, хайвер, сол и кехлибар, синеоки славяни викаха цените на свинете, биволите и конете си, халдейци разправяха за чудния вкус, който добиват ястията с техните подправки, българите се надпреварваха с тях да предлагат лен, солена риба и мед. След това минаха край пророческата колона, която бе широка три лакти и висока петдесет стъпки. Вътре имаше тясна извита стълбичка, която водеше чак догоре. Качиха се. Когато стъпиха върху площадката на върха, Иваница побледня, поразен от невероятното видение, което се разстиляше пред очите му. Далече на юг се виеше гъвкавият бряг на Хризополис — златния град. Срещу него се протягаше Богоспасният град. Помежду им искреше среброто на Босфора. На запад огненото чело на слънцето потъваше в Мраморно море сред огромен пожар от теменужни и оранжеви пламъци.

— Закъсняхме. Едва ли днес ще видим Света София — пошепна Теофил и погледна другаря си.

Иваница все още гледаше прехласнат безкрайната гора от колони, кубета, дворци, звънарници и обелиски. От Света София до Златната врата се опъваше дълга пъстра змия — Мезийската улица. В дъното на Златния рог се издигаше величествената снага на Фанара. Като тънка черна ивица изглеждаха отдалече яките стени, които опасваха огромния град. Върху площадките на бойниците горяха вече първите светли точки на огньовете.

Внезапно Иваница се извърна към север. Нещо задуши гърлото му. Там, там далече бе неговата малка земя, бедна и проста, неизвестна, незачетена и все пак скъпа, желана, най-хубавата земя на света. Там господарите на Хемус щяха да основат велика нова империя, която ще събере всички млади и буйни сили на полуострова. А това тук — това бе само велелепие на смъртник...

Визанс, Визанс, твоите дни са преброени вече, ти не можеш да крепиш такава огромна власт на хилавата си снага. Ти ще загинеш и

камък върху камък няма да остане от приказното ти богатство. А онова жилаво племе ще пребъде през вековете...

— За какво мислиш, драги приятелю?... — попита отново Теофил, леко загрижен.

Иваница дълбоко въздъхна и не отговори.

Отвън колоната беше изписана с пророчески надписи за всичко, което е било и което ще стане с Константиновград.

— Хайде сега малко да се поразходим по Меза — предложи ромеецът.

Здрачът бързо и неусетно нахлуваше в шумните улици, поглъщаше блясъка на емайловите плочки и изтриваше ярките багри на туниките и наметките. Пресякоха един малък площад и неочаквано потънаха в буйния поток от хора, който изпълваше прочутата Мезийска улица. Там всяка вечер се срещаше изтънченият, най-известният свят на Визанс. В прочутите по цял свят базари, които се редяха от двете ѝ страни, ромейските хубавици намираха скъпи златовезани платове от блестящ пурпур, коприни с цвят на теменуга и праскова, килими от Сирия и Багдад, червено боядисани кожи, ковчезета от слонова кост, смарагдови огърлици, чаши от сардоникс и ахат, елмазени гривни.

Едри нубийци с викове си пробиваха път за носилките, които носеха на раменете си. Зад прозирните завеси се мяркаха начервени и набелени жени в светли туники, някои вървяха пеш, гъвкави и стройни. След тях дълго оставаше опияняваща диря от скъпо халдейско благоухание. Често лукаво блестящи погледи се спираха любопитни върху хубавия, непознат юноша и Иваница свеждаше смутен глава надолу. Зад стъклата на базарите искряха несметни съкровища. Пищно облечени конници се връщаха от всекидневната си разходка към Златната порта. Внезапно огромната навалица почна да тича към Августейона. Василевсът след малко щял да тръгне от Свещения дворец за Влахерна. Всеки искаше да види великолепно шествие.

Иваница вървеше изтръпнал, изгубен. Чарът на Визанс проникваше в кръвта му като гибелна, измамна отрова. Напразно душата му се противеше в смъртни тръпки. Великият град бавно и неусетно го покоряваше.

Императорската трапеза бе сложена в порфирния триклиниум на Влахерна.

Една широка врата от кристал отвеждаше до терасата, от която мраморни стъпала и площадки слизаха към морето. Висящи златни лампи заливаха с трептяща светлина огромните стенописи и мозайката от проконезки мрамор, която покриваше пода, изтръгваха многоцветни искри от скъпоценните чаши, отражаваха се в бледото сребро на съдовете, в копринените дрехи на пируващите, в розовия и зеления мрамор на архитравите. Зад една алена сребровезана завеса се ронеха страстни, лениви звуци. Сладката печал на флейтите се преплиташе с ясния призив на тропетите, с тихия припев на хора.

Седнал между Теофил и стратора Адриан, немного далеч от василевса, Иваница се мъчеше да се справи с една чиния едри, сочни стриди, напоени с малоазиатски лимони. Не че не беше гладен. Смущаваше се, сравняваше грубите си момчешки ръце с изящните пръсти на стратора, спокойната непринуденост на Теофила със своите неловки движения. От време на време учудено поглеждаше Адриана и не можеше да разбере как този нехубав, мършав момък може да изглежда толкова привлекателен. Страторът бе захвърлил военното си облекло. Копринена зелена туника, поръбена отдолу със златен ширит, обвиваше тънката му снага. Колан от червена кожа, поръсена със златни капки, стягаше кръста му. На лявата му ръка искреше огромен карбункул. Брадата и косата му бяха накъдрени и намазани с благоуханни масла. Младият българин едва бе успял да изяде половината от стридите, когато му донесоха в емайлирана чиния парче печена коза със силни подправки. След това пушено свинско, пържени птици, овчо сирене, медени пити, скъпи източни плодове и вино, вино, вино, гъсто и тъмно като кръв или златисто и бистро като кехлибар, или светлоалено като пламък.

Исак Ангел лениво се усмихваше, слушаше дръзките шеги на гърбавия хистрион и непрекъснато дигаше към устните си обсипаната с жълти и сини камъни чаша, която искреше в бледите му пръсти. Бяла атлазена мантия, извезана със златни кръгчета и подплатена с пурпур, небрежно загръщаше тесните му рамене.

— Разбра ли какво каза сега хистрионът? — попита Теофил.

Иваница се засмя и кимна с глава.

— Подир малко ще дойдат сирийските танцовачки — каза Адриан и нетърпеливо погледна към посребрената врата. След това наля в една чаша от кристал, украсена с розови емайлови плочки, някаква тъмнозлатна пенлива течност.

— Опитай от питието на северняците.

Момчето сръбна и се намръщи от горчивината. По цялата трапеза ечна дружен смях. Исак Ангел, полупиян, дигна чашата си и кимна ласкаво на Иваница. Хистрионът се промъкна до него, потупа го по рамото и подкачи някаква весела песен. На равни промеждутъци велможите му пригласяха.

След това дойдоха момичетата в бели хитони. Музиката зад завесата подкачи някакъв безумен, опияняващ ритъм. Очите на мъжете светнаха жадно.

Голите мургави ръце на танцовачките се протягаха в бавен копнеж. Гъвкавите им тела се виеха в кръгове, в дъги, чупеха се в триъгълници и прави ъгли, мускулите на корема, на ръцете, на краката им трепереха в удара на съпровода.

Иваница стана неспокоен. Някакво тъмно чувство за опасност избистри ума му, обезцвети страните му. С омайващи питиета, красиви жени и злато ромеите примамваха опасните за Визанс врагове. Бавно и неусетно те заробваха сърцата им, обезсилваха мъжеството им. А виното лудуваше и пееше в младата му кръв.

Той скочи. Поиска незабелязано да се измъкне вън. Но до самата врата го настигна стратор Адриан.

— Чакай, млади приятелю! Лошо ли ти е? От виното ли?

Той взе Иваница под ръка и го изведе на терасата.

Луната къпеше в сини призрачни блясъци светлите мрамори.

Долу морето шумеше глухо и неясно. Слязоха по стълбите, които се губеха в тъмните кипариси. След малко ги настигна тревожният зов на Теофила.

— Тук сме — отвърна страторът — няма нищо лошо! Ела!

По-силно отвсякога мъката за родината бе сграбчила сърцето на юношата. Със скръбно свити устни той мълчеше, загледан в златната бразда, която Фанар чертаеше по черния гръб на морето. Сред сенките на дърветата лицето му никнеше бледо като сребърна пара. Теофил седна до него върху хрупкавата постилка на издадените, тънки като игли листа и попита:

— Мъчно ли ти е, Йоаница?

Момчето не отвърна.

— За родината си ли мислиш?

Вместо Иваница отговори с весел смях страторът:

— Аз се обзалагам, че има някое хубаво момиче, което сега плаче за далечния пленник. Не е ли така княже? В такава хубава нощ човек не би желал да гледа сам звездите и морето... Но аз няма да оставя младия си приятел да тъгува. Кълна се в пречистата Ходегетря, че утре той ще вечеря у Ефросина! Знаеш ли, драги момко, колцина са избраниците, които престъпват прага на великата хетера на Визанс?

Лицето на юношата пламна. Никога досега волното чедо на горите, приятелят на хрътките и соколите не бе мислил за жени. За него те не съществуваха. И сега... Изведнъж него го смятат за мъж и го канят на вечеря у хубави ромейки.

Отново в душата му кресна тревожният вик:

Измама! Измама! Пази се, Иваница!...

— Утре вечер князът, аз и Теофил ще бъдем при Ефросина. Нали? Свършено.

— Но — опита се да възрази Теофил Каламодиос — аз не вярвам, че тя ще ни приеме... Нали знаеш колко е станала зла напоследък? Завчера ударила плесница на севастократора Алексея, след това го изпъдила, после плакала... Никой не може да ѝ угоди. Преди две недели заповядала да бият с камшик логотета Ставраки, който заради нея пропиля всичките си богатства. Понякога по цели месеци не излиза никъде. Понякога дава шумни празненства, които струват данъка на десет теми. Не води Йоаница там. Ако се влюби в нея, момчето ще погуби живота си — както мнозина други.

Адриан го изгледа странно. Поглади брадата си, засмя се и каза:

— Не ставай дете, Теофиле. Князът сто пъти ще погуби живота си, докато намери жената, която му е отредена от бога. Той е млад. Нека се повесели... Нали, княже?

Иваница извърна бавно лицето си, погледна стратора дълбоко в очите и не отвърна нищо.

ГЛАВА IX

В този дъждовен октомврийски ден огнекосата хубавица на Визанс се събуди твърде късно много зле настроена, с натежало от гняв сърце. Предната вечер, късно след полунощ, тя бе получила кратка, но твърде ясна записка от василевса.

В богохранимата столица живеел някакъв български княз, който трябвало да забрави отечеството си. Йоан или Йоаница се казвал. В ръцете на Ефросина лежал мирът и благополучието на Визанс. Горко й, ако не послуша заповедта на Исака.

А когато василевсът заповядваше, можеше всичко да се очаква от него. Пресни бяха спомените за Теофанò и Аркадия. Дъното на Босфора знаеше твърде много за непокорството на хетерите и жестокостта на императорите. Теофано бе сгрешила, защото тайно от василевса Андроник приемала след късна полунощ генуезеца Уберто Мела. Аркадия бе дигнала кама срещу василевса, когато той я бе напуснал заради руменоликата Марантико.

Ефросина се прозина от досада, протегна се като котка сред копринените си възглавници и меки бели кожи на постелята си, взе сребърното звънче, което стоеше до главата й, размаха го няколко пъти.

Зад една врата надникна безшумно старата Пулхерия.

— Отмахни завесите — заповяда хетерата.

Старата тесалийка дръпна свилата, която закриваше прозорците. Бледа сребриста светлина нахлу в ширната стая. По кристалите се спущаха дълги ивици вода. Небето беше безцветно.

— Как днес не ми се приемат гости... — процеди през стиснати зъби Ефросина.

Варварски княз! Света Мария, какво наказание! Българите — казват — били мръсни и миришели на овча кожа.

Тя потърси глава от отвращение. Въздъхна. След това лениво се изправи.

— Кое време е сега?

— Пладне отдавна превали — отговори старата.

Ефросина спеше много. По този начин тя смяташе, че ще запази най-добре блестящата хубост на белорумената си кожа, невидяла острата ласка на вятъра и палещата целувка на слънцето.

— Готова ли е банята?

— Да.

В съседната стая от белия мраморен басейн се дигаше топла пара. Ефросина изля вътре благовонната течност, която изпълваше една фиола от син кристал, хвърли тънката си дреха и дълго лежа със затворени очи в горещата вода, която зачервяваше кожата ѝ. Донесоха първата лека закуска от мляко и банани. Тя извади ръката си от ваната и лакомо заби хубавите си зъби в мекия благоуханен плод. Две мургави робини приготвиха в една сребърна кофа ледена вода, обляха прозрачно розовото тяло, изтриха я цяла — бързо и силно — с ленени кърпи, след това с изкусни пръсти дълго разтъркваха с благовонни масла поруменялата като пламък кожа.

В една вдлъбнатина на стената весело пращяха, обгърнати със златоалени пламъци, няколко едри цепеници.

Ефросина закуси втори път. И за да съкрати досадата на чакането, седна в един ъгъл и продължи да вземе пъстрия паун на една копринена възглавница.

Бързо мръкваше.

След като даде последните си нареждания за вечерята, хетерата започна да се облича.

Пулхерия и робините вчесаха дългите ѝ буйни коси, подчервиха ги отново и ги прибраха в тънка златна мрежа. След това ѝ облякоха копринена риза, върху нея надянаха светла туника с къси ръкави. Най-отгоре сложиха бял хитон, пропъстрен с тънка везба от бисер и елмази. Пояс с шафранов цвят стягаше стройната ѝ талия. Тя взе на коленете си едно сандъче от слонова кост и дълго премята през пръстите си искрящите накити. Най-после избра една връв розов бисер и два пръстена: кръг от елмази стягаше прозрачния аметист на първия, един-единствен огромен смарагд блестеше на втория. Босите ѝ крака бяха обути в сандали от бяла кожа със златни прашки.

Колкото повече приближаваше часът на вечерята, толкова повече някакво глухо безпокойство свиваше сърцето ѝ. Щеше ли да успее да скрие лошото си чувство, нямаше ли най-накрая да избухне и да изгони всички заедно с противния варварин, дори и да загуби главата

си заради това. Най-последно някакво тъпо безразличие я завладя, докато се стресна от ясения звук на чукчето върху медната плочка на главната врата.

Затече се за последен път пред огледалото, изтегли още веднъж неуловимо тънка черта под клепките си, устните ѝ пламнаха още по-яркоалени.

Една робиня подаде писмо. Тя скъса нетърпеливо копринения конец, който стягаше свитъка от тънка телешка кожа, разчупи оловния печат и зачете с безпокоен взор. След това изпрати прислужницата вън, допря края на писмото до една свещ и дълго гледа замислено бялата пепел, която остана върху сребърната табла.

За последен път страторът Адриан я молеше и заплашваше — да бъде внимателна.

Ефросина въздъхна и се отправи към приемната. Във всеки ъгъл се издигаше благоуханният дим на някакви тъмни конусчета, купени в мавританския базар. Целият въздух бе пропит с мирис на кинемон и амбра. Пурпурни завеси се спущаха над издълбаните в стените отвори — закрити със сребърни кристални пръчки. Тежки сарацински килими заглушаваха шума на стъпките.

Хетерата седна върху една мечешка кожа, гневна и недоволна, че я карат да чака.

Конски тропот отекна по каменните плочи на улицата. Домоуправителят Михаил посрещна гостите пред входа на величествения дворец и ги поведе по широката мраморна стълба. В преддверието снеха оръжието и мокрите си от дъжда наметки. Само Иваница не носеше оръжие, но вместо него имаше телохранители. Отправиха се през редица великолепни триклиниуми и ротонди към покоите на хетерата.

Ефросина ги чакаше върху прага на приемната. С един-единствен поглед — кратък, трескав, жаден — хетерата и князът задоволиха нетърпеливото си любопитство.

Ефросина видя един висок, твърде висок младеж с едри плещи и стройна талия. Дълги кафявозлатисти къдрици галеха раменете му. Устните му бяха свити жестоко и упорито, лицето му бе изгорено от вятъра и слънцето.

Иваница зърна едно създание с хубост, по-опасна от отрова и от мълния. Потрепера и сведе очи, поразен от властта, която бог бе

вложил в крехката длан на една жена. Но никаква сянка не замъгли безстрастното спокойствие на лицето му. Адриан, Теофил и някакъв глупав, весел младеж целунаха благоуханните ѝ ръце.

С леко презрение Иваница се наведе над ослепителната бяла кожа, без да я докосне с устни. След това започна да разглежда любопитно стенописите, скъпите мозайки, златните свещници, книгите, наредени върху една мраморна лавица.

— Обичаш ли книгите, княже? — погали ухото му топъл кадифен глас. Лъх на мускус обля лицето му. Ноздрите му трепнаха.

— Да — отвърна почти грубо той и смело закова суровия си поглед върху хубавата жена.

Сърцето му биеше неравно и тревожно. Ръцете му неспокойно галеха скъпата подвързия от злато и червени емайлови плочки, която стягаше един ръкопис от Ана Комнина.

Хетерата наведе очи. Руменина пламна по бузите ѝ. Защо този млад варварин смущаваше сърцето ѝ? Каква чудна власт се криеше в тази надменна осанка, в тия враждебни очи, които я пронизваха тъй хладно и жестоко?

Гняв кипна в жилите ѝ. Досега никой мъж не бе устоял на чара на Ефросина. И този див чужденец, този груб планинец, този варварски княз — в яростта си тя не знаеше как по-зле да го назове — смее да я гледа с такъв насмешливо-презрителен взор... Не! Ефросина не е научена на такова отнасяне. Тя ще го смаже — този дързък българин. Ще го види пред нозете си нещастен, покорен роб... Както всички други.

Иваница продължаваше да разглежда ценните книги, за които там, при Хемуса, бяха само чували да се говори. Тук бяха съчиненията на Есхил, Теокрит, Аристофан, преведените от фрушки на гръцки: „Песен на Ролана“, „Романът на Енея“ от Беноа дьо Сен Мор, „Романът на крал Артур и кръглата маса“ от Кретиен дьо Троа и от немски на гръцки: „Песни за графа Рудолф“ — писани от тюрингски минезенгер...

— Знаеш ли да четеш гръцки? — попита отново кадифеният глас.

— Малко.

— Ако искаш, мога да ти заема някоя книга... Дори можем да я четем заедно...

— Аз ще посещавам Магнаур — отвърна твърде рязко Иваница.
— Надявам се, че там ще науча добре да чета гръцки...

Ефросина не отговори нищо, големите ѝ пъстри зеници светнаха и веднага угаснаха, закрити от тъмната тежка коприна на миглите. Тази ромейка, родена на остров Кипър, ненапрасно бе играла две години пантомими в Хиподрома.

С най-хубавата си усмивка тя снизходително докосна длан до лицето му, каза небрежно — какво упорито дете — и бързо се отдалечи към стратора Адриан, който не откъсваше поглед от тях. Сълзи на гняв и обида душеха гърлото ѝ.

— Защо сте ми довели този дързък и неучтив момък? — изсъска тя бледна, с треперещи устни. — Никой мъж досега не е посмявал да ми отвърща така.

Адриан поглади спокойно брадата си и каза:

— Това е едно диво вълче. Не бой се. Ще го опитомим лесно. Сега започни с небрежно сестринско участие. Говори му за Хемуса, за майка му. Не виждаш ли, че на бедното момче му е мъчно за родната земя... Затова е тъй зло и недоверчиво.

Ефросина метна един презрителен поглед към стратора.

— Няма ти да ме учиш какво да правя...

И с учудване забеляза, че всичкият ѝ гняв е изчезнал.

Мъчно му е... Затова е тъй зло и недоверчиво.

Нежност към самотния пленник цъфна в сърцето ѝ. Веселият момък и Теофил бяха седнали до буйно пламтящия огън и от време на време високо се изсмиваха. Веселият момък имаше кръгло лице и хубави зъби. Беше най-изкусният свирач и певец на Визанс, отчаян привърженик на Сините и примикюр в императорската конница. Той посегна към лирата, която лежеше върху една кафява мечешка кожа. Но Ефросина спря ръката му и посочи към прозирната среброткана завеса, която закриваше входа на трапезарията.

Адриан плесна ръце и ахна от възхищение.

Леконоги прислужници безшумно нареждаха редките ястия: руски черен хайвер, солена риба, дивеч със сос от мента, медовина с корени, вино, подправено с джинджифил.

— Твоята чаша винаги е пълна! — смееше се страторът и дигаше златния бокал до устата на Иваница, който леко се мръщеше и извърщаше лице.

— Аз не знаех, че българите са така хубави — каза неочаквано великият примикюр и глупаво се усмихна.

Иваница пламна, неволно погледна младата жена и наведе смутено очи.

Хетерата го гледаше странно и упорито.

— Ако княз Йоаница остане по-дълго във Визанс, сърцата на всички наши известни красавици ще паднат пред нозете му — каза Адриан и като се изправи извика: — За здравето на княза!

— За здравето на Йоаница! — повториха Теофил и примикюрът.

Ефросина мълчеше въпреки многозначителния поглед на стратора.

Минаха отново в приемната.

— Сега нашата скъпа домакиня ще ни посвири нещо... — каза Адриан. — Само че най-напред ще угася тези неща — той се отправи към високите златни свещници.

Само една-единствена скъпоценна лампа от карбункули остана да хвърля странна светлина в топлия здрач на стаята. Като голямо бяло цвете сияеше в един ъгъл хитонът на Ефросина. Тя взе флейтата и плахо я поднесе към устните си. След това я остави.

— Не. Не ми се свири тая вечер...

— Защо? — изтръгна се неволно от устните на Иваница.

Изведнъж той се ядоса на себе си, скочи, отиде към прозореца и отдръпна завесата. Дъждът бе спрял. В модрата прозрачност на небето се изрязваше огромният тъмен купол на „Света София“. Наблизо до нея статуята на Константина сякаш докосваше едрите сребърни звезди.

— Да посвирия ли? — попита тихо жената.

— Разбира се — отвърна нетърпеливо Адриан.

Ефросина погледна високата царствена осанка на княза, който се бе извърнал гърбом към нея и още гледаше навън.

Тихи трептящи звуци на безнадеждна скръб и страстен упрек бавно изпълниха здрача на стаята. Ефросина се увлече в песента, забрави всичко, себе си, околните, света, пред полузамрежените ѝ мигли се мяркаха далечни чудни видения, невероятни сънища.

Тримата мъже слушаха вкаменени, омагьосани.

Песента отдавна бе спряла, но дълго още омаята остана да трепти в сърцата на замислените, мълчаливи силуети, които седяха неподвижни в златистата сянка.

Изведнъж примикюрът скочи, запали свещите, грабна лирата.
— Нещо весело! Нещо весело! Божествената Ефросина ще танцува.

Безумна радост лумна от сребърните струни.

Хетерата дръпна златистата мрежа от главата си. Като пламтящи вълни рукнаха косите ѝ по снежната шия, по плещите, по гърба, загърнаха я цяла — сякаш огнена мантия. Ръцете ѝ потрепераха, като че люшнати от буря. Смъкна хитона. Хвърли сандалите.

Като лек вятър се понесе по мекия килим. Теофил и Адриан се изтегнаха на мечешките кожи и тихо пригласяха. Когато минаваше край княза, тя се усмихваше.

Иваница затвори очи. Но благоуханният лъх, който непрекъснато милваше лицето му, разгаряше непозната мъка в широката му гръд и караше страните му да бледнеят.

Пиха вино. Ядоха сладки. Иваница скръсти ръце и отново се приближи до прозореца. Упорита бръчка дълбаеше младото му лице. Беше ли вече Визанс пленил душата му? Не! Никога! Ако би ще да умре. И мисълта му догони родните скали, горите на Орловец, любимата хрътка, сините върхове на Хемуса... Жестока мъка го обзе.

Някаква лека ръка тихо се докосна до него.

— Сега нали не ти е вече мъчно за родината? — попита кадифеният глас.

— Повече от всеки друг път — отвърна князът, без да се обърне.

„Ако това беше логотетът Ставраки, щях да му ударя плесница. Чудно защо този момък не може да ме разгневи...“ — замисли се поразена хетерата и отново пъстрите ѝ очи спряха широко отворени, сякаш теглени от неудържима сила, върху варварина.

Не. Такъв мъж тя не бе виждала досега. Нито един от всички тия, които бяха целували праха, върху който тя стъпя, не прилича на него. В необуздания взор, в могъщите рамене, в гордия му ръст лежеше някаква страшна пра мъжка мощ, която непобедимо покоряваше и унищожаваше.

Когато свещите замигаха, ниско свели розовите си пламъчета до самото злато на свещниците, Иваница остави върху мраморната лавица тежкия том на „Романът на крал Артур“, допи чашата с медовина, оправи колана от железни халки, който увиваше талията му, и каза, извърнат към Теофила:

— Хайде.

Кръглоликият момък, който се казваше Константин, спря песента си, остави лютнята и извика:

— Докато не се съмне, аз не мърдам оттука!

Ефросина прекъсна разговора си с Адриана и се отправи към Иваница. Сложи ръце на раменете му и почувствува как юношата потрепера от докосването ѝ.

— Защо бързаш да избягаш, княз Йоаница? Толкова ли се боиш от Ефросина?

Смях сгърчи устните на юношата.

— Иваница не се бои от нищо. Най-малко от една хетера. — И тихо прибави: — Мога ли да знам колко перпери ще получиш от василевса за тази услуга?

Жената отстъпи назад, внезапно побледняла от жестоката обида. Сълзи блеснаха в очите ѝ. Тя бавно сне от пръста си огромния смарагд. Подаде го на княза.

— Василевсът не може да ми плати повече от това, което струва този пръстен. Ти не познаваш Ефросина... Вземи го.

Иваница остана неподвижен.

— Вземи — повтори властно тя и добави с внезапно потъмнял, треперещ глас. — Вземи! Давам ти го, защото те обичам...

Пое ръката му с предана нежност и сложи пръстена на показалеца.

„Каква пантомимка... Как изкусно играе това, което са ѝ заповядали“ — помисли с безкрайна тъга Иваница и като направи знак на Теофила, се отправи към вратата.

— Нали ще дойдеш утре вечер пак? — попита тихо хетерата, когато си обличаха наметките в преддверието.

— Не — отвърна хладно варваринът, сне пръстена, подаде ѝ го. Тя поклати глава и скръсти ръце.

— Дадох ти го за спомен от тази вечер...

— Вземи го, княже. У нас това е обичай... — добави Теофил. — Инак ще обидиш домакинята.

Иваница рязко и неловко се поклонил, сложи кожената си шапка и изтича по стълбите, последван от телохранителите и останалите мъже, които набързо се сбогуваха с Ефросина.

Когато се качваше на коня си, ястребовият му взор долови за миг една картина, която накара сърцето му да се свие от болка.

Горе, в блясалото от светлината на свещите преддверие, страторът Адриан шепнеше нещо, наведен над рамото на хетерата.

Ефросина се усмихваше.

ГЛАВА X

Ефросина и българският княз вървят заловени за ръка из кипарисовите гори, които се спущат към брега на Босфора. Бялата одежда на жената искри в синьо-зелените нощни сенки тайнствено — като крило на херувим. Лек благоуханен вятър поклаща тънките върхове на дърветата. Пред нозете им се плискат сребропенни вълни. Тя нежно притиска страната си до неговата, топлият ѝ дъх облива лицето му и разпъва сърцето му в пламтяща радост. В седефения блясък на чудната нощ греят само две звезди — очите на Ефросина. Князът бавно се навежда към тях...

Иваница отвори очи. Гърлото му бе пресъхнало, сърцето биеше бързо и тревожно. Обърна се на лявата си страна. Обърна се на дясната. Отново на лявата. Но сънят бе отлетял от клепките му. Той погали няколко пъти страната си — сякаш диреше следа от ласката, получена насън — отметна бързо кадифената покривка и скочи.

Върху мозайката на пода лежеше тъмната сянка на решетката, която закриваше прозореца. Той си спомни своята пленническа златна клетка и гневно сви юмруци. Дълбоко в душата му прокълбят дълъг, отчаян зов.

А от Търново не идеше никаква вест. Забравили ли го бяха? Какво правеха там? Вече толкова пъти се беше опитвал да заговори с телохранителите си. Но никаква дума не можеше да откърти. Пазеха го строго и ревниво. На Адриана и Теофила не се доверяваше. Ромеи бяха. Можеше ли да им открие сърцето си?

Вдигна свитите си юмруци към челото си. Лунният лъч, който проникваше през решетката, падна върху десницата му. Като зелена мълния проблесна смарагдът под очите му. Той го изтръгна от пръста си и яростно го захвърли на пода.

Цяла нощ се разхожда Иваница из стаята като буен, неукротим звяр. Когато камбаните на дворцовите черкви забиха за утринна молитва, той се бе вече облякъл и докато чакаше да му донесат закуската започна да чете с дълбоко внимание „Историята на Херодота“.

Някакви стъпки отвън го накараха да вдигне глава. Беше Адриан. С леко начервени устни и напудрени ръце.

— Здравей, моето момче! Все книги... Е, кога най-сетне ще се съгласиш да дойдеш у Ефросина? Знаеш ли какви пакости си направил? Нашата несравнима хетера си е загубила ума по тебе... Никой не иска да вярва и все пак така е... Днес няма да бъдеш вече безсърдечен, нали? Знаеш ли как ще се зарадва, като ѝ кажа, че ще отидеш?

Иваница махна с ръка.

— Казах ти — не. Виждал ли си Теофил?

В същия миг вратата се отвори и младият Каламодиос влезе. В очите му трепереше винаги топла, добродушна усмивка. Ако не беше така пълен, би минавал за красавец.

— Готов ли си, Йоаница?

— Да.

— Къде ще ходите? — попита учуден страторът.

— На голямата литургия в „Света София“. Ела и ти.

— Не знам. Ако василевсът отиде, трябва и аз да го придружа.

Теофил и князът се упътиха в светлата есенна утрин към Великата черква. Потоци от празнично облечени жени и мъже се стичаха по широките улици към сто и петдесетте черкви на Визанс. Острият вятър, който духаше откъм Мраморно море, носеше непрекъснатия звън на хилядите камбани.

Когато пресичаха кръглия форум на Константина, князът се спря и дълго гледа омаян високата колона от порфир, върху която стоеше огромна статуя.

— Това е Константин Велики — каза Теофил — но статуята е на Аполона. А онова изваяние там — и той посочи към западната част на форума — са Парис, Хера, Афродита и Атина. Тази, на която Парис подава ябълката, е Афродита. Когато са пренасяли изваянията тука, само за главата на Хера е трябвало една кола, теглена от осем бивола. Какво има?

И той се извърна към страната, накъдето бе погледнал внезапно побледнелият му приятел.

Право срещу тях четирима роби носеха великолепно носилка от позлатено дърво и пурпур.

Вътре беше Ефросина.

Тя ги гледаше упорито, без да се усмихва. Когато минаха край тях, младите хора се поклониха. Хетерата направи знак да спрат носилката и ги повика с ръка. Каламодиос дръпна Иваница за ръкава и се отправиха към нея. Любопитни минавачи се спираха и гледаха учудено чужденеца, който е спечелил благоволенieto на прочутата хетера.

Ефросина галено сви алените си устни.

— Аз все очаквам да дойдеш. Кажу, Каламодиос, виждаш ли си по-упорито момче на света? А представи си, княже, снощи те сънувах.

Иваница пламна, наведе смутено глава.

— Да. Сънувах, че се разхождаме заедно из кипарисовите гори край Босфора.

Князът я гледаше с широко разтворени от ужас очи.

— Защо ме гледаш така? Нима не бива и насън да те виждам?

И тя весело се изсмя.

— Сбогом. Тази вечер ще ви очаквам. Канила съм много гости...

Носилката с мъка си проправи път през гъстата навалица, която се бе струпала да види несравнимата хубавица.

Великата черква бе вече почти препълнена.

Когато влязоха вътре, Иваница потрепера от страхотно огромния простор, който бе заключен в тези сводове. „Нима човешка ръка е направила това?“ — се питаше тръпнещ юношата. И с горчивина си спомни онази малка сграда край брега на Етъра. Но нима българите в своята бедна, проста черква по-малко горещо щяха да се молят богу? И все пак поразеният юноша гледаше със свито сърце пъстрите мрамори и стъклените мозайки на стените, огромните ясписови и порфирни колони, двойните аркади, които се редяха от двете страни, архангелите, изписани в четирите ъгъла, чудната смелост на дъгите, продънващата се бездна на купола, дръзката лекота на сводовете, сребърните колони около олтара. Сто поликандилона с по двадесет и пет свещи висяха на сребърни синджири, дебели като човешка ръка, и обливаха черквата с потоци пъстроцветни светлини.

— Всяка от тия колони — пошъпна Теофил — е чудотворна и цери от разни болести. Онази червената лекува болките на кръста, а онази синкавата — болките на краката.

Глух шъпот се разля из тълпата. Беше пристигнал василевсът. Горест се яви императрица Маргарита, заобиколена от бляскава свита.

Литургията почна сред стройната песен на хора, благоуханията на тамяна и молитвите на многочислените епископи, пресвитери и дякони.

Иваница се почувствува внезапно утешен, успокоен; онова страшно чувство, което го бе смазало и унищожило при влизането му в храма, вече бе изчезнало.

Той наведе смирено глава. Сърцето му зовеше помощ и милост от чудотвореца Димитър.

Когато излязоха вън, пред очите им се изправи могъщата колона, която се издигаше срещу главната врата на „Света София“. Тази бе най-голямата от четирите исполински колони, които красяха Визанс. На върха ѝ се крепеше двадесет стъпки висок железен конник. Беше Юстиниан Велики, василевсът, по чиято воля бе сътворен грамадният храм.

На минаване край параклиса на пресветата Мария Влахернска те се отбиха да се поклонят пред чудотворната панагия и да целунат решетката, която закриваше иконата.

— Виждаш ли тази бяла мраморна маса? — каза благоговейно Теофил. — На нея е било положено тялото на господ бог наш Исус Христос. Ето, това са следите от сълзите на света Богородица.

Иваница вървеше и непрекъснато мислеше за неочакваната среща с Ефросина. Дали не ѝ беше казал Адриан, че ще ходят в „Света София“? Не. Това беше невъзможно. И... сънувала го била. Не лъжеше ли хитрата ромейка? Но откъде можеше да знае за кипарисовите гори?... И отново същият суеверен трепет го разтърси. Нима наистина го обичаше? Не! Лъжа! Лъжа! А кой знае...

— Защо не отговаряш, Йоаница? Питам те дали искаш утре да отидем на пантомимата в Пандохейона. Ще бъде в чест на венецианските търговци, които пристигнаха завчера. Но за какво мислиш?

Иваница се изчерви и не отговори. Сбогуваха се пред вратата на Влахерна.

Князът се отдели от главния вход и направи къса разходка из градината на двореца. При един мраморен водоскок той срещна една едра черноока девойка. За миг погледите им се кръстосаха. Девойката се усмихна и наведе глава — като че очакваше князът да я заговори. Но той отмина, без да се извърне нито веднъж.

Същата вечер, когато Иваница седеше тъжен и замислен пред самотното огнище на здрачената си стая, някой тихо почука на вратата. Момчето се сепна. Всеки път, когато почукваха на стаята, сърцето му забиваше радостно и тревожно едновременно. Сякаш винаги се надяваше да се случи нещо ново и неочаквано, което да сложи край на тежкото му очакване.

Телохраниителят му съобщи, че го викат при василевса.

Бледен и развълнуван се яви князът пред могъщия император. Исак Ангел бе седнал пред една маса от позлатено дърво. Срещу него заемаше място брат му — севастократорът Алексей. Пиеха вино. Усмиваха се.

„Какво ли искат от мене?“ — попита се Иваница изтръпнал.

— Драги княже — започна бавно Исак Ангел, като се спираше на всяка своя дума — ти знаеш съвсем добре... но защо не седнеш? Ето — този стол. Ще пиеш и една чаша, нали? Така. Сега какво щях да кажа? Да. Ти знаеш много добре положението си при нас. Няма защо да се лъжем. Ще мине много, твърде много време, докато българите докажат, че не мислят повече да безпокоят империята. През това време ти ще трябва да останеш при нас. Колкото и да е неприятно това за тебе — не може другояче. А ти виждаш, че те пазим достатъчно внимателно, за да се надяваш, че можеш да избягаш...

Василевсът напълни отново чашите и изпи своята на един дъх.

— Тогава — продължи той — ние ще трябва да се погрижим за тебе. Ние искаме животът ти във Византия да не бъде тежко пленничество и златна клетка. Ти не бива да се считаш за нещастен заложник, който чака само часа на свободата. Ти трябва да се почувствуваш във Византия свой, близък... Да бъдеш в нея господар, а не роб. Съдбата ѝ да бъде и твоя съдба, нейните радости и скърби да те радват и натъжават както за собственото ти отечество. Остави братята си да царуват на Хемуса. Те ще бъдат господари на една малка и проста земя. А ти ще бъдеш владетел на несметни съкровища.

Исак Ангел помълча малко, погледна брата си и се засмя.

— Ние с Алексей дълго мислихме за тая работа. Но днес една случайност ни помогна да разрешим всичко. Дъщерята на брата ми, княгиня Евдокия, те срещнала в градината и попитала с особено любопитство за името на непознатия хубав момък.

Иваница се изчерви и наведе глава.

Изведнъж василевсът се изправи, лицето му стана строго и студено.

— Княз Йоаница, ние решихме да те назначим за владетел на Теодосиополската стратегия в Армения и да ти дадем за жена княгиня Евдокия, нашата царствена племенница, заедно с една зестра от хиляда ливри перпери.

И той се отдръпна малко назад, за да види по-добре впечатлението, което думите му бяха произвели на младежа.

Но по лицето на княза не можеше нищо да се прочете.

— Разбира се — добави малко неуверено василевсът — ти пак ще бъдеш охраняван поне в първите времена. Докато се убедим, че си свикнал с нас, и докато докажеш, че обичаш новото си отечество. Е, добре. Приемаш ли, драги сине?

Иваница мълчеше. Той бързо пресмяташе всички изгоди и опасности, които представяше за него това предложение. След това бавно и спокойно каза:

— Съжалявам. Не мога да приема.

Василевсът потрепери като хищен звяр. Този варварин смееше да отказва? Нему? На императора? Но се сдържа.

— Защо, драги княже? От какво се боиш?

Иваница отвърна просто и искрено.

— Аз имам само едно отечество. В деня, когато се убедя, че само аз преча на братята си да подновят борбата — в този ден няма да бъда жив.

Василевсът се замисли. Не, с това момче не можеше нищо да се почне. Изтръпна от заплахата му, защото знаеше добре, че само Иваница спира търновските владетели да се спуснат от своите непристъпни скали и планински клисури, за да пометат като бич божий тракийските земи на Визанс. Трябваше да се пази момчето. Добре да се бди над живота му, над здравето му.

— Помисли си още. Когато решиш нещо, съобщи ми.

Иваница се усмихна и василевсът разбра, че никога момчето няма да измени решението си. И с тежка въздишка на тревога и недоволство той се оттегли придружен от чернокъдрия си брат.

На другия ден внезапно слънцето разпръсна мрачните облаци и обсипа с радостни, топли ласки огромната метрополия. Сякаш искаше в тия последни дни пред зимата да раздаде с пълни шепи безкрайната

милост на любвеобилното си сърце. Сияещи лица изпълваха улиците и базарите, гемии опъваха белите си крила по Босфора, песни и музика екнаха из площадите, пъстрото благоуханно шествие отново изпълни Меза.

Теофил завари приятеля си тъжен и посърнал.

— Е! Бива ли? На какво си заприличал? Сякаш нищо не ядеш. Хайде, размърдай се малко. Виж във какво хубаво слънце е греинало... Ще те водя на Хиподрома.

— Не ми се ходи никъде.

— Пак ли? Нали ми обеща да не мислиш за България? Хайде — той почти насила накара момъка да сложи наметката и шапката си.

— Каж ми, Теофиле — попита неочаквано Иваница по пътя — защо си така добър с мене? Не си ли и ти нагласен като стратора и Ефросина? Не зная. Сърцето ми казва, че не си. Но тогава — защо? Каж ми.

Каламодиос дигна рамене и се засмя.

— И аз съм си задавал често този въпрос. Но не зная. Можеш ли ми обясни защо има хора, които, щом ги видиш от пръв път, без никаква причина, чувствуващ, че ти са досадни, нетърпими, противни. А други — пак без никакъв особен повод — струва ти се, че си ги виждал някога, някъде, не знаеш защо, но ти са скъпи и близки. Може би само един поглед е достатъчен, за да се разберат сродните души. Аз нямам братя и сестри. Но ти си ми по-скъп от брат. Защо? Може би обичам прямотата на взора ти, чистото ти юношеско сърце... Кой знае. У нас тъй рядко се срещат такива мъже. Аз нямам нито един искрен приятел във Визанс, Иваница. Знаем, че всеки зад гърба ми плете интрига, присмива се, завижда... А днес ще бъдеш на обяд у дома. Игрите са пред пладне.

Пред тях се издигаше огромният дворец на Каламодиосовци.

Отидоха в Хиподрома по-рано, за да си вземат хубави места. Когато наближиха Августейона, един глас ги накара да се обърнат. Адриан с широки крачки бързаше да ги настигне.

— Слава богу, днес страторът Хриз ще ме отменя. Мога ли да дойда с вас? Предпочитам да си платя, отколкото да стоя като статуя в императорската ложа. Човек не може да си обърне очите... А има какво да се гледа!

Великолепният площад изви пред смаяните им очи — които сякаш за първи път го виждаха, без да могат да се наситят на неизказаната му хубост — своята могъща колонада, исполинската снага на Света София, мраморите на Свещения дворец, огромната статуя на Юстиниана, величествения вход на Топи. Защото наистина Хиподромът приличаше на гръцката буква ПИ.

— Този е най-хубавият площад на света! — възкликна възторжено страторът.

Иваница го изгледа.

Не, той мразеше този град, мразеше го с всичките му безброй очарования и примамки, мразеше ленивата страст, която се носеше из въздуха му, лицемерния звън на сребърните му камбани, измамата, която святкаше от всеки ъгъл. Дълго сдържаната болка се изля в поток от смели неразумни слова.

— Хубав е Визанс, страторе, но това е хубост на смърт и пагуба. По обичам нашите дървени бордеи пред мрамора на вашите къщи. Защото по-важно е духът на племето да бъде як, а не камъкът на дворците. Аз обичам жилавия, несломим дух на моето племе, защото може хиляда, може хиляди години да минат, може империи да се дигат и събарят, камък върху камък няма да остане от този чуден град, а моето племе ще живее и ще крепне.

Злоба блесна в очите на Адриана.

— Не говори така, варварино... Дръзки са думите ти...

— Ти ме наричаш варварин — изсмя се Иваница — а вие какво сте? Говорите гръцки, а в жилите ви не тече нито капка от елинското племе. Наричате се ромеи, но носите само името на великата Римска империя... Какво...

Внезапно Теофил се хвърли между тях. Адриан бе дигнал ръка, за да удари княза. А ако успееше да стори това, господ знае какво би извършил буйният юноша.

— Засрами се, Адриане. Наближаваш вече тридесет години. А князът е още почти дете. Пленник е.

Страторът се опомни, преглътна яда си и тръгна смутен, с наведена глава.

— Аз бих се радвал, ако думите на Йоаница не бяха верни — продължи Теофил — но, уви, в тях има само горчиви истини. Не виждаш ли как от ден на ден Визанс отива към погибел?

Скръбни мисли го обзеха и той тежко въздъхна. Отдавна над славната империя тежеше зла и безнадеждна съдба. Една по една се бунтуваха и откъсваха богатите ѝ провинции. И той знаеше, че нищо няма да спаси Визанс, тъй както нищо не бе спасило Рим. Едно неестествено положение не може вечно да трае. Не може една богата метрополия вечно да изсмуква благодатните сокове на цъфтящи подвластни страни.

От запад ще дойдат разрушителите на Визанс — пише на пророческата колона, а изваянието сочеше с ръка мястото, където залязва слънцето. И наистина нещо тъмно и опасно се готвеше в Далечния запад, безбройни войски, натоварени на многочислени кораби, се канеха да минат през „Столицата на света“ на път за Божигроб. Какво добро можеше да се очаква от алчните за пари и власт рицари?

Пред входа на Топи Адриан каза:

— Нека забравим случката, княже. Нали оставаме пак добри приятели? — и протегна десница.

Иваница протегна своята без омраза.

С шум и оживени ръкомахания огромната навалица изпълваше четиридесетте редици скамейки, крито обикаляха Хиподрома.

Преди да се изкачат към мястото си, Теофил поиска да покаже на Иваница всички забележителности, които се намираха в него. Безценни произведения на изкуството, събрани от Египет, Елада и Рим, красяха мраморните пиедестали, които се издигаха по средата на ширната арена. Там беше римската вълчица с Ромул, увиснал на съсците ѝ, чудовището Сцила и египетският сфинкс, чудни невиждани животни от бронз: слон, крокодил, хипопотам, един жилав мъж се бореше в жестока битка с някакъв грамаден лъв, изваянието на победите разперваше чистите си криле от бял мрамор, Херкулес изтягаше спокойно едрите си мишци. Особено дълго останаха пред изваянието на орела и змията. Тъй майсторски бе отбелязал ваятелят в камъка гърчещата се болка на отвличената змия и гордостта на птицата. Върху широко разтворените криле на орела изкусен механик бе изписал черти, които е изгрев до залез-слънце показваха часовете на деня.

Изваянието на трите египетски животни: аспис, базилик и крокодил, вкопчани в жестока смъртна борба, изпълни Иваница с

отвращение и ужас. Но затова пък толкова по-неземно хубава му се стори Елена Троянска. Като жива го гледаше божествената красавица с мраморните си очи. Златната диадема с безценни камъни стягаше косите, които стигаха чак до малките ѝ крака. Омайната усмивка цъфтеше по чистата линия на устните ѝ.

Можеше ли човек да сътвори толкова красота и съвършенство? Колко велик и от бога дарен ще е бил майсторът, чиито ръце са ваяли тая статуя... И този човек не е познавал спасението на кръста... Иваница обори глава, поразен и смаян от тази мисъл.

Радостни викове посрещнаха явяването на василевса в императорската ложа. Още малко и игрите щяха да почнат. Бързи засуетени движения се кръстосваха в треската на облозите, в нетърпението на очакването.

— Аз ще заложа за Сините — каза Адриан и изчезна някъде.

Белолики ромейки показваха самодоволно последните накити и платове, донесени от венециански и генуезки търговци. Някои дълго следяха с поглед непознатия момък с кестеняви къдрици и тъмните им очи припламваха в жаден блясък. Иваница и Теофил седнаха на местата си, които се намираха няколко реда под императорската ложа. Със затаен дъх огромната тълпа се загледа в човека, който дигна ръката си. Долу на арената бегачите бяха наредени в стройна редица.

Човекът махна с кърпа.

Отначало изглеждаше, че Зелените ще имат първенство. С безумни викове част от тълпата ги насърчаваше, докато останалите гневно ругаеха и проклинаха. После щастиято мина на страната на Сините. Всички наскачаха прави. Някъде се сбиха, други ревяха обезумели от радост. Иваница също скочи и проследи с пламнал взор запотените морни бегачи. Десет пъти заобиколиха. Зелените отново почнаха да вземат предимство. Но на дванадесетата обиколка победиха Сините.

Дълго време тълпата не можеше да се успокои. Иваница се озърна. Трескаво вълнение опари и неговата кръв. Неясният грохот на огромната навалица го замая като вино. Изведнъж много глави се извърнаха с нескривано любопитство към празната ложа, която се намираще отляво, близо до императорската. Иваница също се обърна. Една стройна жена с дивна усмивка на уста, обвита в наметка от ален аксамит, поръбен със зирдави, се яви в ложата, придружена от трима

мъже. Под наметката ѝ надничаха стройни голи ръце, отрупани с гривни. Копринена диадема прибираше огнените ѝ коси.

Тих шепот мина като дълъг трепет из тълпата.

Кира Ефросина... Кира Ефросина...

Иваница се дръпна, сякаш нещо го беше блъснало в гърдите. Пламъци лизнаха страните му. Той сложи треперещите си ръце върху коленете си и се помъчи да събере всичкото си внимание върху колесниците от посребрена мед, които бяха вече наредени на арената. Половината от кочияшите бяха облечени в сини туники, другата половина в зелени. Едрите буйни коне тропаха нетърпеливо с крак.

Отново условният знак.

И леките колесници отхвъркнаха като изпуснати стрели. Но Иваница виждаше всичко като през гъста, трептяща мъгла. По едно време се наведе ниско над ухото на Теофила и прошепна:

— Кой са ония тримата с Ефросина?

— Неотлъчните ѝ роби: логотет Изидор, търговецът Никифор и протостратор Йоан.

Иваница въздъхна и отправи взор към бягащите колесници. Пак спечелиха Сините.

— Защо се гневя? — се попита недоволен момъкът. — Какво от това, че ония тримата са там? Още по-добре.

И все пак едно дълбоко разочарование смразяваше сърцето му. Обърна се внезапно. Пъстрите очи бяха устремени точно в него. Хетерата се усмихна, кимна леко с глава.

Обзе го безумно желание да скочи и да отиде при нея. Но той наведе глава и упорито се загледа в една точка.

След това двама яки борци сплетоха мургавите си тела. Със затаен дъх тълпата следеше изкусната борба. Единият беше висок, сух мъж с гладки мускули — силни като челик. Другият бе по-нисък, по-набит, с едри мишци и врат на бик. Като хищни зверове те се дебнеха, приближаваха, за миг кръстосваха лактите си и отново се спущаха. При всеки сполучлив удар тълпата ревеше от възторг. Иваница се увлече, протегна врат, повдигна се от скамейката.

От лявото ухо на високия шурна кръв. Ниският беше вече със смазано, посиняло око. Страшните удари зачестиха. Малкият залиташе с пребити гърди. Сухият получи един юмрук в корема и падна. Всички скочиха на крака.

Иваница се обърна. Ложата отново беше празна.

Долу изнасяха припадналия борец. После дойде ред на борбите с диви животни. По арената припнаха пясъчножълти лъвове и пъстри леопарди. Пълната ромейка, която стоеше вляво от Йоаница, стана и си отиде с мъжа си.

— Миналата година една лъвица прескочи оградата и разкъса един старец — каза Теофил — оттогава много жени вече се боят да присъствуват на тия борби.

Лъвовете гневно биеха земята с опашките си и от време на време глухо изръмжаваха. Леопардите къдреха муцуните си като огромни сърдити котки.

Когато срещу тях се затекоха въоръжените с дълги остри мечове борци, животните за миг се струпаха накуп — изплашени и смутени. След това една лъвица дигна яростно тежката си лапа и се спусна.

Боецът ловко отбягна удара и леко я рани в бедрото. Грозен рев разтърси Хиподрома. Няколко жени станаха побледнели и разтреперани, готови да бягат. Два леопарда вкупом се хвърлиха напред. С изкусна отбрана бойците ги повалиха. Тогава един едър млад лъв пъргаво рипна и събори война, който беше срещу него. Отново всички наскачаха и протегнаха шии, за да видят по-добре.

Иваница, развълнуван и потресен, затвори очи. Отляво и дясно навалицата го притискаше с диви, възбудени викове. Една девойка наблизко се преви надве, жълта като восък. Набързо я изнесоха. В това време долу бойците с отчаяна дързост се мъчеха да изтръгнат полумъртвия воин от лапите на звяра. Най-послед един умел удар прониза гърлото му и царственото животно падна тежко на земята. Твърде наскоро всички останали хищници се наредиха бездиханни около него.

Иваница въздъхна облекчен и избърса запотеното си чело. Някой беше седнал на мястото на пълната ромейка. Юношата го погледна и с мъка задържа вика, който бе избликнал до устните му. Бързо се озърна наоколо. Никой не бе забелязал вълнението му. Теофил се беше загледал в хубавите момичета, които се събираха на арената за кратката пантомима, с която щяха да се свършат игрите. Отново плахо извърна очи и се загледа в мъжа, който небрежно въртеше в ръцете си една кожена шапка.

Беше боляринът Сеслав.

Какво търсеше там? Не сънуваше ли Иваница? Ами телехранителите? Момчето погледна зад себе си. Двамата ромеи бяха станали от местата си, сочеха нещо към арената и тихо се смееха. Сеслав се обърна... Сините му очи радостно светнаха, когато срещна слисания, питащ взор на момчето. Леко докосна с рамото си неговото, избърса с шапката челото си, след това я остави до него на скамейката. Иваница изтръпна.

Пантомимата почна. Но момчето не виждаше нищо. Широка му гръд буйно и тревожно се дигаше и спущаше. Шапката падна на земята. Иваница се озърна. Всички напрегнато следяха великолепната игра. Той се наведе. В шапката имаше писмо. То изчезна веднага под широка му наметка. Никой нищо не беше видял.

Когато излязоха, вън беше почти тъмно. Августейонът гъмжеше от навалищата, която струеше от всички входи на Хиподрома. Във влажния въздух, който идеше от морето, се разтапяха хилядите благовония на скъпите масла, които търговци из Индия и Халдея продаваха на открито пред Свещения дворец. По ъглите на улиците вече блещукаха кандилата. Иваница се извърна. Една сянка неотстъпно го следеше. За миг юношата поиска да се хвърли в тълпата, да се скрие, да потъне в нея. Но това беше празно безумие. При черквата на пантократа сянката направи някакво неопределено движение — сякаш се сбoguва — и изчезна.

Останал сам в стаята си, Иваница с трескаво любопитство разтвори пергамента.

Асен го поздравяваше от името на всички домашни, които с трепет очаквали връщането на Сеслава, за да узнаят нещо за него. Вече два пъти провождали тайно находници до Визанс, но никой не успял да го види. Веднъж пратили и златопечатно слово до Исака, но той не отговорил. На майка им било много мъчно за него. Ден и нощ се молели на преблагия Чудотворец да му помогне. Император Фридрих се канел да тръгне с многобройна войска за Ниш. Оттам щял да се отправи за Константиновград — да разруши ромейската мощ. Това било великолепен случай за българи и сърби да помогнат на Фридрих Червената брада и да възстановят правата си на полуострова.

Повече Асен нищо не казваше. Но Иваница разбра веднага лекото загатване. Сгърчи безпомощно ръце, удари челото си в стената. Трябваше да избяга на всяка цена.

Безумни мисли го разкъсваха, една от друга по-дръзки, по-невъзможни. Най-после реши. Когато се научи, че кръстоносци са преминали хемските проходи, ще удуши столника, който му носеше храната, и ще се помъчи да се измъкне от двореца. А ако го хванат — нека го убият. Още по-добре. Но друга мисъл унищожи веднага всичките му надежди. Е добре, и да го убият, и да се убие той сам дори, ромеите ще скрият грижливо случилото се и докато в Търново научат истината, всичко ще бъде вече напразно.

Иваница се хвърли върху леглото си облечен, помъчи се да заплаче и не можа.

ГЛАВА XI

Мек блестящ сняг покри дивния град. Само тържествената зеленина на кипарисите остана като ярко, свежо петно сред ослепителната белота. Вече от петдесет дни Ефросина не бе излизала от къщи. От последния път, когато бе ходила да запали една бяла свещ пред пресветата Панагия Влахернска, хетерата се бе затворила у дома си — недостъпна за никого. Напразни бяха молбите на всичките ѝ почитатели. Младата жена упорито отказваше да приеме, когото и да било.

Беше смешно и невероятно. Великата жрица на любовта за пръв път разбираше какво е любов. Трябваше да дойде оня висок, надменен варварин с дръзки очи и кръв на змия, за да разбуди заспалото ѝ сърце. Никога дотогава Ефросина — жената, която беше прегръщала безброй мъже — не бе обичала. Свикнала на победи и ласкателства, тя бе вървяла по търкулнати в прахта тела, по сведени в позорно унижение глави, по разкъсани сърца и погубени ориси със злорада, тържествуваща усмивка.

Бе дошъл денят да изкупва.

Една вечер, когато, седнала до буйния огън, хетерата лениво галеше ангорската котка, която мъркаше на коленете ѝ, старата Пулхерия страхливо надникна зад вратата и каза:

— Пак е дошъл някой. Чака долу.

— Кой е?

— Не знам. Не питам Михаила.

Ефросина гневно сбърчи вежди.

— Нали казах, че никого не приемам? Ако ще и сам василевсът да дойде! Изпъдете го! Ако не иска да се махне — волска жила. Който и да е. Махни се!

След малко Пулхерия влезе смутена и уплашена.

— Непознатият се качи горе, без да пита никого, влезе в трапезарията и каза да ти известим. Пресветла кира Ефросина, не сме виновни...

Хетерата скочи като тигрица. Зави раменете си с някаква наметка от бархат и се отправи към западната част на къщата. По-голям дързостник не бе виждала през живота си.

— Ще ме помни — изсъска на себе си.

Но на прага на трапезарията спря като вкаменена.

Високата царствена осанка е там, изправена до прозореца, със скръстени на гърди ръце. Князът не чува леките стъпки и продължава да гледа навън, потънал в дълбока размисъл. Някаква трепереща ръка несмело докосва лакътя му. Той трепва и се обръща. Колко бледо и тъжно е лицето му. Колко измъчен погледът! А на показалеца искри смарагдът.

С безкрайна нежност Ефросина дига ръце, обгръща раменете му и обляга глава на гърдите му. Хълцания разтърсват хубавите ѝ плещи. Иваница я гледа смаян.

— Какво има?

— От радост — шъпне жената — аз вече не се надявах, че ще дойдеш...

Младежът бавно се освобождава от ръцете ѝ, сяда на една ракла и дълго я гледа втренчено.

Бе дошъл, за да види с очите си мъката, която го изгаряше от толкова дни. Отдалеч хетерата бе по-опасна. Лукавият бе прелъстил с лукавства ума му, ден и нощ неотстъпно образът на чародейката го преследваше като черна магия. Споменът за нея бе по-страшен от самата нея.

И затова реши да смаже змията в самото ѝ леговище. Да се убеди колко невярна и празна е властта ѝ над него.

Дързък и опасен бе лекът, с който Иваница искаше да се изцери.

Ефросина леко поглажда косите му, сяда до него.

— Защо дойде, Йоаница? Какво ти се е случило? Толкова са тъжни очите ти...

Тя трепери, за да не разруши с една дума невероятното си щастие.

— За какво ти е мъчно, Йоаница?

С внезапно движение младежът скрива лице в ръцете ѝ, за пръв път от много години сълзи опарват страните му. В тия нежни женски ръце той изплаква мъката си като наскърбено, нещастно дете... Всичката мъка, натрупана от толкова месеци в сърцето му.

След това се дръпва, грабва дрехата си и избягва. Долу, в преддверието, телохранителите го чакат.

— Йоаница! — извиква след него жената.

Но князът не се обръща.

След четири дни идва отново. Но не сам. С Теофил.

Смутена и щастлива, Ефросина не пита нищо, не иска нищо. Тя е доволна да чува гласа му, да вижда оня синьо-зелен добър взор. И носи собственоръчно блюдата и чашите, постила трапезата, приготвя ястията. Така е радостна, само да служи, да се смирява. Но жестоката бръчка от челото на младежа не се изтрива. Тя знае много добре коя е мъката на княза. Да можеше с билки и заклинания да изличи от душата му спомена за триж проклетата му родина... Все по Хемуса, все по Мизия бе умът на момчето. Какво не би дала, за да го утеша. Полека-лека в ума ѝ почва да зрее чудна, страшна мисъл.

За последен път тя се опитва да обърне сърцето му една вечер, когато Йоаница бе дошъл без Теофил и без Адриан.

Князът мислеше, че се е изцерил. Но не подозираше, че ако престане да ходи у хетерата, мъката по нея ще го стисне двойно по-жестоко. Той твърде късно разбра, че образът на хетерата бе все пак много по-малко опасен от живия ѝ лик. Споменът измъчваше душата му, а блясъкът на очите ѝ, нежността на гласа ѝ отравяше кръвта му. Юношата, който дотогава бе живял само с незлобливите радости на лова, за пръв път се ломеше пред могъщата повеля на младостта. Всеки ден се заричаше да не стъпва в двореца край Мраморно море и всяка вечер, щом слънцето залязваше, незабелязано стъпките му се отправяха към дома на хетерата. Докога щеше да трае тази опасна дързост, как щеше да свърши? Не смееше да помисли.

— Самотата ме тласка към нея — се утешаваше наивно Иваница. Но в дъното на сърцето си усещаше нещо, което не смееше да си признае.

Тази вечер Ефросина стоя твърде дълго пред сребърното си огледало. Устните ѝ — сочни и пълни — бяха алени като киновар. Дълги бисерни обици отражаваха в матовия си блясък руменината на лицето ѝ. Облече тънка синя туника, везана с каланти и зафири. Начерви клепките си. И зачака развълнувана като девица.

Князът дойде сам. Малко смутен и неспокоен. Когато седнаха да вечерят, той внезапно я попита.

— Ефросина, на колко си години?

Тя го изгледа учудено.

— На двадесет и осем. Защо питаш?

Той се усмихна.

— Днес навършвам осемнадесет години. Значи съм точно десет години по-млад от тебе.

Ефросина скочи и се доближи до него. Наведе се и го целуна по челото. Каза с развълнуван глас:

— Бъди жив и здрав — нека те пазят света Богородица Влахернска, свети Димитър и света София — и почака малко.

Но Иваница не вдигна ръка към нея и тя седна отново на мястото си. Без да я забележи князът, хетерата сипа в чашата му пудра от змийски кожи. Един монах на предния ден ѝ я беше продал за десет перпери.

Със затаен трепет жената следи лицето на момъка.

— Какво ти е, Ефросина? Какво има?

— Нищо.

От чародейното вино Иваница поруменява, очите му блестят, странна умора натежава тялото му. Прекарва няколко пъти длан по челото си. Сърцето му бие глухо и неравно. Като насън той става, бавно се приближава към хетерата. Сякаш бълнува.

— Ефросина... Ефросина... Обикнах те от първия ден, когато те видях...

Изтръпнала от безумна радост, жената затваря очи и чака. Чака. След това дига клепачите си учудена. Бледен като платно, князът се извъръца гърбом и стисва главата си между дланите. Страшен вик гори душата му.

— С жени и пари ромеите са погубвали българите! — ехти далечният глас на Асена. — Проклет да бъде този от моя род, който вземе ромейка...

Нима и Иваница се беше вече подхлъзнал? Нали така са били подмамвани и другите?

Той грабва чашата си и я хвърля на земята. След това хвърля блюдото, каната, каквото му попадне подръка. А там, там, при белия Истър, вече наближават войските на император Фридрих... Иваница свива юмруци в безсилна борба, закрива очите си, пада съкрушен върху мечешката кожа, която покрива раклата.

Ефросина го гледа вцепенена от безкраен ужас.

Безумие ли замъгли ума на княза? Тихо се доближава до него. Боязливо шъпне над главата му:

— Какво ти е, Иваница? Гневиш ли ми се?

Внезапно младежът скача, хваща я за ръцете, стиска китките ѝ до болка, смъква я до земята, шъпне през стиснати зъби — до самото ѝ лице:

— Кажи... Кажи всичко, което знаеш. Сключи ли Исак съюз с кръстоносците? Или се бои от тях? Фридрих минал ли е вече през Сърбия?

Горчива мъка сгърчва устните на хетерата. Ефросина примирено навежда глава.

Винаги, винаги мисълта му е все там... За нея всичко е загубено. И страшната опасна мисъл израства в нея като буйно отровно цвете. Изправя се. Бледна, зъзнеца. Гласът ѝ е сух и дрезгав.

— Йоаница... Ти ще се върнеш в България...

Тя уморено оправя косите си, навежда глава, не смее да гледа в очите младежа.

— Лъжеш! — извика князът и отново я хвана за ръцете.

Сякаш наистина бе обезумял.

— Кажи... Истина ли казваш? Горко ти, ако ме мамиш!

Ефросина тихо изтича до вратата, отвори я, озърна се, разгърна всички завеси, надникна в приемната. След това седна върху кожите и възглавниците на земята, повика княза при себе си и каза:

— Ела. Ще ти разкажа това, което отдавна съм замислила.

Иваница слуша и не вярва. Примка, примка е това! Лукаво е ромейското приятелство, измамна е обичта на хетерите. Не трябва никому да вярваш, Иваница!

Но радостта и пламенната надежда надделяват. Все едно. И без това трябваше да се тури някакъв край на тази безкрайна мъка. Или ще избяга, или ще го убият. Повече не може да се чака.

— Ефросина, ако е вярно това, което говориш, никога няма да мога да ти се отплатя...

Страхливо и нежно поглади косите, ръцете ѝ.

— Кога? Кога ще може да стане?

— Колко бързаш! — шъпне тя. — Колко бързаш да избягаш от мене... Толкова ли не можеш да ме гледаш?

Иваница въздъхна нетърпеливо.

— Не се сърди, Ефросина. Заклевам се в свети Димитър и свети Георги, че не обичам никоя друга жена. Докато съм жив, ще те помня. Но родината ми има нужда от мене.

И взорът му припламва от буйна радост. Той се изправя бледен и развълнуван. Бавно слага ръце на раменете ѝ.

— Кажы кога?

Хетерата въздъхна дълбоко. Тъй уморено бе сърцето ѝ от безпътство и морни разгули, тъй жадно за чиста, искрена обич...

— Нали ще ме помниш и обичаш?

— Да. Кажы...

— Ще носиш ли винагы пръстена ми?

— Да. Кажы...

Тя ласкаво обляга глава на рамото му.

— В събота. Тогава Адриан ще бъде в Силиври. Да не забравиш за Теофила? Значи, в събота... Хубаво ли е в Търново? Щастливи са тези, които ще те виждат.

Иваница със замъглен поглед се откопчва от ръцете ѝ, търси шапката си...

— В събота. Сбогом, Ефросина!

Долу при вратата се сблъсква с един императорски находник.

— Кого търсиш? — го пита неспокойно момъкът.

— Писмо от василевса за кира Ефросина.

Съмнение и гняв клъзва сърцето на княза. Той се завива в тъмната си наметка. Със запалени борини телохранителите довеждат конете. Алени сенки трепват по искрящия сняг.

— Все едно! Трябва да се свърши... — процежда глухо през зъбите си Иваница и яростно убожда коня си в хълбоците.

Горе хетерата дълго следи от прозореца пламтящата диря, след това разтваря императорската вест.

... Князът крои опасни неща. Никой не може да откъсне мислите му от родината. Ти си единствената, която можеш да го задържиш. Преди няколко време той е изгорил някакво писмо. По парченцето пергамент, намерено в пепелта, си личи, че е било от България. Ако пленникът

избяга, Асен ще се съюзи с кръстоносците и ние сме загубени. Разчитам на тебе много...

Ефросина сбръква тънките си вежди и дълго гледа замислено пергамента.

Едра, прозрачна сълза лъсва върху края на окото ѝ, измива всичките ѝ грехове.

ГЛАВА XII

Летен вятър шибаше лицата на четиримата конници, които слизаха през една широка тъмна улица към седемнадесетия квартал на осмия регион. В осмия регион, разположен към стръмните брегове на Петриона, живееха най-знатните и най-богатите ромеи. Там бе и дворецът на Ефросина.

Беше навалял три педи сняг. От години във Визанс не бяха виждали такова чудо. Но въпреки късния час четиримата често срещаха весели дружини конници, генуезци с дълги, широки саби, писани търговци с килнати към тила кожени пирамиди. От време на време зад някой ъгъл се мяркаха тъмни, дрипави образи — може би просяци, може би скитници, които, щом забелязваха императорските войници, веднага изчезваха. Недалече се чуваше ясно плясъкът на вълните.

— Адриан ще дойде също, нали? — попита неочаквано Теофил.

— Не, не знам — измънка смутено Иваница — той не е ли в Силиври?

— Страторът Адриан се завърна тази сутрин — каза един от телохранителите.

— А! — извика неволно Иваница и веднага хвърли бегъл поглед към другите, но едва ли някой бе забелязал уплахата в гласа му. Действително внезапното завръщане на стратора можеше да попречи гибелно на предначертаното.

Дано не се научи, че тази вечер сме у Ефросина. Ти, чудотворецо, и ти, пречиста дево наша Владичице, помогнете ми! Дано го примамим някоя нова пантомимка или весел пир с жени и песни.

Старото съмнение го жегна. Ами ако Ефросина го мамеше? Ако всичко беше само нагласена примка, за да издаде мислите и кроежите си? Теофил знаеше ли нещо? Все едно! Само да свърши по-скоро! Не можеше волното чедо на Хемуса, другарят на орлите, да живее в златна клетка.

Когато спуснаха чукчето върху медната плоча на голямата врата, вместо очакваното лице на домоуправителя Михаил се появи

дълбоките бръчки на старата Пулхерия.

— Той отиде за сирийско вино — отвърна тя на въпроса на телохранителя.

— По това ли време? — измърмори недоверчиво снажният стотник.

Иваница усети как устните му изстиват. Горе на стълбите ги чакаше с двусвещник в ръка Ефросина. Тясното ѝ нежно лице бе необикновено бледо. Но огромните пъстри очи гледаха хладно и решително. Тя дигна високо двусвещника над главата си, наведе се малко и каза учудена:

— Стратор Адриан не е ли с вас? Днес в третия час след пладне му пратих вест. Ако знаеше, че в Пандохейона са отседнали сирийски търговци с дивни вина, нямаше да се изплъзне. Аз пратих Михаила с голямата кана. Заповядайте!

Един стотник остана долу при вратата, а другият се качи горе и седна в триклиниума. Гостите снеха шапките си. Като влязоха в приемната, Теофил свали копринения си пояс, на който висеше малък меч в капия от червена кожа, и го остави на обикновеното място — върху мраморната ракла. Ефросина въздъхна облекчено и покани двамата мъже в трапезарията. След това се върна, взе пояса с меча и ги скри.

Със спокойна усмивка тя сипа на гостите крила от охранени ярки със сос от червен пипер. Само ръцете и едва забележимо трепереха.

— Защо Михаил се забави? — попита удивен Каламодиос.

Хетерата дигна рамене.

— Ако си е опитал повечко, може да ни накара да чакаме... Но докато се върне, ще ви донеса от онова хубавото, бялото... — и тя изчезна безшумно зад една завеса.

В това време Михаил пътуваше за Родосто с писмо до сестра ѝ Ирина — жена на дребен търговец.

Стотникът седеше неподвижен, подпрял ръце на дългия си меч. Кръглите му като на бухал зеници се втрениха върху таблата, която носеше младата жена.

— Да ти наля една чаша? — попита ласкаво Ефросина.

Стотникът сви едрите си рамене и изръмжа нещо.

— Искаш ли? — и без да пита повече, тя наля в чашата, на чието дъно се белееше някакъв прах. — Вземи!

Войникът поклати глава:

— Опитай най-напред ти!

Жената весело се засмя, наля в една друга чаша и отпи.

Тогава стотникът взе чашата от ръката ѝ и я пресуши до дъно. Ефросина го прокле на ума си, но все пак любезно се усмихна и отмина.

— Като че нашата приятелка крие нещо тази вечер от нас — казваше в това време Теофил на княза — не забелязваш ли нещо?

Момчето изтръпна. Ако Теофил се усъмнеше в последния миг? И защо Ефросина се бавеше? Дали стотникът е отказал да пие? Ами ако Адриан дойде ненадейно?

Времето отлиташе със зловеща бавност сред дълбоката тишина, която притискаше къщата. Иваница вече с мъка сдържаше безпокойството си. Ледена вълна обливаше лицето, ръцете, коленете му. Струваше му се, че Теофил чува биенето на сърцето му.

Каламодиос поклати глава.

— Да не се е случило нещо? Ще отида да видя — и той стана.

В този миг Ефросина се появи на прага. Лицето ѝ беше жълто. Очите сурово блестяха. С един поглед тя съобщи на княза, че всичко е уредено.

— Но какво има? — извика учуден Теофил.

Една силна ръка запуши устата му, след миг той лежеше на пода с вързани ръце и широко разтворени от ужас очи.

— Не бой се, Теофиле — пошъпна Иваница, приведен над него — няма да ти сторя нищо лошо. Прости ми, че не можах другояче. Ако не избягам, трябва да умра. Ето какво искам от тебе: наметката, шапката, меча и пръстена с печата на Каламодиос. Вярвам, че в твоите дрехи по-лесно ще се измъкна. Ако не си съгласен, ще ги взема насила. И после още едно — трябва ми пропускателното ти писмо. У тебе ли е?

Теофил кимна с глава. Полека-лека баграта се върна на пълното му, пребледняло лице. Той бавно се изправи, седна на раклата и се замисли.

— Отвържете ме — каза и протегна ръцете си.

Иваница развърза копринения шнур, без да слуша упреците на Ефросина.

Теофил стана, отиде към княза и сложи ръка на рамото му.

— Нима не заслужавах твоето доверие, Иваница? — погледът му бе странно наскърбен. — Защо не ми казахте по-рано? Можехте ли да вярвате, че ще ви издам? Ако Фридрих Червената брада реши да покори Константинопол, както с българите, така и без българите той може да стори това. Нека господ пази Визанс... Дано някой достоен мъж седне върху престола на Свещения дворец. Само това ще ни спаси. А ти, Йоаница, ти ще видиш родния си дом.

Теофил съблече туниката си, свали пръстена, извади от един джоб някакъв тънък пергамент. Разгъна го и го подаде на Иваница. На него бе изрисувано алено крило на орел.

— Това е пропускът. Мини през Златната врата. След това поеми Свети Стефанския друм. Той е най-слабо охраняван.

Ефросина донесе пояса с меча, шапката и наметката.

Иваница беше готов.

Тримата се изгледаха развълнувани.

— Нека те пази светата дева Влахернска — каза Каламодиос и прегърна момъка. Постоя малко така, след това го пусна, изтри очите си и обърна гръб.

— Аз ще те изпратя въвн — пошъпна смутено хетерата, — но най-напред трябва да вържем отново ръцете и краката на Теофила.

— Защо? — трепна обиден Каламодиос. — Още ли не ми вярвате? Не заслужавах това, Ефросина!

— Аз ти вярвам — каза Иваница и стисна крепко ръцете му. — А сега — сбогом! Ефросина ще ти разправи. Към разсъмване вие ще блъснете заспалия стотник по стълбите, ще дигнете тревога в цялата къща, ти ще изтичаш долу и ще кажеш, че съм те ограбил насила. Виждаш, че сме ти вярвали, щом сме разчитали, че няма да изкажеш Ефросина. Сбогом, Теофиле! Благодаря ти за всичко!

Князът нахлупи шапката до очите си и изтича в приемната. Една малка врата, скрита зад един килим, отвеждаше в някакъв тъмен коридор.

— Внимавай — пошъпна Ефросина, — тук са стълбите.

Слязоха тихо и предпазливо. След това минаха през едно преддверие, слабо осветено от блясъка на звездите, отвориха една железна врата и се намериха в обширната градина, която се простираше зад двореца.

— Сега стига. Върни се! — каза момъкът.

— Не, не — пошъпна умолително жената и се притисна до рамото му.

Нежните ѝ крака с мъка догонваха едрите стъпки на княза, девственият сняг на градината стигаше почти до коленете ѝ, почна да се препъва, тръпки разтърсваха плещите ѝ.

— Стига — каза решително Иваница и се спря.

— Ключът у тебе ли е?

— Да.

— Нали разбра? Най-напред ще завиеш надясно. Като вървиш все направо, ще спреш при първата пресечка. Там е площадът на Теофано. При обелиска ще те чака братовчед ми Никита. Запомни ли? Той ще те заведе под арките на Мавританския пазар. Там ще те чака друг мой сродник с коня. На двамата мъже ще дадеш по една кесия перпери. Третата ще ти остане за всеки случай. Разбра ли?...

Тя цяла трепереше. Зъбите ѝ тракаха.

Двамата се погледнаха. Сърцето на Иваница биеше силно. Той протегна ръка.

— Сбогом...

— Колко се радваш, че си отиваш, Йоаница! — и изведнъж сълзи задушиха гласа ѝ, за миг тя обори глава, преглътна страшната скръб, след това дигна очи — пълни с любов и безгранична преданост — обви шията му с хубавите си ръце и целуна като безумна челото, очите, устата му.

Внезапно ръкавът на хитона ѝ се отметна назад и момъкът с ужас забеляза върху белоснежната ѝ ръка голямо тъмно петно.

— Ефросина! Какво е това! Ранена ли си? Какво се е случило?

— Нищо, нищо — и тя, изплашена, смъкна ръкава си. — Бягай, Йоаница... Бягай... Страхувам се... Бягай!

Изведнъж страшна мисъл го порази.

— Ефросина! Какво си направила...

Жената закърши пръсти.

— Не знам... Йоаница, бързай. Страхувам се... Теофил е сам.

— Ако не ми кажеш, няма да мръдна оттука.

— Пресвета Мария! Не знам... Той не искаше да пие виното... Гледаше ме така лошо и опасно... След това застана до самата врата и не мръдна вече оттам. При първия глъч щеше да се втурне вътре. Бях скрила в пазвата си — за всеки случай — кама. Минах втори път и

изтървах обичата си. Той се наведе... Не знам как стана... Камата се заби до дръжката в гърба му... Той грохна на земята, без да продума. О! — тя закри лицето си със сгърчени от ужас пръсти.

Иваница я стисна силно до сърцето си.

— Кажи, че аз съм го убил. Теофил няма да те издаде. Но ти? Как можа? Тия нежни пръсти... Защо? Нима толкова си ме обичала? Аз бях глупак, Ефросина.

Поиска му се да стори нещо безумно. Някоя пакост. Да я грабне със себе си, да я отнесе в далечното Търново. Беше невъзможно. Да се върне, да остане във Визанс, да приеме предложението на василевса. Притъмня му. Целуна бързо изстиналите ѝ устни, дръпна се и след миг изчезна между натежалите от сняг дървета.

Ефросина отвори очи, направи няколко крачки с прострени ръце, след това коленичи в снега и дълго се кръсти.

— Света Ходегетрея и света София, свети Йоане, свети Лука, простете мене, грешната... Запазете го по друмове и клисури, през реки и неверни гори...

Стана. И се отправи към къщи. С пълно равнодушие изкачи стълбите. Нека василевсът я убие. Все едно. Животът ѝ нямаше вече никакъв смисъл. Всичко ѝ беше вече все едно. Само някаква безкрайна умора свеждаше тила ѝ.

Но когато спря върху прага на трапезарията, сякаш черно було падна пред очите ѝ. Това, от което се страхуваше, беше станало.

Теофил беше изчезнал.

ГЛАВА XIII

Като излезе от гората, Иваница премина една малка полянка и се намери пред каменната — висока около шест лакти — ограда на двореца. Намери твърде лесно малката тайна врата и преди да я отключи, се ослуша. Стори му се, че чува някакви стъпки. Той бавно отвори вратата. Но отдавна неупотребяваната брава леко скръцна. Иваница бързо надникна и в ослепителния блясък на снежната нощ видя една висока тъмна фигура, която се разхождаше пред вратата. В ръката си държеше копие.

— Кой е там? — попита войникът и се приближи.

„По дяволите! — прокле в ума си Иваница. — Значи, те са пазели и тайната врата.“ И без да мисли много, се хвърли върху непознатия. Изненадан, пазачът не успя да дигне оръжието си. Двамата мъже паднаха на снега в жестока смъртна борба. Но князът зашемети ромееца с няколко удара по главата и успя да му върже ръцете с кожения си колан. След това го вмъкна в градината и завърза и устата му. Войникът лежеше неподвижен със затворени очи. „Да не го убих? — си помисли Иваница и се наведе над него. Ромеецът дишаше. — Какво да го правя сега?“ — въздъхна в недоумение момъкът. Сне бързо копринения си пояс, стегна краката му и изчезна тих като котка зад железната вратичка.

Улицата беше пуста.

Той тръгна нагоре по стръмния наклон, измина около сто стъпки и зави вдясно. Огромните дворци от двете страни на улицата спяха, потънали в мрак и тишина. Като стигна до първата пресечна улица, срещу него изникна малкият кръг на площада на Теофанѝ. До обелиска, който се издигаше в средата му, се разхождаше някакъв мъж.

— Никита! — извика тихо князът.

Човекът веднага се отправи към него, ниско се поклони и без да продума нещо, тръгна напред. Изминаха мълчаливо няколко тъмни криви улички. В сянката на една аркада се чернеше нещо. Като забеляза коня, Иваница радостно потрепера. Даде парите на двамата и се метна върху едрото охранено животно.

— Ще гледаш все към колоната на Константина — посъветва го Никита — оттам по Меза направо към Златната порта. Сбогом, чужденце!

Константиновата колона ту се мяркаше, ту изчезваше зад високите здания. През големите улици Иваница яздеше бавно, с небрежно отпуснати юзди. Късните минувачи изглеждаха с любопитство стройния конник. Но в тесните и мръсни стари улички, които неочаквано пресичаха великолепието на другите, той караше бързо и нетърпеливо. Като минаваше през една такава уличка, неочаквано от един ъгъл изскочиха десетина безделници.

— Почакай малко, хубавий момко — извика един от тях и се опита да спре коня.

Князът се дръпна, но безделникът увисна на юздите. Останалите го заобиколиха. Със светкавично движение Иваница измъкна камата си, готов да удари. Един висок мъж се приближи. Ръцете му приличаха на мечешки лапи, носът му беше сплескан. Той се ухили с беззъбата си уста и каза:

— Сваляй каквото имаш.

Очите му спряха лакомо върху двата пръстена, които искряха върху ръката на момъка.

Иваница помисли малко и без да скрива камата, им хвърли кесията с перперите. Дръпна юздите. Но беззъбият се ухили отново с ужасната си уста. Някъде наблизо проехтя конски тропот. В един миг безделниците изчезнаха.

Обхванат от непреодолим страх, момъкът пришпори коня и лудо подкара напред. След малко вече летеше по Меза. Но оня тропот не преставаше зад него. Иваница се обърна и забеляза един конник, който го приближаваше с изумителна скорост. Тогава бодна още по-силно коня си, стисна го жестоко между железните си колене. Животното трепна, простря шията си напред, ездачът почти легна на гърба му.

Две сенки се гонеха в безумно бягство по огрения от звездите друм. В далечината се мярна тъмната снага на крепостната стена.

— Йоаница! — долетя до ухото на княза тих зов.

Той бързо дръпна юздите и се обърна. След миг непознатият конник се изравни с него. Беше Теофил.

— Слава богу, че те настигнах!

Ромеецът бързо тикна в ръцете му една тежка кожена кесия и някакво писмо.

— Вземи. Утре баща ми щеше да изпрати находник с писмо до Аркадиопол. Покажи го на стражата и кажи, че си пратеник на Каламодиос. А с тия пари си сменяй конете по хановете и крепостите. Сбогом, Йоаница! Нека бог те пази...

— Теофиле, какво направи? Сега ще разберат, че си ми помагал...

— Нищо, нищо. Каламодиос ще поразтърси малко хазните си и ще се свърши. Сбогом!

Князът стисна ръката му.

— Сбогом! Сбогом!

Гласът му пресекна. От радост ли? Пред него грееше друмът на жадуваната свобода. От скръб ли? Зад него оставаше приказният Визанс, верният другар, любимата жена...

Иваница изтри една сълза на окото си.

Като огнени очи приближаваха към него горящите борини пред вратата на крепостта.

Един последен взор. Великият град изчезна.

ГЛАВА XIV

— Димитре!

При зова на брата си момчето се обърна. Снажният рус момък надничаше от малкото прозорче и се мъчеше да види нещо навън.

— Да, да, тя е, Димитре! — извика отново по-тихо боляринът.

— Какво правиш?

— Говори по-тихо. Струва ми се, че Детелина пак иде насам.

— Е?

— Слез долу и й кажи, че ме няма. Омръзна ми вече. След това не можеш пак да се откачиш от тях... Хайде, че ето, чувам гласа й...

Момчето поклати глава и изтича по стълбите. Боляринът протегна врата си и се послуша. След малко остра крамола екна долу. Момичето плачеше и настояваше, че Иванко е горе. Димитър се мъчеше да я разубеди. След дълги разпавии тя си отиде, като се заканваше, че ще се оплаче на владиката и царя. Иванко весело се изсмя и поглади къдравата си златиста брада. Пълното му румено лице издаваше цветуща сила и прекрасно здраве. Той поразтърси правата си снага, прозина се, протегна ръце и рипна пъргав като елен.

— Пак огладнях!

— Нали преди малко ядохме?

— Я дай нещо насам. Мама няма ли я още?

След това запя:

*Не мога, бачко, да търпя,
разпаши сабя дамаска,
аз да си я препаша,
да поведе момци юнаци,
по гори аз да си ида,
та да си гърци пристигна,
пристигна и ги надвия...
Припаса Донка, Донке ле,
припаса сабя дамаска,
възседна коня гарвана...*

Иванко отново се изсмя, седна до масата и почна да дърпа със зъби соленото козъо месо, което му донесе брат му.

— Юнак мома е била тази Донка! Я дай, Митко, и едно крондилче вино.

Момъкът дигна с две ръце пръстеното гърне и дълго пи на едри глътки. След това избърса устата си с ръка и стана. Облече кожуха си, сложи калпака и излезе. Вън снежната виелица го удари в лицето и той с бързи крачки се отпрати към южните склонове на Трапезица. Там се издигаше новата кула на княз Белота.

Посрещна го домакинята.

— Белота го няма — промълви смутено хубавата ромейка и сведе надолу дългите си мигли.

— Ще го почакам — рече болярът, съблече кожуха си и отиде да се погрее на огнището, дето горяха няколко цепеници.

— Наистина ли Етър е замръзнал? — попита жената, колкото да разсее неловкото мълчание, и седна върху една ракла, покрита с китеник, пъстър като дрозд. В един ъгъл пламтеше голямо сребърно кандило.

— Да — рече Иванко — може да се преминава и по леда. Но аз дойдох да попитам какви новини е донесъл Сеслав от Цариград. Виждал ли е Иваница?

— Ами защо не отидеш в палата да питаш царя? Нали ти е братовчед?

Иванко се усмихна.

— Боя се да не срещна там Сеслав, още не ми се е отсърдил.

Зоя също се усмихна. Преди един месец цяло Търново шумеше за кавгата между двамата боляри. Една вечер Иванко, пиян, изпуснал някакви дръзки думи по името на Сеславовата жена. На следния ден Сеслав открито се заканил, че ако повтори и не си вземе думите обратно, ще стане някоя беля. Иванко се отрекъл от казаното, но оттогава двамата боляри не се поглеждаха.

— Видял го. На игрите в Хиподрома. И успял да му предаде писмото. Но право да си кажа, аз да съм на мястото на Иваница, няма да помисля да се върна.

Тя дълбоко въздъхна и поклати глава. В очите ѝ цъфна скръб.

— Хиподромът... Златният рог... Меза... — тя закри очите си с ръка.

Иванко стана и се доближи до нея.

— Зоя — рече и погали косите ѝ — не обичам да гледам жена, която плаче.

— Който е свикнал с Визанс, мъчно го забравя — каза ромейката — нима ние тук разбираме нещо от живота си? Белота има пари... Но какво мога да си взема с тях? Има ли пурпурни златоткани платове, има ли Маргарит, има ли скъпи накити? Жената на някой отрок живее по-добре... защото поне...

— Когато се сърдиш, си много хубава — каза Иванко и погали раменете ѝ.

Вън отекнаха стъпки. На прага се появи Белота. Острият му взор се спря подозрителен върху жената. След това се премести върху снажния болярин, който недалеч от нея подсвиркваше с уста и гледаше през прозореца.

— Здравей, Белота!

— Дал ти бог добро, Иванко... Какво си се сетил за нас в тоя студ?

Ромейката разправи на мъжа си за целта на Иванковото посещение и излезе.

— Нося ти една новина — каза Белота на жена си, когато след малко тя донесе върху сребърна тепсия нагрятa гроздовица и пресол. — Дойде пратеник от баща ми и каза, че за Коледа ще пристигне на гости Мария. Ей сега го срещнах долу, по друма.

Зоя радостно плесна с ръце. Но по лицето ѝ ясно можеше да се чете, че пристигането на младата ѝ зълва не я радва много.

— Значи Сеслав си отиде вкъщи? — попита Иванко, като си допи гроздовицата. — Чакай тогава, ще се отбия в палата, за да ми разправят подробно.

И той отново се впусна в грозната вихрушка.

Ледени игли посипаха клепачите му, острият вятър яростно ожули лицето му и то пламна, сякаш обагрено в червило. Жълтите му кожени ботуши потъваха в снежните преспи. Приближаваше заник. Далече зад планините надничаше тънка бледоалена ивица, която бавно се стапяше в синьо-сребърната гладкост на небето. Високият хълм, който Етър заграждаше вдясно от Трапезица, беше обвит с нов, могъщ

крепостен пояс. По средата на платото личаха недовършените основи на новия царски палат. Старата болярска кула беше вече твърде недостатъчна за нуждите на един владетелски дом.

— Чума да ме тръшне, ако съм виждал през живота си по-лошо време... — измърмори на себе си Иванко, докато отупваше в трема снега от кожуха си. — Ей, хора! Няма ли тук някой да ме посрещне?

Столникът се затече да извести на царя.

— Хайде, хайде — извика след него болярът и се изсмя — като че съм чужд човек. Само да се намираме на работа. Какво е Асен, какво съм аз. Сякаш до вчера...

Той щеше още дълго да се одумва, ако една врага вдясно от него не се беше открехнала и една хубава женска глава не беше показала примамливата си усмивка. Като видя боляра, тя поиска да се скрие, но мъжът веднага я забеляза и бързо се отправи към нея.

— Чакай, чакай, гургулице... Няма да ми избягаш.

— Остави ме, Иванко, аз съм ти сърдита — каза галено момичето и дръпна ръката си, която момъкът здраво държеше в своята.

— Пак някой нехвелити езици са бърбили нещо... — каза весело болярът — но аз ще ги уловя тия доброненавистници... Хайде, кажи сега...

Девојката сви устни. Тя беше висока и черноока като сестра си, царица Елена, но нямаше крехката стройност на осанката ѝ, нито среброзвучността на гласа ѝ.

— Какво... На Никулден пак си ходил у Белота. През ден, през два — все у Белота. Какво толкоз има у тях? А каквото научих за Няга... дъщеря на севаста... розовите устни на девојката потрепереха, скрити сълзи стегнаха гърлото ѝ и тя не можеше да проговори нищо повече.

— Славо — пошепна тъжно болярът — не искам да те лъжа. Знам, че много окаяници говорят неверни неща за мене. Но има и някои — верни. Ще ти кажа само едно. Никоя жена не съм обичал досега, тъй както обичам тебе... Кълна се в пресветата наша Владичица. Повярвай ми, Славо, животът ми досега е бил само празна игра... Откакто те видях, оттогава разбрах какво значи да обичаш.

С топъл, страстен глас момъкът повтори пред Слава това, което бе казал дотогава на всички други преди нея. И тя му повярва тъй, както му бяха повярвали другите.

— Болярино! Благочестивият цар Асен те чака...

Иванко пусна ръката на девойката и тръгна следстолника.

Царят беше в горницата при жена си. Като зърна братовчеда си, той стана и ласкаво му протегна ръка.

— Здравей, Иванко! — и като се обърна към царицата, която предеше в един ъгъл, рече: — Гледай какъв мъж е станал, да не му се нагледаш!

— Значи, разбрахме, Иваница — каза болярът, като сваляше меча от пояса си.

— Слава богу! — възкликна Асен и очите му радостно блеснаха. — Откъде се научи?

— От Белота — отвърна бързо Иванко и добави: — Разправи ми всичко сега.

Асен разказа това, което беше научил от Сеслав, и се прекръсти.

— Да благодарим на господата, че момчето е живо и здраво. Само да видим какво ще стане по-нататък... — и той дълбоко въздъхна.

— Върнаха ли се пратениците от Ниш? — попита Иванко.

— Не. Още чакат там. Фридрих се забавил. Но каква полза, когато... — и той разгърна ръце в широко отчаяно движение. А след като помълча малко, каза: — Искам да поговорим с тебе за някои твои работи.

Болярът трепна. Лицето му леко побеля. Върху челото на Асена се бяха явили две сурови гънки. Царицата остави работата си и стана.

— Мръкна вече. Ще ида да запаля някоя борина — каза тя и излезе.

— Скоро ли ще бъде? — попита усмихнат Иванко.

— След един месец, може би и по-рано... — отвърна Асен и веднага добави: — А сега слушай какво ще ти кажа. Първо — пак си задлъжнял. Второ — много пакости си направил с тия жени. Всички идват на мен да се оплакват.

Иванко седна, праметна крак връз крак, загледа се в тавана и почна леко да подсвирква някаква весела песничка.

— Аз не се шегувам! — извика строго Асен. — И те предупреждавам за последен път. Казвам ти го...

Момъкът се изсмя.

— Тъкмо щях да ти искам сто аспри в заем...

Асен скочи сърдит.

— Какво правиш ти, човече? Ами преди една неделя ти дадох двадесет перпери? Къде ги разпиля?

— Къде... Къде... Всички рекли къде. Сякаш няма за какво да се разпиляват пари... Не ми стигат, и толкоз!

— Ами на мен стигат ли?

— Ех, ти правиш нов палат... Работят ти без пари и пак нямаш... Какво да кажа тогава аз — беден болярин...

— Защо си не отидеш в Селви? Като кефалия там ще купуваш всичко на половин цена...

— Ех, не е всеки Белота, за да може да живее и в Търново, и в земите си. На Николица, на Драгота, на Георги даде най-хубавите прониятства, а на мене, защото съм ти братовчед, ми даде Селви.

— Неблагодарнико! Не те ли въздигнах в болярско достойнство. По-рано болярството ти беше само на име...

— Болярско достойнство — и сиромашко прониятство. Благодаря. Всички ми хора са само зевгари. Никой няма повече от един чифт волове. Стасите им по двадесет поприща на дължина и тридесет на ширина. Сиромашия! И от такива отроци ще чакаш димнина и деветък. Да умреш от глад...

— Разбира се. Докато трябва да се купува бисерен наниз на Йончовата дъщеря. Иванко, Иванко, обичам те като брат и те съветвам. Послушай ме! Скътай бяла аспра за чер ден... Твоят живот не води на добро. Някой ден ще пропаднеш зле. Какво чувам за тебе? Беяна, дъщерята на побирчията Семир, Няга, дъщерята на севаста Велян, Детелина, сестрата на технитара Босилко, някоя си Гроздана, някоя си Бонка... А напоследък си зачестил край Зоя. На какво прилича? Ако бях на мястото на Йончо и Босилко, щях да те наглася така, че да помниш... Утре да чуя, че са те пребили някъде по друмовете, няма да се удивя.

Асен стана, отиде при една дървена ракла, изписана с ярки зелени и сини цветя, извади оттам едно желязно ковчеже и като изсипа от него куп лъскави бели пари върху масата, преброи ги и каза:

— На. Вземи тия двеста аспри. Дай си кесията. И да не чувам вече лоши работи. Инак — Селви не е далеч. Разбра ли?

— Разбрах — отвърна весело Иванко.

Царицата влезе с пламтяща борина в ръка. За полите ѝ се държеше малкият Асен. Като видя снажния момък, детето извика като

птичка. Иванко се хвърли към него и го вдигна във въздуха, след това обсипа с целувки черните му къдри.

— Остани да вечеряш с нас — каза Елена.

Момъкът се замисли. Тая вечер болярът Николица заминаваше за Дръстър. Жена му оставаше сама и щеше да го чака.

Той въздъхна, поклати глава съкрушен и отказа под някакъв благовиден предлог.

Когато излезе навън, дълъг, ликуващ смях отекна в нощта.

ГЛАВА XV

Златната мозайка на Хризотриклиниума сипеше ослепително сияние в очите на двамата пратеници. Те се оглеждаха смутени наоколо си, несвикнали на източния разкош, на обилното велелепие, с което се обграждаха императорите на Визанс. Мрамори, злато и сребро, яспис и оникс, златоткани килими, кристали и безценни камъни се сливаха в шеметна красота, за която на Запад нямаха никаква представа.

Двамата алемански рицари си мислеха с горчивина за каменните плочи, с които бяха постлани огромните хладни и мрачни зали на техните наследствени замъци. Зиме, за да им е топло, те постилаха студения под със слама. А килимите и кадифените завеси стояха повече сгънати в раклите на майките и съпругите им, отколкото да кичат тесните прозорчета, издълбани в дебелите стени. Рицарските замъци бяха повече крепости, кули, създадени за бран, отколкото жилища за приятен живот. А тук, в богатия Изток, в приказния Константинопол, хората умееха да използват красотата на живота.

Маркграф фон Баден се послуша. Някъде далече се чуваше тиха, неспокойна и гореща музика, която ту се засилваше, ту изчезваше, прибулена от сподавени гласове. Той се спогледа с другаря си, графа фон Насау, и дигна рамене, сякаш искаше да каже: тия хора не си дават труд да бързат. Колко ли ще чакаме още?

Изведнъж те трепнаха. Двама сановници внезапно изникнаха от закритото с копринени завеси преддверие и застанаха важно и тържествено от двете страни на престола, който бе затулен от златоткана завеса, обсипана с безценни камъни. Варягите дигнаха алебарди в чест на пристигащите знатни велможи. Когато братът на императора, севастократор Алексей, се появи, следван от хората си, всички се поклониха дълбоко.

Алеманите го изгледаха внимателно. Това ли бе Исак Ангел? Изведнъж всички паднаха на колене с наведени чела и прострени ръце. Двамата пратеници на император Фридрих се огледаха и не видяха никого. Все пак и те последваха примера на останалите.

С бързо движение един от сановниците отмахна блестящата завеса и алеманите видяха императора, седнал връз престола, облечен в златоткана туника, с пурпурни обуца и диадема на челото.

„И той бил с червена брада като нашия“ — неволно си помисли граф фон Насау, като си припомни прякора на Фридрих Барбароса, което значеше Червена брада.

Маркграф Херман предаде писмото на своя господар. Логотетът го пое и го предаде на тълмача.

Фридрих Барбароса молеше императора на ромеите да му позволи да премине с войските си през неговите земи, за да отиде да освободи Ерусалим от ръцете на неверниците, като му известяваше, че изпраща подобно послание и до Иконийския султан, за когото се чувало, че има намерение да приеме християнството.

Исак Ангел направи лек знак и към него се притече един монах с ниско наведена качулка към веждите.

Императорът никога не вземаше решение, преди да се посъветва с духовници ясновидци. Особено доверие имаше в думите на отец Доситей от манастира Студитски, който някога му бе предрекъл, че ще стане император, и това наистина се беше сбъднало. Нима някой можеше тогава да допусне, че при толкова сродници от бащиното коляно на Комнините византийският престол ще се падне на сина на Андроник Ангел — сродник на Комнините само по майчина линия?

Монах Доситей дълго шъпна, наведен над рамото на василевса, докато Исак II бавно кимаше с глава.

— Вашият господар дава ли дума, че войските му няма да навредят нищо на градовете, селищата и крепостите, покрай които ще минат? — попита императорът.

— Нашият превисок властелин не само дава дума, ала се задължава да плати до стотинка всички храни, които ще получи през време на пътуването си, като моли да бъде наредено от Константинополската власт, щото по всички места, покрай които ще минем, да се натрупват припаси за людете и конете — отвърна графът.

Изведнъж Исак Ангел зададе въпрос, който нямаше нищо общо с водения разговор, сякаш искаше да забави окончателното си решение.

— Истина ли е, че във вашата страна се е появила ясновидка, която приемала известия от ангелите?

— Аз ходих в Кьовенщайн и с очите си видях чудната девойка — каза маркграфът. — Тя извести, че Ерусалим паднал под властта на Саладина още в същия ден, когато стана поражението на християните. Много по-късно пилигрими донесоха грозната вест...

Очите на василевса засвяткаха, той цял се развълнува, одеждата му, обсипана със скъпи камъни, изпусна пъстри искри. Той отново зашушука с монаха. Най-сетне попита:

— Друго нещо не пророкува ли момата?

Изненадан, че не получава отговор на въпроса, който го тревожеше, маркграфът въздъхна, после разказа как пророчицата се радвала за падането на Свещения град, защото новият кръстоносен поход щял да бъде спасителен път за западните рицари. Исак дълго мълча, углъбен в мисъл, после бързо реши:

— Ще изпратя при крал Фридрих логотета Йоан Дука и Андроник Кантакузин, които ще го улесняват по целия път и ще сключат договор по клетва. Още утре ще проводя гончии по всички главни кръстовища да известят на народа да събира храни и да бъде любезен към преминаващите гости на страната.

За да не разсърдят господаря на Константинопол, пратениците не изказаха недоволството си от това, че господарят им бе наречен крал, а не император.

Те се поклониха дълбоко и целунаха пръстена връз десницата, която Исак Ангел благоволи да им поднесе.

В мига, когато напущаха славния Царски град, към Нюрнберг пътуваха вече пратениците на сръбския княз, които носеха писмо до Фридрих Червената брада. Неман му известяваше голямата си и искрена радост от това, че кръстоносната войска ще мине през земята му.

В това време логотетът на българския цар пишеше подобно писмо, докато Асен и Петър водеха следния разговор:

— Не ми се вярва, че тази огромна стохилядна рат ще премине тихо и мирно покрай гръцките крепости. Все ще се явят някои стълкновения. Затова трябва да подготвим своите войски... — каза Калопетър, като гледаше през рамото на логотета редовете, които изпълваха бледия пергамент.

— Неман взе Тимошката и Нишавската долина, докато ние се бихме около Преслав, като използва нашата залисия и гръцката

уплаха. Ала не е време сега да дигаме крамоли и със сърбите. Днес изгодите ни са еднакви. Ако стане нужда, нека предложим заедно с Неман помощта си на алеманите... Защото нашата бран с гърците едва сега започва... — пошъпна тихо Асен, като се разхождаше замислено. — А когато имаш един силен враг, вторият ти става излишен.

ГЛАВА XVI

Княз Белота проследи с радостен поглед тънката фигура на сестра си, която отиваше да донесе тепсията с точеното, и като се усмихна, каза, извърнат към жена си:

— Сещаш ли се, Зоя, защо Иванко почна да зачестява напоследък у нас?

— Човек трябва да е съвсем глупав, за да не се догади — отвърна ромейката, която в това време приглаждаше за последен път черните си дъговидни вежди, и прибави на ума си: „По-добре стана, че Мария сега е у нас, за да се залъгва Белота.“

— Но аз съм ѝ определил друг, по-достоеен жених — продължи князът. — Знаеш ли кой е? От царското семейство!

— Добромир Хръс ли?

— Не. Добромир е буен, лекомислен момък. И после Мария няма да го хареса. Не. Друг.

— Борил?

— Да. Синът на Асеновата сестра. Вече няколко пъти той ми загатва. И Асен също.

Зоя дигна рамене. Все едно ѝ беше кой ще вземе Мария. Нали Иванко ѝ се кле, че обича само нея?

Девојката влезе отново и сложи сладкото на трапезата. Тя беше дребно, слабичко момиче, с детска уста и светли като синчец очи. Златисто пепелявата ѝ коса падаше в две едри плитки чак до кръста ѝ.

— Готово ли е всичко? — попита Белота.

— Да — отвърна момичето и леко почервеня.

— Защо ли се забави Иванко?

По стълбите се чу веселият смях на момъка. Зоя се спусна към вратата.

— Почакай тука — каза на зълва си — не е редно ти да го посрещаш.

Мария се изправи до прозореца и леко въздъхна. Тежеше ѝ да стои в Търново. Свикнала на шир и воля в бащините си земи, там, далеч между Дръстър, Карвуна и Кюстенджа, край Понтийското море,

княз Алцековата дъщеря тъгуваше за безгрижната свобода, която ѝ липсваше в дома на Белота, при снахата ромейка! Мария виждаше много добре защо иде Иванко у тях и дълбоко скърбеше за нещастieto на брата си, но не смееше да проговори. Познаваше нрава на Белова и предчувствуваше беда. Затова търпеливо чакаше неизбежния случай, когато щеше да отвори очите на Зоя — защото лекомисленият момък мамеше и нея.

Тъгуваше Мария в Търново. Защото знаеше, че всички знатни момци, които съперничеха за благосклонността ѝ, мислеха повече за богатите земи край Карвуна, отколкото за младата мома. Белота нямаше други братя. И единствената му сестра щеше да наследи с него несметните богатства на древния Алцеков род. А старият княз, като я изпращаше в Търново, бе казал:

— Чедо, преди да умра, искам да те видя настанена на добро място. Брат ти се ожени повторно и има вече кой да се грижи за децата му. Върви и зарадвай стария си баща...

Затова Мария бе дошла в Търново — послушна на бащината воля. Кой щеше да я вземе за съпруга, беше ѝ все едно. И въздъхна още веднъж, загледана в тъмните гори на Орловец, в бисерната бледост на небето.

Заедно с боляра в стаята нахлу вълна от свежест, младост и веселие. Той се поклони дълбоко, една руса къдра падна върху руменото му лице, после дигна живия си взор, изгледа пронизително девойката и след обикновените приветствия добави:

— В този хитон княгинята е по-красива от всеки друг път. Аленото ѝ отива много. От Визанс ли е този бархат?

Девойката отвърна нещо с тих, засрамен глас и припна да донесе още храна за трапезата. След малко влезе, като държеше в дясната си ръка блюдо овче сирене, а в лявата крондилче с медовина. След това ромейската прислужница внесе печена мисирка, пушено свинско и сушена риба. Червеното вино обилно се пенеше в каните.

— Здравица ти! — каза Белота и дигна сребърния си кубок.

— Здравица ти! — отвърна болярът и дигна своя златен, украсен с рубини.

Някой почука на вратата. Втурна се прислужницата.

— Деспот Борил!

Всички скочиха на крака. На прага се появи един висок, слаб момък с тънки светли коси, които небрежно се спускаха на раменете му. Той свали кожената си шапка.

— Нося ви радост! — каза. — Царят има момче!

В оживените викове, които последваха възклицанието му, никой не забеляза хладния корав поглед, който деспотът хвърли на Иванко.

— Кога? — попита смаяна ромейката. — Защо не ме извикаха в палата? У нас при такива случаи се събират най-знатните жени около августата.

Княз Белота мълчеше. По-силно от всякога го опари мъката на самотния му дом. Вече втори син имаше царят, а той...

Борил бе използвал радостния случай, за да мине край Белота и да види младата княгиня. Богатствата на княз Алцеко бяха твърде необходими за тайните замисли на честолюбивия деспот. Присъствието на Иванко го накара да пламне от гняв. Той не се съмняваше, че въпреки всичките си чувства към Зоя хитрият беден боляр ще предпочете Алцековите имоти пред всички съблазни на ромейката.

— Почети трапезата ни, деспоте — каза Белота и здрависа високия гост.

Борил погледна крадешком младата княгиня, която, леко заруменяла и с наведена глава, шетаеше насам-натам около масата, и свали тежкия си кожух.

След като хапнаха набързо, всички заедно се отправиха към палата.

Друмът беше почернял от засмени хора, които бързаха да честитят на царя. Тежките кожуси на властелите се мяркаха наред с овчите кожи, в които се гушеха технитари, търговци, млинари и побирници.

— Трябваше да впрегнат колесницата — продума недоволно Зоя, като се дръпваше гневно всеки път, щом някой докоснеше с рамо златисточервените лисици на скъпото ѝ рухо.

— Десет крачки могат да се изминат и пеш — отвърна сурово княз Белота, като не сваляше око от сестра си и двамата младежи, които вървяха напреде им. Той сравняваше ръста, походката, движенията на Иванко и деспота и прехвърляше през ума си всичките им преимущества и недостатъци. И двамата бяха царски роднини, но и

двамата бяха бедни. Иванко беше лекомислен, Борил беше злопаметен. Честолюбието на първия можеше да съперничи само с това на втория.

Под кулите се блъскаше огромна навалица, която чакаше да види царя. Асен беше отишъл с препълнена от радост душа в храма на Солунския чудотворец, за да благодари и да се моли. Да благодари за мъжката рожба, която двойно осигуряваше престола му, и да се помоли за далечния пленник. Защото ни денем, ни нощем от ума на царя не излизаше мисълта за Иваница.

Когато Белота минаваше през широко отворената порта на крепостната стена, един дребен, мургав човек го настигна и го хвана за ръката.

— О, Коча, здравей... — каза князът. — Где се беше изгубил напоследък?

Тесните черни очички на куманина се засмяха.

— Пак отвъд Истъра. Нагледах хората си. Значи имаме радост, а? Отново мъжко дете постигна царя...

В трема прислужници поеха зирдавените им кожуси. Зоя и Мария се качиха в горницата на царицата.

Широката полутъмна стая, която служеше за приемна, вече гъмжеше от боляри и власти. Там бяха търновският кефалия Цериг, архиепископ Василий, мъжът на по-малката Асенова сестра — властелът Драгомир, презвитерите Василий и Константин, болярите Сеслав, Саца, Сергей, Стрезомир и много други по-дребни велможи. Столници разнасяха сребърни подноси с орехи, сушено месо и купи с вино. Гърбом към малкото, тясно прозорче стоеше един плещест мъж. Белота се взря в него.

— Петре! Кога пристигна?... — извика изненадан князът и се спусна към царския брат. — Добре дошъл...

— Снощи — отвърна Петър с вечната си добродушна усмивка и прегърна стария си приятел.

След като целуна ръка на архиепископа, Иванко забеляза скрития враждебен поглед, с който го следеше Сеслав, и неусетно се измъкна вън. В трема нямаше никой. Той се озърна и погледна нагоре към дървената стълба. Една девойка премина бързо през площадката на горницата. Носеше някакви сгънати бели платна.

— Славо! — извика тихо боляринът.

Момичето трепна, остави пелените на една ракла и се спусна по стълбите.

— Иванко! — продума тя и несмело, нежно поглади косите му, надникна в засмените му очи. — Защо не идваш вече никак? Ти ме забрави...

Някъде хлопна врата и момичето се дръпна.

— Боже! Някой иде.

— Не. Почакай. Няма никой — и той отново обгърна раменете ѝ, наведе устни към лицето ѝ.

— Славо! Где се изгуби? Вика те царицата... — се зачу отнякъде гласът на Зоя. — Какво правиш?

Девойката отскочи уплашена, изтича нагоре, хвърли последен нежен взор върху момъка и изчезна.

— Здравей, Иванко!

Боляринът изтръпна. В залисията си той не бе чул глухия радостен шум, с който тълпата вън беше посрещнала царя. Ако Асен го бе видял при Слава!

Царят благосклонно го потупа по рамото.

— Защо стоиш вън? От Сеслав ли се боиш? Хайде, влизай, сега ще ви сдобря. Днес не искам да виждам сърдити лица.

Иванко презрително вдигна рамене.

— От Сеслав ли ще се боя? Да не ми пада в ръцете само. Но не искам у дома ти да стават такива работи. Защото, като кипна, не знам какво ще стане. — Изведнъж той си спомни целта на посещението и радостно извика:

— Честито!

Слабото мургаво лице на царя светна, сякаш внезапно огряно от огромно ослепително слънце, гънките, които дълбаеха страните му, бяха пълни с невидими усмивки.

— Да ти се връща.

— Как ще го кръстите?

— Александър.

— Да ти е жив. Ами Петър защо си е дошъл от Преслав? Омръзна ли му да властвува?

Изведнъж челото на царя потъмня, едри бръчки набраздиха челото му, очите угаснаха. Той дълбоко въздъхна.

— Върнаха се пратениците от Алемания.

— Е? — попита любопитно боляринът и наостри уши.

— Фридрих е склонен да преговаря. Аз вярвам, че ако му обещаем двадесет хиляди войници против Визанс, той ще признае българското царство. Разбира се, ако гърците не го пропуснат доброволно.

Момъкът извика от радост и грабна ръката на царя.

— Асене! Ние сме спасени тогава... Какво искаш повече? Нали си съгласен?

— Иваница... — пошепна глухо Асен и обори чело.

Жестока борба ломеше сърцето му. Дългът към великото дело — и любовта към брата... Той си представи за миг безпомощния юноша, изоставен в безмилостни ромейски ръце, и парлива жалост сви сърцето му. Не! Не! Никога. Той не можеше да пожертвува Иваница. А цял народ бе поверил доверчиво съдбата си в неговите ръце. Биваше ли, можеше ли Асен да се противопостави на това, което трябваше да стане...

Той махна отчаяно с ръка и се обърна към телохранителите, които бяха застанали на пет-шест крачки зад него. Едрите мизийци поеха кожата и черната му самурена шапка.

— Хайде — каза Асен и потърка ръце, тръпнещ от хлад и тъга.

Иванко го последва покорно. Щом зърнаха царя, велможите скочиха на крака и го заобиколиха с весели приветствия. Асен целуна ръка на архиепископа и седна до него край огнището. Слабото му тяло се изгуби в огромния дъбов стол, украсен с изкусна резба. Столниците наляха отново вино в купите и гостите пиха наздравица за младенеца. След това всички отново се пръснаха из стаята, за да продължат прекъснатите разговори.

Червеникавото сияние на жаравата се смесваше с бледата светлина, която се цедеше през мътното стъкло на прозорчето и покриваше лицата на мъжете с топли розови сенки. Всеки различно тълкуваше думите на император Фридрих, даваше мнения, съвети, вещаеше — сръбваше малко от купата си — и пак започваше отново. Защото всички разговори се въртяха като в омагьосан кръг, само около царския заложник. Да не беше Иваница пленник във Визанс! Но никой не дръзваше първи да предложи скъпата жертва. Асен сам трябваше да реши...

В това време горе, при родилката, се бяха събрали най-знатните търновски госпожи. Широката южна стая с нисък дървен таван и издълбани в стените пейки беше препълнена с баячки, стари жени и прислужници, които разнасяха на гостенките сладки, медовина и сушени зарзали. Върху ниска, широка постеля, покрита с бяло копринено платно, лежеше царицата — малко бледа — морна — с радостна усмивка на устата. Свекърва ѝ показваше на всяка гостенка новородения младенец и нежно допираше старческите си сбръчкани устни до тъмноалените детски бузки.

— У нас — разправяше Зоя — когато августата разбере, че е дошъл часът, я завеждат в една стая, която цялата е покрита с червен порфир и златна мозайка. Там, върху скъпоценно императорско легло от диосфир, сребро и злато, тя се освобождава. Всички деца, родени в порфирната стая, се наричат порфирородени. По това се отличават от незаконните деца на василевса.

— Ами, нима василевсът има деца и от други жени? — попита наивно учудена жената на Драгота.

Зоя се засмя.

— Разбира се, това всеки го знае, дори и августата. Тези деца, ако са момичета, после ги омъжват за знатни велможи или чуждоземни князе.

Глух шепот и сподавен смях плъзна между болярките.

— Така е — добави Зоя — когато василевсът Андроник избяга с трирема от Визанс, взе със себе си жена си Ана и наложницата си Мартинико.

Две жени донесоха бакърено корито с гореща вода. Старата царица сама разпови младенеца и тържествено го потопи. Баячките изрекоха тежки заклинания срещу триж проклетия сатана и всякакви бесовски измами, натопиха невенчета и целебни билки във водата и призоваха благословията на пресвета Богородица, чудотвореца Димитри, блажения отец Иван, добрите наръчници и божието опълчение. След това облякоха детето в чисти дрешки, сложиха му сърмен повой и на червената му копринена шапка гостенките накачиха скъпи подаръци: сребърни грошове, тежки златици, жълти перпери със звезда и трендафил, бели аспри...

Белотовица затъкна една елмазена пряска и подари ониксова купа, обсипана с каланти. Жените я изгледаха с блеснали от завист

очи, ноздрите им жадно погълнаха лъха на лаванда, който обилно струеше от златотканите дрехи на ромейката, и всяка една от тях дълбоко въздъхна с неизказана горчивина — свършили се бяха българките, че трябваше княз Белота да се жени за невярна чуждоземна...

— Защо Мария е все тъжна? — попита внезапно госпожа Теодора, Бориловата майка, и загрижено погледна към младото момиче. — Струва ми се, че не ѝ харесва Търново.

Тя стана и отиде при девойката, която стоеше замислена до прозореца.

— За дома ли ти е мъчно?

Сълзи трепнаха по златните мигли на момичето. С кротко движение то извърна лице и изтри очите си.

Това не убягна от острия взор на Зоя и ромейката бързо и гневно сви малката си вишнева уста с тъмен мъх на горната устна.

„Борил щеше да стори по-добре, ако си намереше някаква работа да дойде горе — си помисли ядно майка му — можеше да покаже на Мария багрениите дрехи, златните съдове и знамената, пленени от Йоан Кантакузин, да я заведе горе на кулата, да ѝ посочи хубостите на Търново, да се хареса на момичето. А той сега намерил да оправя държавата...“

Тя се вслуша в неясната глъчка, която глухо се издигаше отдолу. Приемната се намираще точно под царската спалня.

Действително между мъжете беше изникнала остра крамола.

Някои настояваха Коча да се върне веднага зад Истъра и да доведе със себе си двадесетхилядна конница, която да се присъедини към войските на Фридрих, други предпочитаха да се почака още малко, да се уговорят подробно условията на съюза, трети мълчаха и чакаха да чуят царската дума.

Асен се разхождаше нетърпеливо из широката стая със сбърчени вежди и навъсено чело. Най-сетне той спря. За миг всички млъкнаха. Гласът му беше тих и скръбен.

— Вие забравяте Иваница...

Тогава Борил скочи. Бледото му лице почервения.

— Ние не можем повече да чакаме зарад Иваница! Никой не знае докога ще трае всичко това — той удари с юмрук по масата. — Мисля, че достатъчно търпяхме...

Асен бързо изгледа болярите. Повече от тях наведоха глава и не казаха нищо. Значи всички бяха съгласни с Борила...

Само княз Белота се обади:

— Днес не е време да се решават тия неща. Когато царят ни събере на съвет, всеки ще си каже думата.

— Да. Но защо, ето вече толкова време мина — той не ни е събрал нито веднъж? — се обади повторно Борил. — Ние искаме да знаем какво се решава между царя и брата му, да узнаем подробно за преговорите с Фридрих Червената брада, да узнаем докога ще стоим със скръстени ръце...

Болярите изтръпнаха от този дързък език и побледнели чакаха Асен да избухне.

Но той отвърна спокойно:

— Не го крия. Чакам и отлагам, докато се върне Иваница.

— А ако той не се върне никога?

Царят въздъхна тежко, облегна се назад и закри лице с длани.

— Асен не може да предаде Иваница на смърт — каза архиепископ Василий — един брат не може да изостави брата си.

— Добре! — каза буйно Борил. — Тогава нека отстъпи престола другиму, който ще поеме грях към Иваница, за да спаси държавата. Някой, който не му е брат.

Асен откри лицето си и впи ястребов поглед в Борила. Неуловима усмивка трепна на безкръвните му устни.

— И този друг трябва да бъдеш ти, нали, Бориле?

Рязък остър смях разтърси плещите му.

Той скочи, изправи глава и каза:

— Боляри, аз мисля, че вие не се съмнявате, какво Асен няма да се поколебае пред нищо, за да защити правата на земята си. Имайте само още малко търпение.

Болярите мълчаха замислени.

Царят потрепера. Всяко търпение се беше изчерпало. Той почувствува това и някаква ледена ръка сграбчи сърцето му. Отново седна, стисна чело между треперещите си пръсти. Те бяха прави. Всяко бавене беше гибелно. Всеки момент византийците можеха да променят враждебното си поведение към кръстоносците и удобният извънреден случай щеше да отиде напразно. А какво по-важно имаше за българите от това, да бъде признато царството им за законно? Папата не се

обаждаше. Визанс и Венгрия никога нямаше да сторят това, преди да го направи някоя друга велика държава.

Струваше му се, че полудява.

Да се почака още малко! Но всеки миг бе скъп. А Иваница, Иваница... сам, изоставен, в далечен чужд град. Асен познаваше добре безсърдечието и жестокостта на Исака. Счочи отново и започна да се разхожда нагоре-надолу.

— Трябва още утре да проводим нови пратеници с писмо до императора — каза внезапно буйният Добромир, един снажен, черноок боляр, сродник на Асена и Петра.

Всички впериха очи в царя.

— Ще ви отговоря след два-три дена — отговори той и бледомургавото му лице стана пепеляво.

— Не. Още сега — настоя Добромир. — Внимавай, Асене. Трябва да се вслушваш в думите на своите боляри. Ние не сме свикнали на заповеди и покорство.

Не забравяй, че ние сме ти равни. Ако беше успял бунтът в Долна земя преди търновския, днес другият щеше да бъде цар.

Царят спря пред него, погледна го бързо и сведе очи. След това плесна с ръце. Двамата му телохранители влязоха. Той посочи към Добромира.

— Изведете го — рече с хладен и спокоен глас. — Ако болярът Добромир милее за живота си, утре ще напусне Търново.

И продължи да се разхожда.

Бледен от гняв, с дръзки проклетия, Добромир Хръс напусна приемната. След него излязоха властелът Георги и болярът Матей.

Останалите мълчаха и чакаха изтръпнали. Най-после Асен застана и ги изгледа. В очите му блещукаха зловещи пламъчета.

— Нима мислите — каза той — че аз ще взема решенията си под болярските заплахи и насилия? Ако аз не се уверя, че това, което трябва да сторя, е справедливо и необходимо, как може да вярвате, че със закани ще ме принудите да направя нещо, което не искам? — И Асен се изсмя. — Изглежда, че твърде малко сте ме познавали. Но аз знам твърде добре тайните ви възделения... Сърцата ви лежат в дланта ми... Малко да ви отпусна, и всичката ни борба от пет години насам ще отиде нахалост! Обзалагам се, че за власт сте способни дори да извикате ромейците... Защо беше мощна България при Симеона —

бог да успокои благочестивата му душа — не знаете ли? Един истински мъж държеше в здравия си юмрук всички възли на държавните работи. Защо след смъртта му ромеите отказаха да плащат на българите данък? Подушиха хитрите лисици, че заедно с великия човек си е отишло и величието на България. Защото такива като вас предадоха Преслав и Охрид на ромеите за пари, за жени, за почести. Колцина са такива като Ивац, Николица и Кракра? Нека златозарната им памет ви свети като денница сред премеждията и изкушенията на лукавия. Не мога да се оплача. Имам храбри, честни мъже, на които мога да се опра. Сега да кажа на Белота — дай всичките си имоти и пари за делото, ще ги даде. Вижте Сеслав. Кой може да играе така с живота си — като него, когато отиде във Визанс? Вижте Петър. Кой от вас щеше да отстъпи на по-младия си брат царския венец, който от вас щеше да признае, че други по-умело може да води съдбините на държавата? И това все за България! Дано не се повтарят вече някога страшните дни на Самуиловото време... Боляри... Братя... Ето, аз давам най-голямата жертва, която родината може да ми поиска. Аз давам... Иваница.

Царят падна тежко върху дълбокото си кресло и закри очи. Петър се извърна гърбом и хълцанията разтърсиха широките му плещи. Болярите стояха, свели глави, безмълвни и трогнати пред скръбта на двамата братя. Архиепископ Василий им направи знак да си ходят и сам стана.

— Чедо — каза той на Асена. — Нека господ ти даде крепкост да понесеш великото си отречение. И дано добропобедникът Чудотворец помогне на Иваница...

Тъмносин примрак забули двете тесни прозорчета и сенки заплаваха из утихналата стая. Но никой не смееше да мръдне от мястото си, закован от тежка размисъл. Мина време. Един столник донесе златен свещник и сложи дърва в огнището. Асен все още стоеше в креслото със скрито в ръцете си чело.

Когато изправи главата си, болярите потръпнаха от ужас — тъй внезапно остарял им се стори. Браздите на страните и челото му се бяха вкопали още повече, горчива гънка спускаше ъглите на устата му надолу, сребърните кичури на косите му блестяха странно над това младо, тъй рано съсипано от грижи лице.

Някаква смътна глъчка се издигна откъм двора. Конски тропот звънна по каменните плочи. Петър се опита да види нещо от прозорчето, но не можа.

— Трябва да е дошъл някой находник — каза царят — дано да е с добра вест.

И той се прекръсти, разтърсен от необяснима тревога.

Някой бързо изтича по стълбите, блъсна вратата. Някакъв войник се втурна с трескав поглед и сковани от вълнение уста.

Асен скочи. Три успоредни гънки се извиха като змии между веждите му.

Зад войскаря се мярна някаква висока сянка. Като поразени от мълния царят и болярите гледаха невероятно видение. Сън ли беше? Чародейство ли беше?

Изведнъж с висок радостен вик Асен се спусна и разтвори ръце. Едно бледо, окъсано момче, повече прилично на нежит, отколкото на човек, се хвърли в тях. Щастливи сълзи овлажниха очите им.

— Ицо! Ицо! Ицо!

Всеки искаше да го види, да го докосне, да го прегърне.

Един женски вик се зачу откъм горницата. С разтреперани ръце и смаяни лица болярките тичаха надолу по стълбите.

— Мамо!

Иваница скри развълнуваното си лице в трепетните майчини обятия.

„Колко е пораснал, колко е хубав, колко е възмъжал“ — шушукаха си удивени жените и не можеха да откъснат взор от високия, строен юноша.

Чак когато седна върху мекия китеник, Иваница почувствува страшната умора, с която се бе борил от дванадесет дни насам. От щастливия миг, когато доверчивата стража при Златната порта бе пропуснала благообразния находник на Каламодиос, Иваница бе живял само с една мисъл — Търново, Търново, Търново... И за да не бъде достигнат от ромейската конница, той бе спал само по няколко часа в крепостите, които преграждаха по-важните кръстовища. А за да достигне по-скоро до Верея, отгдето вече можеше да се счита за спасен, той напусна широкия удобен друм на Загорските земи и скъси пътя си през затрупани със сняг долини и усои, край шеметни бездни и

опасни планински гърла. Чак когато зърна гордите бойници на хемските крепости, от устата му се изтръгна ликуващ вик.

А сега, сред топлината на бащиния дом и преданата любов на близките, той почувствува изведнъж как тежка умора превива измръзналото му, изтощено от глад и безсъние тяло.

Пред очите му се мяркаха познати, сияещи лица, някой му изу заледените обуца, свалиха шапката, скарамангата, колана му, сложиха в ръцете му купа с топло мляко, малкият Асен полази по коленете му и се похвали с червения си дрозд, който скачаше уплашено в една малка сребърна клетка, показаха малкия Александър, чудеха се на смарагда, който искреше върху ръката му, треперещи от нежност пръсти докосваха лицето, косите, раменете му... Иваница дигна замрежения си от умора взор и видя някакво дребно гиздаво момиче със светли като зафири очи. Помъчи се да си спомни къде го е виждал, но не можа. Момичето поруменя и бързо сведе златните си мигли.

— Това е Мария, сестрата на княз Белота — каза Петър и се усмихна.

В това време звучногърлест глашатай за втори път през този ден биеше с две пръчици върху един барабан от агнешка кожа и съобщаваше на търновци чудната невероятна вест.

С радостни викове огромна навалица се упъти към Царевец. Сякаш докато не видеха с очите си, не можеха да повярат, че техният любим Ицо се е завърнал жив и невредим.

По пътя те срещнаха един висок, слаб момък с небрежно разпилени по раменете руси коси и почтително му сториха път.

Треперещата кървава светлина на борините освети едно мрачно невесело лице.

Той беше може би единственият човек в Търново, който в този час не се радваше.

ГЛАВА XVII

Бавно пътуваше огромната войска надолу, към юг. През пролетта на 1189 година Фридриховите кръстоносци се спуснаха покрай Метъра към Белград, след това по Моравската долина, запътени към Средец, Филиповград и Пропонтида.

На брега на Метъра пратениците на Исак Ангел посрещнаха сърдечно и любезно императора, който изпрати нови посланици в царския град; двама епископи, негови сродници.

Ала в Ниш го причакаха през юли сръбският княз Неман с брат си Срацимира, а малко по-късно дойдоха и пратениците на българския цар Калопетър.

Съюзници в общата борба против Византия, българи и сърби се бяха съгласили да направят еднакви предложения на императора — да му дадат помощта си в една разпра с ромеите.

Фридрих остана неприятно засегнат от тия предложения. Като ловък дипломат той не отказа приятелството си, но не прие и съюза. За да не изгуби доверието на Немана, Барбароса реши да се сроди с него, като обеща дъщерята на Моравския херцог Бертхолд за невеста на Немановия брат Мирослав.

В крепостите на Ниш рицарите отпразнуваха годежа и новото сродяване с шумни веселби. Разочаровани и загрижени, сръбските князе не издаваха с нищо огорчението си от отказа на императора. Виното изпълваше догоре сребърните кани и се изпразваше също тъй бързо, както се и наливаше. Кръвта се разгорещи. Екнаха песни. Рицарите скочиха, изиграха танца на сабите. Княз Мирослав показва пред бъдещия си тъст ловкостта си в сръбските народни игри.

В това време монах Доситей прелистваше в Константинопол Соломоновите книги, гадаеше сенките на бъдещето и отправяше ужасен вопли към звездното небе.

— О! Към Богоспасната столица иде многохилядна рат... Зеницата на света е заплашена от разруха и грабеж... Фридрих не смята да мине през Пропонтида към Ерусалим, а иска да завземе

Константинопол с измама... Горко ни! Фридрих и Саладин ще сключат съюз и ще ни унищожат...

Исак Ангел слушаше изтръпнал мрачните пророчества. Страхотни видения се възправяха пред него: Константинопол подпален и плячкосан, жителите му изклани, заробени, а той самият ослепен, убит и хвърлен в тъмница, жена му покалугерена, децата му отвлечени...

Той гладеше неспокойно сурата си брада, аленото му лице беше станало още по-тъмнопурпурно. Изведнъж той плесна с ръце. Притичаха се стражи.

— Извикайте ми веднага протостратор Мануил Камица!

А монахът продължаваше да надава жаловити стонове.

— Врагът ще влезе през портата на Ксилоксеркса... Тугинец ще владее Буколеона и Влахерна... Чуждоземни пряпорци ще се развяват по градските стени на ромейската столица... Бог да ни е на помощ!

Мануил Камица получи заповед да поведе войски срещу кръстоносците и да запречи всички проходи с камъни и дървета, а събраните храни да дигне обратно. Никой алеманец не биваше да пренощува в големите крепостни градове. Стените на Филипопол да бъдат яко укрепени за твърда борба, ако Фридрих пожелае да си послужи със сила. А брата си Алексей изпрати да преговаря със Саладина, господаря на сарацините, за обща борба против алеманите.

Дружина зидари получи заповед да зазида с хоросан и тухли портата на Ксилоксеркса.

И докато в Константинопол вземаха мерки за отпор срещу кръстоносците, в Ниш пристигнаха пратеници на Калопетър с дарове и писма до могъщия Хохенщауфен. Водач на посолството бе знатният и велемъдър княз Белота.

Император Фридрих ги прие, заграден от най-знатните си рицари. Той помоли любезно пратеника на българския цар да седне в негово присъствие, като с това почиташе и самия български цар. Белота хвърли изпитателен поглед към господаря на алеманите.

Облечен в туника от железни халки, която оставяше открито само лицето, за да стигне до коленете, Фридрих правеше впечатление на благ и мъдър човек.

Сърцето на Белота заби бързо и тревожно. От този мъж зависеше сега съдбата на родината му. С една дума той можеше да подкрепи

борбата на българите и да им осигури завладяното с толкова кървава бран. И с една дума можеше да остави надеждите им да се изпарят като росата под жаркия слънчев лъч. Щеше ли да му повярва, щеше ли да допусне това, за което вече Белота имаше сигурни сведения; отмятането на гърците от договора?

Фридрих го гледаше насърчително с едрите си, малко изпъкнали зеници. Гъстите вежди сключваха дъга над правия му нос, тънки мустаци обграждаха красивата му уста, докато долната му челюст бе оградена от гъста червеникава брада.

Фридрих Червената брада!

Княз Белота затвори за миг очи, сякаш не можеше да повярва, че се намира пред всесилния император. Събра всичките си сили, цялата си ловкост, цялата си убедителност. Отново се изправи, поклони се дълбоко три пъти наред, пак седна:

— Може би молбата и желанието на моя превисок господар българския венценосец Калопетър и достойния му брат цар Асена да се видят отначало чудни на господаря на алеманите, славния император Фридрих Първи... — започна ясно и отсечено Белота. — Ала който е живял дълго време по тия земи, ще може по-лесно да схване изненадите, които могат да очакват чужденеца, който за пръв път прекосява Изтока. Тук хората са по-други, нравите им са по-различни от тия на западниците и ние, които от векове сме съседи на Византийската империя, знаем какво може да се случи, когато такава мощна войска приближава стените на Константинопол...

Барбароса сви вежди, потърка неспокойно челото си.

— Ние имаме договор с византийците и в него сме уговорили всички условия по преминаването ни.

— Нека вярваме, че този договор ще бъде изпълнен — отвърна учтиво княз Белота — ала нека предположим и че може да бъде нарушен, безразлично по чия вина. Тогава за този възможен случай аз бих желал да зная как би приел всемогъщият алемански император предложението за помощ, което моят господар му прави.

— Дълбоко съм убеден, че Исак Ангел не ще посмее да предизвика гнева ми... — отвърна твърдо Фридрих — и че ще изпълни всяка точка от договора. В противен случай ще смятам за свое право да изпълня със сила установеното и в случай на успех да използвам

правото на победителя. А това е нещо, което не би могло да бъде от голяма полза за Константинопол.

Сините очи на алеманеца бяха станали студени и зли, невещаващи нищо добро.

„Как бих благославял мига, когато Червената брада се разгневи на ромеите“ — помисли ликуващ Белота, ала отговорът му бе мъдър и предпазлив.

— Ние горещо желаем договора между кръстоносците и ромеите да не бъде нарушаван, за да може славният император Фридрих да изведе войските си благополучно до желания бряг, както и да може да изпълни предначертаното велико дело: освобождаването на Гроба господен... Искаме само на благородния вожд на кръстоносците да бъде известно, че цар Калопетър му обещава помощта си във всеки случай, щом му се окаже необходима. Той може да му даде войска от 40 000 души.

Императорът се усмихна:

— Това предложение на българския господар ми прави голяма чест и ме радва от сърце.

Разговорът бе свършен.

Фридрих бе наистина уверен в искреността на ромеите. Как да го убедят, че от страна на Византия може всичко да се очаква? Неведнъж българите бяха изплащали жестоко наивната си доверчивост. Ала човек трябва да пати, за да се увери. Каква полза сега да се изнасят тъмните слухове, които вече се разпространяваха между народа, за ненавистта на ромеите към пристигащите латини, за омразата, която ромейското духовенство подклаждаше към пришълците. Нима доскоро войските на Фридриха и войските на ромейския император не бяха воювали една срещу друга в Тесалия и край Тесалоника? Нима тъй лесно бе забравена старата ненавист между сицилийците и ромеите?

Твърде скоро Фридрих Барбароса трябваше да си спомни думите на българските пратеници.

Може би монах Доситей наистина бе пророчествувал истината, когато беше казал някога на скромния сродник на Комнините, че ще стане император. Може би и сега страховитите му видения за падането на Константинопол под латинска власт пак да бяха верни, ала той не успя да познае времето, по което Царският град щеше да стане плячка

на кръстоносни войски от Запад. Чак петнадесет години по-късно, по време на четвъртия кръстоносен поход.

През време на третия кръстоносен поход Фридрих Червената брада чистосърдечно и искрено искаше само пропуск през гръцките земи. Едва по времето на Балдуин Фландърски щеше да се изпълни мрачната прокоба: прокуденият син на ослепения от брата си Исак Ангел да дири помощ от кръстоносците, за да си възвърне отнетия престол.

Блясъкът на Световната столица щеше да заплени сърцето на западните рицари и те щяха да забравят първоначалната цел на похода си: възстановяването на Исак Ангел и сина му връз престола, като в замяна на това щяха да получат земи и кораби, за да минат на изток и освободят светата земя. И вместо да отиде да освободи Гроба господен от ръцете на неверниците, граф Балдуин Фландърски щеше да стане император на Константинопол.

Може би тия кървави и бурни дни виждаше отец Доситей в пророческия си унес, ала те бяха още твърде далечни. Сега едни мирни войски приближаваха с доверие проходите на Хема.

И вместо да срещнат приятелски разположено население, което да им донесе храна и да им отвори портите на градовете си, те намериха проходи, запречени с огромни дървета и камъни, затворени крепостни стени, безлюдни пазари, опразнени села.

А в това време Исак Ангел задържаше почтените епископи, пратеници на Фридрих, без да им дава възможност да се върнат назад, приемайки ги само колкото да им покажат пренебрежението си към техния господар — като ги оставяше да стоят прави, като посланици на васален владетел.

Ден и нощ латинските дружини обикаляха из далечни и близки краища, за да дирят храна за хората и добитъка, напредвайки предпазливо в непознатата страна, опасявайки се, да не би да попаднат в някоя враждебна засада. А в това време войниците упорито работеха, докато освободят запрещените проходи и сторят път на хората си.

Фридрих с мъка сдържаше гнева си. Ала не беше сега време да почва да отвръща на злото със зло. Защото друга, по-важна работа го теглеше към юг. Затова, когато местни люде преведоха войниците му по околен път към Филипопол и той внезапно се озова пред бойниците му, зад градските стени намери само тамошните богомили, които го

посрещнаха с радост. Всички гърци бяха напуснали града от страх пред неочаквано явилата се огромна рат.

Оттам Фридрих все пак изпрати любезно послание до протостратор Камица, като го молеше да не дири повод за разваляне на добрите отношения, защото той може със сила да си отвори път през проходите и ако иска, може да се обгради яко в крепостта Филипопол и оттам да започне жестоки нападения срещу ромеите. Но предпочита да не разваля договора, защото дело го, което го зове към юг, не може да търпи отлагане и забавяне.

Протостраторът препрати писмата в Константинопол, ала оттам му отвърнаха с мъмрене, че не е нападнал кръстоносците, когато се били пръснали да дирят храна.

Двама конници препускаха като стрели по посока на Фридриховия лагер. Пристигнаха на мръкване и поискаха да бъдат въведени при императора. Той ги прие веднага. В шатрата нахлуха загрижени военачалници, епископи, велможи. Отдясно на императора стоеше наследникът му — Швабският херцог.

— Един арменец ни съобщи, че тази нощ две хиляди гръцки конници начело с Камица са тръгнали да ни нападат.

— Проклятие! — извика Швабският херцог. — Ще ни го платят прескъпо това предизвикателство!

Фридрих не можа повече да удържи възмущението си.

— Пет хиляди наши конници да тръгнат срещу гърците и да ги унищожат! А главният ми писец веднага да дойде! Ще му кажа какви послания да напише до сръбския княз и българския цар... Ах, дано не е вече късно! Имаха право тия люде!

Той се заразхожда като разярен лъв из шатрата си и притискаше свити юмруци до челото си, продължавайки да говори, да се разкайва, да издава заповеди, които биваха веднага изпълнени, да се възмущава.

— За Сръбско ще замине Моравският херцог. Той е вече сродник на Немана и ще може да го увещае. А за България? Мюнстерският епископ! Веднага! Още тази нощ! Вземете скъпи дарове и най-бързи коне... Каква измама! Каква беда!

По целия стан екнаха тревожни призови на боен рог, оръжия дрънчаха глухо и припряно, коне цвилеха в дълги, неспокойни призови. Рано, преди да съмне, пет хиляди конници напуснаха алеманския стан, дебнейки дирите на ромеите. Щом съгледвачи им

съобщиха, че гърците заобикалят край планините, за да нападнат техните отряди, които бяха отишли да дирят храна, тогава те бързо се върнаха назад, препускайки в пълен кариер, за да посрещнат нападателите.

Срещата стана неочаквано.

Когато алеманските конници изкачиха един баир, за да почнат да слизат надолу, насреща им внезапно се изпречиха ромейските конници, които изпираха височината нагоре.

Сблъскването беше страшно. Облечените в желязо рицари се струпяха като помитаща стихия връз гърците, които, сепнати и ужасени от внезапното появяване на врага, хвърлиха оръжието си и обърнаха конете си. Първите редици на ромеите бяха алански наемници. Те бидоха посечени до един. Алексей Врана напразно се помъчи да внесе малко дързост в редиците на останалите. Всички препуснаха в срамно бягство начело със самия протостратор Камица.

В това време Фридриховите пратеници минаваха вече границите на България.

ГЛАВА XVIII

Седнал в широкото подножие на един грамаден дъб, Иваница бавно галеше блестящата кафява козина на едрия си ловджийски хрът, вгледан в трите хълма, които се издигаха из сребърната прегръдка на Етъра.

Там, върху тия хълмове, щеше да израсне град, невиждан и нечуван, втори по хубост след Константиновия, възпяван с боговдъхновени слова от писмовници и летописци, за слава и чест на Асеновия род...

Недалеч от дъба, под който седеше Иваница, бе вързан белоногият му жребец. До него на тревата лежаха няколко убити заека. Жребецът нетърпеливо изпръхтя и тропна с крак.

Иваница погледна тъмните влажни очи на хръта и се усмихна.

— И на Снежан не му се чака.

Момъкът скочи и отиде към края на поляната, под която се снишаваше тясна долина. Долу се белееше широк, пращен друм. Но царското шествие още го нямаше.

„Ако ги бях чакал досега, трябваше да ми изскочи душата“ — си помисли Иваница. Действително буйният момък не бе дочакал всички приготовления за царския лов и метнал на рамо колчана с лъка, последван от верния хрът, бе профучал като вятър по тесния каменист провак и поел към горите на Орловец.

Сега чакаше с нетърпение царската глота, за да почне истинският голям лов. Сякаш от него очакваше чудото, което щеше да изцели помрачения му дух. Защото нищо не веселеше вече душата му. Ни буйната песен на другарите, ни широките простори, които се извиваха под очите му от висотите на хълма, ни топлата милувка на пролетния вятър, ни песента на кукувицата, ни шъпотът на гората — трепнеца в пъстрите тревожни викове на птиците — ни леката игра на едрите жълти пеперуди.

Иваница обичаше. Но какво го вълнуваше? Споменът за Ефросина или сините искри в очите на Белотовата сестра. Кръвта му

се бе събудила и невярната магия на пролетта още повече разгаряше огъня, който бе лумнал в жилите на суровия юноша.

А Визанс се чертаеше в душата му като далечен, невероятен сън, никога невиждан, никога не бил...

Никога вече никоя нямаше да го обича по-предано и по-страстно... Никоя не беше по-хубава от Ефросина — божествената хетера на дивния град край Босфора.

Той си спомни кървавия лакът, блестящите в смъртна тревога очи, топлата прегръдка на белите ѝ ръце... Въздъхна дълбоко, облегна се на едно дърво и обори глава. Някъде от шумака се издигаше замайващ лъх на диви теменуги... Тишината на гората проникваше в сърцето му.

В далечината изсвири ловджийски рог.

Иваница се стресна и погледна надолу. По друма се беше задало пъстро шествие. Най-напред тичаха бели загари с весел лай и въртящи се опашки: песяците вардеха някой от тях да не се залута и с шеговита крамола ги мъмреха и свикваха; след тях идеха крагуярите, стрелците и копиеносците. Недалеч яздеше царят върху строен чер кон, вляво от него беше царицата. Подире им идеше многобройна дружина от разноцветно облечени жени и мъже. Най-отзад следваха мулета, натоварени с върбови кошници, пълни с хляб, вино и млинчета, приготвени от болярките. Шествието бавно почна да изкачва стръмния друм, след това пресече една широка поляна и навлезе в забела.

Иваница се метна на коня си и се спусна да ги посрещне.

Царят пръв скочи от коня и пое от оръженосците си лъка и колчана. В миг цялата гора се изпълни със смехове, звуци от рог, кучешки лай и цвилене на коне. Иваница подаде ръка на царицата и ѝ помогна да слезе. Между болярите екнаха шумни закачки и подбиви. Когато Белотовица слизаше от коня си, дългата ѝ рокля се закачи за миг в посребреното стреме и мнозина зърнаха подвезката на жълтия ѝ чорап. Цяла почервеняла от яд и срам, Зоя извърна очи и като видя веселия присмехулен взор на Иванко, почервеня още повече и усърдно се зае да чисти от праха вишневата си аксамитена дреха, извезана със сребърни лалета. Пръстите, ушите и вратът ѝ бяха отрупани с искрометни гиздила.

Иваница се озърна и се затече да поеме юздите от ръцете на княгиня Мария.

Без малко не се препъна в Борила, който също се беше притекъл към девойката.

Момичето наведе свенливо глава, помисли малко и с тиха усмивка подаде ръката си на Иваница. Борил позеленя и като извърна гръб, бързо се отдалечи.

Мария леко скочи долу, вдигна лъчистия си взор и погледна замисленото лице на момъка. След това двамата се присъединиха към другите. Княз Белота тайно ги проследи с радостен поглед.

Един песяк съобщи, че е намерил следите на стадо елени.

— Не се ли боиш?... — попита Иваница. — По тия места се намират и диви свини. Този белег тук — и той запретна малко ръкава си — е от зъбите на глиган. Без малко щеше да ме разкъса преди няколко години.

Мария надзърна изплашена върху белега и затвори очи. Иваница весело се изсмя.

— Ловът не е за такива малки момичета като тебе.

— Не съм малка!

— На колко си години?

— Тази есен ще навърша седемнадесет.

Иваница я изгледа през замрежени мигли и нищо не каза.

Хубава беше Мария. В тази светло гълъбова руба с дребни гънки на гърдите и хитон от син като перуника бархат, със ситни бисерни везби и ахатови пулове. Копринена панделка стягаше русите ѝ плитки, навити ниско край ушите. На шията ѝ се аленееше тънка връв мерджан.

Откъм южния край на забела се зачуха три последователни изсвирвания от рог. Всички отново се качиха на конете си и препуснаха нататък.

Изведнъж Иваница хвана юздите на Марииния кон и го спря.

— Песяците са сбъркали следите — каза той и посочи към едни пресни следи от копитца върху пръстта на пътеката. — Загарите са ги отвели към леговището на рогачите, а стадото е минало недавна оттук, на път към водопомя.

Той обърна коня си.

— Искаш ли да настигнем другите, или да дойдеш с мене?

— С тебе — каза усмихната Мария.

Те свиха вляво, по една немного широка, обрасла с буйна трева пътека, която бавно слизаше надолу към бистрия извор в долината.

През редките сенки на дърветата падаха дълги, полегати златни ивици. Беше съвсем тихо. Само от време на време остър вик на изплашена птица стряскаше покоя на гората.

На извора нямаше никой.

Иваница сбърчи чело и като направи знак на Мария да стои мирно, скочи от коня си, предпазливо разгъна гъстата шума на дърветата и в миг изчезна.

Девојката се огледа неспокойно наоколо. Изведнъж трепна. Стори ѝ се, че някъде зад нея изпраця клон. Тя се досети за глигана и замръзна от ужас. Поиска да извика, но си спомни знака на Иваница и остана така, бледа и безмълвна. Шумата се разтвори и пред нея се изправи засмяното лице на момъка. Той махна с ръка и посочи към мястото, откъдето беше дошъл. Мария върза коня си до неговия и го последва. Иваница снишен вървеше напред и разтваряше клоните пред нея.

— Тия места аз ги знам на пръсти — каза шепнешком князът, като спря пред гъстия плет от млади церове, и посочи вдясно от дърветата.

Мария с мъка сдържа възторжения си вик.

На една кръгла поляна лежеше и се препичаше на слънце едър рогач, заобиколен от десетина стройни сърни.

— Почакай сега — каза Иваница и опъна лъка си.

С неволно движение Мария спря ръката му.

— Жал ми е — каза — виж колко са хубави.

Момъкът се усмихна, прицели се и пусна стрелата.

След миг тъмната ѝ опашка стърчеше в гърлото на рогача. Животното страхотно измуча, опита да се дигне и грохна на земята. Кошутите наскочаха уплашени и припнаха като безумни из поляната. Малките сърнета се гушеха около майките си с дълги щръкнали уши и тревожен блясък в големите очи. Три сърни паднаха една след друга.

— Недей — помоли още веднъж Мария с тръпнец от сълзи глас.

Иваница извърна преобразеното си от дива радост лице и отпусна лъка. В това време сърните изчезнаха от поляната.

— Хубав рогач! — извика той възхитен. — Такъв не съм удрял никога досега.

С бързи стъпки той се отправи към падналото животно и като го мушна няколко пъти с ножа си, дигна го за рогата и го повлече след себе си.

Изведнъж нещо изсвири във въздуха и князът се улови за рамото. Мария извика и се затече към него. Тя цяла трепереше от страх и тревога.

— Пресвета Богородице! Иваница! Какво има?

Князът яростно издърпа стрелата от плешката си и я захвърли на тревата. Зеленият бархат на дрехата му се обагри с кръв. Той не отговори и с пламнал от гняв поглед се спусна към шумака. Отиде при конете. Озърна се. До двата коня имаше пресни следи от трети.

— Но кой може да бъде? — попита Мария още съвсем бледа и треперееща. — И защо? Какво искат от тебе? Ах, наистина преди малко, като чаках тука, ми се стори, че някой дебне зад мене. Кой, кой може да бъде?

— На лов се случват такива неща — отвърна сухо Иваница и поднесе рога към устните си. Почти веднага му отвърнаха от другия край на забела.

— След малко ще дойдат и другите, не бой се — каза Иваница и остави младата девойка да превърже раната му с тънката си копринена кърпа.

Най-напред пристигна кафявият хрът на княза, след него няколко бели загара. После се явиха оръженосците.

— Пресвета Троице! Какво ти се е случило, княже? — извика един от тях и се спусна към него.

— Нищо, нищо — отвърна небрежно момъкът и му показва шумата: — По-добре виж там какво има...

Но изплашеният войскар най-напред извади от една кожена кесия лековити билки и превърза с тях не особено дълбоката рана.

— Но как? Кой...

— Стига. И няма какво да разправяш много. Разбра ли? — отвърна строго Иваница и отиде при извора да измие следите от кръвта.

— Царят заповяда, ако има нещо важно, да му съобщим два пъти с рог — каза вторият оръженосец, като носеше на рамо една от убитите сърни. — Да ги извикам ли?

— Няма нужда. Ние ще ги настигнем. Качете дивеча на конете си и тръгнете напред.

След това подаде дясната си здрава ръка на Мария и ѝ помогна да се метне на коня.

Когато пресичаха широката пътека, която разделяше забела на две, изведнъж князът скочи от коня си и се наведе ниско над земята. Мария спря и го изгледа учудена.

— От моето око мъчно убягват тия неща — каза весело той. — През тук е минал наскоро глиган. Вероятно са го пропъдили роговете и глъчката. Напуснал е леговището си и сега се крие някъде тъдява. Ще го намеря.

Очите му блеснаха алчно.

— Боже! Княже... Ти си ранен и сам. Извикай поне оръженосците.

— Не. Ние ще ги настигнем. Ще те оставя да заминеш с тях и незабелязано ще се върна. Кълна се в пресветата наша Владичица, че ще го ударя.

— Не! Не! Ще ти се случи нещо. Забрави ли стрелата?

— А! От тоя триезичник не се боя. Той вече отдавна е избягал и сега се върти пред очите на Асена, за да не се усъмни после някой в него.

— Ти го знаеш кой е!

— Знам го.

— Каж ми.

— Не, Марийо! Не искай нещо, което не мога да сторя. Хайде сега да настигнем другите.

Тръгнаха.

— Но после няма да се върнеш! Обещай... — В сините ѝ очи трептеше гореща молба.

— Защо?

— Боя се.

— Но ти ще бъдеш в това време вече далече.

— Не. Аз се боя за тебе.

— Защо?

Девойката поруменя и извърна глава.

— Колко хубав пръстен имаш — каза след малко, за да прикрие смущението си. — Откъде ти е?

Усмивката изчезна от лицето на Иваница. Той погледна смарагда на Ефросина и въздъхна. Сянка забули усмихнатия му взор.

Изведнъж Мария извика. Насреща им изскочи едно тежко животно с остра, настръхнала четина и дълга, извита муцуна. Малките му очи злобно святкаха. Като видя конниците, то се изплаши и поиска да се върне. Но стрелата, която Иваница светкавично беше изпратил в бедрото му, ядоса още повече разяреното животно и то се спусна към тях с отчаяна дързост. Тогава князът скочи на земята, вдигна копието си и го заби в страхотно зиналата уста. То обаче се счупи между яките зъби на дивия звяр.

Мария викаше с всичкия си глас. Кафявият хрът долетя отнякъде и се хвърли върху животното. Глиганът яростно се бранеше и налиташе към княза.

— Назад! — извика Иваница. — Назад! Не се доближавай, Марийо! — и продължи отчаяно да размахва колчана си срещу устата на животното.

Двамата оръженосци, яхнали заедно свободния от дивеч кон на първия, пристигнаха с изплашени викове. Един от тях поиска да забие ножа си в слабините на звяра, но той се спусна към него и го повали. Тогава с внезапно движение Иваница грабна пелката от ръцете на другия войскар, дигна я във въздуха и прасна глигана по темето. Животното пусна оръженосеца и се строполи в краката му. От усилието раната на Иваница се разтвори и отново рамото му се обля в кръв.

— Но той те е ухапал! — извика вторият оръженосец и се спусна да го превърже. В това време първият с мъка се надигна от земята, за чудо невредим, само бледен от уплахата и леко издраскан по лицето.

Качиха глигана до другия убит дивеч и поека към южния край на забела.

Пресрещнаха ги с възторжени възклицания, които веднага се обърнаха в изплашени викове.

Царят се спусна към тях.

— Иваница, ранен ли си? От глигана ли?

— Да, от глигана — отвърна весело князът и погледна с острия си, пронизващ взор деспот Борила, който побеля като крин.

Жените заобиколиха Мария и я отрупаха с въпроси.

Белота се доближи до Мария и ласкаво я потупа по бузата.

— Изплаши ли се много?

— Княгинята е храбра девойка — отвърна Иваница. — Не очаквах никога, че тъкмо тя ще бъде толкова смела.

След това всички се струпаха при убития дивеч и дълго не можеха да се нагледат на едрия рогащ и страшния глиган.

Царската дружина бе ударила зайци, птици, сърни. Малко покъсно от единия край на поляната, на която се бяха събрали ловците, се дигна високо във въздуха стълб от пушек. Царските готвачи печеха върху дървени шишове част от уловения дивеч. Столниците постилаха върху тревата тънки бели платна и редяха блюда и купи. Болярките бяха приготвили кравайчета и орехи, медени хлебчета и банички. Насядаха с буйни смехове и подбиви.

— Гледай, гледай — шъпнеше властелът Богдан на другаря си Драгота. — Иванко седна между Зоя и Слава. Не му завиждам. Двете ще го разкъсат сега.

Наистина Иванко съвсем не се чувствуваше щастлив от това опасно съседство. Веселите закачки на ромейката караха Слава тъжно да свива устни. Галените имена, с които момата зовеше боляра, когото смяташе почти за годеник, караха Зоя гневно да сбръчка веждите си.

Но когато срещу него седна със заплашително навъсено чело госпожа Невена, жената на боляра Николица, Иванко съвършено загуби ума и дума.

Болярите около царя говореха за последните вести, които находниците бяха донесли от император Фридрих. През това време Фридрих опустошаваше с войските си Тракия и Долна земя, даваше уклончиви отговори на българите и отлагаше общото нападение срещу Визанс.

От въртящите се на жаравата шишове идеше примамлив мирис. Песяците приготвяха кучетата за връщане, връзвайки ги на чифтове. Слуги брояха убития дивеч и пълнеха кошове.

— Ех, че приятно пътуване кара Червената брада през тая хубава есен из равна Тракия... — изведнъж каза Иванко. — Да е отнякъде да подуши каква миризмица иде от печеното, ще му приседне коравият хляб, дето го гълта сега с гола вода...

Той се изсмия гръмогласно и погледна към Асена. Всички неволно отправиха очи към замисленото му чело. Царя дигна глава, леко се усмихна и каза:

— Догодина свършва примирието ни с ромеите... Може да намерим Червената брада още във Филиповград...

Общ смях огласи гората.

— Но това няма да трае дълго — добави Асен, като огризваше една заешка плешка. — Вярвам, че до зимата Фридрих ще определи поведението си. Ако се откаже от борбата си с Визанс и си дигне войската, тогава ще почнем сами.

Откъм по-младите екна буйна ловджийска песен:

*Че си земах коне и соколи,
по соколи хърти и загари,
че си ходих по гора по лова.*

— Отгде имаш този хубав смарагд? — попита отново Мария и надникна любопитно към ръката на Иваница, който стоеше от дясната ѝ страна и пиеше с купата си светло искрящо вино.

Момъкът остави купата, погледна девойката и мъка се изписа по лицето му.

Хубава беше Мария. Но сърцето му принадлежеше на Ефросина. На жената, която може би вече никога нямаше да види.

— Какво ти е, княже? Рамото ли те боли? — попита загрижено девойката.

Иваница поклати глава и се усмихна. Насреща им ги пронизваше злобният поглед на Борила. Явното предпочитание, което богатата наследница показваше на княза, разваляше всичките му кроежи и го изпълваше с безсилен гняв. Но докато лекомисленият Иванко веднага разбра, че всяко съперничество е безсмислено, и побърза да оттегли възжеланията си, честолюбивият деспот тръпнеше от желание за мъст.

— Искаш ли да берем ягоди и теменуги? — извърна се Мария към княза, след като ешмедемето свърши и станаха от тревата. Без да чака отговор, тя тръгна след Иванко и Слава, отпавили се към пътеката, която изчезваше в гората. — И ние ще дойдем с вас, почакайте! — им извика девойката.

За трети път, когато Иваница ѝ поднасяше китка от благоуханни буторчета, Мария попита:

— Защо не искаш да ми кажеш от кого ти е този пръстен?

Момъкът весело се засмя.

— Господи и света Богородице! Колко са любопитни жените.

— Кажи...

— Подарък ми е.

— От кого?

— Толкова ли искаш да знаеш?

— Да.

Той погледна крехката слабичка девойка с очи сини като зафири. Палав слънчев лъч святкаше из кехлибаренорусата ѝ коса. Да ѝ каже ли? Знаеше, че това дълбоко ще я натъжи. Защо да огорчава бедното дете?

— Един приятел ми го подари.

— Този, който ти помогна да избягаш ли?

— Да.

Мария въздъхна облекчително. Но в дъното на душата ѝ остана утайката на съмнение. Тя облегна главата си върху дънера на дървото и нежно се усмихна. Князът стоеше замислен, погледът му беше залутан в нещо далечно и невидимо.

Мария наведе глава, за да вдъхне от острия мирис на китката и да скрие в нея две малки бисерни сълзи.

— Тук ли сте? — обади се един весел глас из дърветата.

Иванко, Слава и Борил заедно с неколцина млади боляри и болярки се появиха с китки от дребни благоуханни ягоди в ръце.

— Почакайте един миг — каза Иванко — ще се притека да занеса тая китка на царицата. — И той веднага изчезна, последван от недоверчивия поглед на Слава.

Като минаваше край Зоя, която разправяше на куп любопитни болярки разни небивалици из византийския живот, той ѝ отдаде част от ягодите и успя незабелязано да пришъпне:

— Какво да правя! Не се отделя от мене...

А когато се върна при младите, тръсна шеговито яката си и каза:

— Ух! За малко щях да остана при едни вехти свраки! Едва се спасих...

Слава глумливо му се закани с пръст:

— Лъжеш като влах!

— Да не ме спаси земята — отговори болярът и се изсмя.

— Хайде, хайде, побратиме, не се кълни като баячка — каза болярът Тодор — че стига, знаеш ли?

— Ех, и ти си един доброненавистник! Да не се поглуми човек! С твоите медоточни думи можеш да умориш човека... — Иванко весело подрипна. — Хайде сега да завъртим едно хоро! Днес сме живи, утре не сме! Каквото се повеселим, това ще ни остане. Ей богу!

След малко поляната се изпълни с викове и смях.

Крагуярът Панчо извади кавала си и поде скокливо хоро. Бледите бузи на Мария поаленяха като цвят на шипка. До нея скачаше горд и строен княз Иваница. Никога дотогава Мария не бе чувствувала такъв буен прилив на щастие. Малката ѝ ръка трепереше в силната десница на момъка. Начело на хорото бяха цар Асен и царица Елена — гъвкава и стройна в рубата си от лилав аксамит, везан със златни кокичета.

Откъм гората лъхна ветрец — лек и кротък като ласка. Седефените облаци пламнаха в златочервени отражения, дивите теменуги изпуснаха още по-остро и омайно благоухание. В побледнялото небе трепна голямо сребърно око. Вечерницата бе изгряла.

С радостна глъчка ловджиите почнаха да се прибират за връщане. Отново цялата гора екна от звуци на рог и веселия лай на загарите.

Стрелците препуснаха напред да сторят път за царската дружина. С живо любопитство закъснели пътници се спираха по друма и чакаха да видят приказното шествие. Белгун, Белгун щеше да мине! И царицата...

— Марийо — попита внезапно Иваница и се наведе над рамото на младата мома, която яздеше вляво от него — Марийо, искаш ли да станеш моя жена?

Въпросът бе дошъл неочакван и чуден до устните му. Но той не се побоя да го изрече. И без това знаеше, че рано или късно Асен щеше да го убеди да стори това. Само на него Иваница бе изказал мъката си по Ефросина.

— Ожени се — бе казал царят — и ще я забравиш. Ожени се за Мария. Тя те обича.

— Искаш ли? — попита още веднъж Иваница и се помъчи да надзърне в големите ѝ светли очи.

— Да — отвърна девойката и го погледна.

Лицето ѝ бе преобразено от неземна радост. Някъде напред млад боляр запя тръпна, копнееща песен за свидна изгора. Една по една изгряваха по смръкналото небе звезди в бляскави съчетания...

Като бели пламъци скачаха хрътовете в моравия здрач.

Едно младо женско сърце благодареше на бога.

ГЛАВА XIX

Княз Алцеко доведе из далечните земи край Понтийско море бъдещата царска снаха с безбройна скъпоценна прикя, натоварена върху двадесет коли и тридесет и пет бели мулета. Три месеца Алцековите хора бяха бродили из Визанс, Филиповград и Солунските базари, за да намерят най-хубавите златоткани бархати, най-скъпите кожи, най-тънките прозрачни була, най-ясните бисери, най-едрите елмази.

Сватбата стана през септември.

Княз Иваница подари на младата си жена само един смарагдов пръстен. Това беше най-хубавото, което можеше да ѝ даде, защото смяташе, че с него е изтръгнал завинаги от сърцето си спомена за Ефросина. Мария разбра това и потръпна от радост. Смътната тайна, която верният ѝ женски усет подушваше около този смарагд, вече беше без значение.

Но когато Иваница целуна нежното рамо на жена си, пред затворените му клепки изникна по-ярко отвсякога споменът за великолепието на две чудни бели ръце. С мъчителен гняв той прогони коварното видение и помисли, че се е спасил. Но често след това чародейницата идваше в неспокойните му сънища и караше Мария уплашено да се събужда, със затаен ужас да следи злоещото му хъркане и несвързани слова.

— Какво ти е? — питаше го след това загрижена и тревожна. — Все страшни сънища сънуваш, Иваница!

Князът изтриваше студената пот от челото си и казваше:

— Пак сънувах, че бягам из улиците на Константиновград, че ме гонят бродници и самовили, че падам в някаква пропаст, зли хора ме настигат и искат да ме убият...

Княгинята въздъхваше и поклащаше глава. След това, когато Иваница се обръщаше на другата страна и заспиваше отново, тя дълго стоеше замислена в огряното си от месечината легло и свила лакти над подгънатите си колене, дочакваше мътната светлина на утрото. Тогава,

уморена от безсъние, поглеждаше враждебно смарагда на пръста си и заспиваше като пребита.

Наскоро Иваница замина с княз Белота за Адриановград, където щяха да го чакат император Фридрих и пратениците на Неман.

Там българи, алемани и сърби сключваха съюз за обща борба против ромеите. Войната щеше да почне през пролетта. През март 80 000 кръстоносци щяха да обсадят флотите на Генуа и Венеция. Българите щяха да съберат 40 000 войници, а сърбите 20 000. Фридрих щеше да признае на българския господар царската титла. Българи и сърби щяха да станат господари на полуострова и да си го поделят. Добромир Хръс също обеща помощта си, като събере люде от Долна земя.

Цяла зима Асен и Петър трескаво подготвяха великата бран, която щеше да осъществи най-смелите им блянове. Ковачниците ден и нощ работеха щитове, копия и мечове. Болярите стягаха опълченията си. Куманите обещаха помощта си. Сърбите също събираха люде и оръжие.

Жените приготвяха пексимет за войската. Старци помагаха на младите да стягат лъкове и колчани. Всичко живееше само с мисълта за предстоящите съдбовни дни.

В това време гръцкият патриарх проповядваше в черквата „Света София“ смъртна вражда и изстребление на латините. Император Фридрих замина да прегледа Тракийските крепости, като остави във Филиповград сина си и епископите, които бяха тъй много задържани от Исака.

— За да си починат от дългото им чакане прави пред василевса... — каза шеговито той, целувайки им ръка.

Ала нему не му беше до шегата. Сърцето му се свиваше при мисълта, че напразно губи сили и време, за да се бори с излишни врагове, когато на изток Саладин очакваше предизвикателно оръжието му.

Когато пролетното слънце раззелени ливадите и стопи ледените потоци, българските войски почнаха да се събират за похода. Дълги върволици конници се трупаха по главните друмове, запътени към юг. При Адриановград щяха да се съберат съюзните ратници.

Начело на българите яздеше сам Асен. Когато приближиха към Верея, посрещна ги гончия, който летеше право към тях.

Вестта, която носеше, бе унищожаваша.

Внезапно Фридрих и Исак Ангел подобрили отношенията си, като сключили нов договор за мир и приятелство. Исак приел да прекара кръстоносците с византийски кораби на Малоазийския бряг. Фридрих се отказвал от съюза си с българи и сърби. Двамата императори си разменили богати дарове.

Асен прие удара твърдо. Не мигна око. Само лицето му полека се покри с гъста руменина. Той погледна брата си и каза:

— Всяко зло за добро. И без Фридрих ще можем. Вместо да бъдем благодарни на алеманите за победата си, сега ще дължим всичко само на себе си и ще имаме всичко само за себе си. Нека бог да ни е на помощ!

ГЛАВА XX

Огромната войска, която Исак Ангел бе готвил срещу Фридрих Хохенщауфен, сега щеше да отпрати всичката си мощ против ненавистните българи. Най-сетне трябваше да се послуша съветът на Василий Българоубиец и да се съкруши веднъж завинаги това бунтовно и размирно гнездо.

Планът на ромеите бе страхотен. Всеки час бързи съгледвачи пристигаха задъхани в Търновград и докладваха на Асена:

— Гръцките кораби потеглиха с близо стохилядна войска по посока на Анхиало!

— Гръцката войска слезе при Несебър и се присъедини към конницата им по посока на източния Хем!

Асен изпрати заповед да се изтеглят българските войски от крепостите и да се съсредоточат по планината, без да влизат в бой с ромеите. Да се държат само твърдините на Овеч и Преслав.

Нов находник извести:

— Исак Ангел отпочина с войските си при Варна и потегли по стария друм към Шумен, ала при Козаревец се отби по посока към Търново! Возят подире си безчет стреломети и тарани.

Столицата бе готова за обсада. Населението прибрано в трите крепости, храната струпана за много месеци, оръжието достатъчно. Годиците на мир не бяха минали напразно.

Бе дошъл решителният час.

Исак Ангел беше решил да свърши веднъж завинаги с българите.

Асен знаеше, че Исак ще го нападне ненадейно. Ромеите бяха вероломно нарушили мирния договор, сключен при Ловеч. Това беше за очакване: доверчивостта в бойните работи е престъпление. Затова всичко бе обмислено до най-малката подробност. В плана на отбраната бяха посветени само малцина най-верни хора. Асен прилагаше плана на Крума срещу Никифора: да увлича врага все по-навътре в страната и да го отдалечава от продоволствените му средища, като го изтощава при всяка крепост с привидна защита, като изтегля главните си сили.

Планът на василевса беше да дири главната сила на Асена и да я съкруши окончателно. Тъй както бе сторил Василий при Беласица.

Нов находник донесе още по-страшна вест:

— Гръцките кораби продължиха пътя си и пред устията на Истъра навлязоха в голямата река, за да пазят нашия бряг. Да не могат куманите да ни дойдат на помощ.

Очите на всички бяха отправени към Асена. Докато той беше спокоен и водеше с твърда ръка и смайващо изкуство войната, всеки твърдо вярваше, че победата ще бъде с българите.

Разгневен от упоритата съпротива на Овеч и Преслав, Исак Ангел отмина по-малките крепости, чиито защитници напущаха кулите си, скачаха като елени по височините и като диви кози се катереха по стръмнините, но избягваха да влизат в ръкопашен бой. Той реши на всяка цена да превземе Търново.

Бавно напредваше византийската армия по древния, широк и удобен път към българската столица. Начело, се движеше цялата ромейска конница с вождове Мануил Камица и Исак Комнин, зетя на севастократор Алексей. Следваше пехотата, сред която беше императорът с брата си Алексей, подире им идеше несметно число обсадни машини, после обозът, а за охрана на последните части бяха отрядите на севастократор Йоан Дука, чичо на императора.

Търново бе обсаден.

Изтръпна цялата българска земя. И отвсякъде се притече помощ на Асена. От Долна земя тръгнаха доброволци и наближиха в усилен поход пределите на свободната родина.

В Цариград очакваха всеки миг да чуят вест, че Търново е паднал.

Не беше ли прославеният съдия Никита Хониат държал вдъхновено слово пред императора, преди той да потегли с войските си към България? Не беше ли му пожелал: „Денем слънцето да не го пали, нито месецът нощем, ръката му да изпитат всички негови врагове и всички, които го мразят, да станат като пяна пред лицето на вятъра...“

Ала обсадата продължаваше, враговете не се превръщаха на пяна, а ромейските войници бяха получили плата само за два месеца.

Двата месеца приближаваше да изминат, но Търново не се предаваше. Нито можеха да се превземат непристъпните му твърдини.

В стана на ромеите почнаха да се дигат гласове на ропот и бунт. Страшните летни горещини сред тия напечени скали отнемаха всяка воля за борба. А продоволствието ставаше все по-мъчно.

Асен и людетe му стискаха зъби. Още малко.

Търпението щеше да реши върховния изход. Два месеца бяха изминали от започването на обсадата. Бяха навлезли в третия. Беше юли 1190 година. В напечените от слънцето стени задухата ставаше непоносима. Водата се раздаваше само два пъти през деня. После само веднъж. Храната бе на свършване.

Иваница се разхождаше от бойница до бойница и от време на време се заглеждаше към далечните друмове. Сякаш чакаше нещо. Най-после пристигна един куманин, задъхан и побелял от прах. По голото му от пояса нагоре тяло тънки струйки пот чертаеха дълги криви бразди.

— Тридесет хиляди от нашите успели да минат голямата река! — извика Сокач на завален български език. — Промъкнах се през Дербента и ромеите не ме забелязаха...

Българските войскари се насъбраха около куманина, отрупаха го с въпроси. Иванко гръмко запя някаква бранна песен. Войводите нададоха радостни викове:

— Да излезем от крепостта!

— Да се впуснем в открита бран!

— Какво чакаме още?

— Помощта пристига! Да нападнем ромейския стан!

— Ще почакаме още няколко дни... — каза Асен и поглади замислено брадата си.

Целият обсаден град се разбуни, уличките се изпълниха с буйно ръкомахащи люде.

— Какво чакаме още! Помощта пристигна! Да нападнем ромеите!

Тия, които дотогава бяха чакали два месеца, сякаш не можеха да издържат два дена, два часа. Ала желязната воля на Асен спря всяка мисъл за размирие. Същата вечер Мануил Камица влезе в шатрата на императора и решително попита кога ще се раздаде платата на войските му, които не желаят повече да чакат. Докога? Българите нямаха никакво намерение да се предават.

— Като почнат да мрат от глад, ще се предадат! — бе отговорът на Исак Ангел.

— Да не почнем ние да мрем от глад... — прошъпна гневно ромейският войвода, като излизаше от шатрата. При входа той се сблъска със зетя на севастократора Алексей. Исак Комнин докладва на василевса и тъста си, че българите почнали да бягат от крепостта и да се предават.

— Виждаш ли, Мануиле — извика весело Исак Ангел. — Почва началото на края... Още малко търпение...

— Да не стане само като при Ловеч... Накрая търпението го изгубихме ние...

Василевсът не отговори. Той самият вече не знаеше дали ще може да издържи. Отдавна вече не бе имал вест откъм морските си защитни сили. Какво правеха войските му при Истъра? Той никога не беше очаквал, че Търново ще се държи толкова дълго... И закопня за прохладните градини на своите дворци край Босфора, за игрите и пантомимите, за веселбите и пиршествата... А ако войските му откажеха да се бият, щом не получат заплатата си? И Исак Ангел усети как леден страх пропълзя по жилите му. Тук хората защитаваха земята си и се държеха. А неговите наемници се биеха само докато им се плаща... Кой можеше да помисли, че тия проклети варвари ще удържат толкова време?

Севастократор Алексей, който се отегчаваше повече от брата си, накара да доведат беглеца, заловен тази вечер.

Влезе един младеж с брадясало, изпито лице. Очите му трескаво блуждаеха. Той едва се държеше на краката си. Двамата братя го изгледаха с презрение. Алексей жлъчно се усмихна.

— Ще запомните кога сте изживели обсадата на Търновград! Докога мислят вашите там да чакат... Какво чакат наистина, да измрат като мухи ли?

Младежът разбираше гръцки. Устните му затрепераха.

— Чакат! Докато дойде помощ, всички ще загинем! Куманите минали Истъра, но докато стигнат до Търново, всички ще измрем от жажда. В крепостите няма вече капчица вода. Реката пресъхна. Водохранилищата се изчерпаха.

Исак Ангел не чу нищо друго.

Куманите минали Истъра? Най-много след два дни те щяха да бъдат тук! Дори и по-скоро... Летящата куманска конница може да вземе тоя път и за един ден! Куманската конница! Която помита всичко под кривите си саби! Ако ги свари тук, на открито поле?

Исак и Алексей се спогледаха пребледнели.

Значи тяхната флота още се бави край устията на реката. Не е могла да спре минаването на страшните орди! А вече няма време да се върнат обратно по крайморския друм...

Една и съща мисъл ги прекоси. Няма време!

Изтръпнал, изгубил всяка смелост, Исак Ангел предпазливо попита беглеца кой е най-краткият път през Хема към Верея. Кой е най-удобният проход? Беглецът се замисли, после посочи Тревненския. Дори предложи да ги преведе, ако му заплатят добре. Но първо да се нахрани и почине.

— Колко кумани са минали реката? — попита несмело Исак.

— Тридесет хиляди!

Спасението е само в бързото отстъпление.

Сковаващият ужас не им позволи да премислят, че ромейската конница може да се разгърне по широкия северен друм, да посрещне на равното куманските отряди и да ги победи. Никой не мислеше вече за победа, а само да запази живота си. Тия българи бяха решили да се бият до последна капка вода, до последната треха, до последната стрела.

Уплашени, ромеите вдигнаха стана си и се отправиха по най-краткия път към Тревненския проход, водени от беглеца, който се беше съгласил за голямата награда да ги преведе.

Да ги преведе там, където отдавна ги чакаха, спотаени в непристъпните усои на планините си, верните Асенови войскари.

Щом научи за изтеглянето на ромейската войска, Асен нареди да се дадат от върха на крепостта условните знаци. По планинските стръмнини щяха да се запалят огньове, сочещи движението на врага. И скритите от по-рано български войски щяха да се приближат тайно в помощ на тия, които дебнеха в Тревненската клисура. В това време от спуснатите мостове на Търновските крепости се точеха Асеновите войскари, тръгнали по петите на ромеите.

Иваница затягаше каишката на шлема си, без да може да прикрие усмивката, която непрекъснато играеше на устните му, откак всички се

бяха хванали на примката с пръснатия слух за пристигащите кумани. Някои дори вече чуваха тропота на конете им. Грижливо запазената тайна на Асеновия план я знаеха само десет души, освен Сокач и беглецът, който водеше сега Исаковите пълчища.

Беглецът беше довереният копиеносец на Иваница. Той щеше успешно да завърши дръзкото и опасно дело — ако само успееше да спаси живота си.

Старата царица прегърна поред тримата си синове и ги благослови. Не за първи път ги изпращаше на тежка и опасна бран. Но този път тя: чувствуваше, че борбата щеше да бъде на живот и смърт. Колцина от тия, които заминаваха, щяха да се върнат?

Напразно младата жена на Иваница се мъчеше да прикрие като свекърва си своята дълбока тревога. Те за пръв път се разделяха. В последния миг Мария усети, че силите я напущат. Предателските сълзи задушаваша гласа ѝ, тя обви с отчаяно движение ръцете около врата на мъжа си.

— Иваница, Иваница — плачеше тя притиснала лице до рамото му — обещавай ми, че няма нахалост да излагаш живота си. Заради мене. Помни, че ако ти се случи нещо, аз ще умра от тъга... Заради детето ни... Нима то трябва да се роди, за да не познае бащина милувка? О, Иваница, прости ми. Не знам. Предчувствувам нещо лошо... Като че ли няма никога да се видим вече...

— Марийо... Бъди храбра, не говори безумни неща... Аз съм уверен, че ще се върна. Скоро ще се върна победител... Хайде, засмей се сега, ще се върна може би още преди да се роди момчето.

— То може да е момиче — пошъпна младата жена и отново избухна в хълцания, които напразно се мъчеше да прикрие, като забеляза строгия поглед на свекърва си.

— Знам, че няма вече никога да го видя... — пошъпна тя, когато се облегна на ръката на баща си, стария княз Алцеко.

Елена беше спокойна.

„Дано издържа още малко, още съвсем малко. Само да не види Асен сълзи в очите ми“ — горещо се молеше тя в ума си.

Царят целуна двамата си синове и погледна жена си.

Безмълвно Елена закичи гърдите му с китка помничета и му подаде копието. На него бяха навързани седем-осем панделки. При всяка нова победа нова панделка се нареждаше при останалите.

— Бъди ми жив и здрав... Върни се окичен с победа...

Зоя се сбогува с мъжа си, но погледът ѝ подири Иванко. Едрият момък потупваше коня си по врата и шъпнеше на Слава, която го закичваше с морави перуники.

— Като се върна, ще се оженим...

Развяха знамената. Засвириха бойните тръби.

— Готови ли сме? — попита Асен. Мургавото му лице беше изопнато в сурова решителност. Той погледна още веднъж своя роден дом с пълзящ бръшлян по мраморните стълбове, погледна за последен път близките си, после се обърна към войводите, които го гледаха изправени до конете, готови за заповедите му. И не се обърна вече.

— Тръгваме! — извика отново.

Всички се метнаха на конете си.

— Сбогом! — извика Иванко и махна с ръка.

Жените стояха безмълвни и вцепенени от скръб. Чуха как тежко изтрополиха конските копита върху подвижния мост, след това изтичаха до голямата западна бойница и оттам дълго следяха с поглед препускащите коне, които бързаха да настигнат многохилядната войска, да застанат начело и да поемат друма към юг.

ГЛАВА XXI

Бавно и предпазливо напредваше ромейската войска в клисурите на Тревненския проход, наредена по същия начин, както при настъплението... В предните отряди бяха дръзновеният Мануил Камица и младият необуздан Исак Комнин. Съгледвачите носеха добри вести. Никъде нямаше следи от български войски. Нито от кумани. Среднощното ядро на императора можеше спокойно да навлезе в долината, през която се точеше буен планински поток. Отстрани, след обоза, по двата бряга се нижеха безбройни върволици стрелци и копиеносци с унило сведени чела. Не така си представяше Никита Хониат в славословието си тяхното завръщане: „След като завършиш делото против бунтовниците и против насрещните им скити по желанието на твоето царствено, в божи ръце сърце, ти ще се върнеш от Хемските долини цял богоподобен, като някогашния Мойсей от Синай. И ще смириш душите на варварите за лесно подчинение, като им начертаеш със страшното си копие отново закона на предишното робство, както стои написано по други каменни плочи...“

Тя думи горяха василевса. Същото пламтящо чувство на срам и гняв изпълваше и брата му Алексей. Той често поглеждаше към василевса и някаква неясна мисъл започна да гложди сърцето му. Не, този човек не беше Василий II, който пишеше с копието си летописа на Визанс. Други, други трябваше да поеме с яка десница юздите на държавната власт... Този човек носеше само позор за Константинопол... Той остави българите да му се изплъзнат. Не обсади Овеч и Преслав. Диреше лесната победа. А сега се връщаха, без да са видели Асеновите войски очи в очи...

Като кози и елени тичаха пъргавите варвари от връх на връх, сипеха стрели и камъни и пак изчезваха. Докато ги търсеха в Долна земя, те опустошаваха Тракия, докато ги гонеха към Аркадиопол, те се мяркаха на Лагодинското поле. Подобно на диви котки те се хвърляха по двама върху леките си коне и бягаха като опънати гавелоти, след това внезапно се явяваха отнякъде, пущаха облак стрели и отново също така внезапно изчезваха.

Императорът яздеше, бледен от накипяла ярост и глуха омраза. Ах, онова проклето момче! Ако не беше успяло да се изтръгне от ръцете им... Може би сега другояче щяха да стоят работите... Но и Каламодиос и Ефросина добре си платиха...

Изведнъж грозен вик отекна в скалите.

Смъртно изплашени, ромеите започнаха да се блъскат из тясната пътека, някои паднаха в потока, други хвърляха оръжието си и почнаха да бягат през съборените тела на другарите си. Двата върха на планината внезапно бяха почернели от рояк българи и кумани. Гора от копия закри слънцето. Със страшни крясъци, като хвърляха дъжд от стрели и копия, те почнаха да слизат надолу като буен, неудържим порой. Като видяха императора, заграден в клисурата, Мануил Камица и Исак Комнин веднага избягаха с отрядите си, Йоан Дука се върна назад.

Отначало някои по-храбри ромеи се помъчиха да се изкачат по стръмните склонове. Но всички паднаха пронизани от стрели или пребити от камъни.

— Напред! Ето там Исак Ангел! Със златния шлем. Хванете го — реवेशе един висок, строен варварин и като сочеше императора с копието си, бързо се спусна по пътя.

Исак и страторът Адриан погледнаха нагоре и лицето им се изкриви от злоба.

Това беше Иваница. Омразното момче. Адриан дигна лъка и една стрела избръмча до ухото на княза.

Иваница позна стратора и се изсмя:

— И ти ще ми паднеш в ръцете!

Останалите живи военачалници се струпаха около василевса, закриха го с щитовете си и като се бранеха с мечове и алебарди, почнаха да се отдръпват полека назад. Тъпчеха и убиваха собствените си хора. Иваница дръзко ги преследваше, размахвайки двуостър меч. Но куповете от мъртви, ранени и бягащи ромеи все повече и повече препречваха пътя му. Ядосан от това, че василевсът ще му се изплъзне от ръцете, Иваница се забрави и като безумен се спусна след него. Стрелците му с мъка успяваха да го догонят. Тогава стратор Адриан се върна внезапно назад и със светкавично движение опъна лъка си. Докато българите успеят да закрият с щитове тялото на княза, стрелата се заби в гърдите му. Иваница се помъчи да я изтръгне, но острието ѝ

се счупи и върхът ѝ остана вътре. С грозен вик той скочи като диво животно, настигна стратора и го прободде с меч си.

След това се изправи, залюля се и рухна върху трупите на ромеите. Стрелците забравиха да гонят василевса и се струпаха над ранения княз. През това време царят и войводите му с многобройните си войски избиваха останалите ромеи в клисурата.

В този паметен ден на месец юлий 1190 лято българите унищожиха почти цялата императорска войска в клисурите на Верея.

След това се разнесе страшна вест, че княз Иваница е убит. За миг сякаш цялата радост избледня пред жестоката загуба. Но когато Асен прегърна неподвижното тяло на брата си и подпомогнат от Петър, Иванко и Белота го пренесе в пленената императорска шатра, князът бавно отвори очи и лека усмивка сгърчи побелелите му устни:

— Хванахте ли Исака?

Радостни викове огласиха шатрата и веднага отекнаха сред войската: Иваница беше жив!

Изкусен целебник извади остатъка от стрелата, почисти и превърза раната. След четири дни Иваница вече можеше да се качи на коня си. Когато си поделиха богатата плячка, на Иваница се падна загубеният златен шлем на Исака.

— Предпочитам вместо шлема да получа това, което той е закривал — каза Иваница и въздъхна — но нищо, по-добре е да не умира, за да преживее повечко такива поражения.

И наистина след победата при Верея българската войска се отправи към Варна, която бе взета с пристъп, после завладя Анхиало, разруши по-голямата част от Средец и стигна до Ниш.

Беше светъл и топъл септемврийски ден, когато приближиха друма, който се виеше край Етъра.

Начело яздеше царят с братята си и войводите. После следваха несметно число коли, пълни със скъпоценна плячка, безкрайна върволица пленници, царското опълчение, болярските стотни, гъстата тъмна паплач на куманските конници. Мнозина се бяха облекли със скъпи ромейски ризници и шлемове. Всеки носеше на гърба си торба, пълна с плячка: пари, оръжия, военни дрехи. Най-накрая следваха огромните стада от коне, биволи и овце, отвлечени от Тракия.

Иваница носеше златния шлем на василевса. Никога дотогава суровото, изрязано с широки гънки лице на царя не беше гряло от по-

ведра радост.

Още малко усилия и великото дело щеше да се изпълни. Само господ да даваше живот и здраве на неспособния Исак. През неговото царуване българите можеха спокойно да освободят всичките земи на Симеоновата държава. С доволно око Асен обгръщаше ширните поля на плодната си земя, окосените ливади, тъмните гори, натрупаните златни кръстци, бръмналите несметни кошарища, дългите редици от огромни пръстени кюпове, пълни с просо, отрупаните с обилен плод лози и врътожади... Навсякъде по пътя му се стичаха радостно приветстващи хора. Овчари слизаха от планинските си катуни, отроци и парици напущаха стасите, заселките и млините, технитари и търговци — градовете, за да поздравят с цветя вейки, вино и храна връщащата се победоносна войска. От време на време някой боляр се отделяше с опълчението си, сбогуваше се с цар и воеводи и се отправяше към кулата си.

— Как бързо минава времето... Вече пет години от оня ден, когато се връщяхме отчаяни и оскърбени от Кипсела... Пет години... Сякаш беше вчера.

И Асен се замисли върху това бързо изминало време на изпитания и борби, което бе набраздило лицето му с дълбоките гънки на грижите и тревогата и преди време бе поръсило косите и брадата му със сребърни кичури.

— Помниш ли, когато севастократор Йоан ти удари плесница? — каза Петър.

— Исак разбра много добре, но само че много късно, колко са били прави заканите на ония двама прашни и жалки хемски боляри...

— Каква чудна орисница ни помага — се обади Иваница. — Сякаш съдбата следи за нашето добруване. Това е Солунският чудотворец, братя, повярвайте ми!

— Когато се върнем, ще заповядам на майстор Вельо да ми направи нов печат — заяви Асен. — От едната страна ще бъде моят образ — от другата тоя на свети Димитър.

Навлязоха вече в Хемус. За миг всички се прехласнаха в познатите, скъпи очертания. Сякаш за да поздравят връщащите се юнаци, слънцето прониза с трептящо злато бялата мъгла, която обвиваше планината, а върху синьото и кадифе облаците блестяха като елмазени щитове.

Царят подкара по-бързо. Иваница го настигна.

— Вярвам, че към залез ще пристигнем...

Усмивка озари Асеновото лице.

— Да. И нашите ще ни чакат. Иваница, Иваница, никога не съм бил така щастлив както сега. Ето, постепенно България става това, за което сме бленували. Господарят на Хемус ще бъде господар на полуострова... Не може да се пренебрегват божиите закони. Византия е един свят, който умира. Загива и последният остатък на великата Римска империя. Ако Фридрих сдържа думата си — и отиде да освободи Божия гроб, без да се подмами от богатствата на Визанс, ще дойдат други, които няма да изпуснат така лесно лакомата плячка. Ние трябва да ги преварим. Ние сме определените от бога. Защото славянските племена са несговорни помежду си и лесно се поддават на чужди влияния. Един смел народ трябва да ги обедини в едно. Този народ е нашият. Ние сме ядката — племето на Аспаруха. Онова племе от корави и сурови мъже, ненадминати по храброст и мъдрост, които дойдоха от далечни земи, за да им дадат името си и волята за борба. Без тях отдавна всички славяни на полуострова щяха да са покорени от Визанс — една загиваща, изгнила държава. Не. Визанс ще изчезне от лика на земята. И на нейно място ще изникне нова, млада, велика империя. Така съм щастлив, Ицо, че ми се струва, че няма да живея дълго, за да дочакам този ден... Винаги след голяма радост очаквам нещо лошо. Сърцето ми ликува и едновременно е пълно с тревога. Аз няма да живея дълго, Ицо. Уверен съм в това. Но знай, че ще умра спокоен. Ти няма да изоставиш Йоан и Александър. Ти ще почетеш правата им. Вярвам в тебе и Петра. С Асен няма да се свърши родът на Асеновци. И делото няма да остане неизпълнено...

Иваница махна с ръка.

— Как може да ти идват днес наум такива работи? Я заговори за друго!

Но князът искаше сам да заглуши тревогата, която внезапно бе обхванала и него. Необяснима, безсмислена тревога, която стиска гърлото и изстудява пръстите на ръцете.

Надвечер в далечината се изрязаха могъщите горди кули и яки стени на Царевецката крепост. Бавно и тържествено мина шествието сред две редици ликуващ народ и спря под южното подножие на Царевец. Архиепископ Василий, обкръжен от всичките епископи,

посрещна и благослови победителя. След това тримата братя отлетяха като птици по каменния рът. Там, там, зад тия високи кули, бяха близките на сърцата им.

„Защо Елена не излезе да ни посрещне както други път при първата порта?“ — си мислеше Асен, докато под копитата на коня му звънко ехтяха плочите на дворчето, заградено между крепостните стени. И при втората я нямаше. И при третата. Страшно съмнение сви лицето му. Изведнъж една светла сянка прегради пътя му, той скочи на земята, две топли ръце обвиха врата му, благоуханен дъх обля почернялото му от слънцето лице.

— Асене! Най-последно... жив, здрав. Господи и света Богородице, благодаря ви!

Йоан и Александър дърпаха баща си за дрехите и скачаха като обезумели от радост жребчета.

Петър прегърна майка си. Но изведнъж се дръпна от ръцете ѝ с посивяло лице.

— Кога? — пошъпнаха треперещите му устни.

— Завчера... — изхлипа старата царица.

— Но где е Мария? — се чу ясният тревожен глас на Иваница. — Где е Мария? — той остави коня си на един оръженосец и се затече към палата.

— Иваница! — извика след него Петър и го настигна. — Чакай... — след това сложи ръка на рамото му и го погледна дълбоко в очите.

— Иване — каза тихо той — господ ни праща изпитания, за да познае вярата ни в него. Само големите нещастия каляват големи духове. Ти си храбър мъж. Нека приемем смирено божията воля...

Иваница се дръпна и махна с ръка.

— Нищо не ми казвай!

Лицето му бе каменно и безстрастно. Само очите му блестяха със сух, зловещ огън.

— Кога?

— Завчера през нощта... Тя си беше слабичка, Иваница... — Петър закри очите си и се извърна.

— А момчето?

— Момиче е — каза тихо майка му и плахо се доближи до него. — Занесохме го у Белота. И Зоя роди преди месец момиче. Тя ще

кърми и двете... — и изведнъж старата царица прегърна сина си и глухо зариде. — Ицо... Ицо...

Свитите устни на Иваница не пророниха нито едно роптание, нито една въздишка. Сякаш леден обръч бе свил сърцето му, сякаш пустиня бе изгорила очите му.

Без да каже нито дума, той бавно се отправи към палата. Асен направи на другите знак да останат на мястото си и тихо го последва.

Треперещата светлина на воцениците хвърляше плахи сенки по мраморното чело на Мария. В скръстените ѝ ръце стоеше скъпоценен кръст. Но върху десницата ѝ липсваше смарагдът. На бледите ѝ устни спеше кротка детска усмивка.

„... Аз знам, че никога вече няма да го видя — бяха последните ѝ думи“ — помисли Иваница и потрепери. Наведе се и целуна студеното ѝ лице, погали с ръка димитровчетата, с които бе посипано смъртното ложе.

Някой изхълца зад него. По мургавото лице на царя бавно се плъзгаше едра сълза. Той прегърна брата си.

— Плачи! — заповяда той сурово и властно.

— Не мога!

— Плачи!

Нещо страшно разпъна гърдите на Иваница, ноздрите му се разшириха така, като че ли се беше свършил въздухът. Но сълза не можа да капне от окото му.

— Остави ме! Остави ме! — каза той с хрипкав глас и като се изтръгна от ръцете на брата си, се затече към покоите си. — Никой да не идва при мене!

ГЛАВА XXII

За пръв път видяха в очите на Иваница сълзи през деня, когато у княз Белота сложиха в ръцете му малката му дъщеря. Десет дни той бе отказал да види детето, което бе отнело живота на Мария. Ненавиждаше го.

Но когато зърна малките му пухкави ръчички, златистия мъх на темето и позна в ругените устица упоритата черта на своята собствена уста, а в големите тъмносини очи коравостта на своя взор, сякаш нещо се стопи в сърцето му.

— Ще я кръстим Мария... — каза той замислен.

— Ти имаш поне една утеха — му пошепна княз Белота. — Уверен си напълно, че детето е само твое.

— А ти? Нима мислиш...

— Не, нищо не мисля. Защото зная, че да я питам ден и нощ, да я бия, да я убия — нищо няма да каже.

— Но виж — очите са черни като на майка му — каза Иваница и погледна тъмнокосата Белослава в люлката.

— Да. Вярно е. Така го обикнах това дете... А не знам дали е мое...

— Защо? Уверен ли си?

— Не, нищо не знам. Или не. Знам това, което знаеш и ти. И всички. Когато след сватбата на Мария... Бог да я прости... Да, когато след сватбата Иванко продължи без причина да идва у нас, аз го изгоних. Зоя не рече нищо. Ни упрек, ни сълза. Но не знам... Съмнението е по-лошо от най-лошата истина... О! Иваница, да знаех — бих го удушил с ей тия си ръце...

— Не си прави сам ядове, Белота — каза князът и въздъхна. Мисълта му отлетя веднага към собствената му мъка.

Мария бе отнесла в гроба и тайната скръб на сърцето си. Защо, защо не й бе казал всичко за Ефросина... Съмнението е по-лошо и от най-лошата истина... Прав беше Белота. Ах, Мария заслужаваше повече обич, повече преданост... Какво разбра бедното момиче от

краткия си живот с него? Но това бяха вече празни съжаления... Миналото не се връщаше...

Зоя влезе на пръсти и се усмихна.

— Спи ли още Белослава?

Иваница стана и подаде малката Мария на ромейката. Взе кожената си шапка.

— Остани да обядваш с нас — каза жената.

— Отивам на лов — отговори князът и се сбогува.

Там, в безлистните гори на Орловец, сред тъжното опустошение на есента, облегнат до дънера на един огромен дъб, Иваница изплака голямата си скръб.

От този ден момъкът стана мъж.

За да забрави, Иваница се отдаде с цялата си пламенна младост на борбата за великото дело за освобождение. В най-опасните битки, по най-изложените места, навсякъде изпъкваше неговата висока, стройна осанка. Стрелите скъсваха каишката на шлема му или сваляха пряпореца на копието му, но смъртта щадеше дръзновения борец. И с още по-необузdana смелост той водеше непобедимите си дружки към долината на Струма или на Истъра, от бреговете на Понта към тия на южното море, от Адриановград до Средец...

Когато след погрома при Трявна Исак Ангел реши лично да поведе отново войските си, за да измие големия срам, той не посмя да навлезе в страшните хемски клисури и благоразумно мина покрай тях, за да излее целия си гняв срещу сръбския жупан, отнемайки му земите, които той си бе присвоил по време на Фридриховия поход. Накара го да се откаже от съюза си с българите и отиде към река Сава, да се срещне със своя тъст — краля на Венгрия.

Сякаш щастието поиска да напусне Асеновци. Във Визанс неочаквано се издигна един храбър и надарен воин — Константин Ангел, братовчед на императора. Откакто той бе назначен управител на Филиповградската област, българските войски не можеха вече да преминат в Долна земя. А това бе тяхната заветна мечта.

С последни усилия Константин се мъчеше да закрепим загиващата империя. Може би това бе мъжът, когото честните люде в ромейската държава чакаха от години. Жадуваният обновител...

Дали везните на сполуката се бяха вече свели към страната на византийците? Ден и нощ в Търново, пред иконата на Чудотвореца в

черквата „Свети Димитър“, гореше голямо златно кандило. И стана чудо. Надменност затъмни ума на Константин Ангел, той сложи багрени обуца и се провъзгласи за император. Но тези, които бяха най-горещо подбуждали честолюбието му, обзети от страх и малодушие, се отметнаха от новия василевс и го предадоха в ръцете на Исак.

Не! Ромеите не можеха да търпят достоен мъж на престола в Свещения дворец. Безумието им ги водеше към бездната.

Когато научи, че Исак Ангел наредил да ослепят даровития воин, Асен за втори път през живота си се засмя от все сърце и каза слова, които бяха запаметени в летописите:

„Исак Ангел не би могъл никога да ни стори по-голямо благодеяние от това, да извади очите на Константина. Дано бог му дава живот и здраве, за да може още дълго да работи за нашия успех!“

Исак знаеше, че жезълът на грешниците служи като оръдие за изпитание на праведните. Но той не подозираше, че жезълът беше в неговите грешни ръце и докато не премине в други, по-чисти, изпитания щяха да продължат да се сипят връз Константинопол. Исак не можеше вече да се спре, веднъж тръгнал по опасното нанадолнище. Една грешка водеше друга. Загиваха и последните му даровити пълководци, като жертвуваха живота на войскарите си заради безумията на един недостоен вожд. При Аркадиопол Алексей Гид и Василий Ватаци загубиха честта, живота и войските си.

И отново се спуснаха смелите български друнги по долините на реките, които извираха от планините им и течаха, откакто свят светува, от север към юг, от Хемус към Егея.

Във всички битки Иваница носеше неизменно със себе си малка походна икона. На нея беше изписан образът на светеца войник — чудотвореца Димитър.

И докато Исак Ангел отново събираше войски, за да се опита още веднъж да сломи българите, Асен, начело на войските си, влезе в Средец.

ГЛАВА XXIII

След страшното поражение при Аркадиопол Исак Ангел разбира, че с българите трябва да се действа решително. Той отново си спомни мраморната плоча, която Василий Българоктон бе поставил в един манастир край Босфора, реши да послуша надписа, който изкусен технитар беше издълбал на нея.

... Ако някога българите се възбунтуват наново, ще трябва, по моя пример, да се прегази цяла България и да не се остави нито една местност, нито една крепост без войска. Това е едничкото средство да се обуздае този немирнен и непокорлив народ...

„Трябваше да ги смажа още в началото“ — си мислеше с горчивина Исак Ангел. И започна трескаво да се готви за страшната борба. През зимата той сключи съюз с венгерския крал и го склонил отново да нападнат България, събра огромно число наемници, извади от хазната си хиляда и петстотин ливри злато, шест хиляди ливри сребро, облече и въоръжи добре войските си и през март на следната година отново потегли през Родосто и Кипсела към Хемуса.

ГЛАВА XXIV

Тъжен и неспокоен беше този Великден на 1195-то лято в Търново. Никому не даваше сърце да разгърне душата си за ведра, благочестива радост. Защото всеки знаеше за страшната напаст, която висеше над българската земя. При Бъдин на Дунава се трупаха войските на венгерския крал, а долу на юг се събираха, снабдени с богати припаси и обилно оръжие, несметни пълчища: франки, варяги, сарацини, ромеи, нубийци, арменци.

Исак Ангел бе решил веднъж завинаги да свърши с българите.

С наведени чела се качваха един по един болярите по широката мраморна стълба на палата на съвета, на който ги бе свикал царят, след неделята на мирноносците.

Един по един те сядаха по местата си, в ниските кресла от тъмен гладък орех. Царският престол беше от позлатено сребро, обсипан с бисери. Двата му крака наподобяваха лъвски лапи. От отворените прозорци лъхаше благоуханието на царските градини. Най-последен мина върху подвижния мост болярът Иванко. Не само държавните, но и неговите собствени грижи покриваха бистрото му чело с необичайни бръчки. От ден на ден дълговете му растяха и бедните приходи от прониятството в Селви едва стигаха да покрива лихвите на дребните си домашни разходи. Да се оплаче на Асена, вече не смееше. Оставаше само едно — да се ожени за Слава и да поиска нови земи и облаги.

Както минаваше през посипаната с дребни плочи пътека, която водеше за портата на палата, той зърна през един храст от трендафили някаква тъмнокоса глава.

Очите му блеснаха. Той се огледа и зави по една малка, сочна моравя. Момата извика от радост и уплаха, като зърна пред себе си снажния хубавец.

— Иванко, какво правиш тук?

Тя разхождаше малката Мария. Високата ѝ снага беше малко измършавяла, руменината по бузите ѝ избледняла.

— Добре, че дойде — каза шепнешком Слава. — Имам да ти казвам нещо. Асен иска да ме даде на Червенския кефалия.

Иванко се намръщи.

— Какво? Оня niskият ли? Че за тебе ли е той?

Момата наведе глава.

— Богат бил, добър бил... Няма да иска голяма прикя и зестра.
След битката — дано господ ни помогне! — иска да стане сватбата...

— Е, добре... И ти съгласна ли си?

— Какво да правя? Бедна сирота без зестра.

— Нали княз Белота иска да ти даде.

— Царят не се съгласи. Каквото можа, Елена ми приготви. Нали знаеш всичките пари где отиват... Все за войската...

Тя въздъхна и извърна лицето си. Иванко взе ръката ѝ.

— Славо, не говори тъй. Аз знам, че ме обичаш.

Тя откъсна един стрък момина сълза и помириса белите ѝ звънчета.

— Кажу, нали е така?

— Ти го знаеш. Защо питаш?

Болярът се усмихна.

— Тогава ще почакаш още, Славо.

— Докога? Ти ме лъжеш от толкова време...

— Не, ти знаеш, че не зависи от мене. Потънал съм в дългове до уши. Отвсякъде ме гонят за пари. Но когато се върна от битката, ще поискам от царя ново проныатство и ще се оженим. Ще ме чакаш ли?

— Ще те чакам!

— Закълни се.

— Бял ден да не видя, ако те не чакам.

Болярът обгърна с ръка високата ѝ снага и пошъпна:

— Не знам защо ми се струва, че може да се не върна жив от тая битка... Жестока и неравна бран ни очаква... Славо, ако ме обичаш, ще слезеш след полунощ в градината... Войската се готви да тръгне другиден. Искам да ти разкажа целия си живот, искам да замина простен и окрилен...

— Не... Не...

— Ще дойдеш!...

— Не... — тя грабна в ръце момиченцето и избяга.

„Тя ще дойде“ — си помисли радостен момъкът и с бързи крачки се отпрати към niskото здание с олющена стенопис по външната мазилка, изтича по излъсканите мраморни стълби, измина

полутъмното преддверие и влезе в стаята. Тъкмо навреме. След миг царят, придружен от двамата си братя, влезе, посрещнат на крака от всички боляри.

Асен седна на престола и направи знак на другите да заемат отново местата си. Загорялото му лице бе мрачно и строго. Той дълго стоя замислен, като поглаждаше ту брадата, ту челото си, най-последно каза:

— Боляри, никога по-тежки дни не сме преживявали от десетина години насам. Исак Ангел грозно се е заканил веднъж завинаги да ни унищожи. Трябва сега да съберем всичките си сили, да дадем мило и драго, за да успеем и този път. Нека се помолим отново — той стана и се прекръсти — Светият солунски чудотворец пак да ни закриля. Пак да стори чудо. Защото невям само чудо може да ни спаси сега. Борбата ще бъде страшна. Ако моят живот бъде нужен, за да насърча войската, аз няма да го пожаля. Ако никой не иска да тръгне срещу грозящата опасност, аз първи трябва да тръгна. Боляри! Извиках ви, за да ви съобща царската воля. В случай че ме убият, княз Иваница ще наследи престола.

Иваница скочи.

— Не! Преди мене Петър има право.

Всички погледи се устремиха към едрия, мълчалив мъж.

Петър стана. Той рядко говореше и затова болярите затаиха дъх, пълни с любопитство.

— Аз се отказах завинаги от царския венец. Предпочитам отдалеч, със съвет и напътствие да помагам в управлението на братята си. Иваница е буен и смел като Асена. Само той може да замести царя.

Но Иваница настоя упорито на своето. Тогава Петър се съгласи, но с условие и Иваница да дели с него власт и царски почести.

— Куманският хан Цигат — продължи Асен — е обещал да нападне венгрите откъм гърба, щом те напрат на Бдинската крепост. А ние ще пазим хемските твърдини. Но мисля, че ще е по-добре, ако не чакаме първи да ни нападнат. Затова разпратих златопечатни слова до най-далечните си крайни боляри да съберат веднага опълченията си и да потеглят на юг. Ние тръгваме оттук в четвъртък. Ще се съберем всички при Станимака. Оттам ще гледаме да издебнем Исаковите пълчища. Боляри, борбата ще бъде за живот и смърт...

Царят стана и замислено започна да се разхожда. Спря до прозореца, погледна надолу, махна с ръка на двамата си синове, които весело играеха с малката Мария в градината, и спря взор на черквата в подножието на Трапезица.

Откъм главната крепостна порта се зачу тежкото скърцане на веригите на подвижния мост. Неясни викове отекнаха от голямата бойница. След миг един конник, побелял от прах, полетя към палата. Главата му почти допираше врата на коня.

Сърцето на царя заби глухо и тревожно. Какво ли се бе случило? Дали Исак не бе нахлул неочаквано през някой хемски проход?

Асен пресече с големи стъпки стаята, изтича през преддверието и се спусна по стълбите. Срещу него тичаше находникът. Когато стигна пред царя, той грохна в краката му, пребит от умора.

— Вода! Дайте вода! — извика Асен на болярите, които, изплашени и удивени, се бяха струпали зад него. След това се наведе над изнурения:

— Говори!

— Исак... Исак... — изхърка момъкът.

— Какво Исак? — извика царят изтръпнал.

Някой донесе вода, напръска лицето на находника, дадоха му да пие.

— Исак... Исак е ослепен!

Болярите се изгледаха поразени. Не вярваха на ушите си.

— Кой го е ослепил?

— Алексей... брат му. Когато Исак Ангел станувал в Кипсела по Възкресение... брат му се провъзгласил за император. Тогава Исак, изоставен от всички, от логотетите, от слугите си даже, яхнал един силен кон и избягал в Стагир... но там ханджийката го издала на стражата... Като го завели в Константинопол, новият василевс... брат му, заповядал да го ослепят и да го хвърлят в тъмница.

Обезумели от радост, болярите почнаха да се прегръщат и да викат с пресечен от сълзи и вълнение глас.

Бяха спасени! Бяха спасени!

С озарено от щастие лице Асен хвана находника за ръката и извика:

— Кой си ти? Как ти е името?

— Казвам се Боян. Парик съм в прониятството на боляра Недялко, царю честити...

— Отсега ти си свободен. Давам ти стас в Търновско. Хайде върви, върви се почерпи...

Той извади един пръстен от ръката си и му го хвърли.

Княз Белота му хвърли кожената си кесия.

От горницата се затече царицата и спря изплашена големите си черни очи върху чудната гледка.

— Елено! — извика царят. — Елено! Кажи, какво искаш, за какво жадува сърцето ти? Огърлица? Диадема?

Ужас обезцвети лицето на царицата. Да не беше загубил разума си Асен? Но не. Всички се смееха, всички говореха оживено, с радостни възклицания.

Само Иваница не можеше още да повярва.

Как беше възможно Алексей, разглезеният женствен Алексей да бъде способен на такова дело? Да ослепи брата си, този, който тъй нежно го обичаше и обсипваше с почести и подаръци... Нима можеше човешката поквара да стигне по-големи предели?

Той си спомни вечерта, когато Исак го беше повикал да му предложи Евдокия — Алексеевата дъщеря. Такава хубава, светла усмивка имаше изтънченият чернокъдър севастократор... Толкова огромна бе милостта на Исак към него. Кой можеше да си помисли, че под онова прекрасно чело се е криела толкова гнусна измама?

Не можеше мекушавият севастократор да измисли такава дързост. Това беше дело на жена му Ефросина, оная едра, мъжествена жена с обилни тъмни коси и орлов нос, която Иваница бе зърнал един път на прием в Свещения дворец. Само тя, подпомогната от многобройните си любовници, можеше да стори това...

Иваница изтича навън, пресече градините и през малката западна порта се спусна надолу към реката, премина моста и се отправи към черквата на Чудотвореца.

Пламтящ от благодарност, той се просна пред святата икона и изрече тържествени, благодарствени слова за новото чудо.

Вън пред вратата се трупаха слисани граждани, които бяха видели княза да тича сам и гологлав през улиците на Асенова махала.

Пияни от радост, търновци излязоха на моравата, заключена между Етър и Царевецката твърдина, и до късна нощ под обилния

бледосребърен дъжд на лунната светлина глухите удари на тъпана се сливаха с веселите извивки на гуслите и радостните припеви на хороводните песни.

След два дни пристигнаха находници от василевс Алексей III Ангел.

Идеха с предложение за мир и приятелство.

ГЛАВА XXV

Отново се беше събрал висшият болярски съвет в палата. С трескаво нетърпение властелите очакваха да чуят условията на Алексея.

Двамата пратеници — алагаторът Йоан и логотетът Ставраки — чакаха бледи и развълнувани под любопитните погледи на българите явяването на царя. Влязоха Петър и Иваница. След малко вратите се разтвориха, двама оръженосци застанаха от двете им крила. На прага се яви Асен.

Той бързо изгледа всички с острия си поглед и се отправи към престола. Пратениците се поклониха дълбоко.

— На българския цар се целува обувката като на василевс — каза бавно Иваница.

Ромеите целунаха багрена коприна и сърмените сандали, с които бяха обути краката на Асена, и му подадоха тънък пергаментов свитък.

Със строго свити устни и навъсено чело царят леко докосна уста до златния печат, разчупи го и прочете на висок глас условията на Алексея.

Василевсът искаше да склучи траен мир с българите и им остъпваше Анхиало, Дианинград и Верея.

Болярите се спогледаха удивени. Дълъг шъпот се разнесе из стаята. Освен това Алексей обещаваще богати дарове и приятелски връзки между двата двора.

„Верейското прониятство ще бъде за мене“ — помисли Иванко и върху едрите му алени устни се плъзна радостна усмивка. Всъщност тази мисъл премина през главата на половината от присъстващите — кой не бе мечтал за златната Загорска равнина.

Асен сви пергаментата, помълча малко и каза:

— Аз не мога да се съглася на тия условия.

Десетки смаяни и възмутени погледи се впиха в него.

Безумен ли беше Асен да отхвърля тези изгодни предложения? Ами после? Венгрите чакаха при Бъдин. А ромейските пълчища още

не се бяха разпръснали. Безумен ли беше?

— Ето моите условия. Първо, да ми се признае царското достойнство, а на архиепископ Василий да се даде патриаршески сан. Второ, да ми се плаща годишен данък както през Симеоново време. Трето, да ми се отстъпят, освен предложените градове и Адриановград, Сер, Филипювград, Кумуцена, Балустра, Орфано и Брисис. Четвърто, император Алексей да дойде лично в Търново да подпише мирния договор.

Болярите отново се спогледаха побледнели.

Не беше с ума си цар Асен! Той искаше неща, на които ромеите никога нямаше да се съгласят. Гняв кипна в кръвта им. Някои от тях станаха и нескрито почнаха да заявяват неодобрението си.

Царят се изправи.

— Това са моите условия. Изпращам приветствие на светлия василевс. Свободни сте.

Пратениците се поклониха отново и излязоха мрачни и посърнали.

Веднага след това в съвета избухна грозна крамола. Почти всички власти, начело с Иванко, се нахвърлиха с упреци и заплахи към царя.

Асен ги гледаше мълчалив, със скръстени на гърдите ръце и безстрастен взор.

— Ти не знаеш какво вършиш! — крещеше побеснял деспот Борил. — Искаш утре да нахлуе ромейската войска и да ни зароби отново...

— Ако Алексей не беше хитър и ловък, нямаше да събори така изкусно брата си! Алексей е по-опасен и от Исака. Ти трябва да приемеш условията му! — викаше Иванко. — Или какво искаш? Отново бран ли?

— Да, това искам. Не разбрахте ли? — извика внезапно Асен и скочи. Мургавото му лице бавно се покри с широки тъмночервени петна. Една жила ядовито тръпнеше на челото му. — Това искам! Не разбрахте ли, че Алексей се бои от нас? Ще бъдем безумни, ако изпуснем удобния случай. Войската ни е готова. Утре потегляме за Долна земя...

Страшна глъчка последва разгневените му слова. С буйни ръкомахания и несдържани викове болярите изказваха недоволството

си.

— Този път искаш премного, Асене — каза Белота. — По-добре е да се задоволим с малкото, отколкото да играем могъща, но опасна игра...

— Утре ще заминем — каза упорито царят и тропна с крак.

— Аз не се наемам вече да събера опълчението си — каза болярът Богдан.

— Ще го събереш! Утре на разсъмване заминаваме, за да посрещнем войските на Алексея, ако той потегли срещу нас.

— Аз няма да замина — извика болярът Матей. — Това е цяло безумие! Исак беше взел за войската си стрели гавелоти...

— Тогава утре тялото ти ще се търкаля в Етъра! — отвърна царят и в очите му блеснаха мълнии.

На другата сутрин заминаха.

Когато видя унилите изплашени лица на болярите, Асен застана на коня си пред тях.

— От дълго време — каза той — ние се бием с ромеите, за да узнаем тези измежду тях, които се бяха отличили със своята храброст. Видяхте ли някога Алексей в битките? Кой от вас бе ранен от собствената му ръка? Кого принуди да избяга? Мислите ли, че на трона той ще бъде по-безстрашен, отколкото когато е бил на кон? Защо мислите, че той е по-дръзновен от брата си?

Той дигна във въздуха зеленото си копие и размаха панделките, които бяха навързани по него.

— Виждате ли тези панделки? — каза. — Те ви се струват една от друга по-хубави, защото са от разни цветове, но при все това те са от еднакви жици, изработени от същия работник. Също така е с Исака и Алексея: единият сложен в тъмница, другият облечен в багреница — и двамата са родени в една страна, от един и същи баща. Нека тръгнем да се бием юнашки с толкова пъти вече победените ромеи. Те скоро спечелиха още един неприятел — той е сам бог, защото те ослепиха жестоко и несправедливо господаря си заради един по-недостоеен от него... Дерзайте, боляри!

Оведрени, войводите тръгнаха с опълченията си след него по широкия друм за Долна земя... Пламенната вяра на царя бе обхванала и техните сърца.

Асен не сбърка.

Вместо да се яви сам на бранното поле, Алексей предпочете да прати зетя си — младия и честлюбив севастократор Исак. Но неопитният военачалник веднага се хвана в хитрата уловка на българите. При Сер Асен измори многобройната му войска в престолено бягство и след това ги нападна внезапно с пресни, скрити сили. Почти цялата ромейска войска бе избита.

При тържественото завръщане на царя в Търново зад коня му вървеше с вързани ръце и оборено чело императорският зет — Исак Комнин.

Връщаше се победоносният цар от жестоката бран, за да намери в собствения си дом, от ръка на близък човек, смъртта, която го бе пощадила в толкова славни битки.

ГЛАВА XXVI

В този тържествен ден за гърновди стройният звън на черковните камбани, благоуханният вятър, топлото пролетно слънце, което обилно сипеше пламенни ласки над потъналия в млада зеленина преславен град, прозрачната чиста синева на небето, златният трепет на хилядите воценици, които чинно стояха в ръцете на благочестивите посрещани, плющенето на хоругвите, благовонният дъх на кандилата, тихите свещени песни, клонките, отрупани с бели, светло румени и бледоянтарни цветове, развявани от млади девици и деца — всичко това изпълваше душите им с никога неизпитвана дотогава радост и благодарност, която се изливаше в топли, възхитени погледи към оня, който им бе дарил такъв неவிждан ден.

На няколко поприща извън Търново, при местността Кръстен, цар Асен с цялото си семейство, заобиколен от всички боляри и многохиляден народ, очакваше пристигането на ковчега с честните мощи на преподобния отец Иван, великия рилски пустинник.

Когато Асен превзе Средец, първото нещо, което стори, беше да посети черквата на свети Иван Рилски и да се поклони на чудотворните му останки.

И за възвеличаване честта на царството си реши да пренесе мощите в преславената си столица. Затова веднага изпрати на архиепископ Василий в Търново по един бързоходец следното писмо:

„Като дойдох с божията воля в тия предели и стигнах града Средец и като намерих изпълнените е чудеса и изцеления честни мощи на преподобния отец Иван, рилски пустинножител, стори ми се от радост като да летя във въздуха. Неговата голяма слава е изпълнила тая страна и останалите чудни и преславни изцеления се прочули не само тук, но и по цялата въгърска държава. Като имахме предвид всичко това, мисълта на нашето държавно царство осъди Твоя Святост да дойде тук с целия църковен причт и с подобаваща почест да пренесе честните мощи на

преподобния отец в нашия преславен царски град за похвала на църквата и за укрепване на нашето благочестиво царство.

Асен цар, 6702 лето.“

Щом Василий прочете това писмо, събра целия си клир и като им изложи царската воля, въздаде благодарствена молба към бога и с препълна от благочестива ревност душа се упъти с всички епископи за Средец.

Тогава царят довери мощите на Василий, остави му княз Иваница с триста войници, които да съпровождат светеца, и сам се отправи за Търново, дето почна да гради срещу Трапезица черква в чест на свети Иван.

И сега с цялото си болярство и огромна навалица, пристигнала из всички краища на Мизия и Загоре, бе излязъл да посрещне шествието.

Все по-силно и по-силно се разнасяше стройният звън на камбаните, смесен с топлите и благоуханни вълни на пролетния вятър. В далечината прозвучаха звуци от медни тръби. След миг един конник притича и извести, че шествието пристига. Всички се дигнаха на пръсти, протегнаха врат, устремиха взор към завоя на друма.

Шествието се зададе.

Начело вървеше архиепископ Василий с тежки, тържествени стъпки. Слънцето изтръгваше ярки, разноцветни пламъци от кръглата корона, която покриваше главата му. Одеждите му блестяха като златен облак. В десницата си държеше кръст. В левицата — сребърна, димяща кадилница. Зад него се редяха двама по двама епископите: Сава, Анастасий, Марин, Аврам, Кирил и Климент. Подире им следваше тъмна тълпа от монаси с бледи, постнически лица, облечени в груби власеници от чер шаяк, с янтарни броеници в ръце. Най-накрая се нижеше безкрайна върволица от боси мъже, жени и деца, напуснали своите градове, катунни и заселки, за да съпроводят светеца до новото му жилище.

Високо над главите на шествуващите се люлееше ковчегът. Беше покрит със златовезана завивка. Носеха го на раменете си княз

Иваница и болярите Сеслав, Драгота и Саца. Триста стрелци обграждаха отляво и дясно дружината.

Щом зърнаха ковчега, царят, болярите и целият народ коленичиха в дълбоко смирение.

След това царят и болярите станаха, снеха шлемовете си и се упътиха срещу светинята.

Царят целуна ръка на архиепископа и застана пред носилото, което бяха положили на земята върху един копринен килим.

Отново шествието потегли към престолния град.

Сега ковчегът стоеше върху раменете на Асена, Петра, Белота и Борила. След седем дни мощите на пустиннослужителя бяха положени в новоосветената черква на Трапезица.

Това беше първото и последно голямо народно тържество през царуването на Асена.

Едничките му безоблачни дни.

ГЛАВА XXVII

Княз Иваница дигна чукчето с трепереща от вълнение ръка и тежко го пусна върху бронзовата плочка на вратата. След малко вратата се отвори и един дребен мъж с дълъг и остър като човка нос подаде плешивата си глава. Изгледа изпод вежди непознатия и попита какво желае.

— Искам да говоря с Теофил Каламодиос.

Мъжът отново изгледа непознатия. В очите му надничаше учудване и любопитство. След това нещо като усмивка изпъна устата му.

— Теофил Каламодиос не живее вече тука.

— Знаеш ли тогава где се намира?

Дребният човек дигна рамене.

— Кой би могъл да ти каже, чужденецо? Никой не знае где се намира младият Каламодиос. Някои казваха, че е убит, други, че бил заточен, трети, че избягал някъде в далечни земи.

Иваница тежко въздъхна.

— А баща му? Где е той?

— Не знам. След бедата той нито се чу, нито се видя...

— Но нали този палат е техен?

Човекът пак се усмихна и поклати глава.

— Не. Този палат вече не е техен. Сега негов господар е великият логотет Михаил.

Князът кимна с глава и бавно се отдалечи. Тъй много се бе радвало сърцето му на път за великия град. Тъй нетърпеливо бе чакал този от дълго жадувай миг — да прегърне Каламодиос, да види Ефросина...

Преди две седмици в Търново бе дошло писмо от Алексей Ангел. Василевсът приветствуваше българския цар, благодареше за почитта и доброто отнасяне към любимия му зет, канеше светлия княз Иваница на гости във Визанс, подхвърляше за някакво възможно сватовство и пожелаваше, щото света Мария Влахернска и свети

Димитър да помогнат да се спогодят българи и ромеи за вечен мир и приятелство.

— Ще отида! — каза зарадван Иваница.

Асен го погледна дълбоко в очите и каза:

— Аз знам защо искаш да отидеш. Е, добре. Върви! И не се бави повече от месец. Залъжи ги с уверения за мир, обещавай, че ще върнеш Исака, но с нищо не се задължавай. Защото знаеш. Напролет почваме отново. Но слушай... Никаква ромейка няма да ми довеждаш тук. Разбра ли?

Иваница дигна високо челото си.

— Никаква. Кълна се в пресветата Троица.

И замина с дарове за василевса. Придружен от десет снажни копиеносци.

А ето — никой не знаеше какво е станало с Каламодиос. Или може би се правеше, че не знае. А Ефросина? Той изтръпна. Пресече Августейона, който гъмжеше от обикновената всекидневна навалица, зави край Таурос и се спусна по тихите, широки улици, които слизаха към Босфора. Навсякъде срещаше тъмнолики копти, които разнасяха пъстри надписи за новите игри в Хиподрома.

Когато похлопа на вратата на великолепия дворец, сърцето му биеше така често и безпокойно, че той подръпна малко якичката на туниката си, сякаш да поеме повече въздух. Похлопа втори, трети път. Най-сетне някой се подаде от един прозорец на втория кат и изкряска нещо сърдито.

Князът попита.

— Няма никаква Ефросина тук! — отвърна пискливият глас. — Ефросина! Отдавна рибите са ѝ оглозгали костите на дъното на Босфора! — И прозорецът хлопна шумно.

Отчаян и съсипан Иваница тръгна из града напосоки. Пред очите му се мярнаха колоната на Константина, статуята на Париса и трите богини, величественият купол на „Света София.“ Бляскавата навалица на Меца го притискаше от всички страни.

Той бе причината за погубването на Ефросина и Каламодиос. И не можеше да си прости това. Най-после влезе в един базар и купи подаръци за близките си.

Една тежка гривна от топази за царицата, мерджан за Слава, копринени платове за хитон и руба на майка си, играчки за Мария,

Йоан и Александър, самурени шапки за Петра и Асена.

Угодливият сириец разгръщаше пред чужденеца съкровищата на дюкянчето си и бърбеше непрекъснато за последните новини, които кръстосваха из столицата.

— Августа Ефросина снощи изпъдила от Влахерна войводата Мануил. Изглежда, че сега стратор Никифор ще бъде новият ѝ любовник. Ех, такава жена не е стояла върху престола на Света София от дните на Теофан.

— Спомних си за една друга Ефросина — каза небрежно Иваница, като въртеше между пръстите си едно бисерно гиздило — знаеш ли какво стана с оная прочута хетера, кира Ефросина, гдето имаше дворец при...

— О, как да не зная! — извика бърбивият търговец. — Нали за она варварски княз тя си изпати. Да, да, не е хубаво, когато хетерите се влюбват като млади девойки...

— Е, какво стана с нея? — попита нетърпеливо князът.

— Какво стана... Изведнъж един ден кира Ефросина изчезна. Никой не я видял повече. Ни на Хиподрома, ни на черква, ни из базарите, ни из улиците... Двореца ѝ продадоха на търг. Някои смятат, че Исак е заповядал да я удушат и да я хвърлят в Босфора. Но аз не вярвам. Трябва да я е заточил някъде из Пропонтидските земи. Вероятно в някой арменски град. Но ако не беше златото на Каламодиос, той щеше да я удуши като нищо.

— Защо? — попита изтръпнал Иваница.

— Най-много си изпати старият Каламодиос. Исак Ангел му отне всичките имоти. И за това пощади живота на сина му. Собствено той отдавна търсеше случай да сложи ръка на Каламодиосовите богатства. Това му беше добре дошло. Инак императорската хазна беше загубена... У нас често стават тия работи... Когато...

— Ами какво стана с младия Каламодиос? — го прекъсна Иваница и впи взор в мургавото лице на бърбивия сириец.

— Той избяга. Казват във Венеция или Рагуза... Кой знае. Но и до ден-днешен не се е връщал. Може би сега, като няма вече Исака — да си дойде. Алексей гледа на всичко през пръсти... За него е по-важно да намери някое ново съчетание от благоухания или някоя невиджана досега подправка за ястия, отколкото да мисли за държавните работи. Една гнусна жена ни управлява. Само варягите поддържат още малко

ред. Войводата Стримон превърна всички кораби в злато и сребро. Всеки ден нов любимец на августата разпилява държавната хазна... Войските ни са разпръснати... Свърши се с Визанс, чужденецо! Но мога ли да знам твоя милост от коя народност е? От север ли си дошъл... Вземи и тоя хубав гердан за изгората си, това са бисери от най-чиста вода... Чак в Индия са ловени. А ето тук този ахат, стегнат в сребро. Купи го за някой приятел.

„Иванко обича тия неща“ — си помисли князът и купи всичко. Плати и излезе, последван от ниските поклони на сириецата.

„Няма повече какво да търся тука — си каза Иваница. — Тия дни ще се сбогувам с василевса, ще отклоня благовидно годежа с племенницата му и ще си отида.“

Алексей го закланаше да убеди Асена да не продължава войната и да му върне севастократора Исак. Отначало Иваница се боеше да не би Алексей да го задържи в Константиновград и след това да предложи размяна с Исак. Но опасенията му бяха празни. Защото Асен можеше да се съгласи с това условие. Но после Византия щеше зле да си изпати. А василевсът искаше само мир с българите, за да може спокойно да се отдава на любимите си развлечения.

Князът забеляза, че всички конници, носилки и кочии са отправени все към Босфора. Неволно и той се присъедини към тях.

Цялото небе гореше в алени огньове. На запад слънцето висеше между морето и небето като огромна медна аспра. Босфорът беше изпълнен от галери, украсени с яркочъстри килими и златовезани покривки. Върху водата плуваха пурпурно цветни и златисти трендафили, хелиотропи, анемони, камелии, хиацинти... След всяка галера в бляскавите вълни оставаше дълга златна диря. Някъде вече засветиха борини. Веслата разлюляваха зелената прозрачност на водата и я караха да искри като изумруден пламък.

Светлини, багри, благоухания и песни изпълваха топлия здрачен въздух... Иваница гледаше замислен това приказно велелепие и лека усмивка неуловимо трептеше в очите му.

След това внезапно извърна гръб и се отдалечи.

Като наближи Пандохейона, в който бе отседнал, сърцето му се праметна. Долу беше вързан кон и един снажен мизиец нетърпеливо се разхождаше. Беше телохранителят Манас.

Като видя княза, момъкът широко се усмихна. Едрите му зъби блеснаха.

— Горе те чака властелът Драгота, княже.

С три скока Иваница изкачи стълбите. Втурна се в стаята си. Драгота го чакаше прав, облегнат до прозореца. Като го видя, той се спусна.

— Здравей, княже! Нося ти писмо от царя.

Иваница бързо разпечата свитъка. Асен го викаше незабавно да се върне в Търново. Подробности не можел да му съобщи в писмо. Мария била жива и здрава и все питала за баща си. Чакали го с нетърпение.

Князът отдъхна. Не беше, значи, толкова страшно.

— Но ти не знаеш ли нещо, Драгота?

Болярът дигна вежди и сви устни.

— Царят нещо е надушил около севастократора Исак. Проклетият ромеец върши нечестиви работи зад гърба му. Шушне нещо на болярите... Обещава им небивалици. Нали ги знаеш нашите. Невям някой се помами. Затова по-добре ще е да си бъдеш в Търново.

Той се озърна, приближи княза и тихо пошъпна до ухото му:

— Ще му видим работата на севастократорчето...

ГЛАВА XXVIII

Прозорците в стаята на царица Елена бяха широко отворени и през тях нахлуваше поток от синя сребриста светлина, уханье на кринове и трендафил, весел глъч от свежи детски смехове и шъпот на лястовици, които бяха свили гнездо под покрива.

Но тънките вежди на царицата бяха упорито сбърчени, а от време на време миглите ѝ отронваха светла, прозрачна сълза, която падаше върху везбата, лежаща в ръцете ѝ. Тя отдавна бе престанала да ниже конец до конец в пъстра смяна на ярки багри по ръкава на новия си хитон. Ръцете ѝ, неподвижно отпуснати, с иглата в десницата и ръкава в другата, лежаха на коленете ѝ като морни гълъби.

Преди малко Асен ѝ беше казал, че към март на следната пролет ще събере всичките си войски, ще извика цялата куманска конница зад Дунава и ще унищожи завинаги силата на Визанс.

За кой път вече Елена щеше да изпрати на опасна бран обичния си мъж? Отново идеха дългите самотни дни, пълни с тревога и неизвестност, безсънните нощи, когато, просната пред кандилото, царицата не се уморяваше да се моли с вяра и топли сълзи.

Не беше ли дошло време да помисли малко и за себе си? Десет години изпитания и грижи бяха превили стройната му снага, половината от косата му беше побеляла, дълбоки бръчки изрязваха измършавялото му лице. Само дръзкият блясък на очите му не беше намалал.

А друга беда се надигаше, тъмна и безлика — опасната мъгла за недоволството и закани на народ и боляри. Уморени бяха всички. И жадни за власт и богатства. А обилните приходи отиваха все за оръжия, коне и войскашки плати.

— Потърпете още малко... — казваше Асен. — Сега или никога ние ще постигнем великото си възделение.

Но никой не искаше вече да чака.

И още едно нещо мъчеше душата на царицата и я сушеше като зла, невярна болест: тайната не можеше повече да се крие. Рано или късно всеки щеше да я узнае. Но как да му каже? Нямахше дързост.

Всеки път, когато отваряше уста да изрече страшното, някакъв безимен ужас сковаваше челюстите ѝ.

Тя захвърли везбата, стана и отиде към прозореца. Долу на една малка морава царят играеше на гоненица с децата. Ясните им гласове от време на време трепваха в неудържими смехове. След това Йоан и Александър почнаха да опъват малките си лъкове и да целят една стройна фиданка, а царят качи русокосата Мария на гърба си като на конче и се спусна към палата.

Елена се дръпна от прозореца и се помъчи да се усмихне. Асен се втурна в стаята запъхтян и румен от играта.

— Колко си весел днес — каза Елена и го изгледа учудено. — Не е на хубаво толкоз смях.

— А ти? Ти защо не си весела? — Той пусна момиченцето на земята, приближи до жена си и взе лицето ѝ между дланите си. — Все навъсена... Все сълзи... Пак си плакала. До марта има време. Отсега ли си се закахърила? Ти по-рано беше по-силна. Кажй. Какво има?

Елена леко се отдръпна и потърси везбата си.

— Нищо.

Малката Мария се затече към нея. Тя беше руса и бисернобледа като майка си, но живите ѝ очи напомнях Иваница.

— Стринке, кога ще си дойде татко?

Асен се усмихна и погали златните къдри на сирачето.

— Скоро, скоро, Марийо. И кой знае какви подаръци ще ти донесе... — След това се обърна към жена сби: — Е, ти не ми каза защо се въсиш. Какво ти е?

— Нищо. Не знам. Нощес сънувах недобър сън. Страх ме е.

— Е, какво сънува толкоз?... — царят седна върху раклата до прозореца и взе Мария на коленете си.

— Уж се качвах на някаква висока скала. Сама не зная как стъпих на такъв гладък, стръмен камък. Горе по скалата имаше много хора, някои ми махаха с ръка. Не помня кои бяха. Изведнъж се плъзнах и политнах. Паднах в някаква мътна, дълбока вода. В нея плуваше само едно голямо куче. Помъчих се да стигна брега, но кучето ме захапа за ръката. Ето тук, и сега ме боли, като си спомня.

— После?

— После се събудих. Цяла треперех от страх.

— Това е, защото мислиш все лоши неща. Хайде сега, сложете трапезата. Много огладнях.

Но и когато седнаха да вечерят, царицата не можа да се развесели. Очите ѝ гледаха, но сякаш не виждаха нищо.

Движенията ѝ бяха разсеяни, небрежни. Треперещите ѝ ръце изтърваха една купа.

— Празна беше. Не е на добро... — каза старата царица и сви устни.

— Где е Слава? — попита внезапно царят.

— Легна си. Боли я главата... — отвърна Елена и заговори за друго.

Вечерта, когато се прибраха в покоите си, Елена реши да признае безпокойството си. Тя угаси сребърния свещник и се приближи до ложето на царя.

— Спиш ли? — попита тя и бледна, с туптящо сърце, седна върху ръба на леглото.

— Не. Какво има? — той дигна чело и облегна лакът върху възглавието.

— Ох! Не знам как да ти кажа... Не се гневи, Асене — и тя скри глава до рамото му. — Слава... Слава...

Сълзи измокриха лицето ѝ, неудържими хълцания сгърчиха плещите ѝ.

— Слава очаква дете.

Асен блъсна жена си, седна в леглото, помълча малко и с треперещ от сдържана ярост глас рече:

— Не очаквах от нея. И защо не ми казахте нищо досега? Кой е този доброненавистник?

Изведнъж той скочи, хвана жена си за ръцете и извика:

— Кой е посмял да оскверни царския дом? Казвай!

— Иванко — пошъпна царицата, смразена от страх.

Царят я пусна изумен.

Иванко! Нещастникът не беше се посвенил да посегне и на неговото семейство. Бесен гняв изду жилите на врата му. Стори му се, че се задушават. Непрокопсаникът!

— Още тази вечер той трябва да се венчае за нея и да не ги виждат очите ми.

— Но той... — каза глухо тя.

— Какво той?

— Отначало й обещал, клел й се, че ще я вземе. Но напоследък почнал да страни. Крои нещо тайно. Бяга от нея. Залъгва я с празни приказки, а сега — не иска. Не иска да я вземе.

— Не иска!

Сякаш гръмотевица изтрещя в стаята.

Значи, верни са били приказките на Драгота. Значи, Иванко е водителят на недоволниците. Откак Асен му отказа ново прониятство, момъкът вече не беше стъпвал у дома му. Значи, вярно ще е. Исак го надумвал да дигне бунт и да се провъзгласи за цар. Всичко можеше да се очаква вече от Иванко. Ах, мръсникът, мръсникът!

Царят започна набързо да се облича.

— Страхиле! Манасе!

Вън се струпаха изплашените стъпки на стражата.

— Веднага намерете боляра Иванко и му съобщете, че го чакам!
Скоро!

Царицата изпищя и се хвърли към него.

— Асене, Асене... Страх ме е. Ще стане нещо.

Царят се изтръгна яростно от ръцете й и излезе.

Полупримряла в един ъгъл, Елена падна пред иконата и почна да удря челото си в земята.

— Защо му казах... Защо му казах.

Кандилото пращеше и неспокойното му пламъче хвърляше дълги треперливи сенки въз чистите чела на кротко заспалите деца: тъмнокестенявите къдри на Йоан се смесваха с бледото злато на Александровата главица.

На прага застана един висок тъмен силует.

— Елено, Елено, какво има?

— О, той ще го убие...

— Кой?

— Иванко.

Но девойката чу само две думи. Убие. Иванко. И побледня като мъртвец.

През това време в една дребна, ниска къщурка, сгушена между Етъра и южния склон на Трапезица, един след друг се събираха мъже, обвити в тъмни плащове и ниско спуснати над очите шапки. Те тихо

почукваха на малката дъбова врата, озъртаха се, казваха условната дума и влизаха.

Около една широка маса бяха насядали десетина мъже. Бледата светлина на една вощеница удължаваше сенките около очите и устата им, придаваше на лицата им някаква зловеща тържественост.

— Асен не знае какво върши — каза бавно властелът Богдан. — Ние не можем да накараме хората си да се стягат за нова бран. Ще избухне бунт. И после нашите глави ще се търкалят.

— Не бой се. Ако не го послушаш, тя пак няма да остане на врата ти — каза болярът Николица.

— Тогава неговата ще се търкулне — извика Богдан.

— Аз не мога вече да помагам с конницата си — се обади куманският войвода Терих. — Досега на нито един узски владетел не е позволено да си прави кула на Трапезица. Само на българите! А ние сме машините, с които се пипа огънят.

— У фръзите, у алеманите, у италианците всеки владетел е малък цар във владението си. Всеки прави каквото намери за добре. А ние тук всички сме под сърмения сандал на Асена. Каквото каже той, само това става. За какво разсипваме прониятствата си, за какво леем кръвта си? Само за негова чест и слава! Император иска да стане!... — и дребният боляр Матей седна с трепереща от яд брада.

След това скочи един висок, с малка глава и бели мигли.

— За нас трябва един цар, който да разбира най-добре нуждите и желанията на болярите си! Ние не можем повече да следваме волята и безумствата на Асена. Ето, той се кани да провежда нова бран... Това не може повече. Всички искаме да си отдъхнем. Сега е най-добрият случай. Петър и Иваница ги няма. Белота е в Преслав. Исак каза, че василевсът ще ни помогне. Трябва да изберем нов цар!

Всички извърнаха глава към Иванко, който, бледен и навъсен, мълчеше и леко тропаше с показалец върху масата.

— Дайте вино! — извика някой.

Донесоха купи и едно крондилче.

— Да живее новият цар! Да живее Иванко! — извикаха дваматрима.

Но Иванко не дигна очи. Само жадно посегна към виното и го пресуши на един дъх. Страшно беше това, което искаха от него. Как щеше да дръзне да дигне ръка връз Асена? Не, не можеше... Цар

искаха да го правят!... И тогава изведнъж всичко се оправяше, като че чародейство щеше да го изличи. Нямаше вече длъжници, нямаше беднотия, нямаше Слава, Зоя и всички други, които ден и нощ му се заканваха.

Цар! Севастократорът му обещавахе дъщеря си Теодора — далечната белолика ромейска княгиня.

Иванко сви юмруци и закри очите си.

Не, не можеше да посегне на Асена.

Някой леко потропа на прозорчето. Хладни тръпки прекосиха гърба на съзаклятниците. Загасиха вощеницата.

— Кой е? — обади се изплашеният глас на Богдан.

— Не бойте се. Аз съм. Димитър — отвърна някой отвън.

— Брат ми е. Пуснете го. Той знае всичко — каза Иванко.

Момъкът се втурна разтреперан и запъхтян.

— Иванко — каза той — царят те вика. Трябва веднага да отидеш в палата.

Заговорниците се спогледаха. Една и съща мисъл прекоси всички. Лицето на Иванко побеля. Устата му се сгърчи в сурово решение. Той знаеше за какво го вика Асен. Тази нощ трябваше да се разреши всичко.

— Съберете хората си — каза той твърдо — щом чуете от главната кула два пъти звук от рог, нахълтайте в крепостта.

След това скри меча под плаща, нахлупи шапка и изчезна в нощта.

Но докато той се качваше по каменния рът за главната порта, една тъмна сянка се спущаше по тясната пътека откъм западната кула и с бързи крачки се отдалечаваше от Царевец. Сянката премина моста, зави край „Свети Димитър“ и се отправи към кулата на боляра Иванко. Стражата посрещна девойката и с дълбока изненада позна царската балдъза.

— Тук ли е Иванко? — попита тя с глух и пресекнат от вълнение глас.

— Седни, госпожо. Вземи една вода... — се обади прислужникът Панчо. — Какво има? Зле ли ти е?

Девойката махна с ръка.

— Тук ли е още Иванко?

— Не. Няма го. Не знам къде е.

— А майка му?

— Тя е в Селви.

— Димитър?

— Преди малко идва стража от палата и му каза нещо. Тогава болярът Димитър се облече набързо и излезе.

Слава въздъхна отчаяно. Где да го търси сега? Как да му съобщи за грозната опасност?

Вратата на кулата се хлопна и някой се изкачи по стълбите.

Ах, дано се отбие най-напред тук!... — се помоли Слава и се спусна.

Влезе висок, едър мъж, загърнат в плащеница, с ниско спуснат до очите шлем.

Като видя девойката, той остана поразен. Върху лицето му падна светлина от борина.

— Зоя!

— Славо!

Те се изгледаха с недоверие и омраза. Прислужникът тихо се измъкна навън.

— Какво правиш тук? — извика гневно ромейката.

— А ти! Омъжена жена! Не те е срам.

— Аз те питам какво търсиш тук? — попита още веднъж Зоя и пристъпи с дигнати ръце към девойката.

Изведнъж Слава се опомни.

— Пресвета Владичице, помогни ми! — и тя закърши пръсти. — Асен ще го убие!

Ромейката разтвори широко очи.

— Какво? Какво говориш ти? Где е той?

— Няма го.

— Защо не ме е чакал? Напоследък почна да крие нещо от мене. Ще ме помни той. Но ти какво търсиш тук? На тебе какво ти става, че щели да го убият?

— О! Той ми е годеник. Очаквам дете от него...

Ромейката трепна и с див вопъл се спусна към Слава, дигна разперените си пръсти, след това падна на колене пред една ракла и скри лице в китеника, който я покриваше.

— Той ме е мамил, нечестивецът! О, Белота, Белота, колко съм виновна... В пъкъла ще отиде душата ми.

Слава я гледаше изплашена. След това се хвърли към ромейката, задържа я за ръцете.

— Казвай, казвай... Знаеш ли где е той сега?

— Значи, щял за тебе да се венчае, а? И аз да вярвам на клетвите му, горкана! Каква грешница съм аз! Значи, ти си се готвела за царица?

Слава поклати тъжно глава.

— Нито аз, нито ти, Зоя. Севастократор Исак му обещал дъщеря си Теодора.

Ромейката я изгледа смаяна. След това почна да се смее като луда.

— Теодора! Теодора! Ха-ха-ха! Та тя не ще има повече от четири лета. Хубаво го е измамил? И той се е съгласил, а? Ха-ха!

Лицето ѝ се сгърчи и сълзи рукнаха от очите ѝ.

— Вярно ли е това, което казваш, Славо?

— Не знам. Отиде ще знам. Така си шушнат из града.

Ромейката се изправи надменна и зловеща.

Без да каже нито дума, тя се спусна навън, изтича по стълбите и се метна на коня си. Мина край къщичката при Етъра и тихо похлопа. Стопанинът — технитарят Станой — подаде главата си.

— Ти ли си, светла княгиньо?

— Где е Иванко?

— Извикаха го в палата.

— А другите?

— Отидоха да събират хората си.

— Добре. Сбогом.

Ромейката препусна към дома си, дигна всичките си слуги, целуна спящата Белослава, прекръсти я и като взе със себе си петима телохранители, полетя по друма за Дръстър.

— Боже, боже, дано Белота не е заминал за Карвуна — се молеше ромейката и вятърът изсушаваше едрите сълзи, които капеха по бузите ѝ. — Боже, ще простиш ли мене грешната?

Горе, в Иванковата кула, Слава лежеше безчувствена на земята.

В това време царят нетърпеливо се разхождаше с Клеми, нервни стъпки от стена до стена в приемната на новия палат.

Три златни свещника осветяваха тази широка, сводеста стая, укрепена с тънки мраморни колони. Пъстра мозайка покриваше пода с хубави бледочервени, зелени и сини съчетания на скъпи мрамори. В

един голям пезул на източната стена стоеше скъпа, позлатена древна икона. Покрай стените обикаляха миндери, постлани с многоцветни копринени килими.

Царят спря при отворения прозорец. Една жила ядовито сечеше челото му. Отдалече се зачу конски тропот. В тишината на нощта ясно се чу дрънченето на веригите и скрипците на подвижния мост. Тъмният силует на войскаря върху площадката на кулата за миг се спря, наведе се малко, след това спокойно продължи да се разхожда нагоре-надолу с копие до рамото. Един конник прекоси двора и влезе в палата.

След малко на прага се появи Иванко.

Беше много бледен. Неуловима усмивка гърчеше левия ъгъл на устата му.

Царят го гледаше мълчалив.

Измама цъфтеше по лицето на предателя. И той не се мъчеше да я скрие. Верни бяха, значи, думите на Белота.

„Пази се от Иванко. Много често го виждам да шушне с Исак Комнин.“

О! Асен знаеше да се справя с предатели. Нека всички видят как се наказват изменниците. За урок и за пример. Брат му да беше — и него чакаше същото.

— Ще признаеш ли вината си?

— Нищо не признавам, Белгуне!

— Вярно ли е, че си щял да викаш ромеите на помощ, за да те провъзгласят за цар?

— Клевети са това, Белгуне...

— Предател! И как посмя да посегнеш на моя дом?...

— Детето на Слава не е от мене!

— Лъжец!

Ярост разтрепери царската десница. Той обнажи меч.

— Пази се, Иванко!

Но бърз като мълния, болярът го изпревари и след кратък двубой острието на меча му се заби в гърдите на Асена.

Без да издаде нито един звук, царят направи две крачки назад, наведе се, помъчи се да вдигне изтървания си меч и изведнъж рухна върху лявото си рамо на пода.

Алена кръв бързо образуваше тъмна локва около него.

В съседната стая екна страшен нечовешки вик.

Царицата бе чула шума на падащото тяло и бледа като призрак се яви на прага. Очите и се спряха върху падналия. След това потърсиха. Иванко беше изчезнал.

Тя се хвърли към мъжа си, коленичи, с безумни слова дигна главата му, около нея се тълпяха разплакани, викащи хора, старата царица припадна до сина си, някой даваше с висок глас бързи заповеди, щитове и копия остро дрънчаха по стълбите и преддверието, нечия ръка измъкна кървавия меч. Елена държеше с две ръце главата на царя и го заклинаше да живее, да каже нещо, да продума...

Всички затаиха дъх.

Асен бавно отвори очи, вече прибулени от сянката на смъртта. Пошъпна нещо нечуто, посочи с десницата си някъде в далечината. Ръката му падна.

Върху безкръвното му лице бавно се изписа тайнственият покой на небитието.

Асен I бе мъртъв.

Горе на кулата два пъти изсвири рог.

ГЛАВА XXIX

През тази нощ хората на Иванко заеха крепостта и пратиха бърз находник до император Алексей с молба за помощ и подкрепа. Но те не знаеха, че в същото време един строен конник с дълги кестеняви къдри и синьо-зелени очи, придружен от десетина снажни мизийци, приближаваше родните си планини.

Не! С Асена не се свършваха Асеновци...

Орловото гнездо, построено за защита на враговете, недостъпно, непревземаемо, сега трябваше да служи на изменници, за да пазят жалкия си живот от заканите на разгневения народ.

От ден на ден тълпи въоръжени отроци се присъединяваха към войските на Петра, който се бе притекъл от Преслав с цялата си войска, за да защити престолнината от дръзките убийци на брата си. Привържениците на Иванко бяха вече успели да вземат най-важните укрепени точки на крепостта и да сменят верните стражи със свои. На търновци беше забранено, под смъртна заплаха, да напущат домовете си от залез-слънце до пладне. Тежковъоръжени дружини обикаляха неспирно всички улици и площади, като забраняваха на повече от трима души да се събират на едно място. Царица Елена и децата ѝ бяха изпратени в манастир. Най-преданите войводи и боляри бяха избити.

Верните на Асена власти непрестанно пристигаха с опълченията си в помощ на царския брат. От всички страни, от Карвунската хора, от Боруйската, от Краището „Сто могили“, от Маторските и Емонски гори, та чак от Средец и от Понта се стичаха боляри и войводи с людете си, за да ускорят падането на бунтовниците.

Но Калопетър бе решил да изчака размирниците сами да се предадат. Гладът и липсата на оръжие щяха да ги сломят. Не биваше да се превзема със сила и пристъп яката твърдина, да се разрушават стени и бойници, съградени, за да бранят българската столица само от нападението на враговете. Не, не трябваше заради безумната гордост на Иванко, който бе дръзнал да увенчае предателското си чело с българския царски венец, да се разваля съграденото с толкова труд, с толкова обич.

Времето само работеше в полза на Асеновите привърженици. Това добре чувствуваха и хората на Иванко, на новия цар Иван, както се бе нарекъл безстидният узурпатор. В кратките схватки с обсадителите те губеха хора и оръжия, а нападателите от ден на ден се засилваха, оръжието им непрестанно се увеличаваше, храната им бе обилна, без мяра.

В Търновград чувалите с брашно бяха прочетени. Стражите възпираха със сила негодуванието на народа. Ала когато брашното се свършеше? Тогава и скъпо платените наемници щяха да хвърлят оръжие и да се присъединят към Петра.

Не, този час не биваше да дойде никога. Защото то значеше кървава заплата, жестока мъст. Калопетър бе мекосърдечен, с милостив нрав, ала Иваница, Иваница, най-младото асеновско орле...

Той никога нямаше да прости за кръвта на брат си.

И в безпаметни пиршества новият цар прекарваше сред песни и вино безкрайните дни на очакването. Защото той чакаше спасение само от едно място.

От тия, които бяха толкова години техни врагове. От ромеите. Нямаше място за избор, за колебание.

Или помощта от ромеите, или секирата на палача.

Иванко напусна трапезата, остави пияните си другари и излезе да разхлади пламналото си чело. Той се подпря на бойницата, погледът му неволно се отправи към юг, жадно, трескаво.

Оттам щеше да дойде помощта.

Защо император Алексей се бавеше? Нима можеше да не приеме подобно лъстиво предложение? Та той щеше да му предаде Търново, тъй дълго мечтаната победа, покорството на възбунтувалите се против Византия...

Дали Димитър, брат му, бе успял да стигне до ромейските граници? Не бяха ли го уловили Петрови стражи, не бяха ли го ослепили или убили заради вероломната вест, която щеше да предаде?

Дано Димитър успееше да премине незабелязано Хема, дано, ако бъде заловен, успееше да унищожи Иванковото писмо до василевса... О, ако ромейската войска не дойдеше след две, най-много три седмици, всичко беше свършено.

Търново трябваше да се предаде от глад. И в този страшен час на разплата Иванко знаеше какво трябва да стори. Той сам щеше да забие

меч в сърцето си. Но нямаше да падне в ръцете на разлютените Асенови привърженици, в ръцете на необуздания Иваница...

Снажният момък потръпна, затвори за миг очи. Внезапно тежко чувство задуши гърлото му. Как беше станала бедата? Как бе можал да дигне ръка въз Асена?

Как плененият севастократор бе успял да го помами, тъй да го уплете с лукавите си обещания.

Ах, слабостта към жените и към славата бе станала причина да погуби живота си. Как майсторски Исак бе нашъпнал бляскавите пленителни видения, които го бяха завлекли до престъплението.

Иванко цар... Как чудно се диплеше багреницата на стройните плещи на хубавеца... И до него Теодора, приказната красавица с лице, по-светло от снега, с очи, по-черни от най-мрачната нощ...

Нямаше вече връщане на назад. Всяко злосторство докарваше подир себе си друго. За да запази живот и престол, сега Иванко трябваше да подири помощта на заклетите си врагове. Тия, които бе побеждавал в толкова славни битки редом с храбрия си цар. И сега трябваше да чака спасение от Алексея...

Той се загледа в тихо заспалия стан на Петровите войски. Там нямаше тревога. Те бяха убедени в крайната си победа, времето работеше в тяхна полза. Новият цар се усмихна зловещо. Нека стражите им се разхождат с толкова бавна, самоуверена стъпка. Ако знаеха каква напаст ги дебне всеки миг откъм гърба... И той отново отпрати нетърпелив взор към далечината. Там, от юг, щяха да дойдат спасителите и да пометат стана на обсадителите.

В същото време Димитър чакаше тревожно в кубикулума на императорските покои във Влахерна да бъде приет и да изкаже молбата си пред Алексея III.

Момъкът се оглеждаше със свито сърце наоколо. Потискаше го страшният разкош на императорския палат, тревожеше го бавенето на приемането му. Сякаш за василевса бяха по-важни игрите на сирийките, глумите на джуджетата и фокусите на въжеиграчите, отколкото писмото от далечния Хем. Откъм покоите му долитаха песни и комедиантски словеса, звуци от цитра и смехове.

Най-сетне Алексей Палеолог отиде при младия българин и го помоли да го следва. Димитър тръгна като насън сред блясъка на златните мозайки, колоните от сребро и слонова кост, по дебели

копринени килими, между свилени завеси, под меката светлина на кристални поликандилони.

Когато влезе в трапезарията, за миг сякаш всичко се обви в пъстра мъгла пред него. Императорът полулежеше връз широко креело, покрито със сърмени завивки. В ръката си държеше голяма купа, пълна с вино. Дрехата му бе цяла изтъкана от златни нишки. Челото му бе обвито с диадема от едри рубини. Богатствата, които Исак Ангел бе събирал с толкова мъка, докато сложи малко в ред държавното съкровище, сега се пилееха щедро.

До него седеше императрица Ефросина, едра, черноока жена, която имаше удивителен дар да говори непрекъснато, с рядко красноречие. Всъщност тя държеше в ръцете си цялата власт, която ленивият Алексей с радост ѝ бе отстъпил. Когато българинът влезе, за миг всички изгледаха изумени прашния и морен пратеник, който не отговаряше с измъчения си вид на пиршеството на тия весели люде. Жените тихо зашушукаха. Все пак Димитър бе хубавец като брата си Иванко и привличаше очите на младите моми.

Ефросина го покани да мине напред и да каже какво желае.

Димитър стори предписаните три дълбоки поклона, целуна отрупаната ѝ с пръстени ръка, отново сведе чело до земята. Ала щом каза няколко думи, веднага всички замлъкнаха поразени, някои наскочаха прави, обградиха го, отрупаха го с въпроси. Сякаш не можеха да повярват на ушите си. Какво? Българите искаха помощ от тях? Цар Иван бе готов да предаде Търново, ако го оставят там като наместник на императорската власт.

Ромеите се спогледаха. Измама ли беше това? Примка ли някаква? Ала не, не можеше да бъде. Братът на Иванко говореше тъй тревожно и развълнувано, в очите му гореше толкова уплаха.

— Ако не дойдете на помощ, брат ми е загубен! Той повярва словата на севастократор Исака и затова се помами да стори дръзкото си дело. Исак му обещаваше помощ и закрила от страна на Византия. Нали няма сега да изоставите приятеля си?

Анна, вдовицата на севастократора, който бе вече умрял в Търново, приближи до българина.

— Измъчваха ли много съпруга ми, преди да го убият?

Димитър описа смъртта на севастократора с много по-тежки багри, отколкото бе станало в действителност. Тогава Анна се обърна

към баща си, императора Алексей и дигна ръка:

— Кълна се в света Ходегетрия, че ако не отмъстиш за смъртта на мъжа ми, ще отида под калугерско було...

Алексей нямаше мъжки чеда и се надяваше да омъжи отново двете си дъщери, които бяха останали вдовици още в ранна възраст, та да избере зетьове, които да го наследят на престола. Ирина бе по-стара и по-грозна. Ако хубавата Анна станеше монахиня, кой щеше да го наследи? Третата му дъщеря бе жена на сръбския велик жупан Стефан. А престол без наследник възбуждаше мечтите на много честолюбци...

Алексей кимна с глава:

— Иванко ще получи нашата помощ.

Тогава Димитри се хвърли на колене пред него и му благодари горещо. Дори дръзна да напомни и второто условие, на което държеше най-много Иванко.

— Покойният севастократор беше обещал дъщеря си Теодора за невеста на брата ми. Затова Иванко отказа да се венчае за годеницата си и възбуди гнева на Асена...

Анна дигна учудено вежди. Никога дотогава не бе мислила за женитба на дъщеря си. Ала защо не? Добре щеше да бъде, ако Теодора станеше българска царица. И веднага отговори:

— Аз нямам нищо против.

Когато жените се оттеглиха в гинекея, императорът свика военен съвет, на който присъствува и жена му. Решиха веднага да вдигнат войски и да потеглят към българската граница. Но кой щеше да води отрядите? Все пак не беше много приятно да навлезеш в ония опасни планински проходи дори и когато си приятел на търновския господар. Как щеше Петър да посрещне явяването на ромейските войски? Макар и изненадан откъм гърба, пак щеше да им даде достойна отпора.

А след два дни почваха в Хиподрома надбягванията между двама прочути бегачи. Можеше ли Алексей да напусне любимите си зрелища, да предприеме тоя ненавистен, опасен и чуден поход? И все пак такава блазна мисъл — да се сложи крак в непревземаемото Търново, да се разчисти с непристъпното размирно гнездо.

Този случай не биваше да се изпуска...

Начело на огромната войска бе протостратор Мануил Камица, братовчед на императора. От войските криеха целта на похода, за да не се научат Петровите люде и да ги посрещнат за бой. Мнозина от

ромеите смятаха, че отиват да надзирават западната граница, други мислеха, че ще засилят защитниците на Филипопол.

С бранна песен на уста доближаваха българската граница. Подире им следваха безброй коли с храни, дрехи, съдове. Накрая бяха кухните и подвижните коли на танцувачките. Явно бе, че това не е никакъв поход, а по-скоро набег за разузнаване.

Все пак тайната, с която бе обвита целта им, дразнеше любопитството на войската. Ала колкото повече приближаваха Еркесията, толкова повече песента напущаше устните им. Когато завиха на запад, лицата им отново добиха приятен цвят. Ала щом отминаха Филипопол и се отправиха право на север, към крепостите на Крън и Копсис, уплаха завладя сърцата им.

Към България ги водеха...

Почнаха да се споглеждат изтръпнали. Някои престанаха да вървят. Заградиха протостратор Камица, отрупаха го с викове:

— Към коя страна ни водите?

— С кого ще трябва да се бием?

Мануил Камица мълчеше навъсен. Издаде само още по-строга заповед: да се продължи походът, без да се говори повече върху целите му. Но когато войската почна да събира редиците си към друмовете, които отвеждаха в тесните планински проходи на българските планини, тогава ромейските бойци решително отказаха да следват военачалниците си. Групи бунтовници вдигнаха заплашително оръжие срещу собствените си стратегии, заглушавайки заповедите им с шумни викове.

— Не сме ли твърде често преминавали тези злокобни планини?

— Каква полза от новия поход? Само да загубим нови другари ли?

— Не. Не искаме да се бием с българите! По-добре в устата на тигрите ни хвърлете!

По-голямата част от пешаците захвърлиха оръжието си и се разпиляха. Конниците препуснаха назад. Всеки бързаше по-скоро да се отдалечи от опасното място, сякаш чувствуваше присъствието на невидим враг, сякаш подгонен от страшна напасть.

А дните минаваха. Железният обръч на обсадата все повече стягаше смъртните си прегръдки. В Търново кипеше подземна борба. Нито бесилки, нито ослепяване можеха да сплашат негодуващите граждани. На два пъти залавяха Асенови привърженици, които се опитваха да отворят крепостните порти на Петровите люде. По бойниците на кулите изправиха върлини с побити глави на тях.

За назидание на тези, които смятаха да предадат престолнината на законния ѝ господар.

Непознат конник хвърли нощем писмо, закрепено за стрела, връз една от бойниците. И изчезна, преди да бъде забелязан от стражата на обсадниците. Димитър пишеше, че сам император Алексей е тръгнал начело на неизброима рат, за втори път отправен към България в помощ на Иванко.

Тази вест ободри Иванковите предани люде, възвърна дързост у тях, които смятаха, че не може повече да се кара така: с половин хляб на ден за трима души. Бистрооки стражи наблюдаваха непрестанно през отворите на бойниците всички друмове.

Алексей пристигаше! И с него идеше храната, свободата. Идеше жадуваният час за цар Иванко: да види годеницата си Теодора, да се провъзгласи за цар под покровителството на ромейския василевс и мощните му войски. Нека тогава Асеновите боляри смееха да го наричат още метежник и незаконен цар!

А друмовете се белееха пусти, замъглени от прах. Понякога по тях препускаха войскашки дружини. Ала това бяха отряди на Петрови сподвижници.

Иванко се разхождаше като звяр в клетка из Царевецката твърдина. Долу в града не смееше да се покаже никому. Веднъж бе поискал да приеме почитта на поданиците си, но бе посрещнат с толкова враждебен ропот, с толкова ледено мълчание, че не пожела втори път да се излага може би и на по-лош прием.

О! Тия кучета щяха да се научат да го уважават... Когато император Алексей се явеше в Търновград с целия блясък на византийския двор, заобиколен от своите верни варяги с позлатени секири на рамо, когато в „Свети Димитър“ го венчаеха с чудната хубавица Теодора, внучка на императора, а след това и двамата ги провъзгласяха владетели на България, тогава щяха да видят тия дръзки горделивци как се гледа с презрение на цар Ивана...

В падащия здрач Иванко се луташе като несвестен из градините на палата, обикаляше край стражниците, ала не смееше да влезе вътре. Най-после той полека открехна тежката дъбова вратичка на малката дворцова църква и несмело застана посред храма, без да дръзне да вдигне поглед към иконата на Богородица. Полекичка коленичи, прекръсти се. Ала сърцето му бе хладно и тежко като камък. Не можеше да пророни гореща молба. Не вярваше, че ще бъде приета и чута. Най-сетне той се изправи. Неясна мисъл изплува в съзнанието му. Приблужи повече до олтара и изведнъж се просна на земята, закри лице, пламенни сълзи опариха очите му.

Да, убиец бе той, жалък убиец и престъпник. Но нямаше ли милост и прошка? Ето, той даваше обет. Ще приеме помощта на ромеите, за да спаси живота и престола си. Ала при добра сгода той щеше да се отметне от тях и да поведе старата бран на българите за свобода и обединение...

Кроткият лик на светата Дева го гледаше студено и безстрастно. Светлите ѝ очи се отвърщаха от вида на толкова човешка низост. Те не приемаха молбата му. Страшен студ нахлу в сърцето на молещия се. Всичко се отвърщаше от него. И бог, и народ.

На прага на черквата се мернаха сенки. Сподавени викове зовяха тихо царя. Иванко скочи.

— Бягай, спасявай се, царю честити!

— Какво става? Какво има?

— Градът се бунтува... Две стотни стрелци са се присъединили към него. Дирят те... Бягай!...

Навън се чуваше звън от кръстосано оръжие. Гневни викове отекваха все по-близо. Стражи обградиха цар Иванко с щитове и обнажени мечове. Дойдоха им на помощ копиеносци от крепостта.

Иванко успя да се укрие в покоите си, заключвайки по три пъти всяка врата.

Почна да не вярва никому. Боеше се от най-верните си хора. Караше да опитват храната му, преди да сложи нещо в устата. Три едри кучета го следваха неизменно, готови да разкъсат всекиго, който се докосне до господаря им. Едрата му снага измършавя. Лицето му посърна, очите му хлътнаха дълбоко, заградени от морави сенки. Хубавите му руси коси се изпъстриха с бели кичури.

Песни и вино му опротивяха. Сън не слизаше над морните му клепачи. Нова мисъл почна да го измъчва, грозна и противна. Но не му оставаше много време да избира. Ако Алексей се забавеше още няколко дни само, Иванко трябваше да избира между кинжала или позорното бягство. Всички го напущаха, всеки носеше вече в сърцето си желание за измяна и предаване.

Една нощ тъмна сянка изникна от водите на Етъра, преплувайки незабелязано до стените на крепостта. Глух глас позова на помощ. Стражите спуснаха отгоре възжени стълби и морният нощен гост се прехвърли със сетна сила през зъбците на бойниците. Отнесоха го полупримрял в помещението на блюстителите, дадоха му да сръбне люта ракия, разкопчаха дрехите му, за да диша по-леко. Когато червените пламъци на борината трепнаха над пребледнялото лице на бавно свестяващия се момък, всички нададоха викове на изненада и уплаха:

— Димитри! Княз Димитри!

Двамата братя се отделиха да говорят насаме. Когато Иванко разбра, че за втори път войските на императора са хвърлили оръжие, отказвайки да го следват в страшната за тях България, всяка надежда изчезна за него. Царският венец на Търново бе само далечен, невъзможен блян. Оставаше само едно. Да се бяга. По-скоро само, докато не бъде вече късно. Преди да узнаят привържениците му грозната вест за осуетената византийска помощ. Преди да разберат жителите на града и Петровите люде, че той е чакал ромейска помощ. Защото тогава казънта му щеше да бъде страшна. На четири коня щяха да завържат ръцете и краката на предателя, за да бъде разкъсан и тялото му разпръснато по четирите краища на света.

И мъжът, който бе водил толкова битки против ромеите, който бе гледал с насмешка смъртта в очите, славният бранник, известен с храбростта си и на своите врагове, изпита внезапен страх. Не, той бе още твърде млад. Животът бе хубав и примамващ. Далече, в приказния Константиновград, го чакаше прекрасната гъркия. Нейните прегръдки бяха по-примамни от мрачния гроб, по-желани от нажеженото желязо на палача...

Княз Белота тихо се наведе над спящия цар и леко докосна рамото му.

— Прощавай, царю честити, ала новината е важна...

Петър отвори очи, след това блага усмивка се разля по лицето му. Той седна връз мечешката кожа, на която почиваше.

— Говори, Белота...

Логотетът на царството посочи през отвора на шатрата към чернеещите се стени на Търново.

— Нещо става там... Блюстителите ни забелязали голямо раздвижване по бойниците. Иванковите люде се вълнуват нещо. Какво може да се е случило? Помощ ли чакат, или нашите хора вътре са успели да вземат властта?

Калопетър бързо навлече ризницата си от чиличени халки, сложи шлема си. Навън вече се събираха големи тълпи любопитни войскари около войводите си. Всички сочеха към крепостта. Изведнъж от далечината отекнаха смътни викове. По бойниците се издигнаха пряпорци. Голямата порта на източната преградна стена се отвори и оттам излетя дружина конници, които бързо приближаваха към Петровия стан. Из отворената врата се изливаше поток люде, които викаха, ръкомахаха и тичаха към обсадителите.

Войводата на дружината препусна към царската шатра и спря точно пред Асеновия брат. Скокна на земята, прегъна коляно:

— Иванко избяга, царю честити! Нашите завзеха крепостта!

От всички страни се издигнаха възторжени викове. Познати и непознати почнаха да се прегръщат. Войводи и боляри падаха на колене пред Асеновия брат.

— Да живее цар Калопетър!

Народът излизаше ликуващ от всички порти. Отдалече се чуваше възбуденият шум на освободилия се град. Изгладнелите жители се нахвърлиха връз храната на стана, раздърпвайки като стръвна глутница всичко онова, което стражите смогваха да им дадат. Припасите бързо свършиха. Дружини конници се пръснаха да дирят храна в околността.

Начело на цялата си войска Калопетър влезе тържествено в престолнината, обграден от любовта, възторга и ликуването на своя народ. Пред краката на коня му постилаха килими, хвърляха цветя, оброци... Майките вдигаха децата си, да целунат ръка на Освободителя. Старци сваляха калпаци и се кръстеха просълзени.

— Благослови, господи, рода на Асена...

А привържениците на Иванко първи тичаха да се поклонят и да изкажат радостта си, че са се избавили от притеснителя натрапник. В това време неколцина Иванкови хора сами поеха наказанието на вината си и при звука на приближаващите победни тръби на Петровата войска пронизаха сърцата си с меч или кинжал. Ала те бяха малцина.

Петър прости на всички. Никога не затвори, никого не ослепи или уби, нито му иззе имотите. Той пожела с любов и кротост да смири честолюбците, с блага обноска да изличи мрачното минало.

И пред гроба на брата си Асена даде клетва: да внесе повече примиримост в управлението, да изличи враждите, които прояждаха основите на престола и държавата, да обедини всички в един общ блян, по-висок от личните честолюбия и чувства.

Предаността към родината.

И народът му отвърна с обич и името му остана завинаги: Калопетър.

Хубавият, добрият Петър.

Но зловещото пророчество на куманската врачка трябваше да се изпълни.

ГЛАВА XXX

За Асена казваха, че бил сприхав, буен, властолюбив. Сега пък за Петър казваха, че бил премного добър, мек, отстъпчив. Само строгият взор на княз Иваница можеше да затвори бързивите уста, които винаги диреха да намират зло там, където не можеха да намерят лична изгода за себе си.

Твърде скоро опростените от Петра бунтовници подеха отново старата си тайна, рушителна дейност. Нямаше я силната ръка на Асена, разложението се разпростираше все по-нашироко, насърчено от благостта и незлобливостта на Петра.

А имаше и кой отдалече да подклажда разединението, да насъсква честолюбията. Болярите, които при връзките си с него, доволни, че спасяват живота си, сега, окопитили се вече, използваша царската милост и отново почваха да живеят със себелюбиви кроежи.

И отново семействата почнаха да се разяждат от вътрешни крамоли. Често пъти в един дом имаше привърженици на Петра и привърженици на Иванко. Бащи и синове, братя, братовчеди се гледаха с недоверие и омраза, готови да пламнат в лична разпра, да пролеят кръвта си за тържеството на своята партия.

Цар Петър приближи до светия старец Василий. Склони високото си тяло над немощната старческа снага:

— Даваш ли дума, светий отче?

Василий поклати глава. Въздъхна дълбоко.

— Дръзка е твоята мисъл, Петре. Да завържем връзки с Рим... Да скъсаме с патриарха на Константиновград...

— Но това не е моя мисъл... Още блаженопочивший Асен бе решил да поиска признание и царски венец от папата. Нима нашите прадеди не бяха също водили преговори с Рим? Нима Симеон, Петър и Самуил не бяха получили от Римската църква царски венец и патриаршеско благословение? Това бе най-горещото желание на Асена и аз ще продължа делото му, без да се отклонявам от което и да било негово начинание... Дори ще ти поверя нещо, което никой не знаеше досега. Преди да направи открити постъпки, с твое съизволение

покойният ми брат на три пъти се бе опитвал да изпрати тайни пратеници до Рим, за да схване настроението на папата към нас. Ала и трите пъти нашите хора не можаха да стигнат дотам. Нашите любезни съседи схванали намеренията им и не им дали пропуск. Нито венгрите до Истъра, нито ромеите до морето им позволиха да вземат кораб за запад. А когато боляр Недялко се губи половин година, тогава той се опитва, преоблечен като търговец, да премине тайно. И все пак сякаш някой дебне и най-тайните ни помисли, сякаш някой оттук издава всичко. Недялко беше познат и се върна...

Еднаква мисъл обзе и двамата мъже.

Вътрешният враг бе по-опасен. Защото бе непознат. Криеше се зад приятно усмихнати лица, зад дълбоко сведени в любоугодие чела, зад горещи клетви за вярност. Кой мамеше? Кой се представяше за лъжлив приятел? Кого да подозираш? Може би предателят бе наблизил. Може би най-довереният, най-преданият...

Петър въздъхна. Отново се отпусна тежко в креслото си.

До него стигна тихият глас на мъдрия архиепископ:

— Знаеш ли някога как Телериг узнал неверните си люде? Той писал на византийския император Константина, че му омръзнало да управлява такъв вироглав народ като неговия, че примерът на предшествениците му, избити от собствените си поданици, не му предвещава друго, освен насилствена смърт и че той се решил като хан Сабин да прекара края на живота си в мир и сигурност при императора. Но че нямало лица, на които да се довери, за да му помогнат да избяга с цялото си семейство в Цариград. И затова моли императора да му съобщи дали има някои приближени в България, които биха могли да му помогнат. Ако има, тогава да му изпрати веднага имената им, за да влезе във връзка с тях и да подготви бягството си... Глупавият Константин се хванал на примката. Изпратил на Телерига имената на всичките си предани люде в българския дворец. И, разбира се, още на следния ден, след като ханът получил имената им, приятелите на Византия били жестоко избити...

— Виж, това е работа за Иваница... — се усмихна Петър. — Той би могъл да измисли подобна дяволия...

Навън стражите чукаха с петиците на копията си в чест на някой знатен гост. Прислужникът бързо отметна завесата на вратата и пропусна едрата снага на логотета княз Белота.

Лицето му бе мрачно. Той поздрави и бързо се отправи към царя и архиепископа.

— Снощи Иванковите люде пак са се събирали у Николица. Няколко часа преди това у Николица дошъл търговец откъм юг с богато натоварени денкове: коприна, гребени от слонова кост, нанизи. И сигурно между лъскавите платове се е намирал и някой свитък от телешка кожа, подписан от новия императорски роднина — Алексей Иванко...

Логотетът се извърна настрана, сякаш заплюваше някой.

— Безстиден изменник! Станал началник на филиповградските войски, предназначени да запират нашите нападения. Поне да му я бяха дали неговата хубава Теодора! Ами отложили отново годежа...

— Вероятно искат първом да изпитат дали им е верен, дали служи добре на новите си господари... — въздъхна архиепископ Василий.

— Какво да сторя с Иванковите люде? — попита отново загрижено логотет Белота. — Иска ми се още утре да ги видя увиснали на въжето...

— Те не са опасни... Поне засега... — каза замислено Петър. — Ако ги преследваме, ще покажем, че се боим от тях...

— Все пак бих желал да знам какви послания си разменят с оня нечестивец в Цариград... — възкликна живо Белота. — Може би Иванко не е особено доволен от приема си у ромеите и мисли с тяхна помощ да се върне тук и да раздаде деспотски и севастократорски достойнства на тия негодници... Още днес ще пратя вест на пресветлия княз Иваница в Средец да натовари людетете си да следят всеки пътник от юг и да го претърсват.

— Иванковите люде не ми създават грижи... — отвърна Калопетър. — Други, по-важни неща смущават сърцето ми... На нас отвсякъде още гледат като на случайни натрапници. Държавата ни не е призната от никого. Ето как Фридрих Червената брада се подигра с нас, забрави договора си и ни заряза. Ако не бяхме достатъчно силни да се браним сами, щяхме първи да изпитаеме яростта на Исак Ангел след заминаването на кръстоносците. Тъй както си изпатиха нещастните сърби при Морава... Всичко, което Неман бе спечелил с кървава бран през времето, когато бяхме съюзници, слизайки надолу към Средец и Долна земя, сега го загуби отново. Това му бе печалбата

от приятелството с Фридрих. Червената брада си замина да си гледа работите в Палестина, а нас ни остави на произвола. И Неман като нас не е признат между господарите на тия земи. Смятат ни само за някакви бунтовници, които лесно могат да бъдат усмирени при една победна война. Исак Ангел се показа лош бранник при Верея, когато едва се спаси от стрелите ни, ала бе добър военачалник при Морава. И сега сърбите дълго още ще си останат в старите тесни предели, които владеят от заселването си тука. Това, което става с тях, утре може да се случи с нас. Затова всеки гледа първом да е добре с византийския император, а после с някакви си бунтовници, непризнати от никого. Така е. Нас ни трябва законно царство. И светия папа в Рим ще ни прати царски венец...

Царят изгледа втренчено логотета, който бе извърнал смаяно лице към него.

— Белота, би ли се съгласил на едно опасно и смело предприятие?... Да заминеш тайно за Рим и да изложиш моето желание пред папата?

Логотетът се поклони.

— Щом това е заповед, аз я изпълнявам.

Царят простря ръце към него, потупа го по раменете.

— Аз разчитам на твоята преданост, Белота. Князът се изчерви от радост. Да служи на Асеновци и великото им дело бе смисълът на целия му живот. Ала той не можа да се стърпи да не промърмори на сбогуване, свеждайки тялото си в нов поклон:

— Все пак бих предпочел, преди да замина, да знам, че Николица и другарите му са нахранили рибите на Етъра... Ще пътувам по-спокоен...

— Нека оставим на божията велика промисъл да отреди съдбата им, Белота. Аз не желая да мърся ръцете си с предателска кръв... Не желая нищо друго, освен това, да мога заедно с Иваница да предам на малкия Йоан Асена, когато възмъжее, един чист царски венец и една призната държава... Другото ще го свърши той...

Целият двор се заливаше от смях. Евнухът Дисипад съобщаваше с остроумни забележки явяването на всеки новопристигнал гост. Две

джуджета му съперничеха в духовитостта и се надпреварваха в остротите и глумите:

— Ето кира Минодора:

— Всички млади моми са дъвка в устата й!

— Пристига кир Леонтий...

— Показа юначество само с вървежа си!

— Иде кира Сиглителия...

— Прилича на слънцето. Далеч от нея — замръзваш. Близо до нея — изгаряш...

— Ето и новия патриций... Кир Алексей Йоан.

— Дива маслина, облагородена с ромейска фиданка...

От време на време евнухът ритваше джуджетата отзад и те се търкулваха на килимите с престорено високи писъци. Тия нрави бяха приятни на кира Ефросина, която не можеше да търпи надутия и строг церемониал на своите предшественици. Докато по времето на Исак Ангел Влахерна гъмжеше от монаси, ясновидци и поети, сега, при брат му Алексей III, византийският двор бе препълнен с въжеиграчи, смешници, джуджета, пехливани, танцувайки и остроумни шегаджии. Бе се загубила мярката между делник и празник, между нощ и ден, между строг церемониал и разгулност.

Дори напоследък Ефросина бе намислила да направи нов Хиподром в самия палат на Влахерна, където щяха да се състезават само юноши от най-знатните семейства в присъствието на двора и приближените му. Това щеше да стане през време на сватбата на двете й овдовели дъщери.

За да стоят още тия млади жени под вдовишко було, причината бе само една: вечното несъгласие между Ефросина и Алексей кому да ги дадат. Алексей искаше да си вземе за зетьове знатни западни князе и крале, докато жена му предпочиташе местни ромейски велможи, но млади и приятни момци, които да бъдат избрани по волята и влечението на дъщерите им: Ирина и Анна.

В този ден щеше да се обяви тържествено годежът на бившия български велможа Иванко, новия патриций Алексей, с внучката на императора — Теодора.

Едно след друго влизаха в залата за пиршеството най-знатните константинополски семейства, следвани от глумите и закачките на главния евнух. Изведнъж всички впериха очи към вратата.

На прага се появи млад мъж, висок и снажен, с руси коси, слизащи до раменете. Челото му бе превързано с лента от сребриста коприна. На плещите му се дигнаше наметка от ясносин аксамит, прикрепена със златна верижка. Чертите на лицето му бяха сурови и мъжествени. Светлите му очи пронизваха с дързък и корав поглед.

Това бе годеникът.

Алексей Иванко...

Българинът...

Жените проточиха шии, за да видят по-добре чужденеца, жителя на страната, която, само спомената шъпнешком, възбуждаше ужас и омраза.

— Как страшно гледа...

— Колко е силен... Може с тия ръце теле да удуши...

— Хубав е...

Различните мнения се кръстосваха в ниско, неясно шушукане.

Алексей Иванко седна между приятелите си, размени няколко думи, изсмя се високо със звучния си гърлен глас. Ала очите му непрестанно бяха устремени към вратата, където всеки миг щеше да се появи императорското семейство.

Най-сетне Анна се бе завърнала от пребиваването си на остров Родос и бе довела със себе си и Иванковата годеница, дъщеря си Теодора.

Новият патриций усещаше как сърцето му бие все по-тревожно. Най-сетне той щеше да види тая, която бе бленувал толкова безсънни ноци. Още в Търново, когато за пръв път баща ѝ, севастократор Исак, бе отровил сърцето му с лъстивите си обещания. Тази, заради която бе станал убиец, заради която бе напуснал род и родина, срамувайки се сам от себе си.

Изведнъж всички гърбове се снишиха като лес, залюлян от внезапен вятър. Четирима тръбачи влязоха и засвириха високо и тържествено. Още от времето на император Мануил Комнин във византийския двор се бяха въвели западни обичаи. Императорските роднини се отправиха в гъста дружина да посрещнат владетелите. Към тях се присъедини и новият императорски сродник Алексей Иванко.

На прага застана Алексей III, отправяйки благосклонна усмивка към всички посоки. Ефросина беше облечена в червено и златно: два цвята, които ярко подчертаваха мургавата ѝ красота. Ала Иванко

виждаше само едно лице. Между красивите млади жени, които вървяха подир василевса и василисата, за него съществуваше само една: оная с бледозелената туника, извезана с бисерни лалета.

Кестеняворусите ѝ коси бяха прибрани в златиста мрежа. Над снежното ѝ чело се издигаше многостранна диадема, обсипана със скъпи камъни. Леката усмивка, спряла неподвижно върху малката уста, бе тъй нежна и обещаваща, че не можеше да не привлече веднага обичта на всекиго. Големи зеленикави очи, закрити от златисти ресници, изпъкваха с чудно очарование връз трендафиловата руменина на продълговатото ѝ лице.

Иванко веднага усети едрата си, груба сила, неотразимо подчинена на тази крехка, нежна жена, която приличаше повече на трошливо изваяние, отколкото на жив човек. Тъй леко се движеше стройната ѝ снага над мраморния под, сякаш не докосваше земята. А дългите ръкави на туниката ѝ се вееха като криле на ангел. До нея вървеше горда хубавица с много черни вежди и строги продълговати очи. Снажното ѝ тяло бе сковано в надменна леност, движенията ѝ бяха бавни и непохватни.

„Дано не е тази“ — се помоли мислено Иванко, отправяйки отново поглед към другите жени, не намирайки нито една, която да спре вниманието му. Бяха или много стари, или много млади. Дори между тях имаше истински деца с дълги, отпуснати по раменете коси.

Император Алексей кимна на хубавицата с бледозелената рокля да пристъпи по-близо. След това подири с очи и кимна на Иванко да приближи към него.

Блажено чувство се разля по жилите на годеника. Той направи няколко крачки като насън. Тя беше... Тя беше... Никога, дори в най-смелите си блянове, той не бе допускал, че Теодора може да бъде толкова красива и привлекателна...

— Алексей... — каза императорът — най-сетне ти се удава случай да се запознаеш с моето семейство, което от днес ще бъде и твое. Сега ти ставаш мой обичан внук и най-напред трябва да те запозная с тая, чрез която влизаш в императорския дом...

Той се обърна към чудната хубавица.

— Анна, ето твоя зет... Покажи му дъщеря си...

Иванко не можа да схване какво иска да каже императорът. Помисли, че не разбира още добре гръцкия език и размесва понятията.

Ала порфирородената княгиня Анна се наведе към земята, дигна на ръце едно хубаво момиченце на около четири-пет години, погали го, след това, трогната до сълзи, го подаде на снажния момък:

— Ето твоята невеста...

Българинът помисли, че сънува. Каква бе тази измама? Подиграваха ли се ромеите с него? Силен гняв го накара да изтича до императора, лицето му бе тъмночервено. Очите му блестяха заканително.

— Какво значат тези думи? За дете ли смятате да ме венчавате?

И изведнъж той разбра. И той се бе уловил на ромейската лукавост. Годеежът щеше да се изпълни, тъй както беше обещан още от самия баща на детето — севастократор Исак. Майка му Анна и дядо му император Алексей не се отричаха от дадената дума.

Но докато детето стане мома за женене, много неща можеха да се променят... И дотогава Иванко трябваше да бъде верен на обещанието си да служи на Византия. Хитро скроено!

— Нима ти не знаеше, че Теодора е на четири години, когато си говорил с покойния ми зет в Търново? — попита учудено императорът с необикновена мекост.

— Когато севастократор Исак ми обеща дъщеря си, аз смятах, че той има мома за женене — извика пълен с негодувание Иванко — а не че се глуми с хората... Откъде ще знаем, че имате обичай да обещавате кърмачетата на стогодишни старци? Само за да ги залъгвате, нали? Казаха сте си, този дебелоглав варварин ще падне в примката. И той падна наистина. Сега съм в ръцете ви. Можете да правите с мен каквото искате. Ала сметката ви е крива. Аз се отказвам от сватовството и високата чест да стана роднина на порфирородните. Не съм бавачка, та да ми давате дете за отглеждане. Не приемам да водя войските ви против когото и да било... Освен при едно условие...

Изплашени, изтръпнали от сърдития глас на българина, ромеите приближиха по-близо до него: — Какво?

— Да ми дадете княгиня Анна за съпруга...

Всички се спогледаха. Това беше най-близкото до ума. Анна бе свободна, млада, хубава. Защо трябваше да се даде детето, а не майката?

Вдовицата наведе свенливо очи. Тя знаеше, че никога баща й няма да се съгласи този българин да му стане зет и с това да добие

права върху византийския престол. Освен това тя не харесваше буйния нрав на чужденеца. Беше свикнала с ласкателствата и угодничеството на женствените ромейски патрицији. При това отдавна вече красивият Теодор Ласкарис бе спечелил тайно сърцето ѝ. И за да спаси баща си от мъчителния отказ, тя побърза да разреши въпроса:

— Решила съм никога вече да не се омъжвам, пазейки свято паметта на покойния си съпруг.

Алексей и Ефросина си отдъхнаха. Анна бе разрешила умело въпроса. И за да спечели доверието на българина, та да може да му служи по-предано срещу сънародниците си, василевсът добави:

— Анна е още доста млада. Има време, за да промени мнението си. Във всеки случай аз те считам за свой най-близък сродник. Бъдните дни ще покажат съдбата ти.

Той подаде ръка.

На Иванко не оставаше друго, освен да се подчини. Той се поклони дълбоко. Целуна пръстена на императора. След това се наведе още по-ниско и докосна устни до края на Аннината копринена мантия. Сините му очи се отпавиха с гореща молба към прекрасното лице на порфирородната.

Анна се усмихна.

И в тая усмивка българинът видя някакво обещание.

Оставаха още няколко часа, докато корабът спре при Мурса. Търговецът на мед и кожи гледаше с напрегнато любопитство по посока на приближаващия пристан. Там, на брега, щяха да го чакат трима верни люде, преоблечени като странници пилигрими, завръщащи се от Светата земя.

Ако тримата бяха успели да се доберат до брега на пристана Мурса, вървейки все покрай Истъра, половината от предназначенията бе изпълнено. Минавайки край двама монаси, които се занимаваха с търгуване на реликви, търговецът на мед и кожи неволно чу да произнасят думата Асен. Направи се, че не им обръща внимание, ала застана недалеч от тях, сякаш уж се препъна в някакви струпани възета. Докато оправяше туниката си, той долови следния разговор:

— Не е той. — Ако беше княз Белота, щеше да се обърне, като чуе името на царя си.

— Мълчи, може би той разбира нашия език.

Белота изтръпна, наведе се още по-ниско, за да скрие вълнението си, след това бързо изчезна към противоположната страна на кораба. Ясно бе, че отвсякъде го обграждаха подслушвани. Пътуването му бе известно на венгрите.

За да заличи следите си, търговецът на кожи изчезна. През нощта той тихо се спусна в улегналите води. Кратък плясък, който не бе чул дори и от кормчията. Едно тъмно тяло почна бавно да се отдалечава, плувайки ту под водата, ту над водата по посока на брега.

Начертаното се разваляше. Дали щеше да стигне навреме до Мурса, за да се състои уговорената среща? Там Белота щеше да стане пилигрим, а един от пилигримите щеше да се превърне в търговец. Тъй, постоянно заличавайки следите си, Белота се надяваше да стигне до Рим.

След като изсуши дрехите си на една скала, князът си купи от някакво близко селище кон, по пътя се помъчи да си размени някоя дреха с пътуващи селяни, обръсна брадата си. Така на пристана при крепостта Мурса, когато се смеси с пъстрата навалица, суетяща се край корабите, Белота помисли за миг, че е един никому неизвестен пътник, който може спокойно да разпита дали са виждали трима пилигрими да вземат кораб за Запад.

Някакъв парцалив божек приближи полека до него, изгледа го внимателно и му пошъпна:

— Трима пилигрими те чакат. Върви подире ми, без да се изравняваш с мене. Ще те заведе до къщата, където те чакат твоите люде.

— Кой си ти, човече божий? — попита Белота, като се обръщаше недоверчиво. — Българин ли си? — прибави той по български.

Божекът вървеше все по-бързо напред, без да отговори. Понякога се губеше сред тълпата, после отново се явяваше, поглеждаше дали Белота го следи и пак тръгваше напред. Извън градските стени той почна да намалява хода си. След това посочи към една къща, сред някаква запустяла градина, на върха на един хълм. И продължи пътя си.

Белота застана в недоумение. Примка ли беше това? Изведнъж вратата на запустялата къща се отвори и оттам почнаха да махат с ръце

тримата му другари. Изпълнен с гореща радост и изненада, князът се спусна нататък.

— Най-сетне! — те се спуснаха да го посрещнат. — Не вярвахме вече някога да те видим! Защо не слезе от кубера? Колко те чакахме, как разпитвахме всеки слизащ пътник! Най-сетне един алемански рицар, който се завръщаше ранен от Палестина, ни каза, че търговецът на мед и кожи го помолил да намери на пристана трима пилигрими и да им съобщи, че той ще пристигне по-късно, по сушата. Да наемат някоя къща извън града и да го чакат там. Но кой те доведе дотук? Откъде разбра, че сме в тоя дом?

Белота побледня. Той не бе виждал никакъв ранен алемански рицар. Какво значеше всичко това?

Спусна се, залепи чело в прозореца. Дружина венгерски конници изкачваха баира. Божекът стоеше пред вратата и ги викаше с ръце. В него княз Белота позна един от търговците на реликви, които пътуваха в кораба. Как не бе могъл да го познае веднага? Или и той можеше тъй майсторски да променя външността си като него: ту монах, ту алемански рицар, ту божек... Кой знае откъде го следяха. Може би още от Търновград... Съгледвачите на крал Бела не се шегуваха.

Логотетът се спусна навън. Блъсна божека, докато другарите му вадеха стрели от колчаните, метна се на коня си, препусна по обратната посока от тая, от която идеха нападателите. Прескочи оградата, която заграждаше дома, спусна се предпазливо по стръмното нанадолнище, прехвърли се през един трап, пълен със застояла, зелениясала вода, препусна с чудна бързина към белеещия се друм.

В далечината бавно заглъхваха виковете на преследвачите.

Дните, неделите минаваха. Иванко напразно се мъчеше с военна храброст и вяност към ромеите да спечели сърцето на княгиня Анна. Ала хубавицата не можеше да се реши. Нито даваше окончателен отказ, нито се съгласяваше. Защото тя знаеше, че когато даде ръката си на хубавия Теодор Ласкарис, в същия тоя миг Иванко ще се отметне от ромеите. А те имаха премного нужда от храбростта и военните дарби на този голям бранник. Навсякъде, където го бяха изпратили на поход против враговете на Византия, той се бе отличил като първи между първите.

Дните, неделите минаваха. И на младия момък омръзна да чака благоволенията на хубавицата. С явно усърдие той строеше яки твърдини по планинските висоти. Раздаваше обилно оръжие на жителите от неговата област. Печелеше сърцата им с щедри дарове. И Алексей се радваше на успехите му.

Ала той не знаеше против кого се строят тези крепости и против кого ще се отправи това оръжие. Дали против българите, или против ромеите.

В Търново се подготвяше нов заговор. Привържениците на Иванко чакаха уречения час, в който новият гръцки патриций щеше да се разбунтува срещу василевса.

Ненапразно княз Белота бе заминал с желанието да види неверните боляри увиснали на въжетото.

Защото, когато преданият логотет се връщаше към родната земя с неприятна вест, отново враговете на България бяха успели да разкрият хитро скроеното тайно пътуване на българските пратеници до Рим — в Търново го очакваше още по-нерадостна вест.

Добрият цар Петър бе паднал, пронизан от невярна ръка.

Но с Асен и Петър не се свършваха Асеновци. Най-последно бе дошъл редът на третия и последния от великите братя. На буйния, неударжим Иваница.

На Калояна — бъдещия Ромеоубиец.

ЧАСТ ВТОРА

ГЛАВА I

С плахо чувство на смущение и боязън, примесено с малко насмешливо недоверие, боголюбивите велможи се тълпяха в престолната зала на търновския царски палат.

Бяха се събрали на върховен синклит всички най-знатни власти на държавата: княз Белота, архиепископ Василий, болярите Сеслав, Саца, Шишман, Николица, Деян, Богдан, Драгота, Илиица, презвитер Власий, презвитер Константин, куманските войводи Коча и Манастър, кастрофилакт Видул, царските сродници и много други видни клирици и миряни.

Очакваха тържественото явяване на новия цар — на младия Иваница, на добрия Иван, както го наричаше народът — Калоян.

Смуцаваха се от това, че още един Асеновец щеше тежко да сведе непокорните им чела; надсмиваха се над младостта му. Леко щяха да се справят с неопитния млад човек. Нека дръзнеше да се противопостави на желанията им — и той щеше да отиде при братята си.

Само верните на Асеновци боляри очакваха с тайна дълбока радост явяването на буйния момък. Какво щеше да стане, ако Драгота не беше извикал навреме Иваница от Визанс? Какво щеше да стане, ако народът не се беше дигнал като един човек в небивал устрем, за да сломи изменниците? Какво щеше да стане, ако ромейската войска бе нахлула в Търново? Нима щеше да се върне вече назад? И кой бе дръзнал да я повика, да я пропусне през страховитите, непревземаеми хемски клисури, да ѝ отвори вратите на престолния град? Един българин... Един гнусен изменник... За слава, за власт, за пари. Болярите протръпваха от ужас и отвращение. След това в сърцата им се отронваше гореща благодарност към Солунския чудотворец.

— Свети Димитре! Свети Димитре! Заслужаваме ли обилната ти милост?

Царят все още не се явяваше. Вече отдавна се бяха събрали в тази обширна зала с таван от скъпо, изкусно изрязано дърво и под, изпъстрен с бели и черни мраморни плочи. Стройни колони от синкав

мрамор подпират тежките сводове, по стените израстват в многоцветна смесица величествени силуети на стари царе, на мъдреци, на вождове и светни. Ето там аула на Аспаруха. По-вдясно мраморните палати на Симеона, ето конника на Мадара, ето стария Кубрат и петимата му синове: Бет Баян, Котраг, Аспарух, Кувер и Алцек. Ето Кирил и Методий с азбуката им, ето свети Борис със златна нимба около главата, ето Ирина, хубавата ромейка, ето Йоан Екзарх, ето княз Венеамин...

Велможите гледат любопитно стенописите, разхождат се нетърпеливо от прозорец до прозорец и все поглеждат към вратата. Но царя още го нямаше. Леки шеговити забележки почнаха да се шъпнат от ухо на ухо. Болярът Богдан се мръщеше открито и подмятанията му ставаха все по-остри. Толкова калени в сурови битки мъже, войни с побелели от тежки грижи и изпитания коси, нямаше да се оставят тъй лесно във властта на Ицо, това вчерашно дете, докато зрели, достойни люде чакаха да поемат в корава десница кормилото на държавните съдбини. Зле прикрити, дръзко насмешливи усмивки се канеха да посрещнат младежа, когото сигурно много скоро щеше да сполети участта на двамата му братя.

Изведнъж вратата на царските покои се отвори и Иваница с бързи и решителни стъпки пресече мястото, което го отделяше от престола. След това изкачи с достойнство и самоувереност трите мраморни стъпала.

Недоумение и учудване накараха болярите неволно да се стъписат малко назад. Тежка каменна тишина легна във въздуха.

Това не беше Иваница.

Това беше друг някакъв човек. Нов, непознат, който ги пронизваше с хладно, жестоко око, докато по страшната дъга на сключените му устни трептеше мълчалива закана.

Странен хлад пробягна по лицата на всички. Изведнъж залата стана огромна и празна. В нея живееше само този поглед, който приковаваше, обезволяваше, унищожаваше. Болярите се почувствуваха внезапно жалки, загубени в тая зловеца тишина.

А царят мълчеше. Много глави се наведоха, много усмивки се стопиха, много свити пестници плахо се отпуснаха.

Кой беше този?

Царят полека дигна ръка в знак, че ще говори. След това каза бавно, с леден, безстрастен глас:

— Аз, Калоян, император на българите и власите, след като наследих престола на блажените ми братя Асен и Петър, днес реших да свикам на синклит всичките по-знатни властели на държавата, за да изкажа господарската си воля...

Всяка негова дума падаше във въздуха като тежък, отмерен удар с меч. Той спря за малко, изгледа всички един по един и продължи:

— Деветгодишното царуване на брат ми Асена донесе за нашата земя успехи, каквито никога не сме се надявали, че ще можем да получим за толкова кратко време. С помощта на великомъченик Димитър Солунски ние възстановихме България в реда на световните господарства. Сега ни остават още две задачи да изпълним. Първо, да ни признаят за законна държава, та да не може никой без право да ни напада и ограбва земите ни и, второ, да включим в границите си всички български земи. Византия няма никога първа да ни признае. Никой от нашите съседи не ни мисли доброто. Всички гледат да се нахвърлят върху нас и при удобен случай да ни завладеят и поделят. Затова нам е нужен силен покровител. А кой има сила и власт пред всички царе и господари? Само папата. В него е най-голямата ми надежда. Защото какво струват всичките ни права, всичките ни победи, когато отвсякъде ни ги оспорват? Наричат ни узурпатори и зле ни се заканват. Затова най-напред държавата ни трябва да бъде призната и узаконена. След това ще продължим великата бран на Асена и Петра, ще обединим българските земи. Това са двете върховни задачи на моя живот, властели, и горко томува, който дръзне за свои лични изгоди да ми се противопостави. Вътре у дома си ние можем да се крамолим. Но — запомнете го добре! — за държавните дела всички трябва да имат само една мисъл и една воля. А не един да разваля това, което друг подкачил.

Калоян тежко въздъхна и сви вежди.

— Спомнете си как безумието на Иванко можеше за миг да провали непосилната борба на толкова тежки години. Спомнете си как болярски интриги и дребнави честолубия разрушиха великото царство на Симеона. Спомнете си как несговорчивостта на Кубратовите синове разпокъса голямото българско ханство край Волга. Какво щеше да стане, ако Крум и Симеон бяха довършили делото си. Днес никой

нямаше да протяга нечестиви ръце към нас. Задачата на нашата държава е да завърши великото обединително дело. И ще го завърши. Времената на Василий Българоубиец вече никога няма да се повторят. Безумци като Иванко няма вече между нас да виреят. Дребни честолюбци няма да рушат народното дело...

Изведнъж той скочи и направи няколко крачки към властелите със закана в гласа:

— Знам, че мнозина от вас харесват западните навици и обичаи. Всеки властел да си бъде малък цар във владението. Да бъде васал томува, от когото чака повече изгода. Не! Нашите ханове управляваха по друг обичай. Една воля и една мисъл да направлява народното дело. И на всеки, който се е опитвал да пречи, му се е пресичала ръката. Хан Борис погуби петдесет и двама боили, дори ослепи собствения си син, за да не пречат на започнатото велико дело, което ние смятаме да завършим. Ако аз не успея, то княз Йоан, наследникът на престола, ще го доизгради.

Той отново седна на престола. Помълча и тих, беззвучен смях се изтръгна от устните му. Острият му взор държеше като в желязна примка лицата на болярите, като че долавяше всяка тайна мисъл, която се опитваше да пробегне по тях.

— Народът ни е трудолюбив и храбър. Той не пести кръвта си за свободата на родната земя. Той знае как да брани бащинията си... — Изведнъж гласът му екна в горчив присмех. — Но десет безумци от вашите могат да го погубят! Само силна и корава десница може да ви обуздава вас... И горко томува, който дръзне да ми се противопостави! Това, което иска Калоян, ще стане! Ако би ще целият свят да въстане против него! Стига само народът да е с мен!

Те слушаха изтръпнали.

Сякаш самият Асен бе възкръснал от гроба, само че хиляди пъти по-смел, по-неукоотим, по-дръзновен.

Спогледаха се поразени.

— Вие ще помните теглото на робството! Свободата не се получава даром. Чакат ни дни, обречени на несгоди и лишения. Ала ние днес ще се трудим и борим, за да живеят свободни и щастливи тези, които ще дойдат след нас. От нас се искат усилия и кръвна жертва. И ние ще я дадем. Тогава мир и благополучие ще процъфтят за

вечни времена в земите ни. Наука и изкуства ще се възродят както по времето на Симеона. За слава и чест на народа ни. Това исках да кажа.

Иваница отново млъкна.

Сенки забулиха челото му. Щеше ли да има сили да издържи докрай нечовешкия упорит труд, който го очакваше? Нямаше ли измамна ръка да покоси без време и неговия живот и да прекъсне едно голямо дело по средата? Не го ли очакваше участието на братята му? Трима царе — и тримата ще умрат от нож — бе казала куманската врачка. И той потръпна от зловещото пророчество. Трима. Сега идеше вече неговият ред...

Изведнъж той рязко дигна глава, очите му отново добиха предишния хладен и суров израз.

— Това исках да ви кажа. Затова ви събрах. Знаем, че на мнозина не ще се харесат речите ми, че мнозина предпочитат личното си благо, че не всекому се ще живот на несгоди и тежки задължения. Но знайте, че нищо няма да ме отклони от намисленото. И запомнете добре. Асен беше строг. Аз ще бъда безмилостен. Няма да прощавам като блажения Калопетър. Злото ще го режа веднага и от корена. А сега великият логотет на царството, княз Белота, ще ви прочете решенията, които съм взел заедно със светия архиепископ Василий, протостратора Коча и коместибуляр Сергей. Остава на вас да ги одобрите.

Иваница даде знак на Белота, който разгърна пергаментов свитък и почна да чете:

„Благоизволи царството ми да издаде този златопечатник и да извести следните повели:

След една седмица презвитер Константин и коместибуляр Сергей заминават за Рим с мое послание до неговото светейшество папа Иннокентий III. С великия сръбски жупан сключихме мир за вечно приятелство. А второ посолство заминава отвъд Истъра, при хан Йона, вожда на най-голямото куманско племе, за да подготви моето посещение при него.

По всички прониятства да се оповести, че който посмее да вземе повече данък от обичайния, ще се наказва със смърт. Който властел не се яви с отрядите си на

посоченото място и време — ще се наказва със смърт. Париците не могат да се товарят с безплатна работа за нуждите на властела, а само за държавата. Да се съди кратко и справедливо. Който стане причина невинен да понесе наказание, той сам да изтърпи същото. Този, който издава правосъдие, да не се влияе от високия чин на виновния или от скромното положение на ищеца. Властелът е длъжен да снабдява с ново и добро оръжие войниците на своите отряди. А приходите от данъците да разходва в строеж на хамбари за храни и майсторски работилници за изработване на копия, стрели, мечове, щитове и ризници.

Писа и при подписа царството ми това златопечатно слово с обичайния царски подпис в годината 1197 (6698), месец септември, ден 21.

Калоян, цар български“

Иваница стана.

Внезапно страшното каменно спокойствие на лицето му се стопи в благосклонна приветлива усмивка. Той слезе при болярите, които още не можеха да дойдат на себе си от учудване, и топло стисна десницата на всички. Това бе първата му и последна голяма реч. След това целият му живот бе върволица от дела.

Когато царят излезе, властелите дълго гледаха вратата, зад която бе изчезнал, смутени и покорни. Сякаш омагьосани.

ГЛАВА II

Стигнаха край Истъра, когато на изток тежки морави облаци ниско слизаха над великата бяла река, а на запад кърваво сияние гаснеше по тъмно сребърното небе. Лек ветреца едва поклащаше високите треви, които покриваха българския бряг. Далече по насрещния бряг се тъмнееше грамадна тълпа посрещачи, които с остри къси викове приветствуваха пристигането на българския цар. Първи нагазиха в реката куманите, които съпровождаха царската дружина. Те слязоха от конете си, метнаха върху седлата оръжието и даровете, които Калоян носеше на княз Йона, седнаха върху плаващи мехове и като се държаха за опашките на конете, се спуснаха в светлите вълни. Царят се качи на нарочна ладия. С него бяха болярите Сеслав, Саца и княз Белота. Ладията бавно заплува по широката спокойна река. Върху другия бряг куманите почнаха да скачат, да удрят с лъкове върху колчаните си и да пеят диви бранни песни. С уплашени писъци речните птици отлитаха горе към висините.

Когато стъпиха на отвъдния, по-нисък бряг, вождът Зелгу падна на колене пред българския цар, допря длани до главата и гърдите си, след това сведе чело чак до земята.

Бавно се проточи дългата, шумна върволица край огромните блата, заобиколени от гъсти тръстикови лесовете. Конете тъпчеха високите люлеещи се треви и оставяха равни поляни зад себе си. Посрещаните се присъединиха към гостите и част от тях отлетя напред да извести за пристигането на царската дружина. След като изминаха блатистите местности, пред взора на българите се изтегнаха необятни равнини, обрасли с буйна трева. Тук-там се тъмнееха кумански селища, разперили големите си кожени чадъри като огромни златистокафяви гъби. От време на време в далечината пробягваха безбройни стада коне като широки буйни вълни.

Вождът Цигат яздеше почтително отляво на царя и му разправяше за внезапната смърт на стария велик хан. Само две деца оставил бившият им главатар: княз Йона и младата хубава Целгуба. Надвечер в далечината блеснаха борини. Наближаваха най-голямото

куманско селище. На три поприща въвн от селото ги чакаше княз Йона, заобиколен от всичките си войводи и безчислени войски, овчите кожи, на които се сливаха в един огромен бял облак, пронизан само от черните точки на лъковете и колчаните.

Когато зърна българите, княз Йона пришпори коня си и полетя насреща им. Екнаха звуци от тръби и барабани. Двете войски застанаха една срещу друга. Калоян и Йона скочиха от конете си и тържествено се прегърнаха и целунаха. Тридесет чифта очи се впиха в рядкото зрелище. Узите лакомо поглъщаха с взор едрата висока осанка на българския цар, къдрите, които се подаваха под златния му шлем, високите жълти ботуши, бледочервеното копринено наметало, което се диплеше по широките му плещи, гордата усмивка на строгите му устни. Българите любопитно разглеждаха странното пъстро облекло на куманина, гладко обръснатата му гола глава, черните му тънки мустаци, които се спущаха чак до гърдите, леко изкривените му нозе от неизменно прекарания върху коня живот.

Жреци поведоха царя към главното капище и в негова чест посякоха три белорунести овена и два брези бивола.

Някаква чудна синьо-зелена вечер се спущаше над тия безкрайни равнини. От четирите края на селището се дигнаха високи, треперливи стълбове пушек. Куманските жени печеха на дървени шишове конско месо за своите узи и ярешко за снажните чуждоземци. Някои от тях побеждаваха боязливостта си, доближаваха към българите с тихи, котешки стъпки и с детско учудване гледаха бляскавите им шлемове, люспестите ризници, зелените копия, окичени с малки пряпорци, коланите от железни халки.

Вечерта, когато в голямата княжеска шатра Калоян и Йона уговаряха числото на наемниците, които щяха да помагат в новия поход срещу ромеите, някаква пъргава златисто мургава девойка поднесе на царя купа с мляко.

Калоян пи, без да дигне очи към нея, и посегна да вземе от трапезата къс пушено месо.

— Това е сестра ми Целгуба — рече куманинът.

Царят метна бегъл поглед към девойката. Срещна бързия взор на две тесни очи, които блещукаха като дребни черни елмази. Той наведе замаян глава и посегна към ешимика на трапезата.

— Ние ядем сиренето най-последно! — каза княз Йона с тънка усмивка.

Калоян отново погледна куманската девойка. Ярकोжълтият пламък на запалената с козя мас лампа огря смутеното лице на Целгуба. Гъста руменина обля широките ѝ скули. Изведнъж тя тръсна своенравно тежката си грива от блестящи коси, изви с бърза усмивка червени устни и като метна последен изгарящ поглед към чужденеца, избяга като леконога сърна.

Калоян едва забележимо се усмихна. Само ръката му леко трепереше, когато той поднесе към устните си втора купа с мляко.

Непознат огън лумна в жилите му. Далечният неугаснал спомен за Ефросина, задрямалата мъка по Мария се събудиха отново, преплетоха се в страшен рушителен пламък, който изгори сърцето му и опияни будната му младост с вечната отрова на възвръщащата се пролет. Беше април.

Когато Калоян се върна в Търново, със себе си донесе, освен новия съюз с куманите и нова, млада царица — пламенното, непокорно чедо на Карпатските гори.

Като че огън донесе със себе си цар Калоян. Не остана мъж, не остана млад юноша, в сърцето, на когото да не се загнезди като черна змия образът на куманката. Както усойница смуче млякото на вцепенени от ужас кози, така и чародейката пиеше волята и мислите на търновските мъже. Никой не остана пощаден. Като че най-вече деспот Борил.

Но Целгуба обичаше само Калояна.

ГЛАВА III

Сякаш изведнъж мръкна.

Двете овчарчета погледнаха изплашени огромния тъмен облак, който бе изскочил зад върха на планината и бързо заемаше вече цялото небе. Гората се изпълни със заканителен тайнствен шъпот. Момчетата се завтекоха към поляната, на която пасеше стадото им — десетина мършави кози — подкараха ги напред и се спуснаха надолу към заселката.

Вече едри капки дъжд почнаха да падат по земята. Овчарчетата тичаха, препъваха се, падаха по сипеите, ставаха, отново се спущаха, като подканяха с изплашени викове животните да бягат напреде им.

Дъждът се усилваше. Когато приближиха дома си, беше почти съвсем тъмно. Златни змии раздираха страшния мрак на небето и боботения, далеч зад планините, отекваха зловеццо в сърцата на момчетата.

— Пак я тресна! — извика изплашено по-малкото.

— Нека, нека ги гони свети Илия със златната си кочия! Нека ги измори ламите, гдето ни ядат житото! — отвърна другото.

Гласът му се губеше в грохота на бурята. Преди да се скрият в катуната си, те прибраха козите под един сламен покрив, нагледаха да не са открили житните ями, обиколиха кошерите и отидоха да затварят вратата на оградата. Изведнъж ярка бледолилава светлина обля цялото небе и те изплашени се втурнаха към жилището си.

Това бе четириъгълно пространство, издълбано в земята, а отгоре покрито с плет, замазан с глина. Страшен гръм отекна някъде наблизо. Те слязоха няколко стъпала и залостиха добре вратата на отвора. Беше съвсем тъмно. Само от време на време блясъкът на светкавиците за миг нахлуваше през широкия комин от върбови пръчки. Децата дълго лежаха мокри и треперещи на пода, след това по-голямото намери изгоряла до половина борина, запали я и я закрепил в една желязна халка на стената. С дим и пукот трепкавата светлина озари една широка ниска стая. Подът беше покрит със сламени рогозки, по

стените висяха върви сушени плодове, имаше окачено пушено месо. Момчетата запалиха огъня и тръпки пробягнаха по гърба им.

Изведнъж някакви тежки стъпки прокънтяха над тях.

— Татко ще е! — извика по-младият и очите му радостно светнаха.

— Вярваш ли, че побирчията го е пуснал вече? — каза недоверчиво другото.

Момчетата затаиха дъх.

Някакъв непознат глас изгърмя навън:

— Няма ли тук хора? Отворете ми, за бога!

Овчарчетата се спогледаха изплашени. Малките им сърца забиха силно. Радул, по-големият, скокна, изкачи стъпалата, постоя в недоумение, след това бързо откряна вратата и каза:

— По-бърже, че дъждът ще влезе вкъщи.

След миг момчетата гледаха учудени и любопитни едрият мъж, който стоеше пред тях. Порои вода течаха от скъпите му одежди, мокрите му коси бяха залепнали по лицето му. Той седна на рогозката край огнището, простря ръце срещу огъня и попита:

— Сами ли сте тука? Где са баща ви и майка ви?

Децата бяха успели да се окопитят. По-голямото отвърна:

— Майка ни е на работа в полето, а баща ни е в града.

— На пазар ли?

— Не. Взе го побирчията, за да помага, като зидат новите стени на крепостта.

Непознатият се навъси.

— Защо го е взел да работи градски стени? Нали баща ви е манастирски парик?

Децата въздъхнаха и се спогледаха.

— Ти не изглеждаш да си от нашия край. Затова не познаваш побирчията Недко — каза Радул. — Ех, колко хора си патят от него...

— Защо не се оплачат на севаста?

Децата отново се спогледаха.

— На севаста ли? Та той е по-голям изедник и от побирчията. Лани цяло лято манастирските парици му работиха ангария моста край гората.

Непознатият се навъси още повече. Осветено от ярката светлина на огъня, мургавото му лице беше алено като бакър. От дрехите му се

дигаше пара на големи облаци. Дългите му ботуши бяха от мека, скъпа кожа. Децата го гледаха със зяпнали уста.

— Чичо — се престраши по-голямото — ти откъдешен си? Ние сме виждали два пъти болярина Груица, но ти не си от неговите хора. Как си попаднал по нашия край?

Непознатият изгледа учуден приказливото дете и се усмихна.

— Когато спре дъждът, ще ми покажете ли пътя за манастира? — попита той.

Изведнъж вратата се отвори и една жена се показа, прегърбена под тежестта на голям товар лук. Децата радостно се затекоха към нея.

— Гост имаме, мамо, гост!

Жената остави товара, бавно се изправи, като подпря ръка на кръста си, и мрачно погледна непознатия. Лицето ѝ, по което личеха следи от чудна красота, бе преждевременно застаряло и загрубяло. Напласена и свикнала с всякакви произволи, тя не очакваше нищо добро от посещението на този богат чужденец.

Непознатият се извърна към нея и я поздрави с движение на ръката.

— Прощавай, стопанке — рече приветливо той. — Бурята ме свари тъкмо край вас. Имаш ли нещо за ядене?

Поуспокоена, жената пристъпи към него, поклони се три пъти и целуна ръкава на дрехата му.

— Добре дошъл, чужденецо, господ добро да ти дава. Да беше стопанинът ми вкъщи, щях по-добре да те нагостя. Но ще прощаваш. От четири недели той работи ангария в града и не може да припечели ни черна аспра за вкъщи. А пък продаваме месото, виното и житото. Сякаш не сме манастирски хора... Дай на епископа... дай на кефалията... На нас какво остава?

И тя се разлута да приготви вечерята. Попари малко сух хляб с козе сирене, донесе паничка мед и срязва една едра тъмнозелена диня.

— Ако е червена, татко ще си дойде — каза малкият Драган.

Динята беше червена.

— Ти изглеждаш да си от Търново, болярино. Голям път си изкарал дотука. — И жената го изгледа боязливо изпод вежди. — Ами я ми кажи... Виждал ли си новата царица? Хубава ли е? Казваха напоследък, че уж царят щял да мине на приселки към нашия край. Но не ми се вярва. Никой цар не е идвал насам. Казват, че уж развеждал

младата си булка да разгледа царството му. През миналия месец били на Мадара, да се поклонят на Омуртаговата гробница. А после щели да минат на падалище към нашия край. Младата царица, откак я покръстили, станала много благочестива и искала да види чудотворната икона на нашия честен манастир. — Тук тя леко и хитро се изсмя. — Тази икона лекува бездетните жени. А царицата още не се надявала за дете... — Изведнъж тя видя, че челото на непознатия се намръщи, и спря да бърби.

— Вземи това заради вечерята — каза чужденецът и подаде на жената някаква пара. — А сега, понеже дъждът спря, нека по-голямото ти момче ми покаже пътя. Сбогом, стопанке.

Той стана, уви се в наметката си и без да слуша благодарностите на жената, която гледеше замаяна златицата в ръката си, излезе, последван от Радул.

След два дни бащата на Радул и Драган се върна вкъщи. Учуден и радостен. Когато жената го зърна, коленете ѝ премаляха от изненада. Тя захвърли мотиката, с която прекопаваше градината, и се спусна да го посрещне. Но когато чу новините, които той донесе, ней се стори, че сънува. Неочаквано дошли царски войскари и отвели побирчията Недко и севаста в тъмница. След това освободили манастирските парици да се върнат по домовете си. Радул и Драган скачаха около него и го питаха какво им е донесъл от града. В това време по друма минаваха празнично пременени люде.

— Накъде? — попита бащата.

— Към манастира. Царят и царицата дошли на приселки.

Изведнъж Радул извика.

— Какво има? — го попита майка му.

— Боже! Той ще е бил.

— Кой! — рече учуден бащата.

— Царят...

Непознатият, който бе поискал подслон през бурята, бе наистина Калоян. „Цар Калоянчо“, както го наричаше народът, обичаше да обикаля земите си и непознат от никого, да следи с очите си как се изпълняват наредбите му. И затова страхът от внезапното му появяване караше навсякъде побирчии и севасти, кефалии и кастрофилакти сляпо да се подчиняват на царската му воля, защото знаеха, че в противен случай Калоян е непоколебимо жесток. С това пък печелеше сърцето

на народа си, който вече от няколко години почиваше в мирен труд и приготовления за бъдеща бран. Майстори технитари строяха обсадни машини: катапулти, гиней и балисти, крепости се издигаха зад Хемуса по пътя към Загоре, в самоковите ковачи ден и нощ чукаха стрели, копия, щитове, шлемове...

Калоян знаеше, че борбата ще бъде дълга и жестока, затова даваше на народа си време да събира сили.

А между това пратеници до папата се мъчеха предварително да осигурят трайността на възможната победа. Защото Калоян не бе само добър бранник, но и мъдър държавник и знаеше много добре, че всички усилия на едно храбро, но заобиколен с врагове племе ще бъдат винаги безплодни, щом зад гърба му не стои някой далечен, силен покровител.

Тогава такъв силен покровител можеше да бъде само папата.

И Калоян не се поколеба да се обърне към него.

Така бавно приближаваше края на дванадесетия век...

ГЛАВА IV

Вече три пъти младата царица се ослушва дали няма да отекне конски тропот по широките плочи на двора, дали няма да се чуе дрънченето от веригата на подвижния мост, дали гласът на Калояна няма да прозвучи в преддверието и да облее с буйна радост младото ѝ сърце, но в спокойната дрямка на това горещо юлско след пладне тя нямаше друга утеха, освен да слуша тихия равномерен говор на приятелката си Зоя. След потресението, което бе изпитала подир измяната на Иванко, Белотовата жена бе станала неузнаваема. Дръзкият огън в черните ѝ очи бе угаснал, бурната неукротимост на движенията ѝ бе изчезнала, заядливата присмехулност на думите ѝ се бе стопила. Тя бе станала кротка и смирена като монахиня, лицето ѝ бе малко повяхнало и отслабнало. И сега тя се мъчеше да разсее досадата на хубавата куманка с всевъзможни истории из живота на император Андроник и множеството му наложници, описваше ѝ нравите на Визанс, красотата на великия град...

Изведнъж Целгуба прекъсна думите ѝ, които очевидно не слушаше, и като въздъхна дълбоко, каза:

— Пак стана късно! Иваница ми беше обещал да отидем на лов за лисици. Вчера някакъв планинец ми донесе в дар един чудесен сокол. Така ми се искаше да изпитам прехвалените му способности... А ето че пак трябва да се отложи ловът... — и тя неволно сви устни.

Вратата се отвори и куманската прислужница на Целгуба влезе, като стъпваше безшумно с босите си крака. Царицата трепна и жадно се извърна, но като видя жената, по лицето ѝ се изписа дълбоко разочарование.

— Какво има? — попита тя.

— Куманката тайнствено и виновно се усмихна.

— Деспот Борил иска да влезе за малко. Щял нещо да ти каже. Понеже царят се забавил, той щял сам да отиде на лов и искал да те покани да отидеш с него...

Радостен блясък светна в малките черни очи на Целгуба. Тя рипна пъргаво като котка и понечи да се спусне към вратата. Но Зоя

скочи след нея и я спря.

— За бога, не отивай! И после... за една царица не е прилично да посреща въвн гостите си. И освен това знаеш ли какво? Кажи му, че имаш гости и няма да можеш да отидеш.

— А лисиците, соколът...

На младата жена почти ѝ се плачеше. Тя каза на прислужницата нещо по кумански и я прати въвн. Мълча дълго, без да продума и без да вшие нито един бод в зелената коприна. Зоя изпитателно наблюдаваше лицето ѝ и най-сетне забеляза как от черните клепки на царицата капна една сълза, която тя веднага се помъчи незабелязано да изтрие.

— Какво ти е, Целгубо? — попита кротко Зоя.

Изведнъж куманката захвърли везбата си и закри лице с ръце. Сълзи измокриха мургавите ѝ пръсти. Широките ѝ рамене потръпнаха в някаква безименна тъга. Ромейката дълго и мълчаливо я гледа, след това сведе замислено очи и поклати глава. Не можеше с нищо да ѝ помогне, освен с това, да я предпазва от грешките, които бяха разрушили собственото ѝ сърце. Млада и пламенна беше Целгуба и много съблазън се виеше край стъпките ѝ. А простият, суровият живот на българския двор не задоволяваше жаждата ѝ за шумни празненства, весели пирове, скъпи одежди и искрящи накити. Нямахше дете, което да погълне в наивния си взор всичките безкрайни празни и досадни дни, в които Иваница забравяше младата си жена, отдаден цял на своите тежки държавни грижи. А малката Мария прекарваше по-голямата част от времето си в стария Асенов дом при палавите си братовчеди Йоан Асен и Александър, които след смъртта на баща си живееха с овдовялата царица Елена в замъка край Етъра.

Нима това беше живот на царица? Целгуба жадно слушаше разказите на Зоя за бургундката Агнеса, за пратениците из Визас, за бляскавия и весел живот, който се водеше в двора на френския крал Филип Август, на крал Алфонс Кастилски, на датския крал Кнут, за бляскави турнири, за пищни шествия, за игрите в Хиподрома, за песни на влюбени трубадури, за рицари, верни до смърт на дамата на сърцето си, за приказните велелепия на Венеция... И като сравняваше всичко чуто с оскъдната си съдба да бъде царица на такава бедна и проста страна, вълна от горчивина и смътно недоволство се надигаше в сърцето ѝ.

По стълбите отекнаха стъпки и гласове. Веднага Целгуба изтри очите си и сведе глава над копринения плат. Стъпките минаха край вратата и се загубиха в преддверието. Младата жена вдигна глава и радостно се усмихна:

— Царят си дойде!

Тя скочи и бързо пресече двете стаи, които отделяха малката ѝ приемна от работната на Иваница. След това, като откряна тихо вратата, надникна и видя царя — заобиколен от княз Белота, презвитер Василий, войводата Манастър и сестреника му Слав — наведен над някакъв чертеж. Петимата мъже бяха така дълбоко углъбени в разговора си, че не чува тихия зов на Целгуба.

— Иваница!

Никой не отвърна.

— Иваница!

Царят бегло се извърна, направи на жена си знак да почака и продължи да отбелязва нещо върху чертежа. Тя постоя малко, след това се приближи до мъжете и каза малко сърдито:

— Ето че и днес пак стана късно!

Иваница я изгледа учуден.

— За какво е станало късно?

— Ти даже не помниш за какво! — и като сви рамене, тя подаде ръка на новодошлите, които се поклониха почтително пред нея. — Зоя е при мене, елате после всички оттатък да закусим.

И тя се отправи към вратата.

— Где е Мария? — попита внезапно царят, като дигна главата си от чертежа.

— У Еленини — отвърна сухо куманката, малко оскърбена от непрестанното внимание и нежните бащински грижи, с които Иваница обграждаше единствената си дъщеря.

Тази нежност и тези грижи я оскърбяваха толкова повече, колкото повече тя губеше надежда някога да стане майка. И затова, колкото и да се мъчеше да се сближи и приятели с малкото момиченце, детето инстинктивно чувствуваше тайната ѝ неприязън и обладано от някаква смутена боязливост, странеше от хубавата куманка.

Чертежите, които лежах на масата, бяха планове за укрепяването на Хемуса.

Царят плесна с ръце, поръча да им донесат гроздовица и малко сушено месо, след това продължи разговора с приятелите си.

— Тия дни очаквам да се върне вождът Зелгу с боляра Николина откъм Цурул. Дано ни донесат повече плячка, защото тия строежи ще погълнат пак много пари... — каза Иваница и неволно си спомни, че е обещал на Целгуба златна гривна с бисер и смарагди. Сякаш и гривната ще отиде да зида крепости, както огърлицата купи една катапулта повече — си помисли той и за миг лека неприязън трепна в сърцето му към неговата лекомислена жена.

— А пратениците за Рим още не са се върнали... — рече замислено княз Белота.

Високата осанка на княза беше все още тъй мощна и снажна, но вече гъсти кичури бели косми се примесваха в тъмнорусите му къдри. Взорът му беше станал още по-суров и пронизителен. От двете страни из носа му се спущаха две остри бръчки, които се губеха в къдравата му брада.

Иваница се навъси. Този беше най-мъчителният въпрос. Засега на юг Иванко във Филиповград, Хръс в Просек и Иван в Бургас залисваха василевса с неспирните си непокорства, вероломства и безкрайни изисквания. Никоя земя, никоя почит, никоя власт не бе достатъчна, за да успокои двамата изменници. Тъкмо докато българите добре се подготвяха за последната и решителна борба. Но мълчанието на папата, неприязнеността на съседите, които не искаха да пропуснат българските пратеници до Рим, силно безпокояха Иваница и близките му.

Горещото пладне вече преваляше и първите свежи часове на здрача нахлуха в стаята. Царят стана и каза:

— Хайде да отидем при жените, инак царица Мария пак ще се сърди.

При покръстването бяха нарекли младата царица Мария. Но почти всички продължаваха да я зоват с куманското ѝ име.

В това време вратата буйно се отвори и един строен юноша влезе тичешком, като извика:

— Чичо, дошли са пратеници от Филиповград!

Живите му черни очи блестяха, радостна усмивка трептеше върху хубавите му пълни устни.

Мъжете се спогледаха? От Филиповград? Значи, от Иванко?

Това беше нечувано.

Какво можеше да иска Иванко, изменникът Иванко, от тях? Княз Белота скочи възмутен и предложи да изгонят пратеника. Слав настоя дори да се отреже главата му. Но царят заповяда да го доведат. Пратеникът беше българин. Като зърнаха подпечатания свитък в ръката му, вълна от омраза заля сърцата на присъстващите, скръб и болка закипяха в жилите им. Но Калоян се овладя, стана и като отиде към пратеника, любезно го попита:

— Какво желае от мене твоят господар?

— Мир и съюз, велики царю. Съюз и обща борба срещу ромеите. Мъжете отново се спогледаха смаяни. Калоян седна и закри очи с ръце. Съюз с убиеца на Асена и Петра...

„Борис ослепи сина си за България — отекна нещо в душата му — а ти, Калояне?... Асен и Петър дадоха живота си...“

— Предложенията на Иванко са добре дошли за нас.

Йоан трепна и извърна глава. В този миг бъдещият победител при Клокотница получи първия си урок по мъдро царуване. Един цар не можеше да има лични омрази и предпочитания. Неговият живот бе животът на народа му.

Калоян покани пратеника да седне, почерпи го и като счупи печата, разгъна тънкия свитък от телешка кожа.

Иванко горчиво се разкайваше и молеше за прошка. След това предлагаше обща борба срещу Визанс. За тая цел той постепенно сменял вярната му ромейска войска с българска и здраво укрепил местността си. Всеки миг бил готов да дигне въстание. Чакал само утвърдителен отговор от Калояна. Добромир Хръс, Просешкият владетел, бил също на негова страна. След това се оплакваше от ромейското коварство и отново молеше за прошка и забрава.

Царят сви пергамента и се усмихна доволен.

Това предложение му идеше тъкмо навреме. Той наля на пратеника втора чаша гроздовица и попита:

— Е, ожени ли се най-после Иванко за Теодора? Агнето порасна ли вече?

Пратеникът хитро присви малките си тъмни очи и се засмя.

— Не. Нито за Теодора, нито за майка ѝ. Нали василевсът даде Анна Комнина на Теодор Ласкарис.

Княз Белота заяви смаян, че не са чували подобно нещо.

— Да... — отвърна пратеникът. — За тази княгиня се повдигна голям спор. Иванко беше лудо увлечен в нея и се надяваше, че все някога тя ще свали траура за любимия си съпруг Исак Комнин и ще приеме да стане негова жена. Ала хитрата гъркиня гледаше само да печели време и да залъгва Иванко. И когато реши да отиде пред олтара за втори брак, тя застана пред свещеника редом с красивия Теодор Ласкарис. Тогава Иванко побесня. Прокле гръцките хитрини и се закле да си отмъсти. И без това ни денем, ни нощем можеше да намери покой от тъга и копнеж по България...

Царят мълчеше и слушаше. Той отдавна очакваше това. Защото знаеше, че буйният Иванко няма да издържи дълго при новия си господар. Освен това познаваше добре и непостоянния му нрав: ту див и необуздан, ту кротък и смирен като дете.

И хиляди нови мисли, нови начинания се развихряха в душата му. Докато император Алексей се залъгваше с пиршества и пантомими в Константиновград, Иванко — комуто императорът се доверяваше сякаш във всичко — издигаше нови крепости по Хемуса, подменяше старите войски с нови, български набори, купуваше скъпи оръжия и се готвеше за тежка борба. Но с кого? Алексей смяташе, че Иванко се укрепва срещу българите, но никой не знаеше дали крепостите по Хемуса не бяха по-пригодни за бран против Визанс... А отдавна люде на Добромир Хръс му бяха донесли клетвите и уверенията на бившия Струмишки владетел, че Калоян може всеки миг да разполага с него и земите му като със свои.

Царят потри доволно ръце. Работите се нареждаха точно така, както той желаше. Дори и сърбите държаха здраво с него и не се поддаваха на ромейските изкушения. Княз Стефан здраво крепеше съюза си с българите.

Мъжете ядяха, пиеха и се смееха. На два пъти куманската прислужница на Целгуба дойде да напомни, че царицата ги чака. Найсетне великият примикюр отведе Иванковия човек да си почине в една стая на палата, а Калоян, придружен от приятелите си, се отправи към стаята на жена си, за да ѝ каже радостната вест. Но стаята бе празна. Зоя си бе отишла. Калоян смутено изпрати гостите до преддверието и отиде в спалнята. В полумрака на стаята най-напред той не можа нищо да забележи. След това полака-лека различи върху леглото някаква неподвижна фигура.

— Болна ли си, Целгубо? — попита изплашено той и се отправи към нея.

Тя не отговори. Царят се опита да я улови за ръката, но тя сърдито я дръпна. Той пусна ръката ѝ, въздъхна и излезе. В душата му залезе радостната светлина. Парлива болка сгърчи ръцете му в гневен трепет. Не, той нямаше никога да се разбере с Целгуба. И едновременно яд и жал го обхвана към това буйно, неукротимо дете, което обичаше само лова, соколите, кучетата, едрите елмази и кованите златни гривни.

„Каква грешка, каква грешка... — шъпнеша тихо сърцето му... — Ти не трябваше вече да се жениш, Иваница. Твоят живот е обречен на друго, твоят живот е отреден за друго. А тази жена не те разбира...“

Късни съжаления свиха сърцето му и той седна сам и нещастен пред широката маса, на която едно време братята му бяха писали златопечатните си слова. Дълбоки бръчки браздяха хубавото му чело, тъмен облак засени лицето му.

Мръкна съвсем. В стаята тихо надникна един столник и попита дали да донесе светлина. Иваница трепна, прекара ръка по челото си и каза:

— Добре. А сега вървете, доведете Мария. Хайде...

Той стана, отиде до разтворения прозорец и се загледа навън.

Чувствуваше се самотен и нещастен. Ефросина бе преминала като чуден, приказан сън в живота му. Мария бе отнесла със себе си всичката му нежност, копнежа му за щастие и честити дни. Целгуба помрачаваше и най-леката му радост. Тя му беше чужда. По кръв, по нрави, по всичко.

Търново замръкваше в глухия смътен шум на лятната вечер. На площадката на главната кула стражите се сменяха с бавни тържествени призиви на рог. В тъмната синева на небето месецът се появи невероятно бял и прозрачен, сякаш изтъкан от светло сребърна пара.

Две тънки ръчици крепко обгърнаха шията на царя.

Това бе Мария. Единственият светъл лъч в самотата на сърцето му.

ГЛАВА V

Всеки се блъскаше и се мъчеше да се доближи колкото може повече до голямото място на тържеството. Край самия бряг на реката царят и царицата, заобиколени от всички знатни търновски семейства, слушаха с набожно сведени чела молитвите на всечуетния божи архиепископ Василий по случай хвърлянето на светия кръст във водите на Етъра. Още рано сутринта няколко млади, снажни хора бяха счупили леда при голямата поляна, която се простираше на юг от града, под гъсто обраслата Света гора.

В този слънчев януарски ден на 1200-та година сякаш само челото на Калояна беше забулено от облаци на тежки грижи. Бе започнала нова година на нов век, а от Рим още не идеше никаква вест. Наистина почти всички приготовления за бран бяха вече готови, куманската конница започваше да се събира, защото узите предпочитаха да се бият само през студеното време, тъй като не можеха да търпят горещините. Един избягал от Визанс технитар им беше донесъл чертежа на една нова, грамадна, изкусно построена катапулта. Но какво значеше всичко това, докато Венгрия и останалите големи господарства все още наричаха българите разбойници и узурпатори, незаконно присвоили си чужди земи.

Само папата можеше да ги защити. Защото в старите книжа на Ватикана все още се пазеха писмата на Бориса до папа Адриан и от тях най-добре можеше да се установят правата на българите да възстановят миналото си велико господарство.

Потънал така в тежки мисли, Калоян не забеляза, че Василий му дава знак да се приближи, за да целуне кръста. Чак когато царицата леко го дръпна за коженото рухо, той трепна, сякаш се събуди от сън, и бавно се отправи към сребърния кръст, който блестеше в ръката на стареца. Целуна го смирено, отдръпна се и отново се загуби в грижите си. Не беше само безпокойството за папата, което тормозеше мисълта му. И други беди бяха надвиснали като едри буреносни облаци.

След като напразно се бе опитвал да победи Иванко със сила, императорът, изплашен от засилващия се непокорен българин, го бе

покорил с хитрост. С лъстиви обещания за вечен мир той го примабил в засада, хвърлил го в тъмница, а някои казваха дори, че Иванко бил убит.

Калоян не скърбеше за убиеца на брата си, но съжеляваше за храбрия мъж, който можеше да бъде полезен. Сръбският княз се беше отказал от съюза си с България, бе оженил сина си за Евдокия — дъщерята на император Алексея, и бе минал към Визанс. При това Венгрия също така подтикваше Сърбия към бран с българите... Малка надежда имаше още само у Хръса и протостратора Камица. Но кой знаеше дали и те няма да изменят.

Ромеец беше Камица...

Преди няколко време Иванко бе взел в плен богатия протостратор и му го бе пратил в Търново. Камица поиска да се откупи. Тогава Калоян му предложи да даде две кентинарии злато. Камица се съгласи и писа на императора да му изпрати парите. Но в това време Алексей успял да завладее всичките му богатства и отговори, че парите му са по-скъпи от него. Възмутен и огорчен, протостраторът даде клетва за вярност Калояну и отиде в Просек при зетя си. Сега и двамата обещаваха да му помогнат в борбата с Визанс. Освен това и заместникът на Иванко във Филиповград, Иван Спиридонаки, бе почти минал на страната на Калоян — примамен с пари и обещания.

Все пак най-голямата, най-тежката грижа оставаше папата. Защото Калоян не се съмняваше в силите и храбростта на войските си, не се боеше и от най-тежката бран. Боеше се само от нетрайността на завзетото, от безбройните тъмни, непознати врагове, които всеки миг можеха да се нахвърлят върху него и да оспорят на държавата му правото да живее свободно и законно.

Той не бе признат от никого...

През целия ден на Водици царят остана тъжен и разсеян. Напразно Целгуба се опита с глуми и закачки да разведри лицето му. Дори и вечерта на пира, който се даде в палата, той непрекъснато мълча с неподвижно вперен в далечината взор. Дори и радостният смях на Мария не разпръсна бръчките от челото му. Той се прибра рано в покоите си, като остави гостите сами да довършат веселбата. Не му беше до веселие и забава. А песните и шумният говор на поканените, които от време на време долитаха до него, само правеха

бръчките на лицето му да се вкопават още по-дълбоко. Той се съблече и си легна. Но не можа да заспи. Железен обръч стягаше главата му, сърцето му биеше тежко и тревожно. Една-единствена неизменна мисъл непрестанно дълбаеше челото му. По едно време той скочи и седна на леглото си.

Какво щеше да бъде, ако той сам заминеше за Рим? Нима злобните съседни държави щяха да посегнат и на него? Да, да, това беше нова, прекрасна мисъл. Той се усмихна в полумрака. После чу как Целгуба се прибра в стаите си. Под прозореца минаваха една по една тежките кочии на болярските семейства. Конски тропот звучно ехтеше по каменните плочи.

Той отново се замисли. Защо да не посегнат и на него? Какво може да ги спре? И камата, и отровата щяха да дойдат на помощ, ако трябваше да се премахне омразният и опасен българин. Не, невъзможно беше. А България нямаше да види мирни дни, докато не получи законно признание. Той тежко въздъхна и затвори очи. Лека-полека дрямка склони умореното му чело и той видя Асена, млад, хубав и засмян, как иде към него с разгърнати ръце. Калоян го изгледа смаян. След това огромна радост стопли сърцето му и той се спусна да прегърне брата си. Но вместо него видя пред себе си Мария. С дълги разплетени коси и искрящ венец на главата. „Марийо, попита той цял разтреперан, кога си дойде? Защо не беше тази сутрин на празненството?“ Той я улови за ръката и тръгна с нея през някаква широка морава, накитена с едри благоуханни цветя. Все не му се вярваше, че Мария е тук, при него, и силно стискаше ръката ѝ, за да не я загуби отново. Внезапно остра болка прониза сърцето му. Смътно през съзнанието му мина мисълта, че това е само сън. Неизказана тревога притисна гърдите му, той почна да се мятта в леглото си и да вика. Изведнъж той отвори очи и видя пред себе си лицето на своя верен войскар Манас.

— Господарю, господарю — викаше той наведен над него — пристигнал е пратеник от папата!

Царят скочи и го изгледа като безумен. И това ли беше сън? Той се огледа наоколо. След това, още полусънен, почна да се облича. От изненада и вълнение гърлото му се беше стиснало и той не можеше да проговори ни дума. Радостта сякаш пресече ръцете и нозете му.

Пратеник от папата! Слава тебе, господи, слава тебе, Чудотворецо!...
Най-последно...

В това време смаяната стража водеше към палата трима чужденци. Великият примикюр ги посрещна при входа, поздрави ги с дълбоки поклони и ги поведе. Пратениците изкачиха стълбите и се намериха в едно преддверие, осветено от треперливата светлина на няколко борини; след това ги въведоха в някаква обширна зала с мраморен под и големи стенописи. Беше студено и уморените пътници нетърпеливо се разхождаха от стена до стена, като потриваха вкочанелите си пръсти. Все пак те бяха изненадани от обстановката, защото очакваха да видят, че узурпаторът Йоанициус живее в някаква планинска колиба, сяда по земята върху кожи от диви животни и сам си прислужва във всичко.

Изведнъж вратата се отвори, пред тях се яви един висок мъж със сиви очи и кестеняви, леко посребрени къдрици, които се виеха около ушите му. Умният му, изпитателен взор ги прониза като кинжал и те сведоха за миг като зашеметени очите си надолу. Той се доближи и любезно им протегна ръка, като заговори на гръцки. Поздрави ги, въздаде хвалебствие към светия отец Инокентий и ги помоли да го последват в работната му.

Те очакваха да видят един обезумял от радост човек, а видяха само един владетел, който със спокойно достойнство приемаше неизказано високата чест да получи саморъчно писмо от всесилния папа.

В огнището гореше буен огън. Тримата мъже седнаха близо до него и впериха мълчаливо взор в българския цар — както се наричаше той.

— Най-напред се посгрейте, благородни гости. Аз заръчах да ви донесат топло вино и нещо да подкрепите силите си. Изглежда, че и тримата разбирате гръцки. Мога ли да попитам сега за имената ви?

Тримата се спогледаха. Чудно! Този човек не умираше от нетърпение да прочете папското послание.

Един от тях стана. Беше нисък, пълничък монах с живи сини очички и кръгло червено лице. Той се поклони и каза:

— Аз съм архипрезвитер Доминик от Бриндизи, изпратен като папски нунций от Негово светейшество Иноченцо III до благородния

мъж Йоанициус. Гръцки знам само аз, защото съм ромеец. Този е отец Бернардо от Ферара, а този е капеланът Франческо от Палермо?

Нунцията извади от вътрешния джоб на расото си един пергаментов свитък и като го целуна, поклони се и го подаде на Иваница.

Царят също се поклони и прие посланието. Челото му бе леко навъсено. Не му харесваше това, гдето нунцията го наричаше само „благороден мъж“ и гдето Доминик от Бриндизи беше ромеец. Той бързо разчупи апостолическия печат и като разгъна тънкия пергамент, се приближи до трисвещника на масата.

В това време столници внесоха топли питиета и ястия, а докато пътниците подкрепяха силите си, изгончи се бяха пръснали из целия град да съобщят невероятната вест на всички велики боляри и да ги свикат на синклит. Наскоро след това един след друг почнаха да прииждат към палата: княз Белота, деспот Борил, деспот Слав, куманските войводи Коча и Манастър, архиепископ Василий, презвитер Константин и останалите знатни мъже.

Те влязоха с радостни възклицания и сякаш не вярваха на очите си. Княз Белота прегърна царя и го целуна просълзен. Дойдоха и сестрите на Калояна с мъжете си. Най-последно се яви Целгуба, учудена и поразена. Пратениците се бяха нахранили и се грееха на огъня. Тогава царят им предложи да отидат да си починат и сам ги изпрати до стаите им. Архипрезвитер Доминик му беше съобщил устното послание на папата. Като се върна в работната, презвитер Константин и Сеслав се спуснаха към него и го отрупаха с въпроси. Лицата на всички горяха, очите възторжено лъщяха. Калоян се озърна и попита:

— Где е престолонаследникът?

— Не му е съобщено — каза някой.

— Веднага да се извика княз Йоан — заповяда царят. — Той не е вече толкова малък и отсега нататък трябва да присъствува на всички синклити.

Юношата пристигна, хвърли се на врата на чичо си и му пошъпна:

— Това беше най-голямото желание на баща ми.

Най-сетне Иваница разгърна листа и почна да чете, като им го превеждаше така, както му го беше превел папският нунций.

Инокентий III пишеше, че до слуха му стигнала вестта, какво благородният мъж Йоанициус питае синовна любов и набожност към Римската църква и иска да влезе в нея. Той изказва готовност да изпрати в България и свой по-висш легат, ако Йоанициус покаже ясно своята преданост към Римската църква.

Всички наскачаха и почнаха да говорят едновременно, като се смееха и радостно ръкомахаха. Само лицето на царя беше спокойно и безстрастно. Той бързо пресмяташе и разсъждаваше. След първата бурна радост избликът от чувства отстъпваше място на трезвата мисъл.

— Аз смятам, че най-добре ще бъде още идната неделя да изпратим нунция обратно с отговор до папата, че приемаме условията му! — каза боляр Саца.

Калоян поклати глава и нищо не отговори.

— Трябва да се бърза, докато венгрите не развалят всичко — се обади презвитер Константин.

— За инат на ромеите! — извика деспот Слав.

— Трябва веднага да съчиним отговора — каза бавно и развълнувано Сеслав — този миг ще остане паметен за народа ни.

И всички впериха взор в царя.

— Няма защо да се бърза — каза полека той, нека най-напред добре обсъдим и преценим, а после да вземем решение. Преди всичко аз нямам много вяра в този ромеец от Бриндизи. Може всичко да е само някаква примка от страна на гърците. После условията на папата не са още най-добрите, които може да ни предложи. Освен това не трябва да показвам, че ние сме чакали единствено него. Търпение, братя мои, търпение и спокойствие. Най-важното е да се обмисля спокойно и за нищо да не се прибързва. Отгдето да знаете каква цел гони папата с това писмо? Нека проникнем по-дълбоко в работата... Нека не се улавяме за първата въдица. Който веднага се съгласява, малко получава.

Недоволство насити въздуха. Но никой не посмя да възрази.

Само Сеслав се опита да му противоречи:

— Толкова време да чакаме и сега... Аз не те разбирам, царю... — каза той кротко.

— Ще разбереш, Сеславе, ще разбереш...

И Калоян странно се усмихна.

Тази вечер младият Йоан получи втория си урок по мъдро царуване.

ГЛАВА VI

Нунцият остана в Търново.

Не само за два дена, две недели или два месеца. Доминик от Бриндизи остана в Търново цели две години.

Като ги плашеше с папата, чието благоволение вече смяташе за осигурено, Калоян искаше да накара ромеите да преклонят глава и да признаят за законна властта му. Освен това искаше да чуе и техните условия. На каква цена биха го признали.

Но когато ромеите убиха вероломно Иванко, примамиха Сърбия на своя страна и подбудиха волинския княз Роман да нападне куманските му съюзници в Молдава, Калоян разбра, че не може вече да се задоволява с леки нападения и грабежи, с дразнене и бавно разоряване на Византия. Ромеите заслужаваха един добър урок, който завинаги да им отнеме желанието да му правят такива плитки измами.

Най-сетне те трябваше да разберат с кого си имат работа.

Той накара Хръс и Камица да залъжат императорските войски с дръзки нападения из Македония и да ги отдалечат с изкусна бран чак към епирските и еладските планини.

И внезапно, неочаквано от никого, връхлетя като хала връз могъщата Родопска крепост Констанца, превзе я и я срина до основи.

А след това, още по-неочаквано, настъпи към Черноморието.

Като страхотни чудовища преминаха огромните му обсадни машини през равнините на Мизия и се спряха пред яките стени на Варна. След падането на Констанца ромеите най-малко очакваха да ги нападне при древния Одесос. Обезумели от страх, те се скриха зад крепостните стени и с отчаяна съпротива се опитаха да спрат страшното нападение.

Но Калоян накара да дотъркалят при стените нова огромна обсадна машина на колела, невиджана и нечувана. Тя беше висока колкото самите бойници, а широка колкото изкопа пред стените. Цяла подвижна четиристенна крепост. И тя послужи като мост над рова и като стълба до върха на градските стени.

Ужасени, ромеите се мъчеха с вряла вода, камъни й дъжд от стрели да прогонят смелите мъже, които се катереха като котки по стълбите към назъбените ръбове на четвъртите кули. Целият град дръпнеше от грозната съдба, която го очакваше.

Беше велики четвъртък.

Топлият мартенски вятър кротко галеше бронзовите лица на бранниците, а вечер облъхваше с морски хлад морните им чела. Целият въздух трептеше от тръбни звуци и ек на барабани.

На петстотин стъпки от крепостта Калоян наблюдаваше битката. Високото му наедряло тяло бе облечено в дълга до коленете ризница от ситно плетени халки. Вляво от коня стоеше неговият щитоносец. Вдясно бе младият княз Йоан. Големите му тъмни очи бяха замъглени от сълзи.

— Великден е, чичо. Боя се. Нека не сърдим бога...

Но Калоян не отвърна нищо. Само вдигна наличника си и изгледа сурово своя братанец.

— Чичо, чичо, грях е на тоя ден да се пролива кръв. Днес е ден за покаяние и молитва...

Дълбока гънка сви челото на царя. Той въздъхна и каза:

— Млад си още, Асене. И меко е още сърцето ти. Сякаш в жилите ти не тече кръвта на нашия род... В битката няма милост и състрадание. Имаше ли милост Василий, когато ослепи войниците на цар Самуил? За техните очи отмъщавам аз.

Йоан поклати глава и сведе взор.

— Господи, господи, прости ни... — шъпнеха устните му. И някаква безкрайна унищожаваща скръб потискаше младото му сърце.

Защо трябваше в този хубав, слънчев божи ден да се пролива кръв, да се подпаля омраза... Нима нямаше други средства, други възможности, за да се сломи един враг? Нима любовта, милостта нямаше по-лесно да отключат яките порти, да сринат мощните бойници?

На третия ден, на велика събота, Варна падна в ръцете на българите. Калоян заповяда да хвърлят мъртвите ромеи в крепостния ров и да ги засипят с пръст. Срина стените до основи и разруши града.

— За урок и за пример — каза той. — Нека всеки ромейски град знае отсега нататък какво го очаква, ако не се подчини с добро. Нека

помнят Калояна Ромеоубиеца! — жестока, безмилостна усмивка сгърчи лицето му. Напразни бяха молбите на Йоан Асена.

— От корен ще го изчистя това нечистиво племе — се заканваше царят. — Сто и петдесет години то вероломно владя нашите земи. Сега дойде ред да изкупува прегрешенията си.

Но вечерта, когато коленичи пред малката си походна икона на свети Димитър, сякаш мечът на Чудотвореца блесна по-ярко от всеки друг път в полумрака на шатрата, сред димящия мрачен пламък на борините.

И страшният цар изтръпна.

Сякаш пред знамение.

ГЛАВА VII

Наближаваше празникът на Солунския чудотворец.

Боляри, клирици, войводи, крепостни и себри напущаха кулите, манастирите, крепостите, градовете и стасите си и в дълги върволици, на коне и кочии или пеш се отправяха към престолния град, за да присъствуват на голямото тържество.

Постите на Чудотвореца почваха още двадесет и шест дни преди Димитровден, а службите и химните начеваха пет дни по-рано. Затова винаги през месец октомври стените на Търново с мъка побираха хилядите гости, дошли от цялото Загоре, от Лисечко краище, от Долна земя, от Крънската и от Карвунската хора, за да се поклонят пред чудотворния свят образ. От царския палат до най-сиромашката катуна всички бяха пламнали от трескаво нетърпение. Девойки бързаха да ушийт за панаира най-хубавите си руби, да извезат най-пъстрите си кърпи. Младите момци си купуваха нови рунтави гугли, цървули и скараманги, войскарите си поръчваха оръжие в самоковите по Етъра. А в целия град се разливаше душна и опияняваща остра миризма на младо, кипящо вино.

На празника на Солунския чудотворец народът разгръщаше широко сърцето си на волното опиянение да живее и да се радва.

Сякаш никой друг в славния престолен град не изпитваше тъй силно този несдържан копнеж за радост и безумна забрава, както младият княз Йоан. Със светнали очи той следеше от прозореца на кулата си при Трапезица гъстите тълпи, които пълнеха улици и площади, блъскаха се по мостовете, напиреха при градските порти. След това до късна нощ той оставаше буден и слушаше смътния шум на безпокойния град, далечния ек на песни и звуци от гусли и лютни, волните провиквания на закъснели странници. И всяка нова песен, всеки нов вик го караше да изтръпва и унило да оборва глава. Така му се искаше да излезе, да се смеси, да потъне в тази радостна тълпа, за миг да забрави себе си и всичките си високи задължения. Затова, когато на утрото, което предшествуваше великия празник, Йоан отново видя оная шумна навалица да нахлува с весел глъч из всички

търновски улици, не можа да издържи и без да слуша мъмренията на майка си, повика брата си Александър и двамата младежи, съвсем сами, без охрана, излязоха да се разходят из гъмжащия град. Като минаха край кулата на великия боляр Сеслав, те повикаха и младия Добромир, по-големия син на протовестиара.

Тримата момци — Александър, висок и сух, невероятно рус и бял сред двамата си тъмнокоси и тъмнооки другари — весело се спуснаха по пътеката, която водеше към реката. Скоро те се смесиха с навалищата, която се трупаше по тесните улички. Хубостта на Йоана биеше на очи и търновци още преди да познаят княза, се взираха очаровани в стройния напет момък. После радостно смайване се разливаше по лицата им и с оживени възклицания те заграждаха и приветствуваха младите хора. Те отвърщаха смутени и зачервени, след това забързваха и изчезваха в тълпата.

— Ако чичо узнае, ще се сърди — пошъпна Александър.

— Ах, все едно! Аз не се боя от неговите сръдни — каза усмихнат Йоан и предложи да отидат към оръжейниците.

Минаха моста и завиха нагоре към подножието на Царевецката твърдина. Пазарната улица бе препълнена с хора. Всички дюкянчета гъмжаха от купувачи. Като познаха царските люде, всички се стъписаха и сториха място на князете. Глух шъпот от възхищение се надигна и разля наоколо. Оръжейникът Недялко се затече към високите посетители, с дълбоки поклони ги въведе в дюкянчето си и започна да хвали стоката си. Показа им тежки ковани щитове с медни украшения, копия със зелени върхове, бронзови рогове, посребрени юзди, малки двуостри секири... Йоан си избра един кръгъл железен шлем, Александър — копие, а Добромир — бодове за чизми. Технитарят ги проводи до улицата с високи славословения. След това те влязоха у майстор Драгомъж. Дребничкият куц златар се разсипа да отваря сандъчета, облечени в скъпа кожа, и да им показва всичките си съкровища. Князете избраха кръст от ковано сребро за майка си, бисерен пръстен за царица Целгуба и тънка златна верижка за малката си братовчедка Мария. Добромир дълго гледа едни гранатени обеци, не посмя да ги вземе.

— За майка ти ли са? — попита Йоан, след това изведнъж ниско му пошъпна: — Ако парите не ги достигат, с колко да ти услужа?

Добромир се изчерви и не отговори нищо. Князете го изгледаха и тихо се усмигнаха. Знаеха, че младият им приятел на драго сърце би ги подарил на Белотовата дъщеря, но не смееше...

В това време се бе събрала огромна навалица, която чакаше с нетърпение да види Асеновите синове. Момчетата с мъка се изтръгнаха от възторга на тълпата и побързаха да се спасят в тихия покой на една малка странична уличка.

Тръгнаха надолу из махалата, в която живееха по-заможните търговци, технитари и държавни служители. Къщите сякаш бяха съвсем празни, като че целият град се бе събрал само из многолюдните пазарни улици. Тук-таме само по някоя любопитна глава бързо надникваше от някое прозорче и пак така бързо изчезваше. Няколко деца играеха в праха с едно рошаво куче.

— Нощес нали ще дойдете на службата! — попита Добромир.

— Разбира се — каза Йоан. — И чичо ще бъде също... — Внезапно той млъкна и се ослуша. Дигна глава нагоре.

От един широк чардак се лееше хубав, сочен женски глас:

— *Сиви мои гълъби,
где сте вие летяли?
— По царюви двори.
— Що ви цар работи?*

Момците се спряха и заслушаха прехласнати. Чистият порив на свеж девичи глас проникваше като топла омая в младите им сърца.

— *Бе излязъл отколе
цар с войници на поле,
поприще ги гонеше,
хранен кон яздеше...
Дълго копие въртеше,
медни щити ломеше...*

Александър понечи да тръгне. Но Йоан го спря. Черните му очи горяха в сдържан, пламенен копнеж.

— Ех, че молец си и ти! Чакай! — рече. Но кой може да има такъв хубав глас? Не е ли тази къщата, гдето живее Агнеса бургундката?

— Да — каза Добромир — но откакто бургундката овдовя, при нея живее семейството на ватах Андрея. Жена му е сестра на покойния. Те се преселиха от Дръстър. Ватахът има много хубава дъщеря...

В този миг гласът спря да пее и се чу някакъв бистър, волен смях. Едно предивно лице се показва сред саксиите с цветята. Девойката хвърли бърз, усмихнат поглед към тримата непознати и изведнъж по лицето ѝ трепна уплаха.

— Добър ден, Ано — каза весело Добромир. — Прощавай... Бяхме се заслушали в песента ти?...

Девойката не можеше да откъсне взор от Йоана. Сякаш не вярваше на очите си, че хубавият княз стои пред портите на дома ѝ. Той се усмихна.

— Защо не продължиш песента? Много ни хареса гласът ти...

Девойката се смути и бързо се скри вкъщи. Няколко души се подадоха от края на уличката. Александър дръпна брата си и тримата момци се отдалечиха.

През нощта всички търновски черкви блестяха в хилядите трепети на вощениците. Там се молеха тия, които не бяха успели да се вредят около свети Димитър. Гъсти, тъмни навалици се трупаха около черквата на Чудотвореца и чакаха да видят тържественото шествие. Най-послед светлите пламъци на борините очертаха пътя на шествието, което с мъка си пробиваше път между две крила развълнуван народ. Начело вървеше архиепископ Василий с целия си клир: всички епископи, протопопове, екзархи, игумени и монаси, отстрани, на които пристъпяха певци и факленосци. После следваха великите и мали боляри със семействата си, видни държавни люде, богати търговци, множество чужденци, дошли от набожност или любопитство. Към края на шествието вървеше ватах Андрея с жена си, дъщеря си и бургундката. Ана пристъпваше чинно, с вощеница в ръка и наведена глава. Черквата на свети Димитър едва побра клира и боголюбивите велможи. Останалите се наредиха пред тълпата, която се притискаше

навън, около черквата, по тесния площад, чак до реката и подножието на стените на Трапезица. Изведнъж долетя конник и тълпата се разлюля от горещо любопитство. Откъм моста се зададоха пламтящи борини. Царското семейство идеше пеш за нощната служба.

Една девойка държи благочестиво вощеницата си, но ръката ѝ трепери. Малкото златно пламъче се люлее неспокойно в мрака. С мъка тя се промъква напред и застава на предната редица. Майка ѝ я дърпа за рубата и шушне:

— Ано! Какво правиш? Ще ти подпалят кърпата... Боже господи, с това момиче... все всичко да види...

Минава царят с Целгуба и Елена. Стъпките им са бавни и тържествени. Челата им са сведени надолу. В ръцете си държат вощеници. Народът коленичи. Минава Мария с Йоан и Александър. Следват Калояновите сестри с мъжете си и синовете си: Борил, Слав и Стрез.

Ана едва забележимо вдига очи и с трескаво любопитство търси стройната осанка на княз Йоана. Но князът минава с благочестиво наведени клепки. Стъпките му са равни и спокойни. Червената му туника ярко аленее сред светлините на борините. Той отминава... Царствен, недостъпен...

Ана въздъхва дълбоко и замайваща печал нахлува в младото ѝ сърце — тъй весело, тъй безгрижно до вчера. Сълзи бликват от очите ѝ. Укори загризват душата ѝ. Безумница... Как бе дръзнала тя да отдаде всичките си мисли на гордия светъл княз... Как бе посмяла да остави сърцето си на опиянението на толкова невъзможни надежди. Безумница... Но тя знае. Никога вече радостна, волна песен няма да бликне от румените ѝ устни, никога безгрижен смях няма да възликува по снежните ѝ ланити... И смутената ѝ душа в безнадеждна гордост скърби, че се е родила в такъв малък, скромнен дом.

На следния ден архиепископът с целия клир отново отслужи молебен. Отново царското семейство мина сред нестихващите радостни възклицания на тълпата — този път в кочии, заградени от конници. Отново всички черкви забиха в ликуващи призиви. Последните топли слънчеви лъчи щедро обливаха празничния ден...

Но Ана не пожела да отиде на празненството. С отпуснати ръце и неподвижен взор тя седеше посърнала и безмълвна на миндерчето в стаичката си и не искаше нито да излезе, нито да потърси другарките

си. Напразно майка ѝ я одумваше, обикаляше безпокойно край нея и я разпитваше. Девојката мълчеше. Не ѝ се излизаше никъде. Каква полза? Гдето и да отиде, тя знаеше, че няма да може да види княза, да чуе отново чудния му глас, да изпита чара на тъмния му взор...

— Ами защо заляга толкова да си шиеш новата рубя? — продължаваше да я пита майка ѝ. — Толкова я искаше, толкова ѝ се радваше... Откога чакаше този ден, за да я облечеш... Защо? Чудно момиче! Какво му стана изведнъж? Пресвета Владичице, и ти, свети Димитре, свети Кузмане и Дамяне, някоя пламеница го е разкършила... Утре ще извикам баячката Каля. А сега дай един червен конец, отивам да накъсам босилек... Да те поръся...

— Недей, мамо. Нищо ми няма...

Едва следобед тя склони да излезе с другарките си на сбора при Света гора.

Целият град беше излязъл вън на простор да се повесели далеч от тесните, тъмни улички на крепостния град. Празнично облечени хора със засмени лица се блъскаха край панаирските бараки и разглеждаха стоката, донесена от всички краища на България и далечните чуждоземни пазари. Само веднъж в годината търновци виждаха толкова много, толкова скъпи и толкова разнообразни неща на едно място. Ана и другарките ѝ се промъкваха от барака на барака и гледаха с жадни очи хубавите работи, които търговците с високи викове се мъчеха да нахвалят. Какво нямаше там! Скъпи византийски аксамити, копринени кърпи, египетски платове, златни, сребърни конци от Генуа, червени кожи, венециански сапуни, лаванда, мускус... Зад бараките, по-близо до града, се тълпяха чарди от свини, овце, коне, кози. Там се продаваше също месо от птици и дивеч, риба, ябълки, орехи, сушени плодове...

Всеки можеше да си купи това, което му е било на сърце цяла година. Виковете на продавачите се смесваха с глухите думкания на тъпаните, с високия писклив призив на гайдите, с крясъците на проповедници и фокусници. Под едно дърво се тълпеше голяма навалица около един богомил-странник, който заклинаше людете да не се увличат в бесовски изкушения. Недалеч от него биляр-целебник продаваше сухи жаби, човешки черепи и кости, вълчи сърца и прах от змийски кожи. Малко по-нататък двама едри борци събираха около себе си купове любопитни. И цялата тази пъстра тълпа от граждани,

войскари, селяни, монаси, проповедници скитници се блъскаше с гръмки смехове, остри викове, крамоли, песни. С накривени до ухото ниски, сплеснати гугли и блеснали от вино очи момците се суетяха около девойките, които, задъхани, с пламнали лица, прехванати под ръка на дълги редици, разнасяха насам-натам ярките, весели петна на своите зелени, сини, жълти и червени руби. Някои от тях се залутваха из гората да дирят звездел за късмет... Много семейства си бяха постлали на пожълтелите есенни ливади и лакомо ядяха. Долу край реката се виеше лудо хоро...

Ана и другарките ѝ се упътиха към него.

— Какво ти е? Защо не пееш, защо не се смееш? — питаха я загрижено девойките.

Хубавото момиче не отговаряше. Само леко поклащаше глава. Отбягваше възхитените погледи на момците, вървеше с тъжно оборено чело. За какво ѝ беше тази хубава янтароцветна руба, тази хубава алена кърпа? Когато ги носеше вече без радост... Някъде далече се зачуха радостни викове, които скоро се преляха в дълго, непрестанно ликуване. Цялата тълпа се раздвижи, залюля, почна да се струпва към реката.

— Царски люде! Царски люде! — се чуваха викове.

Ана побеля цяла. Някаква сладка умора я закова на мястото. Буйни вълни топла кръв заляха главата ѝ.

В далечината се показаха няколко конници. Най-напред яздеше някакъв момък с огненоцветна туника. Ана го позна веднага. И първото ѝ движение бе да избяга, да се скрие някъде. Но някаква чудна сила я държеше покорна и неподвижна.

Князът бавно приближаваше... Кожата на тъмnozлатистия кон блестеше като коприна под косите лъчи на слънцето. От дясната му страна на бял кон яздеше княз Александър, облечен в гълъбова туника, от лявата — младият боляр Добромир. Около Йоановата талия се виеше тънка верига от сребърни халки. Под шапката му се подаваха лъскави, тъмни къдри. Очите му безспирно се местеха из тълпата, сякаш диреха някого. Изведнъж лицето му светна.

Беше я видял...

Да. Тя беше. Същата... Сто пъти по-хубава в тази светла руба, с този ален мерджан на бялата шия. Кестенявите ѝ очи тихо блестяха сред златната мъгла на дългите руси клепки... Сури къдри надничаха

под везаната кърпа, бузите ѝ горяха като трендафили... И тя го гледаше. Сякаш омагьосана.

Ана разбра копнежа и скрития въпрос в искрометния му взор, разбра, че заради нея тъй радостно блестят черните му като въглени очи. И вълна от безумно щастие удави душата ѝ. Замайващият шум и празните забави на панаира внезапно се превърнаха в райска песен, в свято тайнство, глухото думкане на тъпана отекна с радост в сърцето ѝ. Какво от това, че тя беше бедна и проста девойка... Какво от това, че той беше от царски род, далечен и непостижим...

Те се обичаха...

В побелялото небе се изряза тънък и неуловим бледният сребърен полукръг на месеца. От реката лъхна свежест. Гръмкият шум на панаира почна бавно да утихва. Лек ветрец развя пъстрите кърпи на жените, наду платната на бараките като ладии, дигна по друма вихрушка от прах и сухи червени листа. Тълпата се развълнува като море и се стече на потоци към градските порти.

Празникът на Солунския чудотворец се свършваше.

И всеки се мъчеше да отнесе със себе си в душните крепостни стени нещо от свежия лъх на ливадите и гората, дивото ухание на окосено сено и полски цветя, тихата сънна песен на щурците...

ГЛАВА VIII

Придружен от един майстор и двама живописци, Калоян излезе от главния вход на палата и като пресече обширната градина, се отправи към западната порта на крепостта. Но някакви весели викове го накараха да се върне малко назад и да надникне зад един храст трендафили. Точно срещу него върху една малка зелена морава се изпречи радостна картина.

Дъщеря му Мария се беше качила заедно с приятелката си Белослава — дъщерята на княз Белота — върху камилата, която бяха взели в плен от Визанс, а от двете им страни, като копиеносци, бавно крачеха княз Александър и Сеславовите синове: Добромир и Витлеем. От време на време те избухваха в буйни смехове.

Калоян леко се усмихна и бръчките по челото му за миг се разнесоха като облаци, разгонени от внезапен слънчев лъч.

— Марийо!

Момичето изплашено извърна глава, скочи на земята и веднага се скри зад едно дърво.

— Марийо!

Модроокото момиче се появи отново и несмело приближи баща си.

— Не съм ли ти казал, че можеш да паднеш от камилата? Защо не ме слушаш?

Царят нежно погали тънката свила на светлата ѝ коса, след това потупа по бузата румената тъмноока Белослава и попита Александра:

— Где е Йоан?

— У дома, чичо. Пак се е зачел в книги...

— А баща ти, Добромире?

— Той отиде към новата черква да надзирава строежа.

— Тогава най-напред ще отидем да видим новата черква — каза царят на майстора и като кимна на децата, продължи пътя си.

Живописците усърдно разправяха за завършените и започнатите си работи, но царят едва дочуваше откъслечи от речта им. Тежки грижи се трупаха над сърцето му. След победата при Варна той беше

предложил на ромеите да сключат вечен и траен мир, но в замяна на това да го признаят за законен владетел на България. Ромеите отхвърлиха предложението му. Защото подозираше, че мирът при Варна е само почивка за нова бран.

Действително те сключиха унизителен мир, отстъпиха му земите, завзети от Добромир Хръс, дадоха му Варна и Костанца, признаха властта му над Белград и Браничево. Заклеха се да имат общи врагове, но не склониха да увенчаят Калоян за цар.

Тогава Калоян зле им се закани и почна още по-усърдно да се готви за тежката, решителна борба. Спираше го само отговорът на папата. Защото бяха изминали вече седем месеца, откакто той беше върнал архипрезвитер Доминик обратно в Рим с три писма до Инокентий: от него, от архиепископ Василий и от княз Белота. А от Рим не идеше още никакъв отговор. Дали не се беше разсърдил папата за дългото бавене на пратеника си?

А ето че всеки ден все по-тревожни вести пристигаха в Търново. Венгерският крал Емерих непрестанно заплашваше, че ще нахлуе в земите, които Калоян през пролетта бе заел на запад от река Тимок.

Но не беше само това. Тъмни, зловещи слухове се носеха откъм по-далечния Запад и запълваха с тревога сърцето на царя. Несметни тълпи кръстоносци се бяха надигнали през синьото море и бяха превзели Зара и Далмация. А сега техните вождове водеха преговори със сина на ослепения Исак, за да му помогнат да си върне бащиния престол от узурпатора Алексей. Тъкмо наскоро бе дошла в Търново вест, че кръстоносците, след като превзели Драч, сега прекарвали Великдена на остров Корфу. Там те чакали пристигането на Исаковия син, който бил паж в двора на сестра си, алеманската императрица Ирина.

Дълбоко в сърцето си Калоян подозираше, че тези преговори не бяха само за доброто на младия паж, а си имат и други, по-дълбоки причини. Защото между вождовете на кръстоносците беше и венецианският дож Енрико Дандоло, известен като много хитър и далновиден човек. Не току-тъй хитрият венецианец беше предложил корабите си на кръстоносците. Отдавна той дебнеше случай да затвърди властта си във Визанс и да прогони оттам опасното съперничество на другите богати републики. Сега този случай му се отдаваше извънредно благоприятно. Дандоло беше услужил на

кръстоносците и с тяхна помощ можеше да нападне ромеите. За това имаше два повода. Първо, да върнат престола на Исаковия син и, второ, да си набавят припаси за по-нататъшния кръстоносен поход за освобождаването на Светите земи.

Но Калоян не се мамеше, че ако кръстоносните тълпи успеят да вземат Визанс, заслепени от богатствата му, те мъчно можеха да се откъснат от него. И той потръпваше от зли предчувствия. Един след друг се редяха враговете на българското племе.

А ето сега и тия нови врагове, хиляди пъти по-силни, по-опасни от хилавите византийци. Какво щеше да ги спре да пометат една млада, неустановена и непризната от никого държава?

Не виждаше вече друг изход, друго спасение, освен признанието и поддръжката на Инокентий. А презвитер Власий не се беше върнал още от Драч, защото ромеите не го пропуснали по-нататък, и Калоян не можеше да знае каква е била съдбата на трите писма до папата.

Никога от освобождението си от ромейско робство дотогава българската държава не бе преживявала по-тежки и по-безпокойни дни. Най-малката непредвидливост, най-малката грешка можеха да бъдат съдбоносни завинаги. Какво мислеха да правят с българите надменните кръстоносци? Как щяха да се отнесат с тях? А ромеите? А венгрите?

Царят тежко въздъхна и се отби в новата черква, която строяха срещу свети Димитър на другия бряг на реката, в подножието на Царевец, наречена на апостолите Петър и Павел.

Като видя царя, Сеслав остави стенописа си и излезе да го посрещне.

— Нещо ново, царю честити? — попита той бавно и тихо.

— Нещо ново, Сеславе. Видях сина ти у дома. Хубав момък е станал. Хайде сега покажи картините си. Водя двама нови живописци да ти помагат: Гроздан и Стефан.

Царят влезе в недовършеното здание. Не стигаха пари да измаже отвън и да се построи камбанарията. Засега Сеслав и неколцина други живописци работеха вътрешната украса. Калоян внимателно започна да разглежда започнатите стенописи.

Целият таван и сводовете бяха нарисувани с картини, които представляваха разни събития от живота на Христа и светците. Мъченици падаха под ножа на неверници, архангели разперваха

белоснежни криле... Едри мраморни стълбове подпираха сводовете, лози дълбаеха в блесналия камък на капителите нежните си листа. Сеслав надзираваше зографисването.

Калоян похвали труда му и като остави там двамата нови живописци, се отправи към „Свети Димитър“.

Сам, без стража. Той обичаше да ходи така, да среща граждани и селяни, дошли от околността за пазара, да ги разпитва, да учи от самия извор за нуждите и болките на народа си.

В „Свети Димитър“ нямаше никой.

Само няколко слабо трептящи воценици осветяваха тайнствения полумрак на светата сграда. Чудотворецът го гледаше с ясения си взор.

Царят коленичи.

— Помогни ми, научи ме... — и царят наведе чело, изля в горещ шъпот отровната горчилка на сърцето си. Сетне спря пред гробницата на братята си. Сам... сам... Никой, комуто би могъл да облекчи душата си. Йоан бе млад, Мария невръстна, царица Елена живееше тихо и уединено вдовишкия си жребий, не искаше да огорчава с нови грижи последните дни на майка си, всеки ден Целгуба се отдалечаваше от сърцето му...

А синовете на Теодора и Севина, Борил и Слав, бяха най-прикритите му врагове, Стрез не бе излязъл от юношеска възраст. А Добромир Хръс отново бе надигнал непокорна глава. Затова той го беше изгонил от Просек и на негово място бе изпратил верния си Шишман.

Той доближи гроба на Мария. Над бялата мраморна плоча гореше голямо златно кандило.

Колко кратка бе утехата на лъчезарната ѝ усмивка... Като падаща звезда бе блеснала тя само за миг в тъмния шемет на живота му. А споменът за Ефросина и дните, прекарани във Визанс, бе вече тъй блед, тъй далечен...

Нима целия си живот той щеше да прекара само в неспирни борби и тревоги? Една след друга се надигаха като тъмни зли чудовища напасти и угрози. Щеше ли той да издържи докрай, да има силата докрай да надделява над жестоката орисница на племето си?

Той излезе, отново мина край новостроящата се купел, нагледа майсторите, даде им съвети и се отправи към стария Асенов замък, надвесил тесните си стени над Етъра. Научил се за излизането на царя,

многоброен народ се трупаше по пътя му, жени коленичеха и се кръстеха, старци и млади сваляха шапки, деца припкаха и му поднасяха прясно откъснати цветя.

Всеки искаше да види горещо обичания Кало-Иван... Техния добър Иван... С леко движение на ръката царят отговаряше на поздравите.

В далечината се зачу кучешки лай и свирене на ловджийски рог. По каменния друм, който водеше за Царевец, летеше черният кон на царицата. Целгуба бе ходила на лов с деспот Борил, брата си Йона и войводата Манастър. С тъмночервена ловна руба, сребристосив крагуй на ръката и малка аксамитена шапчица, тя минаваше като чудно, приказно видение.

У Еленини се бяха събрали двете Калоянови сестри. Когато стотникът съобщи за идването на царя, трите трепнаха и се спогледаха учудено. На какво се дължеше царското посещение? Защо идеше сам и в такова необикновено време? Какво ли се бе случило?

Посрещнаха го при входа на вратата. Като видя изплашените им лица, Калоян се усмихна.

— Толкова ли е чудно, дето ида да ви видя?

Как да им каже, че домът му е чужд и неприветен, че няма кому да изкаже тревогата, която гризе сърцето му... Можеше ли един цар, можеше ли Калоян да признае, че се страхува, че бъдещето го плаши? В кого щяха тогава да вярват, кому щяха да се уповават народ и боляри?

— Где е Йоан?

Момъкът се затече, преобразен от радост. Той обожаваше чичо си. Като известиха за пристигането му, той захвърли старинния ръкопис, който четеше с дълбоко внимание, и цял порумениял от щастие се яви на прага.

— Колко е порасъл Йоан — каза замислено Калоян — сякаш вчера беше, когато и аз бях такова момче...

И през ума му пробягна за миг споменът за златозарния Константинопол и оня горд и упорит младеж, който бе пристигнал там като тъмен, неизвестен пленник...

— Йоан вече кара седемнадесет години — каза Елена и погледна с гордост сина си.

Нямаше по-хубав момък в Търново от младия княз Йоан Асен. Строен и висок, с искрящи черни очи. Над челото му — светло и гладко — падаха меки и тъмни къдри. Извивката на устните му и на широките му потръпващи ноздри бе страстна и буйна. В гласа му се отключваше порой от пламенна възмъжалост. Но често горещият, му взор се пребулваше от странна, кротка замечтаност и буйната му младост се смиряваше под бремето на едно необикновено дълбоко благочестие.

— Агнеса получила по един пратеник дълго писмо от брата си — каза по-малката Калоянова сестра. Пишел много любопитни неща за венецианския дож, за сина на Исака...

Сивите очи на царя се присвиха.

— Кажете ѝ веднага да го донесе. По-скоро. Защо не ми съобщихте досега? Пратете някого. Или не, жените могат да се изплашат... Може да скрият писмото. Върви ти, Йоане. Нали знаеш къде живее вдовицата на прахтор Михаила? Бургундката? По-скоро! По-скоро...

Гъста руменина покри лицето на Йоана. Но само майка му я забеляза. Познавал ли бургундката Агнеса... Нали всяка вечер младият княз минаваше с коня си край къщата, която стръмно надничаше откъм източната страна на Царевец, над буйните води на Етъра, с плахата надежда да зърне от някое прозорче хубавото лице на Ана.

Покойният прахтор Михаил, паднал убит в битката при Варна, се беше оженил за Агнеса по време на страшното латинско клане през 1182 година, когато всички по-знатни латински семейства бяха избягали из най-близките на Визанс земи. По-късно семейството на Агнеса се върна в родната Бургундия, а Агнеса остана в България.

Йоан изтича надолу, премина моста, спря задъхан пред прахторския дом. Похлопа на четвъртитата дървена порта и зачака блед и треперещ от вълнение. Вратата му отвори сама Ана. Двамата младежи застанаха един пред друг, смутени и замаяни. Йоан почти забрави за какво е пратен.

— Где е леля ти? — пошъпна свенливо момъкът, като чоплеше упорито с ръка някаква треска на вратата.

— На черква... и мама е с нея. Но сега ще си дойде. Ако искаш да почакаш... Влез...

В това време Елена тихо подкачи разговор за това, което тежеше на сърцето ѝ.

— Много хубава дъщеря израсла у ватах Андрея. Виждаш ли си я, Иваница?

— Не. Но тогава пази Йоана да не ходи често там. Бъдещият български цар не може да се ожени за дъщеря на севаст, при това от чужда кръв.

— Но тя не е чужда кръв, Ицо... Нали е дъщеря на ватаха. Единствената дъщеря на бургундката и прахтора почина преди две години... — каза тихо и умолително царицата Елена, на която беше мъчно за сина ѝ. Тя знаеше вече отдавна за пламенното увлечение на младежа и се боеше да не би царят да е узнал за него.

— На Михаил или не, никога роднината на Агнеса няма да стане българска царица. Няма какво повече да говорим за това.

Елена млъкна и сведе тъжно глава.

Между това влезе един пълнолик човек с черни като въглини коси и въси. Той свали шапка и изтри запотеното си чело. Дрехите и ботушите му бяха потънали в прах.

— Откъде идеш, Славе? — го попита майка му, госпожа Тодора.

— Бях на лов с царицата.

— А, и ти ли беше? — попита Калоян. — Борил где остана?

— Не знам. Струва ми се, че отиде с Йона и Манастир да изпрати Целгуба.

Бориловата майка се навъси и крадешком погледна брата си. Тя знаеше, че Калоян не живее добре с жена си. Но знаеше и на каква жестокост и злина бе способен, когато узнае, че някой го мами и играе.

В това време пристигна Агнеса с Йоан. Бургундката беше едра и угледна жена, с големи сини очи. Цяла разтреперана, тя се поклони пред царя и с бегъл взор се опита да прочете по лицето му дали я вика само за писмото, или е узнал нещо за княза и племенницата ѝ.

Но усмихнатите лица на царя и сестрите му я успокоиха. Тя седна край трапезата, извади от джоба на широката си руба писмото и почна да превежда с пресекнал от вълнение глас.

Брат ѝ пишеше:

„... И така, като се събраха всички графове и високи барони, избраха за свой вожд граф Тибо дьо Шампан. После всеки замина за своята земя. Но наскоро граф Тибо умря и тогава вместо него избраха маркиз ди Монферато из Ломбардия поради голямата му мъдрост. След това изпратиха мене, Жерве дьо Каstel, Роберт дьо Роншоа и Херве дьо Маншикор като добровестници. Маркизът ни прие много любезно, остана много учуден от избора на французките барони, но прие поканата да дойде в Соасон. И ни върна обратно, като ни предложи много скъпи подаръци, но ние не ги приехме. Когато маркизът пристигна в Соасон, бароните го посрещнаха с много тържества, провъзгласиха го за водач на кръстоносците и му предадоха парите, които граф Тибо бе оставил за похода: 25 000 ливри. Тогава маркизът попита бароните за къде мислят да потеглят, дали в земята на сарацините, или другаде? Те му отговориха, че предпочитат да отидат във Вавилония или Александрия. Но понеже нямаше как да преминат морето, изпратиха месир Конон дьо Бетун и Шампанските маршали да намерят кораби. Най-напред те отидоха в Генуа и говориха с генуезците, но те им отговориха, че не могат да им помогнат. След това отидоха в Пиза, но пизанците също им отговориха, че нямат толкова кораби. Най-после отидоха във Венеция. Това било най-хубавият град, който са виждали дотогава в живота си. Там уговорили с дожа Енрико Дандоло, че ще му платят 100 000 златици, ако им намери флота, за да ги пренесе през морето, а освен това ще вземе със себе си и него, заедно с половината от всички способни да носят оръжие венецианци. Освен това те ще делят с Венеция наполовина всичките си завоевания. В замяна на това венецианците щели да дадат от себе си още 50 галери. Но по-после намалили малко първоначалната цена. Тогава дождът съобщил на всичките си хора да престанат да се занимават вече с всякаква търговия и да почнат да работят корабите. В това време бароните се събраха отново на съвет и отделиха 23 000 ливри, за да ги пратят на венецианците да

почнат работа. Най-много пари внесе Бодуен, богатият фландърски граф. След като мина Великден, всички кръстоносци се събраха отново във Венеция. Такъв прекрасен и богат град не можех да си представя, че съществува, мила сестро. Когато избягахме от Визанс, аз бях твърде малък и не си спомням почти нищо от него. Затова смятам, че не може да съществува друг такъв приказно красив град като Венеция. А флотата беше нещо неописуемо: безброй грамадни кораби, галери и отделни кораби за конете се люлееха върху зелените води, а галерата на дожа беше цялата червена, покрита отгоре с голямо опнато перде от алено кадифе. Само че не можахме да доплатим всички уговорени пари. Тогава обещаха на дожа, че ще му ги дадем, щом превземем някой град. И заминахме. Никога, мила Агнеса, няма да забравя този ден. Стотици сребърни и медни тромпети, барабани и цимбали радостно вълнуваха сърцата ни със сладки надежди. Всички свещеници пееха вдъхновено: «Ела, създателю на духа.» На мнозина очите се просълзиха. Господи, господи, и всички тия хора бяха оставили майки, жени и деца, скъпи родни огнища, за да освободят Светите места от нечестив неверен крак... Първо пренощувахме в Пола, след това, по желанието на дожа Енрико Дандоло, превзехме града Зара, който много пакостял на Венеция. Само граф Симон дьо Монфор и месир дьо Бов не посмяха да пристъпят волята на Светия отец и се върнаха в Унгария да прекарат зимата. Но ние, като си поделихме с венецианците плячката, изпратихме в Рим соасанския епископ и месир Роберт дьо Бов с молба до папа Инокентий да вдигне от нас анатемата си. Слава богу, папата ни прости и сега ние останахме тука да прекараме зимата.

И сега ти пиша от Зара, мила сестро. Заедно с това писмо, което ти пращам по един монах, който пътува на поклонение за Светите места, пратих писмо и до скъпата ни майка. Докога ще стоим тука? Не зная. Но дочувам, че водачите са привършили съвсем парите, а нямаме никакви припаси, за да отидем до Вавилония или Сирия. Дожът

Дандоло ни съветва да отидем във Визанс и оттам да се снабдим с храни. Но трябваше за това някакъв предлог. Затова маркиз Монферато, нашият вожд, ни посъветва да проводим в Алемания двама пратеници, които да преговарят с паж Алексей, брат на алеманската императрица. А както знаеш, този паж е синът на ослепения василевс Исак Ангел, който е сега в затвора. Ние пратихме двама от най-хубавите ни кавалери, Алиом дьо Сен и Оливие дьо Рошфор. Пажът ги приел с голяма радост и изненада. Алеманският император го посъветвал да приеме нашите предложения. Утре рано с две галери ще отведем царствения наследник на остров Корфу, гдето по-голямата част от бароните прекараха празниците. Ако бароните и Алексей се споразумеят, наскоро ще потеглим към Визанс, за да върнем престола на Исак Ангел и сина му. В замяна на това вероятно ще ни се отплатят с пари и провизии. Дано бог ни помогне, мила Агнеса, в нашето предприятие. Надявам се, че ще мога да се отбия за малко в Търново. Толкова отдавна не сме се виждали! Как прекарваш сега след смъртта на мъжа си? Остави ли ти повече имущество? Госпожа Бона, ватахът и Ана здрави ли са? Нека света Мария те закриля. Прегръща те нежно, твой любещ те брат Жирар.“

Когато тя свърши, Калоян скочи и почна с големи крачки да се разхожда из стаята. Сякаш бе забравил присъстващите наоколо му. Жените тихо се отдръпнаха в съседната стая, за да го оставят на спокойствие и да опитат прясната пита, която веднага бяха разточили за гостенката.

Младият Йоан и деспот Слав следяха изпод вежди царя, но не смееха да го заговорят.

Хиляди мисли се виеха в мозъка му, преплитаха се в отчаяни решения, кръстосваха се в безумни хрумвания.

Как тази малка, бедна България щеше да се справи с такава могъща вълна от горди и алчни рицари? Защото той много добре знаеше, че не само благочестиви подбуди бяха събрали заедно такава

огромна разнородна тълпа. Знаеше, че отдавна Венеция се заканваше на Визанс, загдето ромеите дават предимство на генуезките търговци в Константиновград, знаеше, че папата няма да си мръдне пръста в защита на омразната му православна империя, знаеше, че всеки рицар е тръгнал повече, за да дири приключения, власт и богатство, отколкото да освободи Гроба господен, знаеше, че от дълго време богатият фландърски граф е в лоши отношения със сюзерена си френския крал Филип, понеже по време на войната му с Англия Фландрия бе взела страната на англичаните. И сега граф Бодуен диреше случай да се махне за известно време от Франция. Всичко това беше го научил от папския нунций през време на двегодишното му стоене в Търново.

Идваше такава страшна напаст, а България не беше още призната държава. И от Рим все още нямаше никаква вест...

Калоян седна на дъбовото кресло на Асена, прекара ръка по очите, по страните си и дълбоко въздъхна.

— Чичо — се опита тихо да се намеси Йоан — ако латинците дойдат във Визанс, ние ще трябва на всяка цена да бъдем добре с тях. Още повече ако папата ни признае.

Калоян се усмихна. Тъкмо и той мислеше същото нещо. На всяка цена той трябваше да завърже добри отношения с латините. Дори можеше да им предложи помощ срещу Визанс.

Тази мисъл го ободри, той се озърна наоколо си и каза:

— Где отидоха жените? Няма ли да ни дадете нещо да си похапнем?

В съседната стая жените шепнешком се разговаряха за таласъма, който преди няколко дни се явил край Енюв път.

Те донесоха на царя да закуси и пак разправиха случката пред мъжете.

Калоян слушаше, чупеше орехи, ядеше от питата, взимаше си от варените присади, тиквите с мляко, сушените сливи, от време на време се усмихваше и мисълта му отново бягаше към остров Корфу, гдето се беше събрала онази страшна, зловеща войска.

Внезапно навън се чу някаква глъчка. Йоан скочи и погледна от прозореца.

— Защо ли княз Белота, Сеслав и презвитер Константин бързат толкова нагоре?

— Този Сеслав напоследък взе да не ми харесва — се обади деспот Слав. — Струва ми се, че твърде често посещава събранията на богомилите — и той хвърли крадешком поглед към царя.

— Какво от това? — отвърна Калоян и гласът му бе пълен с укор и недоволство. — Всеки е свободен да вярва в това, което обича. Мислиш ли, че ако убия богомилските водачи и разтуря събранията им, с това ще убия богомилството? Не, напротив. С това само ще накарам учението още повече да се засили сред народа.

— Богомилството бунтува народа и го учи на непокорство.

— Да. Но богомилите днес са силата на държавата ми. Когато настъпя към Филиповград, богомилите там ще ми помогнат, защото...

Изведнъж той млъкна. В стаята се втурна запотен и запъхтян княз Белота. Едрата му снага цяла се тресеше от вълнение. След него се мяркаха презвитер Константин и боляр Сеслав. И тримата извикаха в един глас:

— Нещо нечувано! Не можете си представи кой пристигна пред търновските порти.

— Папският нунций — извика радостно Калоян.

— Не! Патриарх Йоан Коматир!

Царят, Йоан и Сеслав се изгледаха изтръпнали, онемели.

Лудост ли беше това? Самият вселенски патриарх, надменният ромеец, главата на православието бе напуснал златния си дворец във Визанс, за да дойде сам, лично в Търново? Сън ли беше това?

Презвитер Константин пое дъх и се обади:

— Сега патриаршеската кочия и конницата, която го придружава, се изкачват по Боярски рът.

Все още стояха като вкаменени. Как беше възможно такава чудо? Вселенският патриарх в Търново!...

ГЛАВА IX

И той наистина беше дошъл.

Разтреперан, разкаян, със сълзи на очи той молеше помощта на силния български цар против кръстоносците, които се готвели да превземат Визанс. Ромеите били съгласни на всичко. Да признаят българския владетел за император, да издигнат архиепископ Василий в патриаршеско достойнство...

А на ухото на Калояна той пошъпна и други, още по-съблазнителни обещания. В царския град се готвел заговор против Алексей III, за да свалят некадърника. Но за мястото му чакали мнозина, още по-недостойни честолюбци: Теодор Ласкарис, зетят на императора и съпруг на дъщеря му Анна, младият Исаков син Алексей, който само чакал да влязат латинците в Константинопол, за да освободи баща си от тъмницата и сам да се провъзгласи за василевс, някой си друг сродник на Ангелите на име Мурзуфлон и безброй други неспособници... Но ако Калоян спаси Визанс от грозната заплаха, не беше ли най-редното той сам да стане василевс на българи и на ромеи, както при Симеона?

Лъстиви бяха нашъпванията. Примамката — страшна.

Набързо свиканият висш болярски синклит загуби ума си. Такова нещо не бяха никога очаквали. До вчера надменно отблъсквани и непризнати, презирани, заплашвани, мамени, от всички страни заградени с врагове... А днес, най-страшният, неумолимият, вековният враг сам идеше да предлага, да моли за това, за което никога дотогава не бе давал съгласие...

Властелите се тълпяха в престолната зала, шепнеха, спореха, викаха. Някои отправяха топла благодарност към свети Ивана и чудотвореца Димитър, други, разкаяни, идеха със сълзи на очи да се поклонят и целунат багреницата на Калояна — бъдещия василевс на всички българи и гърци.

Само той единствен не беше загубил ума си в общото вълнение.

Изправен до пезула край източната стена, той непрекъснато гледаше в една точка, углъбен в размисъл.

Борбата бе жестока. Колебанието — страшно.

Да приеме...

Изведнъж бленуваното от векове ставаше възможно, изпълнимо, истина. Този единствен, неповторим случай. Биваше ли, възможно ли беше да го изпусне? Не! Ако не приеме — това ще бъде безумие!

Ами кръстоносците?

Как щяха те да посрещнат тази промяна? Нямаше ли да пометат като буря и Визанс, и България? Нямаше ли да бъде по-добре да помогне на латинците и подели с тях Визанс? Но дали те щяха да приемат съюза с българите? А от папата никаква вест! А Венгрия? Ако кръстоносците предпочетат да се съюзят с крал Емерих и да поделят България?

На какви везни да мери? Как да различи истина от измама? Една само погрешна стъпка — и после трябваше с векове да се изплаща... Векове народът да търпи тежка робия. И да проклина името на тоя, който е допуснал съдбовната грешка.

Господи, научи ме, спаси народа ми... Калоян отправи взор към пезула. Там сияеше златопиеаната икона на Чудотвореца. Свети Димитър го гледаше с блага усмивка.

А България и цялото ѝ бъдеще зависеха от съдбоносната дума, която трябваше да изрекат устата му. Да приеме? Да не приеме? Всички погледи бяха отправени към него. Мъдрият, опитен елен водеше стадото през урви и стръмнини, стъпка по стъпка, за да му намери храна, за да го заварди от дебнеца глутница. Какво да реши? Сякаш лудост пламваше в главата му. А старото вярно чувство нашъпваше в сърцето му:

— Пази се, пази се, Калояне. Лукави са ромейските обещания, невярно е византийското приятелство. Изгонени с българска помощ латинците, нямаше ли да пламне отново старата вражда, вековната омраза? И все пак... Да се изпусне такъв случай? Не беше ли престъпление?

Той отиде в работната си, почна да се разхожда, стиснал с длани слепите си очи. Просна се пред малката походна икона на Чудотвореца. Дълго и горещо се моли. Позова братята си, покойната си жена... Полека-лека в него узря решението. Единствено. Непоколетимо.

Когато се върна в престолната, Калоян беше вече спокоен. Лицето му бе страшно бледо, гънките на челото му се виеха дълбоки и

страшни.

— Кога мислиш да заминеш за Константинограда, Иваница? — попита с предрезнял от вълнение глас Борил. — В два дни куманската конница ще бъде готова за път. След нея ще потеглят и нашите стотни. Поръчах всички находници да бъдат готови да занесат вестта на крепостните челници. Приготвих и писмото до Шишмана в Просек. Чака само подписа ти...

Изведнъж Калоян се хвърли към него, сграби го за яката на туниката и силно го разтърси:

— Кого си питал, деспот Бориле? Имаш ли позволение от царя?

Всички се погледнаха ужасени. Нима Иваница не беше съгласен?

С побелели от страх устни Борил се мъчеше да оправи яката си. Дългите му жилестни ръце трепереха. Мрачното му лице изглеждаше още по-тясно и бледосиво в припадъка на бясна злоба, която го душеше.

— Деспот Борил да излезе и да не се мярка пред очите ми, докато не пратя сам да го повикат! — каза Калоян и седна на престола.

Долната му челюст потръпваше от сдържан гняв. Той знаеше, че го чака тежка и страшна борба. Щеше ли да успее да се наложи и сега? Защото всеки предпочиташе по-лекия, по-лесния път... Пред него се мяркаха само злобни погледи, недоволни лица. Лицата на тия, които виждаха Калоян скиптроносец в Константинопол, а себе си — крале на своите земи.

А властелите мръщеа вежди в зле скрита закана. Не се ли повтаряше и сега времето на Петра и Асена? Пак същите чудати приумици, пак същата упорита своенравност.

— Значи не приемаш предложенията на Цариград! — не се сдържа боляр Николица... — Искаш да водиш борба на всички страни! Тогава ще загубиш!

— Нима съм казал такова нещо? Нима смятам да водя бран на всички страни? — избухна Калоян.

— Значи ще изчакваш! — измърмори Николица и се спогледа с другите недоволници.

— Напротив! Ще избързам! — Калоян скочи отново и приближи към Николица. — Защото само бързото действие носи успех. Патриархът ще чака, а аз ще действувам. И то веднага. Йоане, нареди да извикат писец Дейко. Аз знам как да си завардя гърба отвсякъде, за

да си развържа ръцете само откъм една страна! Всякакви вери и народности са минавали и преминавали по тия земи, ала трайно са ги владели само тия, които са ги бранили до последна капка кръв!

Писец Дейко вече подреждаше листовете и перата, когато внезапно Калоян се обърна към братанеца си:

— Йоане, сине Асенов! Запомни добре какво ще ти каже чичо ти! Един ден, когато поемеш юздите на управата, ако е рекъл господ, не забравяй никога три неща, за да добрува народът, който ти е поверил съдбините си. Първо. Не вярвай на покаян враг, ами го чисти из корен. Защото проклетата плевел рано или късно пак се завъжда и пак ще трябва кърви да се леят, за да вардиш племето си от срам и робия. Второ. Няма враг, който да не може да се сломи. Стига всички да сте единни, а не един да разваля това, което другият прави. И трето. Не забравяй завета на древните ни предци. Човек умира и друг се ражда. Вярата се мени. Днес се кланят на Зевс или Юпитер, на Перун или Морена, на Митра или Тангра... По тия земи и апостол Павел е проповядвал нова вяра на солуняни и филипяни... А днес я делят на източна и западна. Очите си вадят кой е правият. Дали този, който служи в „Свети Петър“, или оня, който служи в „Света София“... Но земята остава все една и съща... За нея се борят! Минават, отминават племената. Менят име и вяра... Виждаш ли тая Стара планина? И тя мени името си според народа, който живее край нея. Но върховете ѝ все там се извисяват... Борбите се водят все за тая земя, която ражда жито и трендафил. За нея се леят кърви. Земя се не дава! Никога. Тъй са знаели нашите предци. И аз няма никому да отстъпя нито педя от тая българска земя, та ако ще би в пъкъла да се продъня! Нито на ромеите, нито на Емерих или Вълкан, нито на тия, новите пришълци! Сега, Дейко, пиши!

Изведнъж Калоян се обърна към вратата. На прага стоеше царицата. Разярена като тигрица, с блеснали от гняв очи. Тя погледна към властелите, после към царя и извика:

— Иваница, ти няма да сториш това! Борил е прав! Този път поне ще ме послушаш. Ако не, още утре... — тя се задъхваше от бликаща ярост. — Още утре заминавам при брата си отвъд Истрия! И от нас повече няма да чакаш помощ! — тя погледна към Манастиър.

Куманският войвода загадъчно се усмихна и нищо не отвърна.

— Ти си обезумял — продължи Целгуба — ти не знаеш какво вършиш. Помисли си какво ти предлагат — императорската корона!

— И ти... всемогъща августи във Влахернския дворец! — извика с гневен присмех Калоян.

Дива омраза трепна по хубавото мургаво лице на куманката. Тя бързо се извърна, повика след себе си войводата Манастър и тръгна към вратата.

— Манастре, остани тука! — изгърмя гласът на царя.

Войводата остана като прикован на мястото си. Целгуба изчезна. Тогава глух ропот се надигна между властелите. Не. Това беше вече прекалено. Калоян извършваше груба, неппростима грешка. Ако не искаше да се съгласи с добро, те могат да го накарат и със зло. Нима беше забравил съдбата на братята си?

Изведнъж Калоян се изправи. Лицето му бе строго и тържествено. И още веднъж всички се почувствуваха безкрайно жалки и дребни с потайните си честолюбиви стремежи пред мощта на тази човешка воля.

— Велики и малки боляри, взех своето решение, като знаех много добре, че е съдбоносно за нашата земя. Взех го и съм готов да отговарям с главата си за него.

Той изгледа всичките, един по един.

— Реших да задържа патриарха, докато получа отговор от папата. Затова ще пратя в Рим високопоставено лице, над което ромеите не ще смеят да посегнат... Защото знаем, че нашите пратеници тръгват, ала се не връщат. Пратениците ни ще занесат на папата скъпи дарове и писмо, в което ще съобщя за предложението на ромеите, като прибавя, че не съм го приел, защото искам да бъда слуга на свети Петра и неговия заместник на земята. Ясно ли е? Аз искам да получа и от другата страна най-добрите условия, за да мога да избирам. А сега нека Светият чудотворец ни бъде на помощ... В неделя заминава за Рим посолство, съпроводено от една конна стотня.

— И кой ще бъде начело на посолството? — попита архиепископ Василий.

— Сам ти, светий отче!

Изумлението скова устата на всички.

— Презвитер Константин и коместабул Сергей ще те придружават, като носят много скъпи дарове за Инокентий III. Да

видим дали този път някой ще посегне върху нашия пратеник!

Сведоха глави, покорени от умението и мъдростта, от ловката смелост, с които Иваница ръководеше държавната власт в тия тежки и съдбовни часове.

Ала цяла нощ Калоян не мигна.

Когато утрото надникна с бледо чело през тесните сводести прозорчета, царят все още се разхождаше надлъж и нашир из стаята си, със скръстени на гърба ръце, оборил чело в тревожна мисъл.

Само за него нямаше никога покой.

За одарения от бога мъж, в чиито ръце лежеше съдбата на едно велико царство.

ГЛАВА X

Стражата дигна тежката желязна решетка, разтвори дебелия порти, спусна подвижния мост и застана от двете страни на крепостния вход, замръзнала в почетна неподвижност, с опрени на петици копия. От кулата препуснаха четирима ездачи: Калоян, княз Белота, боляр Сеслав и коместабул Сергей, челник на царската конница.

Беше ясен летен ден. Жарта, която лъхаше от напечените скали, правеше стоенето в града непоносимо. Затова по-имотните и знатни търновски граждани се бяха вече пренесли по своите лозя, периволи, млини, кипурии и врътожади, за да прекарат няколко време на шир и зелено, далеч от прашния, душен и тесен крепостен град. Все пак при шума на осемте чифта копита, които звънко отекваха по плочите, тук-таме от прозорците на къщите почнаха да надничат любопитни глави и в късо време стръмните и тесни улички се изпълниха с хора. Ковачи, обуцари, кожари, оръжемайстори напущаха за миг работата си и застанали пред дюкянчетата си, чакаха минаването на царската дружина, предизвестени от рояк боси и чорлави деца, които тичаха с радостни крясъци пред конете. От портите се втурваха жени, прибираха набързо свинете, които се търкаляха сред сметта, разгонваха кокошките и патиците, които препречваха пътя, или пък успели набързо да откъснат някое цвете от градините си — сгушени между тясно струпани една до друга къщи — заставаха чинно на прага, за да дочакат с наведено надолу чело минаването на царя. Но челата им не бяха никога толкова наведени, за да не могат да забележат с жадно любопитство дръзкия блясък в очите му, чийто взор се забиваше като кама в очите на всеки срещнат, кестенявите къдри — тук-таме вече прошарени със сребърни кичури — които се подаваха под плоската му кожена шапка.

Царската дружина отмина, а дълго след това търновци останаха събрани на купчини из улиците, като с бурни ръкомахания предричаха и спореха върху последните вести, донесени от бързоходци от Визанс. Дали бяха вече пристигнали корабите на кръстоносците пред

Константиновград? Дали архиепископ Василий щеше да оздравее скоро? Дали ще се съгласи сам да замине за Рим? Дали папата ще се обади? Ще има ли скоро поход срещу венгрите, дали княз Йоан не е вече хвърлил око върху някоя от благородните търновски девици — напоследък бил все тъй загрижен и унесен... Някои го годяваха за дъщерята на великия боляр Илиица, други за сестрата на великия примикюр Михаил, трети за унучката на Скопския епископ Марин. Други и дума не даваха да се спомене. Само мома от царски род беше достойна за Асеновия син... Всеки мислеше, че знае най-много и повече от другите, споровете стигаха до крамоли, до сбиване. Тогава най-разпалените се отправяха до дълбоките мази на дядо Гръдко, за да продължат препирнята си сред сянката на хладната изба, която пазеше виното студено и в най-жарки дни. В работилниците, наведени над някоя свилена туника или алена кожена обувка, майсторите тревожно мислеха, из ума им се надигаха мъчителни въпроси, които всеки усещаше да се разливат в душата му като внезапно придошъл тъмен порой...

Как щяха да променят вярата си? Щеше ли да се съгласи светият отец Василий да отиде да се моли на католишкия властелин? Защо не прие царят ромейското предложение? Какво ги чакаше? Ами венгрите? Ако нахлуят от запад? Ами кръстоносците? Ако те надвиеха ромеите, после какво щяха да правят? Как щяха да се отнесат към България? А разправяше се, че дръзките рицари били целите облечени в желязо. Нямаше ли тази желязна вълна да помете като буря зле облечените и леко въоръжени войски на българския цар?

Същите мисли се тълпяха и зад челото на царя и спътниците му, докато конете им бавно стъпваха по полегатите плочки, които слизаха надолу към Етъра.

Като минаваха по моста „Свети Димитър“, Калоян скритом хвърли поглед към боляра Сеслав и леко се усмихна.

— Какво мърмориш под носа си, Славе? И ти ли си от ония?

Сеслав бавно се изчерви и не отговори.

Когато минаваха по мост или през градски порти, богомолите бяха длъжни полугласно да изговарят разни молитви и заклинания.

Те минаха моста, завиха край черквата на Чудотвореца и поеха към дома на архиепископа. Пред високата каменна ограда ги посрещнаха неколцина дякони и презвитери, които с ниски поклони

разтвориха дъбовата порта и ги преведоха през едно малко дворче, постлано с плочи, към жилището, което се издигаше в средата на Трапезица. Най-горе, на края на стръмната стълба, ги приветствуваха преславският владика Сава, презвитер Константин и ексарх Трофим. Царят свали шапката си, целуна ръка на владиката и прекрачи прага, последван от княз Белота, Сеслав и Сергей. Владиката избърза напред по широкия трем и с ниски поклони отвори една малка вратичка. Гостите влязоха в някаква полутъмна сводеста стая. Внезапното преминаване от светло на мрачина едва им позволи да различат предметите в стаята. Вляво, полека-лека се очерта някакво ниско, дървено ложе, над което, в пезула на стената, блещукаше скъпоценно кандило. Архиепископът лежеше с неподвижно отпуснати ръце и склопени очи. Изпитото му лице бе получило някакъв особен глинен цвят. Наведен близо до ложето, стар врачовник разтъркваше прахове от разни билки в една велена пръстена паница. Като видя високите гости, той побледня и цял разтреперан, тихичко се измъкна.

Калоян доближи до болния, седна върху подадения му от владиката стол и дълго гледа втренчено слабо измъчено лице на стареца. След това леко повдигна десницата му и я целуна. Болният изпъшка и дигна клепки. Веднага позна царя и малките му черни очи бляснаха в жив пламък.

— Благодаря ти, че дойде, Иваница... Както виждаш, все още съм на ложе.

Царят изтри потта от лицето си, въздъхна, помълча малко и изведнъж каза:

— Какво е твоето последно решение, светиня ти?

Бледото лице на стареца се сбърчи. Той извърна глава. Пошъпна:

— Знаеш го, Иваница...

Царят поклати глава.

— Трябва да отидеш, светиня ти. Щом оздравееш — ще отидеш...

Изведнъж болният се размърда, развълнувано замаха с ръце. Гласът му се задушаваше.

— Не мога. Не мога... Поискай смъртта ми, Иваница, но само не това. Ние сме православни. Народът ни е православен и ще изгуби вярата си и почитта към черквата. А богомилите само това чакат. Не

мога. Сам прави каквото искаш. Но мене не намисай... Аз не мога да отида в Рим.

Калоян се навъси. Замлъкна. И архиепископът мълчеше. Белота, Сеслав, Сергей и презвитерът чакаха с трепет царските думи.

В архиепископския параклис камбана заби на вечерня. Далечен звън ѝ отвърна. В стаята стана почти съвсем тъмно. Но двамата мъже все още мълчаха. Всеки угълбен в тежка размисъл и душевна борба.

— Как е възможно подобно нещо — пошъпна едва чуто, огорчен и отчаян, светият старец. — Как ще склоня народ и клирици да почитат ключовете на свети Петра, да се кланят на папата, да приемат чужди обичаи и обреди, да се кръстят на друга вяра? Пречиста наша владичице, помогни ми, научи ме... За доброто на държавата... „Но държавните наредби са тленна измама, славата на войската е бесовско вълшебство, а вярата е една и вечна... Няма ли с това да разколебаем и малката искрица почит, която народът храни към църквата и клира? Няма ли с това да го хвърлим сами в лапите на триж проклетата ерес?“ — продължи в себе си болният.

Внезапно лицето на царя се разведри. Направи знак на другите да излязат.

— Защо терзаеш душата си, светиня ти? Да не би да смяташ, че ако се подчиня на папата, това ще трае вечно? Или че народът ще бъде длъжен да приеме католишките обичаи? Как не! Важното е да се мине мостът, важното е да получим това, което ни е днес нужно. Разбра ли ме? А за после, никой не знае какво ще стане после... Но нека си остане между нас. — Той леко се озърна. — Веднъж да се разправим с венгрите, да утвърдим царството си, да видим какво ще стане с кръстоносците... А после... после е лесно — той остро се изсмя.

Архиепископът го изгледа втренчено и леко просветление трепна по лицето му.

— Разбрахме ли се, светиня ти?

Василий кимна с глава и не отвърна.

Тежък товар олекна от душата на царя. Дългата мълчалива борба с архиепископа го гризеше като зла болест и го изпълваше с хиляди съмнения, тъги и разкаяния. Сега, след като получи вече съгласието му — пътят на бъдещите му действия се очертаваше пред него чист и ведър като лятно утро. Душата му беше ясна. Оставаше само да изпита коравостта на волята си и трайността на дерзанието си.

А в тях Калоян беше сигурен.

ГЛАВА XI

Като по чудо след три дни архиепископът стана на крака, а след десет дни в подножието на Царевец се струпва многочислен народ.

Търновци искаха да изпратят с китки и синовна обич светия старец на дългия неизвестен път. Една кочия беше приготвена за високите пътници: Василий и презвитер Константин, а друга за царските подаръци до папата. Двама млади калугери пренасяха и грижливо нареждаха тежките восъчни пити, копринените платове, кожените кесии със злато и сребро, скъпите съдове... Зад кочията бяха наредени няколко чифта породисти жребци и мулета, също царски подаръци...

Навалицата всеки миг ставаше все по-голяма. Яркоцветните руби и забрадки на жените се люлееха като широка пъстра вълна. Любопитните търновки се блъскаха с лакти, диреха по-удобно място. С широко отворени очи те се мъчеха да отгатнат какво може да съдържа всяка ракла, шъпнеха си на ухото, когато някой знатен конник слизаше пред портата и изчезваше сред поклони на иноци и дякони.

— Кой е този? Кой е този?

— Великият примикюр Михаил.

— Гледай, гледай само как тежко върви, как важно се клати насам-натам, всите му стигат комай до плещите.

— Ами този?

— Севаст Селимир... Знаеш ли, че той бил богомил?

— Не думай!

— А този кой е?

— Великият боляр Саца... Този човек няма остаряване...

— Та кога пък е станал от великите?

— Нали е царски човек?

— Ето, ето деспот Слав! С какво е алено рухо... Няма ли да се ожени най-сетне за Деяновата дъщеря? Да го не прежени Стрез?

— Ами! Ще ѝ се да стане деспина.

— Но и той не е кой знае какъв хубавец! Пък какви ли иска?

— Ето и братовчед му, деспот Борил. Колкото Слав е нисък и пълнолик, толкова той е висок и мършав... Много ще има да чака, докато куманката хвърли око на него. Знаеш ли? Той я задирял...

— По-тихичко! Какво приказваш? Да стигне до Калиянчовите уши, ще видиш после беля... А гледай там, онзи синеокия, с дългите посивели коси... Протовестиярия. Великият боляр Сеслав е от най-драгите царски люде. Виж жена му — госпожа Евпраксия — с каква е жълта аксамитена руба... Ето и княз Белота. Дясната ръка на царя. Колко е побелял! И брадата, и веждите чак. А я виж Зоя как върви чинно сега! Кой ли кучета търкалят кокалите на триж проклетия Иванко? Голям поразеник беше! А това е щерка им, малката Белослава. Аз все си я мислех малка, но я гледай каква мома се изтърсил! Голяма хубавица ще стане! Тия пък са братята ѝ, от първата жена на княза. Почина, когато роди втория. Те, жените, от това са мрат... Ама царската дъщеря е по-хубава...

— Кой ти говори за царкинята? Ех, без майка е клетото, но казвам ти, такава хубост не е раждала българската земя досега. На баща си прилича. Аха. Ето кастрофилак Видул и катепан Дан. Царят вече тръгнал. А този високият, с дългата бяла брада, великият боляр Николица, с него е боляр Деян. Те не давали и дума да става да отиде светиня му при папата. Но какво да правят? Пред Калиянчо не се рита. Ето великия боляр Петър. И той бил богомил. А оня там дребничкият е половецът Манастър. Хич не ми харесва тоя човек, като те погледне, кръвта ти смръзва! А царят все с него... Сякаш му е брат. Я гледай, я гледай...

Цялата гълпа се развълнува като нива, повеяна от вятър.

Яхнал на чер кон, с бледоморава туника и зирдавена гугла, княз Йоан-Асен бавно приближаваше сред радостните възклицания на народа. Цял заруменял, той кимаше с глава наляво и надясно, махаше с ръка, усмихваше се... Жените и девойките го поглъщаха с очи. Но между стотиците зеници, които с жаден блясък се впиваха в стройната осанка и черните къдри на хубавеца княз, един чифт очи не посмя да вдигне взор от земята. Струваше се на Ана, че само ако за миг дръзне да го зърне, всички там събрани люде веднага ще отгатнат тайната, която гризеше младото ѝ сърце. И тя се сниши, скри се зад един широк гръб, пожела да потъне в земята. И не можа да види с какво пламенно

любопитство Йоан диреше с очи из пъстрата вълна на женските забрадки.

Изведнъж всички шапки се смъкнаха, настана дълбока тишина. Беше се задала царската телохранителна конница, която ограждаше владетелската кочия. Иноци и презвитери се втурнаха насреща. Най-напред слезе Калоян. След него царицата. Гъвкава и стройна. С надменна уста и горящи очи.

Жените зашъпнаха:

— Куманката... Куманката... Вижте колко е жълто лицето ѝ, а очите ѝ са като на дива котка...

Но мъжете я гледаха занемели.

С тях беше и Мария. Доста израснала за годините си, с дълги пепеляворуси плитки и големи сини очи. Тя свенливо погледна към тълпата и палава детска усмивка трепна на лицето ѝ. Народът с радост и благоволение замаха с ръце.

— Мария! Мария!

Момичето съвсем се смути, препъна се в дългата си руба и изприпка след царя.

Кочиите бяха вече готови. Пристигна и конната свита, която щеше да ги придружава и пази до Драч. Едри и пъргави войскари със зелени копия и медни щитове, заострени към долния край. Водеше ги коместабул Сергии. Тълпата почна нетърпеливо да се движи. Откъм двора на архиепископския дом оживено се разтичаха дякони и прислужници... Зачу се смътен шум от много гласове. Всички се дигнаха на пръсти, простряха врат. Всеки искаше да види и да чуе.

Върху прага на крепостната порта се появи високата суха осанка на архиепископа. Облечен в черно расо, с тъмна калугерска шапка. Бледото му лице изглеждаше още по-мъртвешко и изпито. Но стъпките му бяха твърди и решителни. Той дигна сухата си ръка и благослови три пъти тълпата, която коленичи. След това се качи в първата кочия заедно с презвитер Константин. Калоян се приближи, говори му нещо дълго и развъгнувано, след това сведе бързо глава и за последен път целуна старческата десница. Тогава тълпата се спусна и обгради кочията. Деца подаваха китки трендафил, жени се кръстеха и молеха за благослов. Някои плачеха. Кочиите бавно тръгнаха по тесния каменен път, придружени от множество народ, който отиде да изврати светия отец чак извън градските порти.

В дясната страна на расото си Василий носеше зашита две писма. Едното бе златопечатно слово от царя, а другото от държавния логотет княз Белота.

Царят пишеше:

„Калоян, император на българите, до светейшия господин, патриарх на християнската вяра на Изток чак до Запад, папа римски. Аз ти пращам послание, като се радвам, ако моят пратеник те намери здрав и весел заедно с всички, които са с тебе и с всички твои сродници и приятели. Аз съм здрав с помощта на Господа и блажената Дева, чрез молитвите на светите апостоли Петър и Павел и чрез твоите свети молитви. Аз, Калоян, император на българите, виждам, че ти имаш власт от Бога да свързваш и развързваш, както е имал блаженият апостол Петър, комуто Господ е казал: «Каквото свържеш на земята» (според евангелист Матея), така и върху тебе е възложил бог същата благодат: когото свържеш, той е свързан, и когото развържеш, той е развързан. Съобщавам на твое светейшество, че изтекоха шест години, откак аз веднъж, два и трети път пращах при вас мои пратеници, но не можеха да стигнат при твое светейшество, за да предадат моето слово и да ми донесат твое утешение. Господ внуши на твое светейшество да ми прати Доминик, архиерезвитера Бриндизийски, от когото разбрах, че ти не си забравил мене — твоя раб; него аз почетох като твой човек и му дадох писмо, което да отнесе на твое светейшество, дали го е донесъл, или не, Бог знае. Откакто гърците узнаха това, патриархът и императорът ми известиха: «Ела при нас, ще те коронясаме за император и ще ти поставим патриарх, защото царство без патриарх не може да бъде», но аз не пожелах; а напротив, прибягнах към твое светейшество, защото искам да бъда раб на свети Петър и твое светейшество! Затова ти изпратих, според всички правила, моя архиепископ с много голямо богатство, копринени платове, восък и сребро, коне и

мулета, за да отдаде на твое светейшество почит наместо мене, твоя раб. И аз умолявам чрез молитвите на блажения апостол Петра и твоите свети молитви, да изпратиш кардинали, на които твое светейшество да поръча: да ме коронясат за император, а в моите земи да поставят патриарх, за да бъда твой раб за цял живот. Месец юни 1203 година.“

Лятото бе сухо и необикновено горещо. По целия път пратениците събираха около себе си тълпи жетвари, млинари, бостанджии, овчари, които напущаха стасите, жрънките, периволите, катуните и пасищата си, за да видят светия старец. Някои водеха болните си деца и молеха благослов, други поднасяха едри дини и пъпеша, кошнички с грозде, ябълки, медени питки...

След като си починаха по няколко дни в Средец, Велбужд, Скопие и Кичево, подир тридесетдневно пътуване, те се явиха пред яките крепостни стени на Драч, край Синьото море. На бойниците бдяха латински стражи от Венеция. На пристана чакаха да пристигне кубер от Апулия, също така и пратениците на граф Велтер де Бриен, които носеха важно послание до папата. Една група от кръстоносците начело е двамата братя дьо Бриен настоявали походът да продължи пътя си към Ерусалим.

С радост кръстоносците обещаха да помогнат на пътниците за Рим, да им бъдат другари в пътуването. Ала гъркът, който ги придружаваше, като разбра кои са българските пратеници, отиде да се посъветва с византийския дук на Драч. Съветът на ромеите бил, че отиването на архиепископ Василий в Рим ще бъде неприятно на императора.

А латинските духовници, които се намираха в Драч, направо помолиха архиепископа да се откаже от пътуването си, инак може да загуби живота си.

Привидно Василий се подчини и заедно със свитата си отседна в един арбанашки хан. Така изминаха осем дни и все още никакъв кубер не пристигаше на пристана. Най-сетне, на трети август, откъм Дубровник се зададе генуезка търговска триера, която се връщаше в родината си. Като зърнаха острия ѝ нос, украсен с красиви бронзови

изваяния, българските пратеници въздъхнаха облекчено. Побързаха да известят на господин Василия, прибраха подаръците за папата и заедно с мулетата, които Калоян изпращаше на Инокентий, веднага се отправиха към пристана. Но в последния миг, когато те напущаха брега, десетина ромейски стотници се явиха при кубера и заявиха, че на непознатите българи е забранено да напускат Драч. Телохранителите на пратениците се опитаха да се противопоставят. В кратката борба паднаха убити петима от българските войскари. С гръмки укори презвитер Константин заяви, че ще се оплаче на латините и ще иска жестоко наказание за ромеите. Но те вързаха ръцете му и го заплашиха със смърт. Тогава Василий се намеси и за да спаси хората си, каза, че се подчинява. Под силна стража ромеите ги върнаха в града и им заявиха, че ако посмеят отново да напуснат Драч, ще ги хвърлят в морето. Все пак, с големи усилия и хитрини, коместабул Сергии успя да се добере до катепана на крепостта — рицаря Оливие дьо Рошфор — и му разправи за несполуките си. Поразени от вестта, че в града им се намира такъв висок духовник, латините се посъветваха с арбанашкия архонт Гико, побързаха да посетят високите пътници, сурово смъмриха ромейската власт и освободиха българите. За по-голяма предпазливост архиепископът реши да напусне Драч и заедно с другарите си и останалата стража тайно се отправи за пристана на Каватахори. Но силните вълнения, безпокойството, че няма да може да изпълни задачата си, телесните несгоди сломиха и умориха изтощения старец. Щом стигнаха в Каватахори, Василий легна отново зле болен. Напразни бяха молбите на презвитера и коместабула: поне един от тях да остане с него. Старецът клатеше упорито глава и сред глухи стенания и сподавени въздишки ги заклинаше да го оставят и да изпълнят грижливо царската поръчка.

— Като се придигна, и аз ще дойда след вас — им казваше. — Но вие трябва да отидете.

Отчаяни и пълни с тревога, презвитерът и коместабулът оставиха архиепископа на грижите на ханджийката и конната свита и заминаха с първия пристигнал кубер. Сърцата им тръпнеха от тежки грижи. Какво щеше да каже Калоян, като научеше, че са оставили стареца сам? Но нямаше ли да се разсърди повече, ако не изпълнеха поръчката му? Ами ако Василий умреше? Ако ромеите го нападнеха коварно в Каватахори?

— Боже, спаси ни! Помогни ни... — се молеше и кръстеше презвитер Константин — за добро го правим, за доброчестието на държавата... — И притискаше ръка до сърцето си. Там, зашито в расото му, беше Калояновото писмо.

А в това време болният старец лежеше в нечистия хан — заобиколен от непознати, подозрителни хора — да чака с християнско смирение смъртта си. Защото и да го пожалеше още веднъж болното му сърце, щяха ли да го пожалят ножът на измамата и отровата на подкупа? Вярно бдяха стражите ден и нощ над главата му, но какво можеха те да сторят сами срещу жестоките врагове?

Лежеше Василий на бедния си одър, слушаше грохота на морето, а мисълта му неспирно придружаваше двамата царски пратеници. Щяха ли да стигнат здрави и читави до Рим? Нямаше ли буря да преобърне като крехка черупка чуждоземския кубер? И смъртна тъга прибулваше взора му.

Защо трябваше такъв жесток жребий да поломи последните му земни дни? Да склопи очи сам и разкъсан от грижи в далечна, чужда земя?

Една сутрин — на петнадесетия ден — неочакван шум разтревожи целия хан. Конски копита изтрополиха по каменните плочи. Архиепископът леко побледня и се надигна върху лакътя си. Войскарите грабнаха копия. В това време вратата буйно се блъсна и в стаята се втурна алагатор Георги, последван от няколко български стотници. Той се затече към одъра.

— Най-сетне те намерихме, светиня ти! Ходихме в Драч, ходихме в Шкодра, Балона... Най-подир научихме, че си бил в Каватахори. Ами где са презвитерът и коместабулът? — Той целуна ръка на смаяния архиепископ и внезапно извика: — Боже господи, щях да забравя най-важното. В Търново пристигнаха папски пратеници!

Василий го изгледа поразен. Кога са успели да стигнат Константин и Сергей в Рим? Кога папата е пратил вече отговор?

Но писмото, което му пращаше царят, разясни съмненията му.

Калоян пишеше, че внезапно в Търново пристигнал папският легат Йоан Каземарински, за да предаде на архиепископа палиум и да го ръкоположи за примас на България. Той бил тръгнал още отдавна за Търново, но по пътя се забавил много в Моравско. Между това Калоян през юлий слязъл надолу в Тракия и попречил на бягащия от латините

Алексей III да влезе в България, като отблъснал за последен път лъстивите му предложения за съюз и обща борба против латините. Царят разправяше за страховете и тревогите си, като научил от странници търговци за преживяното от архиепископа в Драч. И го молеше да се завърне веднага, за да изпрати колкото е възможно по-скоро папския легат обратно в Рим.

Василий отпусна писмото. Тиха усмивка успокои и разведри лицето му. Сякаш нови целебни сили разтърсиха тялото му и за пръв път от толкова време той спа дълбоко и спокойно.

Архиепископ Василий оздравя и на 8 септември 1203 година папският легат капелан Йоан Каземарински го ръкоположи в Търново за примас и архиепископ на цяла България и Влахия на празника Рождество Богородично, като му предаде палиума, изпратен от папата. След това капеланът веднага се върна обратно в Рим заедно с барничевския епископ Власий, който носеше нови дарове за Инокентий; три топа скъпи копринени платове, една златна купа, четири ливри перпери, три сребърни съда и една сребърна обкова за книга.

Ала те носеха със себе си и други дарове, по-ценни от всички коприни, жълтици и златни предмети: писмо от новия примас, писмо от митрополитите, които са присъствували на благословието му: Анастасий Велбуждски, Сава Преславски, епископите Марин Скопски, Аврам Прищински, Кирк Нишки и Климент Видински. Капеланът носеше писмо и от самия цар, в което Калоян между другото казваше, че предоставя на неговата присъда да уреди честно и справедливо въпроса за границата между Унгария, България и Влахия, за да може и той да има такива права над тях, каквито има унгарският крал над Унгария, та да престанат убийствата на християни между него и краля. И за да знае негова светост, че на българското царство принадлежат петте епископии: Браничево, Ниш, Белград, Срем и Рашка, които унгарският крал нападна и завладя заедно с църковните им правдини, макар че те винаги са били в пределите на българската държава. В замяна на това Калоян пращаше хрисовул, от който папата можеше да бъде доволен и да разреши българо-унгарския спор. Този хрисовул изпълваше дълголетната, изпълваше вековната мечта на папския престол — да присъедини България към църквата на свети Петра.

Хрисовулът започваше така:

„Во имя Отца и Сина и Святого духа, амин. Тъй като било угодно на Господа нашего, Иисуса Христа, да ме въздигне господар и цар на цяла България и Влахия, аз изследвах писанията и книгите на нашите прадеди и законите на покойните царе, наши предшественици, отгде са те получили българско царство и императорско утвърждение, корона на главата си и патриаршеско благословение. И като изследвахме грижливо, намерихме в техните писания, че тези блаженпочиващи царе на българите и власите и наши предшественици: Симеон, Петър и Самуил, са получили корона за своето царство и патриаршеско благословение от пресветата божия Римска църква и от апостолическия престол, от княза на апостолите Петър. Така също и моето царство пожела да получи благословение и царско утвърждение чрез корона на главата на своето царство и патриаршеско благословение от Римската църква...“

И завършваше:

„А пък моето царство подписа своя златопечатник в потвърждение на това, че никога не ще отстъпи от Римската църква и от апостолическия престол, от княза на апостолите Петър — сиреч нито самото мое царство, нито другите князе на моето царство ще се отлъчат, но аз ще бъда като призван възлюблен син на светия отец и апостолически римски престол на княза на апостолите Петър. И каквито земи на християни или езичници в бъдеще придобие моето царство, те ще бъдат под властта и повелята на същия свещен и апостолически римски престол. И за да бъде смятан за истински и безсъмнен настоящият златопечатник на моето царство, то царството ми го дава в ръцете на препочтения мъж Йоан, пратеник на светия римски престол и капелан на господин папата.

Подписа се в него и нашето благочестиво и от бога издигнато царство, в годината 6712 (1204), индикт VII.“

Скъпоценният хрисовул, по-скъп от всички елмази и бисери на света, носеше най-голямото задоволство на римския папа и закриляше, без бой и кръвопролития, запазването на всички освободени български земи. А това пък беше съкровената мечта на българския цар.

Мъдрият и ловък държавник си осигуряваше предварително папската подкрепа за всички свои бъдещи бойни предназначения.

Наскоро след това, като използва междуособиците между чешкия крал Отокар I, алеманския император Филип II и унгарския крал Емерих, Калоян завзе отнетите по време на Борис I югозападни български краища, изгони великия жупан Вълко, който се беше отметнал от съюза си с българите и преминал към унгарците, а на негово място постави брата му Стефан. След това спокойно зачака посредничеството на папата и решението му върху спорните земи. Неговите войски се бяха здраво настанили в древните твърдини на Истъра, които три века бяха гранични точки на българската държава.

Решението му бе непоколебимо. Късното подчинение на ромеите му беше вече излишно. Константиновград чакаше нови господари. И натам вече отправяше будното си внимание този, който ръководеше българските съдбини.

ГЛАВА XII

Рицарят Жирар дьо Шанли спря за миг коня си, дигна десница, за да закрие очи от ослепителния блясък на огрения от слънцето сняг, и се загледа в хубостта на чудния невиждан град, който израстваше в далечината невероятен като приказка.

Две могъщи крепости се издигаха върху два високи хълма, между които се провираше широка пълноводна река, а трети обръч от крепостни стени затваряше всеки достъп до града. По хълмовете се тълпяха гъсто прилепнали една към друга малки къщи, които сякаш всеки миг щяха да се строполят в бездната.

Това беше Търново — непристъпно гнездо на господаря на всички българи и власи...

Жирар подкара коня си надолу, по тесния друм, който се виеше в планинските теснини, и след миг препусна към главната порта на стената, която пресичаше друма между Трапезица и реката. Стражите копиеносци изгледаха учудени и поразени невижданото дотогава видение. Какъв бе този чужденец, облечен от главата до петите с бляскава стомана? Дори и конят му бе загърнат в завивка, която се спущаше до земята. От открития наличник надничаше младо, русо лице. На рамото му се вееше бледозелена кордела. Също такава кордела беше завързана и на копието му, което бе дълго, с кръгла дръжка и остър връх. Върху щита му бе вкован с тъмна мед един сокол с две глави. Черният му кон бе невероятно едър и висок.

На неумел ромейски език той им обясни, че е дошъл на гости у свои роднини, че е от войската на кръстоносците. Стражата широко разтвори градските порти и младият рицар тръгна по десния бряг на реката. Край двата бряга бяха струпани гъсто една до друга дребни двукатни къщурки с тесни, криви улички и малки площадчета. От ляво и дясно се издигаха тъмни и застрашителни венците на крепостните обръчи. От портите на къщите бързо взеха да надничат любопитни глави и да се трупат на купове около него мъже с кожени гугли и бели кожуси, жени, забрадени с пъстри кърпи, млади тъмнооки девойки,

деца, които уплашено се свиваха в полите на майка си — невиджали такъв страшен железен човек.

Изведнъж тихи гласове се издигнаха, след това се обадиха по-високо и по-смело:

— Братът на Агнеса! Братът на бургундката!

Жирар дьо Шанли бавно пристъпваше с коня си, оглеждаше се любопитно, усмихваше се и поздравяваше с ръка. Някои тръгнаха пред него, като му сочеха пътя.

— По-нататък! По-нататък! През моста...

Той още по-любезно се усмихваше, обясняваше с ръце, че нищо не разбира, и повтаряше само три думи:

— Агнес... Кръстоносци... Пилигрими.

Най-сетне спряха пред дома на ватаха.

Предизвестена от шумните викове на приближаващата тълпа, Агнеса изтича на пътя и с радостен вик, с блеснали от щастливи сълзи очи, се хвърли на шията на брата си.

Новината се пръсна със светкавична бързина из целия град. Отвсякъде се стичаха роднини, приятели, любопитни, които искаха да видят латинския рицар и да честитят на бургундката драгия гост, да видят чуждоземеца с железните дрехи...

В това време болярските черквички на Трапезица сплитаха тънкия си звън с широките стройни вълни на камбаните на „Свети Димитър“.

Беше Коледа.

На следния ден цар Калоян покани на вечеря младия чуждоземец заедно със сестра му и семейството на ватаха.

Когато княз Йоан чу новината, сякаш целият свят се завъртя около него. Ана щеше да прекрачи прага на царския дом! Калоян щеше да види момата, която той обичаше повече от всичко. Нямах ли остроото око на царя да забележи нещо, нямах ли да отгатне с един поглед нежната тайна, която двамата млади криеха тъй ревниво? Нямах ли Йоан да се издаде с някое непредпазливо движение? Той реши да не отива на вечерята. И на девойката щеше да бъде по-леко. Защо да увеличава смуцението й.

Вечерта на този необикновен ден Агнеса, госпожа Бона и дъщеря й дълго и оживено спориха как да се облекат, за да се понравят на царя. Госпожа Бона смяташе, че ще бъде по-добре да си сложат

скъпи болярски труфила, за да не си помисли царят, че са съвсем от убог род. Но Ана упорито отказваше да се нагизди по такъв недостоен начин, понеже смяташе, че царят ще се присмее на суетата им, докато скромно и подобаващо облекло би ги издигнало в очите му.

С развълнувано сърце и отмалели ръце Ана заплете дългите си рижи коси. Бузите ѝ пламтяха като ярки божури, очите ѝ трескаво светеха. Вълни от пламък заливаха стройното ѝ нежно тяло.

Божичко, и ти, пресвети Чудотворецо! С каква дързост щеше да застане тя пред страшния цар, как щеше да го погледне, как щеше глас да се откъсне от гърлото ѝ? И там щеше да бъде княз Йоан! И тя трябваше да му се поклони пред очите на всички. Ана усещаше как коленете ѝ се отсичат. Сърцето ѝ чукаше безумно и тревожно. И с тръпнещи пръсти тя редеше тежките си плетеници. А когато облече бледожълтата си руба с везани ръкави, надяна въз нея тънморавата туника, уви около талията си колан с позлатени пафти и се огледа, душата ѝ замря. Не беше ли лудост да се яви така пред царя, нямаше ли той от предпазливост да отстрани хубавата, ала не от висок и богат род девица далеч от Търново? Сърцето ѝ натежа като зрял плод. А една тънка мамеща надежда едва чуто се обаждаше. Може би Калоян щеше да се трогне от крехката ѝ гиздавоност...

В съседната стая младият Жирар променяше железните си дрехи с небесносиня туника, поръбена със сиви кожички. На кръста му висеше меч със сребърна дръжка. Русите му коси стигаха почти до раменете. На главата си носеше кадифена барета с дълго бяло перо. Краката му бяха обути в червено трико. Госпожа Бона и Ана го изгледаха смаяни. Такава чудна носия те никога не бяха виждали.

Мъжът на госпожа Бона не беше в Търново. От два месеца той беше изпратен да надзирава събирането на даждията в Боруйската хора. Очакваха го за Коледа, но той още не се беше върнал. Когато трите жени се изгледаха, така пременени и тръпнещи от нетърпение и тревога, една и съща мисъл мина през ума им.

Дали ще дойде някой да ги придружи, дали ще ги преведат през малката порта, или в тяхна чест ще се отвори главният крепостен вход? В същия миг нещо изтрополя тежко по камъните на улицата и спря пред дома им. Ана побледня. Затече се, надникна от прозорчето, зърна пламтящи борини.

— Мамо, лельо, царската кочия!

Двете жени плеснаха с ръце от възторг и почуда. Долу някой силно похлопа.

Когато тръгнаха да излизат, Жирар се поклони дълбоко, дълбоко пред Ана и с шеговита важност ѝ подаде ръка, като каза:

— Бога ми! Хубава мома сте вие!

И целуна края на пръстите ѝ, които тя уплашено отдръпна. Ана не знаеше, че в далечния запад всеки рицар се отнася така учтиво към всяка дама.

Долу ги чакаше катепан Дан с двама стотника. Той им помогна да се качат в кочията и тръгна напред с коня си. Всеки войскар носеше по една пламтяща борина. Кочията бавно заслиза надолу и тръгна край брега на Етъра.

— През главната порта! — пошъпна радостно госпожа Бона и погледна дъщеря си.

На всяка стъпка те срещаша богомолци, които се връщаха от черква с борина в ръка. Всеки любопитно надничаше в царската кочия и след това дълго оставаше спрял на някой ъгъл да сподели предположенията и съмненията си с натрупали се любопитни люде.

Беше светла снежна нощ. Блед месец виснеше над белия град и заливаше потъналите в сняг къщи, кули и улици с остри студени блясъци.

Когато колата полека се заизкачва по Боярски рът, Жирар любопитно надникна през прозорчето и извика възхитен. След това каза, че никъде не е виждал подобен замък. Сякаш бог нарочно бе съградил това непристъпно орлово гнездо, заобиколено отвсякъде с блясъка на буйните етърски вълни, отделно от целия свят с тесен каменен провлак и шеметни бездни. Жирар погледна надолу и тръпки разтърсиха снагата му при вида на страхотните пропасти, които се чернееха от двете му страни. Спряха пред процепата. Яки вериги задрънчаха, скрипци заскърцаха и подвижният мост бавно се спусна пред тях. Стражи разтвориха тежките, ковани с желязо порти. Колелата на кочията закънтяха по плочника. Прислужници с борини осветяваха пътя им. След десетина крачки, като изминаха тясното, заградено между крепостните стени дворче, те стигнаха при втората кула. Катепан Дан каза условната дума и отново пред тях се отвориха други ковани порти. Същото се повтори и при третата и най-голямата от крепостните кули. В средата ѝ се издигаше висока бойница, а от двете

й страни бяха плътно долепени две по-малки. Катепан Дан каза втория условен знак и пред любопитните очи на гостите се откри широка каменна пътека, която водеше през градини и поляни, по тесните улички, постлани с плочи, към новия палат. При входа ги чакаше великият примикюр Михаил.

Строг и тържествен с дългите си бели въси, той се поклони и ги поведе през едно преддверие, осветено с борини, закрепени с железни халки по стените. Изкачиха стълбите, оставиха в трема кожусите си. Жирар свали кожената си наметка и шапката. Пред тях се разтвори една врата.

Ана почувствува как силите ѝ я напускат. Всичко се премрежи пред очите ѝ. Госпожа Бона беше силно зачервена. Имаше вече доста гости. Тих говор, прекъсван от време на време от смях и възклицания, се стелеше из просторната стая. Като зърнаха новодошлите, всички млъкнаха и ги загледаха любопитно. Един висок мъж с мургаво лице и пронизващи очи стана и тръгна към тях.

— Жехан? — пошъпна Жирар на сестра си.

Тя кимна утвърдително, като в същото време се поклони дълбоко заедно със зълва си и дъщеря ѝ. Калоян подаде десница на гостите, които почтително я целунаха. За миг взорът му се спря любопитно върху Ана, която пламна и сведе чело. След това той поведе новодошлите и започна да ги представя на другите.

Жирар прегъна коляно и целуна края на полата на царицата. Същото стори и с царица Елена, която за пръв път от вдовството си се явяваше на царски пир. Но майчиното ѝ сърце не можа да издържи. Тя искаше да види девойката, за която от бърбиви женски уста бе успяла вече да чуе всякакви неща. И когато я зърна, тъй тиха, тъй смирена и хубава, сълзи стоплиха тъмните ѝ очи. Искаше ѝ се да стане, да притисне девойката до сърцето си — като бленувана снаха, като родна дъщеря.

В това време младият рицар се озърташе изненадан, недоумяващ. И щом седна до сестра си край трапезата, почна да я отрупва с въпроси. Нима оня сух, беловлас старец с живите черни очички беше архиепископът? Честна дума! По би му прилягало да бъде войскар. А очите на царицата блещукаха като на дива котка. Бога ми! Мнозина биха си пролели кръвта за шея. А Жехан? Той се надяваше по-скоро да види някой варварин, облечен в овчи кожи, който яде седнал на земята.

Между това първият царски столник даде знак да почнат да носят ястията. Най-напред поднесоха риба, после печено прасе, гъби с оцет, млинчета, стафиди, орехи, пелте от ягоди...

Между това, тихо и почти незабелязано, княз Йоан се бе промъкнал в залата и седнал към края на трапезата. По едно време царят го зърна, кимна му с глава да дойде при него и го представи на рицаря. Но с жените не го запозна. Йоан и Ана въздъхнаха с облекчение. Само за миг руменината на Аниното лице пламна побуйно. Но почти никой не обърна внимание на това.

Към края на яденето разговорът стана общ и шумен. Прицел на всички внимания беше младият рицар. Запитваха го за хиляди неща, на които той отвърщаше с оживена реч и пъргави движения. Бургундката служеше за преводач. Отрупваха го с въпроси за живота и нравите на кръстоносците, за намеренията им, за съдбата на Исак Ангел и сина му. Царят слушаше внимателно, като умело прикриваше острото си любопитство.

— Аха! Исак Ангел и син му Алексей — рече Жирар дьо Шанли с горчива усмивка и сестра му продължи да превежда: след като всички барони завели Алексей, Исаковия син, с големи тържества и радост в Свещения дворец, отишли да освободят от тъмницата Исак Ангел и жена му Маргарита. Исак Ангел прегърнал развълнувано сина си и горещо благодарил на кръстоносците. След това докарали две златни кочии и качили в едната Исак, а в другата сина му. Тогава бароните казали на Исак, че в тъмницата има затворен един високопоставен мъж на име Мурзуфлон Дука. Той бил там вече от седем години и молел императора да го освободи. Исак се съгласил и по-късно направил Мурзуфлон баил на империята.

— А как сте сега с ромеите — попита внезапно Калоян. — Алексей отплати ли ви се?

— Царю — извика буйно рицарят — никога не бих повярвал, че едно такова хубаво и любезно момче като Исаковия син може да крие в душата си толкова черна измама. Колко време мина вече откак му повърнахме царството, а той все ни залъгва и не иска да плати уговорената награда. Дори и войските ни не пуца в града. Всички — сега сред зимата — стоим на стан извън крепостните стени. Напоследък дождът Енрико Дандоло се скара зле с него. Младият император му бе отвърнал много дръзко, че няма вече какво да ни

плаща, затова бароните да вдигнат войските си и да опразнят земите му. „Коварно момче — му отвърна гневно дожът — ние те извадихме от калта и пак ние в калта ще те хвърлим!“ А те знаете ли какво правят сега? Почнаха най-усилено да укрепват стените и бойниците си. Значи, готвят се за борба. Между това се опитаха вече два пъти нощно време да запалят корабите ни. Гадни хора, бога ми! Все пак ние крепко водим обсадата, напролет мислим да го нападнем и ако Константинопол падне в ръцете ни — горко им! — Жирар цял трепереше от гняв и възмущение.

Дълбока радост стопли сърцето на царя.

Колко беше прав той, когато отблъсна предложението на ромеите. Както измамиха кръстоносците, така щяха да измамят и него. Те почитаха думата си само докато опасността виене над главата им, а след това забравяха и си отвърщаха с най-черна неблагодарност. Той бавно извърна очи и втренчи взор в болярите си. Някои се изчервиха, други засрамено сведоха глави. Мъдър бе Калоян и знаеше добре с кого си има работа. Най-лъстивите примамки не можеха да вземат ума му. По-добре по-малко, но по-сигурно. И никому вяра да не хваща. Изведнъж той каза на рицаря:

— Дали вашите високоблагородни барони биха приели моята помощ за обща борба срещу ромеите?

Жирар дьо Шанли беше във възторг.

— Царю — каза той — нашите барони ще оценят това предложение и ще ви бъдат вечно благодарни. Щом се върна, ще съобщя за волята ви на нашия храбър вожд — Бодуен, Фландърския граф.

— Не беше ли маркиз ди Монферато ваш вожд?

Рицарят сви рамене.

— Не знам. Не мога нищо да кажа. Но от дълго време вече по-голямата част от бароните гледат на граф Бодуен като на свой повелител. Няма по-храбър мъж от него. И по-благороден.

Всички впиха очи в рицаря. Нима можеше да има по-любезен и по-благороден мъж от самия него?

— Той е син на граф д'Ено. Ожени се едва на тринадесет години в замъка Тиери за Мария, дъщеря на Анри дьо Ларж, граф дьо Шампан, и сестра на френския крал.

При тия думи княз Йоан леко се изчерви. На тринадесет години. А той караше вече осемнадесет... И очите му скришом потърсиха погледа на Ана.

— Граф Бодуен — продължи рицарят — има само една дъщеря. Жана се казва. Но графиня Мария вече за втори път е в благословено състояние. И нека света Елисавета ѝ помогне, Фландрия може да се сдобие с наследник. Той щеше да вземе графинята със себе си, но състоянието ѝ попречи. А сега той води строг и целомъдрен живот, без да подражава на другарите си, които мъкнат след себе си на корабите по няколко наложници. Ах, граф Бодуен е истински рицар — възкликна възторжено Жирар — истински рицар без укор и петно. Благороден, скромен, честен, милостив към бедните, покровител на духовниците, безстрашен, справедлив... И хубав като небесен ангел. Няма жена, която, като го види, да не възмечтае за него... Но той не поглежда никоя. Верен е на Мария дьо Шампан. — Рицарят погледна зелената кордела, вързана на рамото му, и дълбоко въздъхна. — С него е също и брат му Анри д'Ангър, граф д'Ено. Също така храбър и благороден момък.

Столници донесоха отново тежко алено вино и сухи плодове.

— Защо граф Бодуен стана кръстоносец? — попита княз Белота.

— Въпреки всичките си добродетели, странно за казване, но графът имаше един грях. Той измени на господаря си, френския крал, когато той воюваше с Англия, и взе страната на врага му. За да изкупи този грях, той пое светия кръст.

Калоян едва забележимо се усмихна. Защото той знаеше, че под кръста на божигробските войници Бодуен може да спаси богатите си провинции от гнева на крал Филип Август. В това време жените поискаха да узнаят защо Жирар е поел светия кръст.

Изведнъж хубавото русо лице на момъка се помрачи. Той поклати глава.

— Тъжни причини — поясни Агнеса.

Жените настояваха още по-силно и тогава Жирар разправи нещастната история за безнадеждната си любов към Азалия, жената на граф дьо Полиняк.

Царицата попита как изглежда хубавата графиня.

— Никога не съм я виждал — отвърна скръбно рицарят.

Всички го изгледаха поразени. Как беше възможно това? Да. Той се влюбил в нея само от разкази на странници монаси и песни, съчинявани от трубадури за дивната ѝ хубост. И затова той заминал да прослави името и герба на рода ѝ. Младежът отново погледна бледозелената кордела. Жените не можеха да повярват, че може да съществува такава чудна любов.

— Жирар е сам трубадур — каза Агнеса — той е певец и поет.

С радостни викове всички наскочаха, заобиколиха рицаря и го помолиха да им изпее нещо. Отначало той поиска да отклони молбата им, заяви, че е уморен от дългия път, че гърлото го наболява, че не носи лютнята си...

Но все пак донесоха му лютня и го накараха да пее. Жирар приглади косата си, изпи чаша вино, опита струните и се усмихна. Беше леко зачервен.

— Песента на кръстоносците ли?

— Да! Да! Песента на кръстоносците! — извикаха всички въодушевено.

Той помълча малко и почна:

*Отвъд морето, в светите земи,
дойдоха кралете на неверниците...*

Започната тихо и печално, песента постепенно зазвуча все по-могъщо и по-бойко, пълна със закани за мъст към жестоките неверници.

*Да се борят за Ерусалим,
за обидата към Бога да мъстят.*

— Попейте ни някоя песен за обич... — помоли младият войвода Тодор.

Жирар въздъхна. Настрои лютнята, склони лице над нея. Перчем руса коса падна въз заруменялото му чело.

*Алис рано стана днес,
своя любим да поздрави,
хубаво се облече и докара
под връхната дреха
и поздрави този,
когото обичаше.*

Разведрени от игривата песен, всички шумно се разприказваха. Царицата беше радостна и бърлива като никога. Непрекъснат смях цъфтеше на устните ѝ. Йоан и Ана, които седяха един срещу друг, дръзнаха да се погледнат по-дълго. Жадно, с неизказан копнеж. Виночерпците непрекъснато пълнеха купите. Очите на всички искряха от несдържано веселие.

Царица Елена се наклони към Калояна и пошъпна:

— Каква хубавица дъщеря има ватах Андрея. Как ти се вижда?

Царят изгледа втренчено девойката и отвърна:

— Колкото е по-хубава, толкова по-малко трябва да се среща с Йоана. Внимавай! Момъкът е млад. — И той се навъси.

Елена изтръпна и сведе тъжно чело.

— Но защо? — опита се тя да упорствува, но потреперя от погледа, с който царят я прониза.

— Стига, госпожо! По това няма вече какво да говорим. Внимавай и бди. Ако забележиш, че Йоан се увлича, кажи ми. Веднага ще пратя ватаха и цялото му семейство в Средец. Той и без това обикаля повече из южните области.

— Иваница...

— Ни дума повече! — и той се обърна отново към госта:

— Още една песен, драги момко! Нещо весело... Много весело!

Жирар грабна лютнята.

*Когато цъфне розата през май,
спуцам се бързо да я откъсна.*

От песента лъхаше ведрина, пролетен дъх, млада любов...

Мнозина боляри почнаха да тропат с крак и да пляскаат длани в скокливия ѝ ритъм. Някои от тях станаха, обградиха госта и с шумни възклицания почнаха да му изказват възторга си. Дигнаха високо чаши, чукнаха се.

След толкова радост и веселие само Калоян седеше безучастен и замислен.

„... Напролет мислим да ги нападнем...“ — бе казал рицарят. И нови мисли, нови решения се тълпяха в безпокойния му ум.

Ноцта преваляше...

В оръжейните работилници бързаха да завършат изработеното по царска повеля, защото приближаваше денят, в който войводи и севасти щяха да почнат приемането на оръжията за опълченията. Сроктът беше кратък. И всеки бързаше в денонощен труд да смогне с възложената му задача.

Калоян бързаше. Заповедта бе ясна и непоколебима. Кога и накъде щеше да поведе войските си? Към юг, към запад, към север? Никой не знаеше тайните му замисли. Не беше ли през 1202 година слязъл на юг и след страшна, упорита, обсада бе превзел родопската крепост Констанца, а след това, внезапно и неочаквано от някого, бе потеглил към североизток и крепостта Варна бе паднала след тридневна светкавична обсада?

Майсторите биеха насветленото желязо и не разумяваха за какво ще са нужни толкова боздугани, толкова оковани с желязо тояги с куки на края. Изкусни рисувачи работеха чертежите на нови, невиджани дотогава обсадни машини. Ковачите чукаха големи железни листове за обковаване стените на подвижните бойни кули, които стигаха над тридесет лакти височина. Момци непрекъснато се упражняваха под опитното око на стари войскари в хвърляне на въже, в мятане на камъни с прашки.

Какъв враг смяташе Калоян да сломи с толкова много бойни средства? Каква огромна рат щеше да поведе въоръжена с тия шлемове и щитове, които пълнеха военните складове? Млади девойки шиеха разноцветни пряпорци за копията, защото всеки полк си имаше своя багра. В дърводелниците приготвяха дървени седла, които после обличаха с кожа, а в шивалните трупаха хиляди широки гуни от дебела

плъст, които пазеха в дъжд и в сняг ризниците, изпълнени от ситни чиличени халчици.

Защото това, което Калоян караше да пишат в царските канцеларии, внимателно проучено и намислено, подкрепено от древни летописци и книги, издирено с крайно усърдие в папските регистри и признато като законно от крале, жупани и кардинали — не би изтраяло два слънчеви залеза, ако зад него не стоеше въоръжена мъжка десница да го защити и запази.

ГЛАВА XIII

Твърде наскоро рицарят Жирар дьо Шанли бе повикан обратно в Константинопол. През негово отсъствие там беше станало нещо страшно и неочаквано. Баилът Мурзуфлон хвърлил младия император Алексей IV и баща му Исак Ангел в тъмница, като заповядал да удушат момчето. Исак умрял от тъга, като се научил за убийството на сина си.

След това предателят се провъзгласил за император под името Алексей V, пратил известие на бароните: да напуснат земите му в разстояние от осем дена, като заплашвал, че ще ги убие всичките, ако не изпълнят заповедта му. Бароните се дълбоко възмутили.

Как? Този, който бе убил с измама господаря си, смееше да им изпраща такова дръзко послание? И пламнали от справедлив гняв, те се заклеха да разрушат и накажат този прекрасен, но коварен град. Тъкмо в това време Калоян, разтревожен от новото дълго мълчание на папата, реши да опита при латините това, което не бе успял да получи от другаде. През януари на 1204 година той накара граматниците Павел и Анастасий да напишат на латински едно послание до високите латински барони, в което съобщаваше, че може да помогне със 100 000 войска против Мурзуфлон, ако те признаят държавата му и го коронясат за цар на българите. Поздравяваше ги като брат и им пожелаваше всички успехи срещу коварния Алексей. Изпрати писмото по великия боляр Сеслав, коместабул Сергей и войводата Хрелко. И зачака с мъчителна тревога и неспокойство.

Защото търпението на Калояна бе стигнало вече към края си. Още малко и чашата щеше да прелее. Толкова години се готвеше за борба. Кръвта му кипеше за дела, за подвиг, а той, буйният, неукротимият, трябваше да седи у дома си като немощна жена и да чака. Все да чака. През дългите самотни дни, разяден от тревоги и съмнения, през дългите безсънни нощи, измъчван от зли прокоби.

И той усещаше как в него се набират страшни, могъщи сили, които дирят само един знак, за да избухнат в грозна, разрушителна стихия.

Той стискаше зъби и чакаше. А складовете с оръжие пращяха от изобилие на стрели, лъкове, саби, щитове, мечове...

Изкусни технитари под негово ръководство бяха приготвили страшни, невиждани и нечувани дотогава обсадни машини.

Хамбари, кюпове, ями, бяха препълнени догоре с храни. Всичко бе готово за решителната бран. Защото битката при Варна беше само подготвителен удар. Калоян бленуваше за една решителна среща между главни сили. За велика битка, в която би могъл да развихри всичкото си бранно изкуство.

И той стискаше зъби и чакаше само един знак.

Чакаше вести от папата, от Венгрия, от латините... Лицето му бе измършавяло, очите му хлътнаха. Стана зъл и раздражителен. Често избухваше в припадъци от ярост. В такива дни нито Целгуба, нито Елена, нито Йоан смееха да го заговорят.

В началото на март пратениците до латините се върнаха.

Когато Калоян научи, че пътниците минали моста при водениците, страшно вълнение го скърши и като се метна на белия си кон, той препусна като мълния насреща им. Намери ги при градските порти.

Пратениците бяха тъжни и замислени. Още щом ги зърна, той разбра. Само глухо попита:

— Е?

Мъка и гняв душеха гласа на боляра Сеслав. Обикновено тих и спокоен, сега очите му блестяха в буйна омраза.

— Нищо не стана. Отначало поискаха да се съветват. След това ни известиха, че не искат да знаят ни за тебе, ни за помощта ти.

Калоян се дръпна назад, сякаш бе получил плесница. Изплашен, конят му подскочи нагоре. След това, внезапно ударен от господаря си, той се обърна и пое пътя към Света гора. През, където минеше царят в лудото си бягство, смаяни люде се извъръщаха и прекръстваха.

Сякаш червени облаци се тълпяха пред очите на Калояна. Буря се надигна в душата му, разпъна гърдите му в див яростен стон.

Такъв позор! Такава обида! Можеше ли той да ги преживее?

Още миг и той щеше да отключи на воля кипналата си кръв, още миг и той щеше да заповяда поход срещу надменните кръстоносци, в помощ на ромеите. И той щеше да смаже като червеи нахалните

чужденци, дошли да се разпореждат в чужди земи като господари. Зловеща усмивка кривеше устата му.

О, те не познаваха Калояна, те не знаеха колко зло и жестоко може да бъде сърцето му, колко дръзка и отчаяна битката му... Горко им! И той се заканваше със свит пестник.

Но когато стигна до гората и слезе от замерения кон, полека-лека мъдростта надделя над страшния му гняв. Той облегна пламналото си чело на дънера на един дъб и се замисли.

Докато не получи последен отговор от папата по спора му с венгрите, той не можеше да се скарва с покровителствуваните от него кръстоносци. И после — ако латините бяха безумно надменни, ромеите не бяха ли толкова и повече коварни? И после — отгде можеше да знае какви бяха силите на тези железни хора? Можеше ли да им противопостави своите войскари с незащитени тела и коне? А ако в последния миг ромеите го измамеха и се обърнеха към латините?

И той смири яростта си, преглътна тежката обида и я скри дълбоко в сърцето си. Все някога щеше да се отплати за нея.

Калоян не забравяше.

Един месец след това, на 13 април 1204 година, латинците превзеха Константиноаград и с огън, клане и грабеж опустошиха прославения град на градовете, „зеницата на света“. След това провъзгласиха за император на новата латинска империя благочестивия граф Бодуен.

Тогава царят съвсем обузда гордостта си, разбра, че сам срещу латинците никога няма да може да се бори, и отново потърси приятелството им. Затова, когато научи, че новокоронясаният император е заминал да приема клетва за вярност от тракийските градове, като добър съсед, Калоян се отправи да го приветствува на границата.

ГЛАВА XIV

Българите спряха на две поприща от стана на латинците. За последен път Калоян искаше да разбере намеренията им към българската държава. Той прати, ново писмо до „славния константинополски император“, комуто честитеше победата и пожелаваше да се установят трайни, дружелюбни отношения между двата съседни народа. Между другото той канеше прочутия рицар Пиер дьо Брасио да посети техния стан и да им разправи за подвизите си.

Пиер дьо Брасио отговори, че би дошъл с удоволствие да го посети, ако българите изпратят в техния стан заложници и му дадат проиускно писмо. Калоян изпрати великия боляр Саца, деспот Слав и войводата Рекирад. Тогава рицарят взе със себе си четирима другари и се отправи към българския стан.

Пред царската палатка го очакваше сам Калоян, заобиколен от всичките си знатни мъже. Поразени, те гледаха великана, който идеше насреща им върху грамадния си кон. Облечен от главата до петите в желязо, с развяващи се пера върху шлема, той караше да потреперва всеки, който зърнеше очите му — святкащи през отвора на спуснатия наличник. Конят му също бе облечен в желязна ризница, връз която се вееше покривало, дълго до земята.

На гърдите му, окачен на желязна верижка, святкаше сребърен кръст. Навсякъде около него се трупаха любопитни и смаяни български и кумански войскари. Когато скочи от коня си, за да го гледат, те трябваше да държат главата си извита все нагоре. Струваше им се, че ако замахне с желязния си юмрук, ще пребие най-малко десет души от тях.

Калоян го посрещна много сърдечно и го покани в шатрата си.

Седнаха край богато наредена походна трапеза. Пиха наздравица за император Бодуен. Рицарят пи в чест на крал Жехан.

Превеждаше им ромеец граматик. Калоян го помоли да им разправи нещо за своите приключения, за падането на Константиновград, за избирането на новия император.

Пиер дьо Брасио се усмихна. Той имаше хубава уста, която въпреки грамадния му ръст придаваше някаква детска доброта на грубото му лице. Гъсти кичури рижи коси покриваха страните, брадата и главата му в диво безредие. Дебели вежди висяха над малките му пъстри очи, които пъргаво се местеха от предмет на предмет, като че искаха в един миг да обгърнат и разберат всичко.

Гласът му боботеше като гръмотевица.

— Не беше лесно да се превземе един такъв град, сир, аз и досега се чудя как се свърши всичко това. Но бог стори чудо и ни помогна.

— Какво чудо? — полюбопитствуваха всички.

— Нека най-напред да видим какви са тези чудеса на трапезата — се изсмя гръмко великанът и посегна към сушеното месо и хляба.

В скоро време всичко биде опустошено. Изумени, българите гледаха как сиренето, луканките и сухият хляб изчезват в ненаситната уста на снажния мъж. Изведнъж той леко блъсна кубока си настрана, дигна ведрото с виното и почна да пие на дълги глътки. След това избърса с длан косматото си лице, усмихна се и каза:

— А сега можем да си поприказваме...

Царят чакаше с нетърпение разказа му.

— Ето как стана тази работа... Преди да започнем решителния бой, Соасонският епископ събра всички пилигрими и след като отслужи меса, заповяда да отдалечим всички... хм... всички весели жени от лагера. Тогава той ни изповяда и пречисти. След това ние всички — венецианци, бургундци, фландърци, ломбарди и алемани — се качихме на корабите си и като се доближихме колкото се може по-близо до крепостните стени, пуснахме котва. Най-напред почнахме да хвърляме „гръцки огънове“, но стените бяха яко облечени в мед и огънят не ги ловеше. А от бойниците хвърляха въз нас камъни, толкова големи, че сам човек не би могъл дори един да вдигне. Между това Мурзуфлон, предателят, караше войниците си да свирят с тромпети и да бият барабани, за да не губят дързост. Имаше няколко кули, градени от камък, вратите им ги пазеха сержанти. И ето как стана чудото.

Всички наостриха уши.

— Случайно морето блъсна кораба на Соасонския епископ в една от каменните кули. На моста бяха само един венецианец и двама рицари. Венецианецът с ръце, с крака, със зъби, както можа, се

покатери като котка и влезе в кулата. Но ромейските сержанти го съсякоха на парчета. Корабът се блъсна втори път. Един от двамата рицари, Андре дьо Дюрбоаз, също така с ръце и крака се улови за прозореца на кулата и успя да падне вътре на колене. Сержантите се хвърлили върху него и се опитали също така да го убият. Действително те го наранили твърде тежко, но по божия милост Андре останал жив, изправил се на крака и извадил сабята си.

Шъпот на възхищение пробягна между всички. Юначеството на рицаря караше очите на събраните воители да пламтят.

— Тогава — продължи дьо Брасио — сержантите, като видели насечения човек да се изправя и да дига оръжие към тях, ужасени избягали от горния етаж на кулата. Тези, които били долу, като видели бягащите си другари, също се уплашили и опразнили своя етаж. В това време някои от нашите хора успяха да влезнат след Андре и с яки въжета вързаха кораба о кулата. Когато морето дръпваше кораба назад, кулата почваше да се люлее. Ромеите, обезумели от страх, изпразниха цялата кула.

Българите се изсмяха.

— След това и моят кораб успя да се удари в една от кулите. И така по божие чудо можахме да превземем тия две кули.

Рицарят млъкна. Сякаш се свенуваше да разказва за собствените си подвизи. Но всички с трепет очакваха продължението на разказа.

— И после? — попита Калоян.

Брасио дигна отново виното до устата си. Отряза си голям къс луканка и продължи да разправя, като шумно дъвчеше и гълташе суровото месо. Такова вкусно нещо той не беше ял никога дотогава.

— Като нахълтахме в крепостта, видяхме толкова много народ, като че половината свят се бе събрал там. Не посмяхме да влезем навътре и се върнахме. Тогава месир Пиер д'Амиен, Алиом дьо Клари и аз заедно с десетина кавалери и шестдесет сержанти слязохме върху едно малко парче земя, между крепостта и морето. Там видяхме на стената една врата, която изглеждаше отскоро зазидана. Почнахме да я блъскаме с копия, мечове и секири, а отгоре ни ромеите пускаха камъни и вряла вода. Чудя се как не ни погубиха всичките. Най-сетне успяхме да направим голям отвор и погледнахме през него. Вътре гъмжеше и се чернееше войска подобно на някакъв огромен мравуняк от хора. Все пак ние влязохме. Изненадани от дързостта ни, ромеите

хвърлиха оръжието си и побягнаха. Недалеч оттам, на един хвърлей с камък, се намираше император Мурзуфлон. Като ни забеляза, той се спусна отгоре ни с много войска. И като видя, че не помръдваме назад, разколеба се и избяга. Тогава ние разкъртихме железата на една от крепостните порти и нашите нахълтаха вътре. През нощта Мурзуфлон напусна града и ромеите избраха за император Теодор Ласкарис. Но и той, още преди да съмне, се качил на една галера, избягал в Никея и останал там господар и император. След това ние завзехме града и наказахме всички коварни изменници. Това стана точно на 13 април.

— А защо избрахте за император фландърския граф? — попита Калоян.

Пиер дьо Брасио се изсмя.

— Много му се искаше на Монферато да седне на императорския престол. Но не биде волята му. Петнадесет дни бароните се караха, докато решат избора. Най-после дожът Дандоло избра четири от най-мъдрите кръстоносци, които на свой ред трябваше да изберат десет барони избиратели. На тези десетмина отслужиха молитва в черквата, за да получат от бога ум и вдъхновение. След дълги съвещания те единодушно избраха граф Бодуен за император на новата латинска държава. За голяма радост на французите и велика скръб на Монфератовите хора. Какви тържества станаха при коронясването, какви веселби... — Изведнъж лицето на рицаря стана мрачно. Той дълбоко въздъхна.

— Наскоро след коронясването пристигна жената на Бодуен. Новата императрица. С каква радост чакахме пристигането ѝ. Какви приготовления станаха за посрещането ѝ. Чакахме императрица, а получихме ковчег. Корабът ни донесе мъртвото тяло на графиня Мария...

Калоян се развълнува. Спомени нахлуха в душата му и го задушиха. Той си наля вино, поглади с горяща ръка челото си. Попита:

— От какво умря благородната графиня?

— След като добила втора дъщеря — Маргарита — тя заминала с кораб за Сирия, дето се надявала да намери обичния си съпруг. Но той беше вече император в Константинопол. Изненадана от новината, графинята веднага заминала обратно за Визанс. Дългото пътешествие, горещините, слабостта от скорошното добиване съвсем я изтощили и тя починала по пътя — в Сен Жан д'Акр. И вместо трон — намери

гробница в „Света София“. Ах, отначало император Бодуен беше като луд... По цели нощи се луташе край морския бряг, плачеше и високо зовеше покойницата. Ако не беше така благочестив, може би щеше да се убие. Боях ме се за разсъдъка му. Проклинаше трона си, проклинаше часа, когато се отклонил от светата цел на похода, когато напуснал скъпата си родна Фландрия... След това полека-лека взе да се примирява. А сега е все мрачен и мълчалив. Убива скръбта си в държавни работи.

Донесоха още месо, още вино. Някъде в ялната тишина на лятната нощ прозвуча дълго и тъжно звук от рог. Запалиха борини. Всеки стоеше потънал в своите мисли. Безпокойни и невесели. За да прогони неприятната тишина, княз Белота промени разговора.

— Месир — попита той рицаря — ние се удивляваме извънредно много на вашата храброст. Но още по-чудно ни се струва, че ви виждаме тук, по тия места. Нима нямате във вашата държава земи, които да ви изхранват?

— Ба — отвърна Пиер дьо Брасио — не сте ли чували никога досега как е била разрушена великата Троя?

— Разбира се, че сме чували! — се засмя княз Белота. — Това ни е отдавна известно. Но не разбирам какво общо има това с моя въпрос?

— Ба! — каза месир Пиер. — Троя е принадлежала някога на нашите прадеди. След разрушаването ѝ троянците, които избягали оттам, отишли да живеят в земите, откъдето сега ние сме дошли. Затова сме тук. Да извоюваме земите, които са били някога на нашите предци.

Древната Троя.

Калоян изпи на един дъх чашата си, за да обмисли своя отговор. Избърса уста и се усмихна:

— Мисля, че знаем малко повече за древната Троя... В превода на Малала, който монах Григорий е направил за цар Симеон, сме чели за победата на Ахил над троянците... А там пише също, че сред войските на Ахил воювали и мирмидоните, днес наричани българи... Затова по-добре да не се връщаме към толкова стари времена...

И той отново се усмихна. Защото много му се искаше да попита надменния латинец къде бяха останали тържествените обещания за освобождаване на гроба господен... Но и кръстоносците бяха хора

като всички други. Богатствата и властта заслепяваха и заличаваха всички добри намерения.

За втори път стражите свиреха с рог.

Пиер дьо Брасио стана и се сбогува. Още веднъж българите изгледаха поразени якия мъж с исполински ръст...

След три дни пратениците, които бяха отишли при Бодуен, се върнаха унили и потресени.

Надменният отговор на латинците бил, че Калоян не трябвало да се обръща към тях като цар към равни, а като роб към господаря си. Инак те с оръжие в ръка ще се втурнат в незаконно завладяната от него България и ще я опустошат. А него самия ще заробят.

Толкова страшна бе яростта на царя, когато чу тия думи, щото му се стори, че ако скочи, трябва да стори някакво безумие, нещо нечувано, някаква непоправима пакост... За втори път такава тежка обида. Щеше ли да има сила да я преглътне? Не трябва ли веднага да отиде да събере всичките си войски и да нападне гордите пришълци? Той владее незаконно земите на дедите си! Той — българският властел — нямал право да поеме венеца на старите български царе! А те? Те чии земи владееха? Фръзки ли? Венециански ли? Ломбардски ли?

Той грабна едно копие и го счупи в масата. Идеше му да удуши някого, кръв да пролее, градове да подпали. А трябваше да стои със скръстени ръце и да чака...

Смирено да чака и дори да прати любезно ново писмо, в което с чудно търпение обясняваше, че той „владее своята земя по-правилно, отколкото те владеят Константинопол, защото той отново завзел земята, която прародителите му бяха загубили, а те завзели град, който твърде малко им принадлежи“.

Но скритият гняв, който той заключи в сърцето си, бе по-грозен от всяка буйност, от всяко безумно избързване — там, дълбоко потиснат и заглушен, той щеше някога да избухне в дива ярост и да унищожи и помете всичко пред себе си...

Вместо това използва залисиите на кръстоносците около обсадата на Царския град, слезе в Долна земя, зае без борба и сложи свои войводи в крепостите на Призрен, Скопие, Охрид и Бероя. А в непристъпната твърдина на Просек остави най-верния от верните —

войводата Чисмен, или както му викаха Шишман — да бди над всички околни краища.

Да влезе в открита бран с фръзите не посмя. Защото все още трябваше да се чака отговор от папата.

Щеше ли Инокентий да му прати корона и скиптър? Щеше ли да го защити от злите намерения на кръстоносците, или щеше да предпочете те да го покорят и присъединят към новата католическа империя. А венгрите?

Със свито сърце Калоян чакаше съдбоносните събития. Той знаеше, че борбата с латинците е неизбежна. Знаеше, че това ще бъде борба на живот и смърт.

И често взорът му диреше образа на Солунския чудотворец, и често бледите му устни мълвяха тиха, отчаяна молба.

Той просеше ново чудо. Последно чудо.

А Инокентий III пак мълчеше упорито. Месеците минаваха един след друг, лятото отново заключи в пламтящ обръч скалите на богоспасното Търново, отново Етър отдръпна буйни води и оголи бреговете си.

От ден на ден тревогата на царя растеше и все по-опасни ставаха укорите на боляри и войводи. Най-големия зар бе хвърлил Калоян. Щеше ли този път да сполучи мъдростта му? Не беше ли сбъркал, като отхвърли предложенията на ромеите? Не беше ли за предпочитане тяхната непостоянност пред неразумната надменност на латинците? Вече се носеше опасен слух, че Бонифаций ди Монферато подканя императора да нападне българите. Защото кръстоносците си бяха вече поделили ромейските земи и вече диреха нови приключения. Бонифаций бе станал крал на Солун. Анри д'Ено бе взел в Мала Азия Едремитското кралство, граф дьо Блуа получи Никея, граф дьо Сен Пол стана херцог на Димотихон, барон Рение дьо Три — херцог на Филиповград...

А папата все не отговаряше. Нито дума, нито вест, нито знак. Емерих също загадъчно мълчеше. Беше престанал да заплашва. Какво се беше случило?

Беше се случило нещо нечувано. Когато на българския бряг посрещачите с ликуващи привети поздравявали папските пратеници, които чакали при крепостта Кубин на Дунава да бъдат превозени от унгарския бряг на българския, внезапно вестоносци на крал Емерих

долетели с най-голяма бързина на коне и предали писмо на кардинал Лъв, че по заповед на краля трябва да се върне обратно в някакво имение, на три дни далеч от границата.

Емерих нямало да допусне коронацията на българския владетел Иваница, докато не се уреди въпросът между българи и унгарци относно спорните земи.

И докато Калоян чакаше, нетърпелив и тревожен в Търново, папата в Рим също недоумяваше защо не получава никаква вест от своя посланик Лъв, кардинал на Светия кръст, заминал на 25 февруари 1204 година от Рим, носейки послания до господаря на българите заедно със скиптър и корона за увенчаването му.

А беше вече дошло лятото.

В това време триста пазачи стояха на стража пред вратите на странноприемницата, в която бяха затворени кардинал Лъв и презвитер Власий. Не позволяваха никому да приближи до тях, нито да говори, нито да приеме или изпрати каквато и да било вест. Искаха от кардинала да изпрати писмо до българския владетел и да го повика на един остров сред Дунава, за да могат там да се уредят спорните въпроси.

Кардиналът решително отказвал.

Беше дошла и есента.

Писмото, изпратено от крал Емерих до папата по един доверен рицар, дало обяснение за изчезването на апостолическия нунций. Гневът на Инокентий бил неизказан. В едно дълго послание до Емерих папата твърдо и решително заплашил краля, че ако той продължава да пречи на коронаването на неговия духовен син Калоян, тогава папата никога не ще се съгласи да бъде коронясан плътският син на краля, наследникът му Андрей. А колкото до споровете около граничните земи, само Инокентий можел да разреши правилно въпроса, защото:

„Ние възнамеряваме, по подобие на нашите предшественици, да коронясаме Йоаниций за цар не върху чужда земя, а върху собствената. Защото той и братята му, произхождащи от рода на предишните царе, започнаха не да завземат, а да възвръщат земите на своите бащи... 15 септември 1204.“

Свети Димитър не изоставяше българите.

На 15 октомври 1204 година в Търново пристигна кардинал Лъв заедно с презвитер Власий и цялата си свита.

Той носеше със себе си диадема, жезъл и знаме с изображението на кръста и ключовете на свети Петър. За примас Василий носеше митра и аренда от бяло кадифе със златни украси, пръстен с пет едри топаза, сандали, пояс и всички останали принадлежности за парадната му носия.

Папата даваше право на българския цар да сече пари със своя образ, а на примаса право да коронясва българските владетели, да приготвява миро и да помазва с него свещеници и владци.

Освен това в спора между България и Венгрия той даваше право на българите.

Ръцете на Калояна бяха вече развързани.

Той можеше спокойно да премери своите сили с останалите врагове.

Но след първия възторг и изживяната бурна радост идеше часът на размисъла, на колебанието, на съмнението. На мислите, които не могат да се споделят с никого. Защото най-страшното е да се съмняваш в самия себе си. Право ли беше постъпил! Беше ли точно претеглил всички изгоди и всички заплахи от тази решителна стъпка? Имаше още един последен миг за последна преценка. После щеше да бъде невъзможно.

Някога и старият хан Борис се беше блъскал в страшните противоречия на едно съдбовно решение. Със Запад или с Изток? Да се държи за старото, изпитано, запомнено от древни времена, от деди и прадеди, или да се тръгне по непознатия друм на новото, което се налагаше с непреодолима сила? Стари империи се рушаха и на тяхно място се издигаха нови държави. Древни обичаи се заместваха от други. Светът непрестанно кипеше в дирене на нещо по-хубаво, по-добро, на нещо друго, ново. Някъде в гълбините на народната душа кълнеше това ново. Кое беше то? Учението на поп Богомил?

Но сега, сега имаше друга, по-велика цел... Да се спаси това племе, сред което щеше да се роди новото... Да се подири подкрепа отвсякъде, да се приеме всяка подадена за помощ ръка.

В последния миг Калоян преценяваше, размишляваше, претегляше всички възможности. Етър се плискаше пълноводен в подножието на Царевец, вятърът с дълъг писък се виеше около високите кули и не едно тревожно сърце бдеше в бурната нощ. Калоян се разхождаше в своята работна стая надлъж и нашир, с едри крачки, разкъсан от хиляди противоположни чувства.

Навън се зачу скърцането на вериги, спущаха подемния мост над Сечена скала. Кой нечакан гост идеше в това бурно време, в тоя късен час?

На прага застана мълчалив, мрачен деспот Борил.

— Е, какво стана?

Калоян му направи знак да мълчи.

— Знам какво ще кажеш! Чаках те! — и продължи да се разхожда от стена до стена.

Страж извести за идването на архиепископа. Той влезе, благослови царя, който му целуна ръка, казвайки:

— Знам за какво идеш. Чаках те.

Василий мълчаливо наблюдаваше тревожното лутане на Калояна, но изчакваше да премине тревогата, която го ломеше. Ала Борил не се стърпя.

— За какво беше нашата жертва? Дадохме вярата си, а това, което искахме ние — не ни го дадоха!

— Ти пишеш на папа да ти изпрати царска корона, а Инокентий ти известява, че ти пратил кралска диадема. Искаме патриаршеско достойнство, а ни се разправя, че примас и патриарх били почти едно и също нещо... — каза с негодувание Василий.

Борил удари с пестник по масата:

— Подиграват ли се с нас? Не е късно. Да се върнем при православието! Нима си съгласен да бъдеш някакъв крал, подчинен на чужда императорска корона? Византийската или алеманската?

Калоян избухна:

— Кой казва, че съм съгласен? Нима папата е съгласен с нашите искания?

На прага тихо застана княз Йоан и мълчаливо почна да следи спора.

— Ела, Йоане, слушай и ти. Нима папата е склонил на нашите условия?

— Не разбирам... — каза Борил.

Царят избухна в дълъг, сърдечен смях.

— Всичко е ясно и просто. Слушайте добре. Инокентий III майсторски води играта, ние ще я приемем и продължим. Отче свети, бъди спокоен. Ето. Папата получава писмо, в което искам да ме короняса за цар на България и Влахия. Той не ми противоречи никъде в отговорите си. Само пише, че ми изпраща исканата кралска диадема. Аз пък ще му отговоря, че съм получил желаната царска корона и кардинал Лъв ме е увенчал с нея. А ти, отче свети, ще пишеш в отговора си, че папският легат е пристигнал здрав и читав в Търново след претегленото в Унгария, че е донесъл цялата пълнота на патриаршеското достойнство и те е благословил и посветил за български патриарх, а на моята глава е поставил царска корона... Ясно ли е? И с тази игра на думи агнето здраво, а вълкът — сит. Изиграният остава — Емерих. Минахме моста. Това исках. И го постигнах. Северозападната ни граница е установена по закон и право.

Архиепископът гледаше поразен третия от великите братя. Само Калоян можеше така ловко да разреши мъчния и опасен спор.

Старецът, който беше благословил Асена и Петра при обявяването на въстанието през 1186 година, приближи до Иваница и го целуна по челото.

— Дерзай, синко! Ти си отреденият мъж, който ще продължи великото дело на братята си.

И той наистина го продължи. Големият държавник, ловкият дипломат можеше вече да прояви и дарбите си на велик пълководец.

ГЛАВА XV

Никога Търново не бе преживявало подобен ден.

Още десет дни преди увенчаването всички друмища за престолния град бяха задръстени от коли и пешеходци, които бързаха да намерят свободни места по ханищата и околните селища. Технитари, свободни люде, клирици, войници, с жените и децата си, всички боляри от всички български земи се стичаха към столнината. И всеки носеше подарък за царя и царицата: едрорунести овни, млади жребчета, тежки медени пити, риба, стари златици от Симеоново време, везби.

През нощта срещу осми ноември, Архангеловдея, Калоян се бе върнал от поклонението си в Мадара и още рано сутринта, преди да съмне, бе отишъл да се помоли в „Свети Димитър“ на гроба на братята си.

Сърцето му ликуваше. Най-последно боляри и войводи бяха разбрали, че той никога не се е мамил и с верен усет е водил съдбините на племето си. И сега, признат като законен владетел, той можеше да поднови борбата за обединението на българите. С открито чело и честно сърце... Той щеше да прогони надменните пришълци, щеше да смаже коварната Визанс, щеше да отблъсне всички, които простираха алчни ръце към чужди земи.

Калоян коленичи смирено пред иконата на Солунския чудотворец и дълго отправя горещи молби към покровителя на българите.

Когато царят, незабелязан от никого, напусна храма, слънцето вече златеше високите назъбени бойници на крепостните кули. Хладният утринен въздух замайваше като опияняваща напитка.

Полека-лека празнично облечени хора почнаха да се трупат край пътя, по който щеше да мине невиджданото шествие. Прозорците на главната улица, която се изтегляше между полите на Царевец и Етъра, бяха почернели от глави, гъсто притиснати една до друга. А долу, пред портите, се тълпяха хиляди любопитни, които царската стража непрекъснато отблъскваше встрани, за да струва път на шествието.

Колкото се отиваше по-близо до „Свети Димитър“, толкова навалицата ставаше по-голяма. Двама блюстителите на входа на църквата пропусаха само най-избраните люде: благочестиви и боголюбиви велможи, преподобните клирици, войводите. Останалите се редяха от двете страни на черквата.

Този слънчев есенен ден раздаваше щедро последните блага на лятото. Сякаш нищо не биваше да смути великата радост на тържеството.

Новата черква, посветена на светите апостоли Петър и Павел, бе довършена и на следния ден щеше да бъде осветена от кардинала. Но Калоян предпочете да бъде увенчан в храма на Чудотвореца, там, дето и брат му Асен бе сложил на главата си български царски венец. Когато шествието се зададе, викът на тълпата се разнесе като грохот на разбунено море и се смеси с радостния призив на всички търновски църкви. Атлазени наметки, бляскави щитове и шлемове, пурпурната одежда на кардинала, короните на епископите, пъстрите копринени руби на болярките, безценните камъни по гривни, диадеми и огърлия се залюляха в поток от светлина, искри и багри, които замаяха възхитените тълпи и изтръгнаха викове на възторг и почуда. Бляскавото шествие бавно приближи черквата и камбаните престанаха да бият. Настана тържествено мълчание. Народът се стаи, зачака със свито сърце и трепет. Не всеки можеше да види свещенодействието, но всеки го чувствуваше по необикновеното блъскане на сърцата си, по неспокойствието на взора си. Сякаш треска беше залюляла всички. Защото всеки знаеше, че това велико, което става зад стените на храма, е било сетната въздишка на толкова паднали в жестока бран синове, братя, мъже, внуци, че това бляскаво тържество е било предсмъртният блян на хилядите, които бяха дали живота си, за да го видят сбъднат. И много скрити сълзи се смесваха с разпилените усмивки.

А в този миг Калоян бавно пристъпваше към олтара сред трептящия блясък на стотиците бели воценици, сред замайващия дим на тамяна, сред приказната игра на сини, морави и зелени искри, които трептяха по скъпоценния иконостас и хладния блясък на мраморните стълбове. Чуваше се само лекото прашене на воцениците и тихият сребърен звън на кандилинците.

От дясната му страна княз Белота носеше копието с папския пряпорец. От лявата великият боляр Сеслав носеше сабята. Пред тях

боляр Илиица носеше короната.

Преславският митрополит Сава и Велбуждският Анастасий поддържаха леко царя под лактите. А скопският епископ Марин и Браничевският Аврам придържаха боляра Илиица.

Когато Калоян застана пред олтара, деспот Борил и княз Йоан свалиха одеждите му, докато той остана само по една дълга копринена риза, която се закопчаваше отпред, и отзад с две редици златни копчета чак до кръста. Разкопчаха я и царят остана гол до пояса. Тогава кардинал Лъв го мироса по челото и гърдите. След това отново закопчаха ризата, надянаха върху нея дълга златошита багреница, обсипана с бисери и тънморави аметисти около шията, край ръкавите и въз ивицата на полата. Над нея прехвърлиха искрящ от елмази палиум, като провряха края му под лявата ръка. Върху всичко това наметнаха широка, диплеста мантия от малиново кадифе, общита отвътре с хермин. Върху нея гореше като пламък лъв, извезан с елмази и гранати. Краката му обуха в червени копринени чорапи и сърмени сандали, обсипани с бисери и сапфири.

Тогава Калоян коленичи върху една кадифена възглавница пред олтара и кардиналът тържествено постави върху посребрените му къдрици святкащия венец.

Веднага след това княз Белота, Сеслав, Борил, Илиица и Сергей съединиха щитовете си, дигнаха върху тях царя високо във въздуха и извикаха три пъти наред:

— Да живее Калоян, император на българите и власите!

Сред общото ликуване никой не забеляза сянката на недоволство, която помрачи лицето на кардинала. Защо Калоян се зовеше император? Нали Инокентий му бе пратил само кралска диадема?

Викът на велможите се поде от всички останали в черквата, отекна в гърдите на хилядното множество навън, разби се в канарите, смеси се с ударите на барабаните, ясният звук на бранните медни тръби, радостният звън на камбаните, плющенето на пряпорците. С едно движение всички боляри и войводи извадиха сабите от ножниците и ги дигнаха високо над главите си:

— Да живее Калоян, император на българите и власите!

Император Калоян седна на престола. В едната си ръка държеше скиптър, в другата — държава.

Лицето му грееше като слънце. Широка радостна вълна струеше от блесналия му взор. Устните му се разтваряха в непрестанна усмивка на милост и благоговение. От лявата му страна седеше царица Мария. Гъвкавата ѝ снага бе облечена в зелена аксамитена руба, въз която бе надяната сърмена багреница без ръкави. От златния венец, който прибираще черните ѝ коси, се спущаха край ушите по три реда едри бисери. Около шията ѝ се виеха шест редици бисерна връв. Тесните ѝ тъмни очи горяха в нескривано тържество и доволство. Често тя извърщаше взор към царя и по мургавото ѝ лице трепваше затаена нежност. Най-сетне Калоян бе постигнал това, за което сърцето му бе тъй дълго копняло. Най-сетне той щеше да си отдъхне от грижи и безпокойства. Сега щеше да бъде само на нея. Сега вече почваше истинският ѝ живот на царица. Истинският ѝ живот на любима съпруга... Лошите бръчки, които гънеха челото на царя, най-сетне щяха да се разведрят за повече волна радост, за повече обич, повече смях и бляскава суета... И въз червените ѝ устни трепваше безумна жажда за щастие, а сърцето ѝ преливаше от гордост.

Пръв пристъпва да честити княз Белота. Той се покланя ниско пред новия император, мантията му се гъне в лъскави вълни от теменужен атлаз, в долната ѝ част искри сърмена ивица, извезана с дребни елмази. Краката му са обути във високи обуца от мека скъпа кожа. Царят става и прегръща стария си приятел. Една сълза трепва в очите на Белота.

— Иваница... Иваница... Помниш ли деня, в който увенчаха Асена? Дано на теб господ да дарува много лета и здраве...

Жена му, ромейката Зоя, чинно се кланя в жълтата си руба, пристегната в кръста с копринен пояс, закопчан с изумрудени чапрази. Царицата подава ръка за целувка. Зеленият ръкав на рубата ѝ е извезан с големи златни и сребърни кръгове. На показалеца ѝ гори кървавочервен гранат. Минават Сеслав, облечен в кестеняв дълъг хитон и мантия, жена му Евпраксия, цялата в синя коприна.

Всички се изредиха: княз Йоан, строен и сияещ от радост, княз Александър с усмихнати светли очи, деспот Слав, раболепен и угодлив, както винаги, великите боляри, високите духовници, Калояновите сестри, облени в радостни сълзи, деспот Борил, бледен, с престорена усмивка. Пред него се мяркаше някакъв далечен спомен... Две момчета се гледат със светнали от злоба очи... „Не на Скилоян, а

на Калоян ще се поклониш! Хубаво го запомни!...“ — И ето наистина това бе станало. Завист хапеше сърцето на честолюбивия деспот. Докога братовчед му Иваница щеше във всичко да побеждава? Иваница бе по-хубав, по-силен. Иваница бе цар. Иваница пожелаваше някоя жена и тя ставаше негова съпруга. А Борил трябваше вечно да живее в сянката на славата му... Ето дори и Целгуба отново почваше да гледа с предани влюбени очи царствения си мъж — сякаш Калоян не й бе съпруг, а бленуван изгорник... Напразни бяха всички дълги молби, всички увещания, всички унижения. Целгуба нямаше никога да обикне никому ненужния сиромах Борил. И в главата на деспота бавно пълзяха мисли, ехидни и опасни.

Куманските съюзници сведоха доземи чела и целунаха края на царската багреница.

Калоян стана и прегърна поред великия хан Йона, войводата Коча и челника Манастър. След това се отправи към клира и целуна ръката на кардинал Лъв и примас Василия.

Яхнал на бял кон, се върна нововенчаният император към гордия си замък. Дъжд от димитровчета и гергини се сипеше отгоре му по целия път. А след него златозарните брони на войводите и мекият блясък на копринените болярски облекла чертаеха дълга диря от пищност и великолепиe. Зад конниците се нижеха тежките кочии на царицата и знатните търновски госпожи.

Вечерта Царевец искреше в море от светлина. Върху площадките на всички бойници бяха накладени големи огньовете, прозорците на кулите светеха като безброй жадни изгарящи очи и се отразяваха в тъмните вирове на Етъра. Долу, при Марно поле, сред отмерени удари на тъпани и съпровод на гайди се люлееха дълги хора.

В голямата приемна на палата беше сложена богата трапеза. На дълги тесни маси поднасяха неспирно в посребрени блюда печено месо, пържени патици, пресни етърски сомове, дивеч със силни подправки: джоджен, копър, карамфил. Кехлибареното грозде се ронеше в големи сребърни подноси. В позлатени купи виното гореше червено като кръв. Жените пиеха медовина. В ръцете на царицата сияеше скъпоценна чаша от яспис, украсена с емайлови плочки и каланти. Върху най-голямата плочка бе изрязан образът на света Богородица. За вечерята куманката си бе сложила нова руба от малиново кадифе, извезано със сребърни минзухари. Дългата стегната

дреха ярко очертаваше могъщата дъга на раменете ѝ, от тесния отвор на рубата се издигаше царствено надменен, стройният ѝ мургав врат, украсен с едри янтъри.

Сводовете и мраморните стълбове бяха окичени с венци от цветя. Императорът обикаляше гостите си, заприказваше ги, усмихваше се непрекъснато. Това бе най-хубавият ден от живота му. Тържеството на всичките му тревоги и лишения.

От бистрото му чело и от безкрайната ведрина на очите му се разливаше заразяваща радост и подпалваше весели пориви и непрестанно ликуване в сърцето на всички.

Изкусни свирачи тревожеха кръвта на по-младите със скокливи напеви. Няколко по-буйни боляри не издържаха. Развихри се шеметен юнашки танц, съпроводен с плясък на длани и луди провиквания. Тогава стана нещо чудно.

Калоян скочи и се намеси в играта. Като юноша, като млад левент заигра царят. Лицето му грееше. Руменина рукна по челото, по страните му, пот блесна по слепите му очи. Диви викове на възторг го подканяха и насърчаваха. Очите на Целгуба горяха като на вълчица. С мъка тя сдържаше ликуването си и ако не държеше толкова много на царското си достойнство, кръшната ѝ снага би се впуснала и извила в дивите чупения и скокове на родния ѝ кумански танц. Само княз Йоан не можеше да се зарази от общата веселба. Печален и замислен, той често се вслушваше в лудото думкане на тъпаните, което се издигаше откъм Света гора, и скрит копнеж тихо просветваше по посърналото му лице.

С леки стъпки той се отдалечи в преддверието и се загледа навън. Малко след това други тихи стъпки отекнаха край него. Царят бе напуснал играта и незабелязано се бе отдалечил, за да си почине и вдълбочи в мислите си. Калоян застана пред един от високите тесни прозорци, които се изрязваха бледи и призрачни в полумрака на преддверието.

Тишината на светлата синя нощ проникна като замайваща ласка в сърцето му. Огромна бяла луна заливаше с приказен блясък сребърните пръстени на Етъра, далечните блещукащи огънове на Марно поле, тъмните гори на Орловец. Смътно и неясно долитаха звуци от кавал, заглъхващи песни, проточени викове...

В залата на празненството внезапно всичко утихна. Някакъв млад и свеж мъжки глас смело се издигна в тишината. В широките вълни на песента тръпнеше тъмен и волен копнеж.

Иваница бе доволен. Щастлив. Пълен с вяра.

А сълзи блеснаха в очите му. От премного радост ли? От смътна тъга по неизживени дни ли, от скрита болка по загубена младост ли?

Песента се издигаше като безумна жалба и страхотен упрек.

Какво бе разбрал Иваница от младостта си? Имал ли бе време да помисли за себе си? За всички неясни пориви на сърцето си? Кой знае. Сълзата капна върху бузата му, гореща като пламък. И той не я изтри. Пред трептящото сребро на сияйното небе Калоян не се срамуваше да бъде само за миг човек, беден и самотен, освободен от тежкото бреме на славата, на подвига и на жертвата.

ГЛАВА XVI

Царица Мария се оглеждаше в огледалото си и се усмихваше. Беше си ушила нова руба от светлопепелява коприна. Изкусни везачки я бяха украсили с едри трендафили от по-ситен мерджан и кринове от бисер. Женската ѝ суетност не можеше да се нарадва на хубавата премяна.

Тя нави тъмните си лъскави плитки около ушите, намаза дланите си с някакво прочуто сирийско благоухание и ги прекара два пъти по косите. Сложи си огърлица от пламтящи гранати и две тежки ковани гривни на китките. Пак се огледа и се усмихна.

Хубава беше.

След като се нагизди, тя се завъртя из стаята в безумно ликуване и се спусна през преддверието към работната на царя. Надникна през вратата. Калоян стоеше прав до масата си и казваше на писеца Иван какво да пише в посланието до Никейския император.

Царицата влезе тихо вътре, седна на една ракла и търпеливо зачака. Мина много време. Вдълбочен в съчиняването на писмото, царят едва забеляза присъствието ѝ. Когато свършиха и писецът се оттегли, той постоя малко замислен и внезапно се обърна към жена си:

— Кога си влязла, Целгубо? Но добре, че дойде. Исках да поговоря с тебе. Слушай... Вярваш ли, че Йона ще се съгласи да го пратя с послание до селджукските турци?

— Не знам. Но ако го накараш... Ще се съгласи.

— Само той може да ми свърши най-добре тази работа. Той ще поиска за себе си съюза на султана. Вярвам да го склони. Ще му пратя вест... Дано Иван не е още излязъл из града — и той понечи да плесне с ръце.

Но царицата стана, доближи го и галено се облегна на рамото му.

— Стига си работил днес... Виж колко е бледо лицето ти. Аз пък мислех да излезем някъде. Нали днес е сватбата на Калина, дъщерята на великия боляр Николица. Обещахме да отидем. Ще ни чакат.

Калоян се навъси от досада. Махна с ръка.

— Аз бях съвсем забравил. Нека най-напред пратим писмата. Ти върви в стаята си. Като си свърша работата, ще те повикам.

Целгуба изкриви устни.

— Това е все едно да не отидем! Знам, че ще чакам, а накрая ще кажеш, че си изморен, че е късно и пак ще останем вкъщи. — В гласа ѝ проеча бурно негодувание. — А аз съм сита да стоя все вкъщи, все вкъщи, все сама! Какво ще правя сега, тук в този кафез, в този затвор!

— Вземи Мария и върви у Еленини.

— Вчера бях.

— Върви на вечернята в „Свети Димитър“.

Царицата дигна рамене.

— Все по черкви, все по манастири. Не съм монахиня...

— Върви се разходи с кочията към Света гора.

— Сама!

— Вземи Мария.

— Затова ли съм облякла новите си дрехи? Да ме гледат дърветата в Света гора... А ти дори не забелязваш новата ми руба!

Калоян леко се усмихна. Дете беше още Целгуба... Той я изгледа и челото му пак потъмня.

— Колко струва тази руба? Утре пак ще кажеш, че си свършила златиците си. И нова гривна имаш.

Изведнъж Целгуба избухна в сълзи.

— Аз мислех, че ще ти харесам в тия дрехи. Мислех, че с тях ще обърна повече вниманието ти въз мен... а ти... ми се караш... Ах, знам, че не струвам нищо за тебе, че твоите послания, находници и гончии ти са много по-драги от мене! Защо ли дойдох в това Търново... Царица! Нима съм царица?... Не мога една руба да си направя, не мога никъде да отида... Последната жена в Търново е пощастлива от мен! Не ти искам златиците! Ще пиша на Йона да ми прати... А ти ги събирай — все за балисти, все за катапулти... А после ги изгаряй и прави нови! Сам не знаеш какво вършиш!

Калоян мълчеше раздразнен и отегчен под този гневен поток от думи. В ума му се губеха словата, които бе намислил да пише на селджукския султан. По челото му се извиха бръчки на недоволство.

— Ти сама виждаш, че винаги съм зает. Ако бях свободен, щях по-често да угаждам на желанията ти.

Целгуба престана да плаче и пламна от нов изблик на негодувание.

— Зает! Че кога ли не си зает? Няма край... Най-напред все папата... Този папа ми беше станал по-омразен от дявола. Добре. Сега вече те коронясаха. Разпрата с венгрите се свърши. Латините не ни закачат. Какви нови грижи сам си намисляш? Само за да бягаш от мен! Да. Аз виждам повече. Ти не ме обичаш, никога не си ме обичал! — и тя отново потъна в сълзи.

Калоян се приближи до нея и се помъчи да улови ръката ѝ.

— Не е вярно, Целгубо. Гневът те заслепява...

Но тя издърпа грубо ръката си и го отблъсна.

— Съсипваш живота си и моя за празни работи! Кой ще ти признае? Колкото признаха на братята ти... Гледай, гледай на какво си заприличал! Не ядеш и не спиш, губиш здраве и сили по невъзможни работи... И болярите са вече недоволни... Негодуват...

— Отгдето знаеш?

— Знам!

Царят се замисли. Забрави досадата си от крамолата. Започна да се разхожда надлъж и нашир из стаята. Унесен, забравил всичко наоколо си.

С бързи стъпки, треперееща от яд, Целгуба излезе и отиде в стаята си. Хвърли гривни и огърлие на земята, смъкна новата си руба, запрати я в един ъгъл и като обори глава върху ложето си, дълго и неутешимо плака.

Той беше отново същият. И никога нямаше да се измени...

А буйната ѝ кръв жадуваше необятни простори, бляскави пиршества, надбягвания, звуци от рог, конски копита, волна песен... Как хубаво се спеше, когато вятърът свири край плъстената юрта в родната степ... Да целиш с лъка си летящата птица, когато препускаш в необятната шир...

ГЛАВА XVII

Някакво леко похлопване боязливо счупи очарованието на безкрайната тишина, която спеше в една от огромните, здрачни зали на Латеранския дворец.

Пълният, нисък мъж, който пишеше нещо, склонен над работната си маса, дигна глава.

Влезе един капелан с бледо и безстрастно лице.

След като се поклони дълбоко, той съобщи, че българските пратеници са дошли.

Пълният човек остави перото на масата, в големите му сини очи трепна любопитство.

— Доведете ги! — рече кратко и отсечено.

Духовникът се поклони и излезе безшумно.

Този нисък пълен мъж с извити като дъга вежди, дълъг орлов нос и тънки извити устни бе роден през 1160 лято като най-млад син на граф Трасмондо Сеньи и дона Клариция Скоти. В светото кръщение той бе получил хубавото и нежно име Лотарио. Но тридесет и седем години по-късно умният и даровит кардинал Лотарио трябваше със сълзи на очи да промени нежното си име, което подобаваше повече на някой трубадур, отколкото на един мъдър духовник. В 1198 лято, когато след смъртта на Селестин III, конклавът се бе събрал да избере нов папа, три бели гълъба хвъркнаха над главата на кардинал Лотарио, а най-светлият от тях кацна на дясното му рамо. Конклавът единодушно избра за папа кардинал Лотарио. Но едва ли само заради знамението на гълъбите. Защото нямало между всички събрани плешиви и грохнали мъже по-мъдър, по-решителен и по-благороден кардинал от младия Сеньи. Със спокойно сърце старите кардинали поверили свети Петровата тиара на този боговдъхновен мъж. А сълзите, с които той приел отличието, потвърдили за лишен път благородството на душата му.

— Аз съм млад, неопитен. Не съм достоен за тази чест... Изберете друг, по-умен, по-заслужил... — се молил той със замъглени от сълзи очи. Напразно.

Така кардинал Лотарио Сенъи станал папа Инокентий III.

При него бе потърсил защита и българският цар.

Папата стана и след като се преоблече в частните си покои с бял палиум, извезан на златни кръстове, и двувърха митра, отиде в приемната зала. Веднага вратата се разтвори широко и тайният камердинер на папата извести за влизането на пратениците:

— Кардинал Леоне! Благородните момци Василий и Витлеем!

Василий бе син на презвитер Константин, а Витлеем бе помалкият син на великия боляр Сеслав, най-доверения човек на царя.

Кардиналът поздрави благоговейно повелителя си, след това повика при него двете момчета, които бяха коленичили близо до прага на залата. Василий и Витлеем се приближиха, изпълнени с благочестив трепет. Отново коленичиха и целунаха обувката на папата. Инокентий ласкаво се усмихна, поглади момчетата по главите и ги покани да седнат. После седна на трона и заповяда да донесат подаръците на Калояна. Духовници внесоха една голяма сребърна тепсия, два топа златовезани платове, три кожени кесии със златни перпери.

— И още един скъп дар, сантита — каза кардиналът, като отново се поклони. — Владетелят на българите ви праща тази древна скъпоценна камей заедно с посланията си. — И кардиналът презвитер на Светия кръст коленичи, подавайки Калояновото златопечатяо слово и писмото на примас Василий.

Папата ги взе и каза:

— Синът на презвитер Константин, моят добър приятел, и момчето на кралския довереник ще останат в Латерана и ще се издържат на моя сметка. Нека изучат добре латинския език, за да бъдат просветители на своята страна. За възпитател ще им дадете епископ Йоан. А сега заведете ги да си починат и добре да се подкрепят.

Той кимна с любезна бащинска усмивка на двете млади българчета и като остана сам с кардинала, заслуша с живо любопитство всичко, което бе станало в Търново. След това подаде ръка на кардинала, който целуна пръстена му, и се оттегли.

Папата дълго и внимателно чете пергаментите, изпратени му от Калояна и Василий. Тънките му устни се свиха в неуловима, чудна усмивка, докато очите му не можеха да се откъснат от следните думи:

„... coronavit et benedixit imperator Calojohanni domino omnium Bulgarorum atque Blachorum.“

Какъв беше този дързък мъж, който се обръщаше към него с такава надменна самоувереност? Той му беше изпратил кралска диадема, а примасът известяваше, че кардинал Лъв е „благословил и коронясал император Калоян, владетеля на всички българи и власи“. Беше въздигнал архиепископ Василий в примас на българската църква, а хитрият българин се правеше, че не разбира, че примас и патриарх не са съвсем едно и също нещо, и известяваше на Инокентий, че кардинал Лъв „благословил пресветия патриарх на цяла България по поръка на негово светейшество...“.

Каква твърда упоритост, какво царствено достойнство...

Докато в първите си послания той молеше да се изпълни някое негово желание, сега вече направо изявяваше волята си:

„Пиша ви обаче и за унгареца, че моето царство няма никаква общност с владенията или нещо друго с него. Моето царство с нищо не му вреди, а напротив, той напада и уврежда владенията на моето царство. Господин кардинал Лъв сам видя и ще извести на ваше светейшество дали аз не зачитам крал Емерих, или той не зачита мене. Нека ваше светейшество му пише да стои далече от моето царство, понеже моето царство няма намерение да не го зачита, нито да отива против неговите земи. Ако обаче той сам дойде против моето царство и бог помогне да бъде победен, нека ваше светейшество ме освободи от всяко подозрение...“

Така не му беше писал никой досега.

Нито необузданият френски крал Филип Август, нито пламенният Алфонс Кастилски, ни датчанинът Кнут VI, нито строгият Бела III, ни смелият Ричард, наречен Лъвското сърце...

Я гледай — този българин...

Папата продължи да чете смаян и недоумяващ.

„... Също за латините, които навлязоха в Константинопол, пиша на ваше светейшество, да им пишете да стоят далече от моето царство. Така моето царство не ще им стори никакво зло. В случай че те наченат нещо против моето царство и не го зачетат, и убият някого от моите поданици, нека ваше светейшество не хвърли съмнение връз мене...“

В паметта на Инокентий бавно изплуваха думите на мъдрия му учител от Болонския университет — Джовани ди Порта Равенате.

„... Обичай смелите. Те са солта на земята...“

И в далечния великолепен дворец на Латерана мъжът, който се считаше божи наместник на земята, почувствува цялата красота в живота на оня непознат, горд планински княз, който с толкова смелост бранеше правата на малката си страна.

ГЛАВА XVIII

Слабата трептяща светлина на вощеницата осветяваше две бледи от безсъние лица, наведени над някакви ситно изписани ръкописи. Пожълтелите стари пергаменти тихо шумоляха един след друг под светналите от възторг очи на княз Йоан и Добромир.

— Слушай, слушай каква мъдрост! — възкликваше възхитен князът и почваше да чете на висок глас:

„... Най-напред земята, без да бъде орана, нито сята, произведе всякакви видове растения и роди влечуги, четвероноги и водни животни, които живеят във водата и въздуха. А самата тая земя и небо, въздух и вода, огън и светлина и никога несъществуващото изведе от небитие в битие...“

— Защо нямаме и сега един Йоан Екзарх! — възкликна Добромир.

Князът прелистваше пергаментите с трескави пръсти. Хубавото му замислено чело сечеше тънка черта. Красотата на прочетеното вълнуваше младото му сърце като свято тайнство. Духът му излиташе в невероятни за възрастта му висини и често той по цели часове бленуваше, отчужден от всяка земна суета. Да бъде съвършен човек и съвършен владетел — това бе неотстъпната му мисъл. И той диреше мъдростта на древните да го подпомогне в упорните му дирения.

— Слушай, слушай...

„Някои безсловесни са общежителни, което е отличително за този начин на живот, който е насочен към обща цел и всички действия се вършат за нещо общо, както това може да се види при пчелите. Защото те имат общо жилище, излитат общо, работата им е обща. Онова, което е

най-чудно от всичко, е, че те се намират под властта на един чиновник и само тогава се залавят за работа и се отправят да събират цветец, когато видят своя властелин, сиреч майката, да извършва пръв полета си. А техният цар не бива поставян чрез избора на мнозинството, защото често пъти безразсъдството на народа поставя за властелин най-лошия — нито получава властта по жребие, тъй като лошата случайност много пъти дава властта на най-лошия, нито пък получава властта по баща и наследство, защото такива люде поради разкоша и ласкателствата често са тъпи и не разпознават истината, а си избират пчелите за властелин този, който е по-едър от другите, като ги надминава по големина, по вид и доброта. Царят на пчелите притежава жило, за да наказва с него, ала според един неписан закон, установен от самата природа: онзи, който държи голяма власт, да бъде бавен в наказанието. Но и всред пчелите онази, която не пожелае да последва примера на своя дар, сиреч на майката, бързо бива постигната от наказание, тъй като веднага умира от убождането на жилото. Подражай на пчелата, която никому не причинява вреда и не поврежда чуждия плод, а съставя медни пити...“

— Колко е прав Йоан Екзарх... — въздъхна князът. — Да. Владетелят трябва да владее чрез примера си. И да наказва само този, който не се покорява на общия закон... Ала този закон той първи трябва да го сочи и съблюдава... Такъв цар искам да бъда някой ден!

Йоан Асен се замисли. После отново почна да прелистя. Надвесен над него, Добромир четеше развълнуван древната мъдрост.

„Жеравите имат нощна стража, която се сменя. Едни от тях спят, а друг ходи около тях и бди. А когато времето на стражата свършва, този, който е бдял, заспива, докато друг го замества. Същия ред пазят и когато летят: ту един, ту друг става водач, като, след като води определено време, предава другиму, та той също да води...“

— Трябва да вземаме ум от безсловесните... — каза учуден Добромир. — Те водят, управляват, ала не за своя награда и големство, а за да бъдат полезни за общото, за всички... Слушай, слушай:

„Когато щъркелите отлитат, съпровождат ги нашите врани и се борят заради тях с други враждебни птици. Кой им е установил тези закони да ги съпровождат и да ги обичат като гости? Кой ги е заплашвал с наказание, та никоя врана не остава от този съпровод? После враните се завръщат с прокълван и оскубан врат, което показва, че са ги отбранявали... Слушайте вие, които сте негостолюбиви и скъперници и затваряте вратата, та дори покрив не давате през зимата на бедняка... А как се отнасят към своите остарели родители? Когато бащата загуби перата си поради старост, щърковете го обграждат, покриват го с крилете си, греят го и му носят обилно храна. А когато се опита да лети, те подегат от две страни крилете му и го пренасят...“

Йоан слушаше и се усмихваше. После почна отново да прелистя. — Ето! — каза той. — Намерих го. Слушай това място от словото на шестия ден:

„... Като виждам небето, украсено със звезди, със слънце и месец, и земята с треви, па дойда до човека, умът ми се губи, чудя се и не разбирам как в едно малко тяло се вмести толкова висока мисъл, която обхожда цялата земя и възлиза по-високо от небесата? Де ли е привързан този ум? Как ли, като излезе от тялото, минава през покрива на стаята, преминава въздуха, минава през облаците, слънцето и месеца и през всички пояси и звезди, през ефира и всички небеса, и тозчас пак в тялото се намира?...“

Йоан остави листовете и изгледа приятеля си.

— Ето. Такива мъже ще повикам около себе си, като стана цар. Ще пратя млади хора в Константиновград, в Болоня, в Палермо, във всички страни, да съберат знания, да се учат. Бих искал да стана втори Симеон. При мене да се продължи делото на Йоан Екзарх и всички прочути български книжовници от старо време. Ние дадохме писменост на славяните. Ние сме най-будното племе на Хемуса. С мъдрост и благост, с любвеобилие и търпение ние ще привлечем около нас светозарния огън на истината и доброто, всички даровити и надеждни люде, новите Методиевци, новите Кириловци, и ще станем гнездо на светлина и просвета. Ето Василий и Витлеем в Рим сега грабят с пълни шепи от мъдростта на древните. Добре, че чичо ме послуша и ги изпрати. По-късно ще го моля настойчиво да изпрати и други. Той вече почна да разбира, че не само с оръжие и сила може да се постигне големият блян. Но от един човек не може всичко да се иска... Ето дори великият Симеон е имал своите слабости. Как е могъл той, толкова мъдър и благороден, да лиши първородния си син Михаил от царска власт в полза на малодушния, на слабоволния Петър? Симеон е бил мъдрец и велик воин, но сърцето му било слабо. Докато баща му, свети цар Борис, е бил благочестив, ала смел и когато трябва, безмилостен. Нима е малка дързост тая, да ослепиш сина, родното си чедо, за благо на родината?

Йоан дълбоко въздъхна и поклати глава:

— Такива люде се срещат веднъж на хиляда години в живота на един народ... В едно писмо до дяда Анастасий, велбуджския владика, папа Инокентий беше писал, че външната украса не трябва да служи за възвеличаване, а за да прозира под скъпата одежда, под короната — вътрешната украса от добродетели... Корона! Златен жезъл! За тях ламтят люде като Борил, като Николица, Иванко... За да заслужиш тия върховни знаци, ти трябва наистина да бъдеш нещо повече от другите. По-смел, по-умен, по-добър от всички останали... Само тогава можеш да се наречеш княз, цар, владика... Само така можеш да носиш високи звания и чинове... Да сочиш с примера си пътя за другите...

— Знаеш ли какво? — каза внезапно Добромир. — Ти ще бъдеш този български цар, който ще обединява в себе си всички добродетели: благочестие, безстрашие, ученолюбие, добрина и — когато трябва — кораво сърце.

Кораво сърце? Толкова млад, а беше вече превил глава пред мощния зов на любовта... Това ли щеше да бъде неговата слабост? Нима не можеше да има съвършен човек на земята? Нима всеки трябваше да има някое уязвимо място? Да кажеше утре царят: „Избирай между Ана и престола“ — той щеше да се откаже от дълга си към царството.

Не, не. Имаше на земята люде, които са били велики във всяко свое дело. За тях се пееха песни, разправяха се сказания, бивали и небивали неща.

Той стана, взе ножиците от една лавица и подряза фитила на догарящата вощеница.

Някой тихо похлопа. Влезе един прислужник и каза, че някаква жена търси княза. Веднага Йоан скочи леко побледнял, излезе навън. Долу при портата го чакаше Агнеса. С развълнуван глас тя му съобщи, че трудният час е дошъл. От десет часа вече Ана почнала да се мъчи.

— Защо не ме извикахте веднага? — каза Йоан недоволено.

— Тя не даваше. Но аз и майка ѝ решихме да не я слушаме. Всичко се случва...

Йоан изтръпна.

— Върви... Върви напред, да не ме види някой с тебе... Аз ида подире ти...

Когато след малко княз Йоан, незабелязан от никого, се промъкна до портата на ватаховия дом, някакво дълбоко и радостно вълнение, примесено с глухо безпокойство, го накара за миг да застане на прага на къщата и да затвори очи. Щеше да стане баща... Струваше му се като сън... Сега вече Калоян нямаше да смее да откаже на молбата му. Той можеше да бъде жесток към Ана, но не и към внука на покойния си брат...

Вратата безшумно се отвори и пред него застана майката на Ана. Тя се поклони дълбоко, чак до земята. Колкото и да се мъчеше да свикне с мисълта, че дъщеря ѝ някога ще бъде царица, бедната женица не можеше да се избави от някакво дълбоко чувство на боязън и страхопочитание всеки път, щом видеше княза.

— Как е сега? — попита шепнешком Йоан.

— Слава богу, всичко върви добре...

— Ватахът тук ли е?

— Не. Замина за Селви по работа. Все още е малко сърдит...

— Сега вече всичко ще се уреди. Още утре ще отида при царя... Ако ми откаже, ще се отрека от престола, ще взема Ана и ще заминем за някъде... Александър ще стане наследник... Това е решението ми.

Някакъв тих стон прекоси тишината. Йоан потръпна и се послуша. Понечи да тръгне към една отворена врата.

— Княже, недей... Тя не иска да бъдеш тук. Тя не знае, че сме те извикали... Може да се разтревожи... А краят вече приближава.

Отново тихият стон накара княза цял да изтръпне. Но този път той беше по-глух и по-зловещ. Трети, четвърти, пети път... После той се превърна в жално, отчаяно изплакване, после в остър вик, негодуващ, безумен...

Князът изтича на двора, залута се като несвестен. Уловил с две ръце главата си, мълвещ несвързани думи, молитви, заклинания. Струваше му се, че тая нощ никога нямаше да се свърши. Всеки миг приличаше на вечност...

Един прозорец тихо се отвори и някакъв радостен шепот го достигна.

— Честито... Ела... Мома е.

Мома... Лекото разочарование се стопи пред бурната радост.

С няколко скока князът се спусна към къщи, втурна се в стаята. От ложето си Ана кротко се усмихваше...

— Хубава е като тебе... Лельо, дай му я да я види...

Йоан трепетно се наклони над жена си и я целуна по челото.

Донесоха малката му дъщеря. Той я пое страхливо, с неумели пръсти, сякаш се боеше да не я строши, да не й стори нещо зло.

Всичко го гледаха засмени. Ана протегна ръце, пое детето и го притисна до гърдите си с безумна обич.

— Нека го кръстим Мария, на царската дъщеря — каза тихо тя.

— И Ана — на тебе... каза князът. — Ана-Мария...

Вече се разсъмваше.

Йоан целуна отново младата жена, която изглеждаше много уморена и имаше нужда от почивка, поглади, изпълнен с нежност, тъмнокосата глава на детето, сбогува се с майката и лелята и с твърди стъпки се отправи към Царевецката крепост.

Беше решил да чака събуждането на царя и веднага да му каже всичко. И без това вече тайната мъчно можеше да се укрие, По-добре

той да я каже сам, отколкото царят да се научи от чужди злоезични уста.

Острият дъх на ведрата зора лъхна в ноздрите му, разхлади пламналото му чело, изпълни гърдите му с бодрост. Той свали гуглата си и свежият ветреца леко духна в косите му.

На изток сивите облаци бавно се багреха в тъмнорвено.

ГЛАВА ХІХ

Когато наближи подножието на Царевец, някаква дружина конници го настигна и спря. Един от непознатите се доближи до него и попита по ромейски дали оттам се минава за царския палат.

Йоан трепна. Помъчи се да надзърне в лицето на чужденеца.

— Кой сте и отгде идете? Защо търсите пътя за палата?

— На теб не можем да кажем, побратиме. Трябва да говорим с цар Калояна.

— Сбъркали сте пътя. Трябваше да минете отгоре. През Малката порта няма да ви пуснат. Елате, аз ще ви преведа през Боярски рът.

Един от пътниците му отстъпи своя кон и се метна при един от другарите си. Тръгнаха. Пристигането на тези ромеи, които искаха да говорят с царя, не зарадва много Йоана. Какви вести носеха те? Добри, лоши? Нямах ли отново да му попречат да се изповяда пред чичо си? Ако носеха тревожни вести, нямах ли да бъде безумно да навлича яростта на царя тъкмо сега въз Ана? Но нима вече беше възможно да се търпи и мълчи? Нима царят нямах да научи от друго място и гневът му да избухне неочаквано, без подготовка?

Върху главната бойница млад блюстител се разхождаше с копие на рамо. Като видя царския братанец, той бързо даде знак да се спусне висящият мост.

Калоян бе вече станал и довършваше закуската си. Царят ставаше най-рано от всички в палата. Тежките грижи прогонваха съня от клепките му и често първите багри на зората оцветяваха здрачното небе, когато царят вече се разхождаше из градината и обикаляше жилищата на стражите и лично присъствуваше при смяната на караула, при почистването на конюшните и загарниците.

— Какво търсиш тук толкова рано, Йоане? — попита загрижено царят, като стана от трапезата и се запъти към братанеца си.

Князът се смути. Но за миг се окопоти и каза:

— Бях си наумил нещо. Но то не е толкова бързо. Някакви пратеници те чакат в приемната. Изглеждат знатни ромеи. Виж по-рано те какво искат. Моето после.

Царят изгледа учуден младия момък. След това го повика след себе си и се запъти към приемната.

Десетината непознати се разхождаха нетърпеливо из широката стая. Един от тях с особено трескаво любопитство поглеждаше към вратата, от която щеше да влезе Калоян. Той потриваше неспокойно ръцете си, поглаждаше без видима причина челото си, лицето му бледнееше от възмущение.

Калоян се появи на прага. След него влязоха Йоан и великият примикюр Михаил. Царят изгледа с пронизващия си взор пратениците и се упъти към тях. Ромеите сведоха глави в дълбок почиттелен поклон. По одеждите им личеше, че са знатни велможи. Един от тях пристъпи към царя, отвори уста да изрече нещо, но не можа. Сякаш железен пръстен свиваше гърлото му. Калоян се вгледа по-внимателно в него и внезапно лицето му се преобрази. Изненада и радост просияха по него.

Тогава княз Йоан видя нещо, което го порази.

Двамата мъже се спуснаха един към друг и се прегърнаха крепко и развълнувано.

— Защо, Теофиле, защо тия сълзи? — шъпнеша царят със задавен глас, но в неговите очи също блестеше тънка влага.

— Княже... Йоаница... царю... — изрече Теофил Каламодиос и се мъчеше да изтрие мокротото си лице. — Защо плача... Не знам... От радост... Че бях жив да се видим пак...

— Чичо, това не е ли ромеецът, който ти е помогнал да избягаш! — извика Йоан и се спусна към Теофила, стисна силно ръцете му и го целуна като брат. — Добре дошъл в българската земя, Теофил Каламодиос!

След това Йоан направи леко знак на ромейските велможи да го последват и остави двамата приятели да си изприказват всичко, което се бе насъбрало в сърцата им от петнадесет години насам, й се заредиха спомени, спомени, препълнени с чара на невъзвратимото, забулени с тайнството и примамката на отдавна изминалите неща.

... Помниш ли, помниш ли... Меза, Влахерна, Хиподрома, Адриан, Исак Ангел... — и едно име трепна на устните им — Ефросина. Великолепният дворец край Босфора, старата Пулхерия. И почти всички бяха вече покойници: Адриан, Исак Ангел, а може би и Ефросина. Какво бе станало с нея?

Теофил не знаеше нищо. Той разправи дългите си скитания в тежко изгнаничество — Венеция, Сиракуза, Неапол, Рим... А сега при Мурзуфлон всичките изгнаници, които бяха избягали от Исак Ангел и брата му, се бяха върнали в родината си. Но уви, в нея бяха заварили нов враг, силен и жесток, алчен, мощен...

— Помниш ли надписа на колоната? От запад ще дойдат разрушителите на Визанс. И ето че те наистина дойдоха. О, Йоаница! Ако се върнеш, ти вече няма да познаеш Константинопол! Всичко е разрушено, всичко е ограбено, всичко е плячкосано... Опустошение и грабеж, огън и смърт. По-добре да не бях се връщал никога... Латинците поругаха черквите ни, обредите ни, оскърбиха архонтите ни... Йоаница... приятелю, в теб е надеждата ни... Ти ще ни спасиш.

Калоян гледаше изпитото, застаряло лице на приятеля си.

— Остави това сега, Теофиле. Отпочини си най-напред, отмори душата си... Мисли, че си у дома си. Моят дом е и твой. Но знаеш ли, че едва те познах?

Калоян разтърси едно медно звънче и на явилия се столник каза да сложат обилна вечеря, да известят на царицата. След това продължи разговора. Разправи за себе си, за своя нерадостен живот, за грижите си.

Теофил Каламодиос, Алексей Аспиета, Йоан Петралиора и Лев Теодопулос заедно с други видни представители на големите ромейски градове бяха дошли да молят могъщия български цар за съюз и помощ срещу общия враг.

Отначало царят се показва нерешителен, поиска време да си помисли, даде уклончиви отговори. Но тайно в душата си бе решил да приеме съюза с ромеите. Неговата мъдрост избра по-малкото зло пред по-голямото. Неверни бяха ромеите. Но угрозата от надменните и силни рицари бе хиляди пъти по-страшна и по-опасна. С помощта на ромеите той трябваше да сломи латинците. Но ако после те дръзнеха да го измамят — горко им.

— Нека вашите градове почакаат — каза той на Теофила, когато след две недели го изпращаше при градските порти. — Най-добре ти върви в Адриановград. Аспиета нека се върне във Филиповград, Петралиора да иде в Димотихон, а Теодопулос в Цурул. Там, тихо и незабелязано, подгответе народа. А аз тук през зимата ще се приготвям. Аз ще ви дойда на помощ. А утре ще ви дам писмо до

султана на селджукските турци. Помъчете се да му го предадете в най-голяма тайна...

Три дена пратениците на ромейските градове преговаряха с българите, докато най-сетне скрепиха с клетва съюза си за обща борба против нашествениците. Ромеите обещаха да повдигнат бунт против латинците и да се подчинят на Калояна като на свой император, а българският цар даде дума, че ще ги закриля и ще им помага като на свои люде.

Калоян изпрати гостите чак до Главната порта при Сечена скала. Двамата стари приятели от младите години в Константинопол няколко пъти се прегърнаха, преди да се разделят. Теофил пришпори коня си и първи препусна напред, за да съкрати болката при раздялата. Калоян дълго му маха с ръка, докато конниците изчезнаха при първия завой на реката. След това се прибра в палата и прати да извикат Йоана. Младият момък не беше вкъщи. У Анини той се радваше на малката си дъщеря.

Когато старата им прислужница дойде да му съобщи, че го викат в палата, Йоан и Ана изтръпнаха и се спогледаха побледнели.

Дали царят не бе узнал нещо? Не бяха ли вече злоезичници донесли до ушите му страшната новина? Колко ли грозен щеше да бъде гневът му, щеше ли той в буйната си ярост да пощади майката и детето? Йоан стана решително. Той беше готов на всичко. И макар че сърцето му биеше в безумна тревога, той се яви пред чичо си със спокойно, неподвижно лице.

Царят го чакаше в работната си. Беше строг и навъсен.

Той накара момъка да седне, след това започна да се разхожда надлъж и нашир из стаята, замислен, със скръстени на гърба ръце. Най-послед той спря пред момъка и каза:

— Ти стигаш вече осемнадесетата година, Йоане. Утре да се случи с мене нещо, вече можеш да ме заместиш. Сега в новия поход, който готвим, мисля да ти дам да водиш една стотня. Затова от утре ще се заемеш по-усърдно с копието и лъка. Александър е по-млад от тебе, но по-добър от мнозина стари войводи. Не може да се живее само с мъдри книги и черковни песни. Трябва да слезеш малко на земята. Аз съм намислил и друго нещо. Ако битката се свърши благополучно, лятос ще пратим съгледвачи на Запад да ти търсят някоя хубава невеста. Аз искам млад да те ожена. Чакай. Сега аз като приказвам, ти

само ще слушаш. Не е чудно да имаш тука някое момиче, което да ти харесва. Това са младежки работи. Но едно трябва да помниш. Невеста за тебе в Търново няма. Затова мисли какво вършиш. Кардинал Леоне ми загатна, че папата би се много зарадвал, ако вземеш някоя католикиня от западните владетелски домове. Имало за тебе там много отбрани моми. Венгерският крал имал хубава внучка, испанският имал богати братовчедки, английският имал чинни и благодни сестреници. А сега, тая зима, ще се готвим с всички сили. Тази борба ще бъде на живот и на смърт, Йоане. Латинците са многобройни, храбри и добре въоръжени. Затова трябва да ги изпреварим и да ги смажем, докато не са събрали всичките си сили от Мала Азия и докато още са записани с подялбата на ромейските земи. Аз мисля да ги изненадам при Адриановград...

Какво заключи устните на княза, какво свърза езика му? Смелост ли му не достигна? Страхът за Ана ли сви сърцето му?...

Той сведе бледото си тъжно чело и не каза нищо. Нищо от това, което гореше сърцето му и измъчваше до смърт прямия му нрав.

ГЛАВА XX

Калоян успя да образува съюз срещу латинците. Селджукските турци, ромейските градове, Никея, Пелопонес — всички бяха с него.

Трябваше само една искра, за да пламне пожарът.

Тази искра бе неочакваната смърт на граф Хюг дьо Сен Пол — владетелят на богатия Димотихон.

За една нощ жителите на Димотихон въстанаха и почнаха да убиват и пленяват латинците. Веднага подир тях въстанаха един след друг всички тракийски градове. Адриановград, Цурул, Филипювград последваха примера на Димотихон и със страшна сеч изгониха латинските гарнизони.

Тогава бароните в Константиновград свикаха набързо военен съвет и решиха жестоко да потушат въстанието.

Император Бодуен събра колкото войска можа и тръгна към Тракия. След него щеше да потегли дожът Енрико Дандоло със своите венецианци. Те бяха уверени, че лесно ще се справят с малодушните ромеи.

Но когато спряха пред яките стени на Адриановград, латинците забелязаха с удивление и гняв, че на крепостните кули се развяват прапорците на българския император.

ГЛАВА XXI

Тази пролет на 1205 година сякаш беше подранила. Снегът почна да се топи по-рано, буйни води изпълниха пресъхналите корита, спуснаха се към големите реки, които забучаха пълноводни, устремени надолу към морските градове. И както неспирните потоци — така се надигнаха и човешките върволици в непрекъснат поход по скрити пътеки и потайни бродове, устремени натам, накъдето течаха водите — към топлия мамещ Юг.

Накъде водеше Калоян своите полкове? Тъй прикрито, тъй бързо? Какво го караше да държи всичко в такава дълбока тайна? Дори и най-приближените му войводи не знаеха къде ще бъде следната им посока. Денем те стануваха в гористи местности, в планински усои, а нощем дългите върволици пешаци и конници преминаваха проходите и поемаха безшумно неспирния си ход — все към юг, към югоизток. И вървяха, вървяха, залюлени в еднообразна стъпка, понякога с клюмнало чело, подпряно върху рамото на другаря, понякога недояли, недоспали, внезапно вдигнати от кратката почивка в току-що разположения стан, ала решени да изпълнят повелята на своя вожд.

Бързо и незабелязано да се стигне до набелязаната цел.

Там, където Тъжа и Арда вливат в Хебъра бистрите си сини води, там Калоян скри многобройното си войнство — зад хълмистите възвишения, между овразите, сред тръстиковите храсти на тъжанските блата. Като див звяр, спотаен за опасен, смъртен скок. А борбата бе наистина за живот и смърт. Или Калоян щеше да сломи силата на чуждоземните нашественици, или надменните латинци щяха да покорят завинаги Визанс, а заедно с това и младата българска държава.

Седнал върху един голям камък, над самите буйни води на Тъжа, Калоян гледаше с грозно сбърчени вежди към юг, там, откъдето идеше неизвестното, може би новото робство, може би славната победа. До него седеше безмълвен и замислен младият Йоан.

Един куманин тихо допълзя. Царят впери в него острия си взор, пълен с ням въпрос.

— Господарю — пошъпна половецът — фрързите са се окопали на юг от крепостта. А малка част от рицарите остава да пази стана им на изток. От един ромеец научих, че преди седем дни един от бароните ходил да обсажда някакво близко село, за да вземе храна, но не успял. Храна нямат рицарите! За това чакат нетърпеливо войските на дожа. След него щели да тръгнат други войски с брата на императора. А сам Балдуин бил тук!

Сурова усмивка сгърчи лицето на царя. Значи, надменният фламанец води войските си! Толкова по-добре... Ах, да се срещнат лице срещу лице в боя!

Свикаха набързо съвета на войводите. Там, около камъка, над буйната река.

— Слушай, Коча — се обърна Калоян към водителя на куманската конница — ти и Манастър заедно с един малък отряд от вашите ще нападнете латинците. Отначало ще почнете да ги дразните с разни хитрини, които знаете. Нападнете стадата, с които се хранят! Конете им, когато излязат на паша! Ако успеете да ги накарате да излязат от окопа си в битка, тогава ще се престорите на изплашени и ще почнете да бягате към блатата на Тъжа. Там аз ще ви чакам с пешаците, стрелците, прашниците и останалата конница. Разбрахте, нали? Да разберем как водят бой латинците.

Като тъмен облак се спусна куманската конница към стана на латинците. Дивото им викане, дръзкото им хвърляне на стрели раздразниха рицарите, част от тях излязоха от прикритията си и с яростен устрем се спуснаха към дребните мургави чужденци. Напразно императорът викаше след тях да не се поддават на тези хитрини. Рицарите се увлякоха след лекокрилата куманска конница и я подгониха на откритото поле.

Със затаен дъх Калоян следеше зад една скала. Ето, вече приближават хълмистите възвишения, зад които се криеше войводата Тодор с храбрите си стотници. Но защо сега завиха към Арда? Нищо. Все едно. Калоян дига рога към устните си. Това е условният знак.

Още един миг... Но какво става там. Какво е това?

Тежковъоръжените коне на фрързите почват да забавят бяга си, рицарите разредяват редиците си, някои бързо се връщат обратно. Със

светкавична бързина куманите обръщат конете си и се спущат върху уморените латинци. Хвърлят върху тях облак от стрели, слизат от конете си, заграждат падналите коне, доубиват с ножове ранените кръстоносци, на някои отнемат оръжието, други пленяват. Но голяма част от латинците успяват да избягат.

Втори, трети, четвърти път куманската конница напада окопа на латинците, но вече никой не се измамва. Строго ги бе смъмрал Бодуен за непростимата грешка. Можеше ли такава тежковъоръжена войска да гони леката куманска конница? И още по-строга беше заповедта му.

Никой да не напуща окопа без негово знание.

Със зле сдържана ярост рицарите останаха да търпят дръзките закачки на куманите. А никой не знаеше колко ще стоят така, гладни, в бездействие, със скръстени ръце. И при това с тия досадни кумански конници, които правеха всичко, за да ги изкарат от търпение. Кога ще пристигне Дандоло? А граф Анри? Защо се бавеха? Не знаеха ли, че храната им е съвсем на привършване?

На разсъмване при българите пристигна втори съгледвач:

— Нашите в крепостта се държат. Привършват храната, но чакат само знак да излязат на помощ... Всички градове в Тракия са вече въстанали!

Калоян се обърна към войводата Саца:

— Завършени ли са вече всички засади? Траповете изкопани и покрити с клони? Людете край брода на мочурището да бъдат готови!

Изведнъж лицето му потъмня. Веждите му се свъсиха. Трябваше да се бърза. Да се бърза колкото е възможно повече. Да не се губи време, докато не са пристигнали дожът и братът на Бодуена с войските си.

Нов съгледвач, облечен като овчар, пристигна, свали кожуха си и сложи шлема на главата си.

— Латинците стрелят с каменометките в кулите, а други подкопават стените. Лагерът им е на около пет поприща от града, срещу южната порта на Одринското градище... Казват, че дожът пристигнал вече с венецианците...

Калоян кимна с глава. Стана и препаса меча си.

— Това чаках. — Обърна се към войводите. — Синият полк ще се придвижи към оня хълм там, закрит в горичката на долината, и ще чака знака за общо нападение. Зеленият полк ще се изкачи на оня хълм

и последен да се притече на помощ. Сега да дебне в подножието му. Коча, днес ще поведеш отряд от петстотин конници, за да се повтори вчерашното нападение. Този път на всяка цена латинците трябва да се увлекат към оная равнина между двата хълма. Там ще се затворят първите клещи на сините и зелените. Вторите клещи ще се затворят към реката и мочурището. Тъжã е пълноводна, не ще могат да я прегаят. А в мочурището ще ги привлекат тукашните люде, които познават брода, за да излязат после. Ще се приближавате с най-голяма тишина. Никой да не ви забележи. А ти, Саца, ще чакаш с твоите от червения полк знака „Помощ!“ — После той се обърна към войводата Манастър. — Голямото ядро на твоята конница ще се яви чак когато Коча ги привлече поне на пет поприща извън стана им. В долината на река Провадийска има място за голям конен отряд. Нека там се спотаи и отряд пешаци от моравите байрачета. Може в последния миг латинците да ударят през тази долина и побягнат към юг...

Нов съгледвач се промъкна и доложи, че откъм Цурул се приближавали други големи стенобитни машини към Одрин.

В това време пред царя се яви млад войскар. Черните му очи пламтят дръзко и неустрашимо. Тънката коприна на тъмните му вьси блести от младост.

— Ето що съм намислил, царю честити — казва той на Калояна, като вперва в него помрачен от грижи взор. — Фръзите нямат храна. Ако пуснем срещу тях едно стадо добитък, не ще ли успеем да ги изкараме извън окопа?

И черните му смели очи издържат тежкия, корав царски поглед.

— Как ти е името, войниче?

— Радул, царю честити.

— Виждал съм те вече някъде... Ако успееш с това, което си намислил, утре ще бъдеш стратор на моята конница.

Гордост трепна по мургавото лице на момъка. Той се поклони доземи и изчезна зад високите скали.

Беше 14 април 1205 година.

Буйни потоци бяха слезли от снежните планини и бяха дигнали водите на трите реки, сочни пасбища се зеленееха с примамлив дъх на млада трева. От широкото чисто небе вееше тиха ведрина.

Ето стадото едър, угоен добитък се доближава и премамливо се мярка пред очите на изгладнелите рицари.

— Измама е това — мълви рицарят Жехан дьо Роншоа — никой да не смее да напуска мястото си!...

С трепетна, нетърпелива ръка стражата на латинския окоп стиска оръжие в десница. Толкова близо е до тях такава обилна храна, а те вече от три дена ядат само по късче сух хляб. А куманите се спущат до самия латински стан, обсипват го със стрели.

В това време цялата войска на император Бодуен, коленичила под благославящата ръка на един фландърски свещеник, слуша Великденската си черковна служба.

— Днес е велики четвъртък — шъпне княз Йоан на чичо си. — Грях е, грях е днес да се пролива кръв...

Лека усмивка просветва за миг по напрегнатото лице на царя. Макар че сърцето му се свива в страшна тревога, той все още има сили да се шегува и подбива.

— Когато станеш цар, Йоане, ще те нарекат христоролюбив, благочестив и богобоязлив. Виж мене, кой знае дали ще ме запомнят такъв... Много кръв проля ръката ми и ако съм жив, още много ще пролее. Защо въсиш лице, Йоане? Не го правя, за да заробвам, за да грабя чуждо. Правя го, за да дарувам свобода, за да обединявам... Господ ще ми прости греха. Не бой се... Но гледай, гледай...

Калоян внезапно се изправи на пръсти, засени с ръка челото си и се загледа на юг.

— Сякаш фръзите почнаха да излизат от окопа си! Нещо се чернее пред него...

— Това е стадото на Радул.

Царят наостри орловите си очи.

— Не. Стадото е по-вдясно... Това са латинците... Хванаха се в примката!

Саца впери остър взор в очите на царя.

— Почва ли?

— Почва. — Калоян вдигна високо ръка. — Свети Димитър на помощ!

Бърз като мълния, Калоян се спусна от скалата, слезе при брега на реката.

— Йоане! Тичай веднага при хората си! Радуле, следвай с твоята конница подир Коча! Константин да припълзи с хората си към устието на Арда! Рекирад да легне с копиеносците си зад храстите на Тъжа!

Тодор да излезе от доловете и теснините! Дайте копието ми! Знамето напред!

В същия този миг благородният граф Луи дьо Блуа благочестиво се прекръсти и седна на бедната си войнишка трапеза. Тъкмо посегна да счупи късчето си мухлясал хляб, когато една стрела се заби в масата и един от войниците му се втурна запъхтян.

— Господарю! Българите и куманите отново ни нападناха и първата редица от нашата конница се спусна след тях.

Графът блъсна чашата си, хвърли ножа, с който режеше хляба, и скочи.

— Проклятие! И на самата Пасха тия варвари не ни оставят на мира!

Той бързо надяна шлема си, грабна щит и копие и излезе, последван от двамата си верни оръженосци. Но щом застана пред шатрата, лицето му побледня. Като буйна река се разливаше куманската конница по цялото широко поле. С диви и страшни викове те се нахвърлят върху първите редици на латинците, които бяха излезли извън окопа си. С мъка вече рицарите отблъскваха безстрашните нападатели. Ярост и срам кипяха в жилите на граф дьо Блуа. Как може да се стои така, със скръстени ръце пред врага? Биваше ли един рицар да пази живота си, а да загуби честта си? Не! Луи дьо Блуа не можеше да стои, когато врагът нападнаше хората му. С внезапно движение той смъкна резкия наличник на шлема си. Повика да доведат коня му.

— Но императорът заповяда никой да не напуца окопа! — извика смаян рицарят му Ожие.

— Не е достойно за един рицар да гледа как врагът го напада, а той стои и го гледа като страхливец. Не ще бъде угодно богу, ако някога се каже, че Луи дьо Блуа е бягал от битка.

— Но, господарю, нали чакаме дожа и граф Анри? Още не са пристигнали всички войски. Лудост е това!

— Оставете ме да се бия и умра! Един Блуа не се бои от честна смърт! Позорът е по-страшен! Ожие, вземи знамето ми! Жехан, вземи сабята ми! Нека херолдът съобщи на нашите, че тръгваме!

За миг тръбен звук огласи цялата околност и хората на Блуа се събраха около господаря си. Графът се метна на коня си.

— За Франция! За Божигроб! — извика гръмко той и се спусна като вихрушка срещу куманите.

Поразен, император Бодуен, изскочи пред шатрата си и видя как най-скъпият му приятел отива на сигурна гибел. Сякаш не можеше да повярва на очите си. Но ето. Куманската конница в лудото си бягство увличаше след себе си слабия отряд, загражда го, ще го унищожи до крак. Не. Бодуен не може да остави братовчеда си, приятеля си Луи дьо Блуа, с когото другарува още от най-ранно детство, внука на френския крал, най-честния и най-благородния от кръстоносците, не може да го остави да загине пред очите му.

— Известете веднага на маршалите Жофруа дьо Виларуден и Манас дьо Лизъл да напуснат лагера с всички останали войски и да тръгнат след нас. Дайте ми шлема! Сабята! Копия за бой! Знамето напред!

Ужасени, рицарите се тълпят около господаря си. Каква безумна дързост. Те го молят със сълзи на очи да щади живота си, да помисли за империята, за Фландрия. Поне да не излиза сам в битката. Те сами ще догонят отряда на дьо Блуа...

Но императорът не слуша никого.

Той скача на бойния кон и се спуща по дирите на изчезналите конници. Всички рицари грабват копия, щитове, саби, алебарди и тръгват след него. Целият стан трепери от тръбни звуци, от цвилене на коне, от тревожни викове. Закъснелите изтичват и бързат да догонят императора и хората му. В това време вече Бодуен настига граф дьо Блуа. Тежката латинска конница се изравнява по сила и множество с тая на куманите. След малко ще пристигнат и Вилардуен с Лизъл и хората му. С удвоена бързина рицарите летят след тъмния рояк кумани. Ето, вече ги настигат, смесват се. Почва борба на живот и смърт...

В този миг звук от медна тръба оглася високите скали зад Хебъра и от клисурите се спущат като тъмен порой стрелците на цар Калоян.

Изад тръстиките на блатата израстват като жива стена копиеносците на капитан Рекирад.

От север се спущат като буря конниците на войводата Сергей.

От юг долитат рицарите на Вилардуен и Лизъл. Земята кънти от удари на копита. Дребните коне на куманите ловко се въвират между тежковъоръжените с брони латински коне, спущат се, връщат се, отбягват ударите, сякаш срасли в едно тяло с господарите си. Грозните

викове на куманите се смесват с цвиленето на конете, съсъка на гавелотите, ека на тръби и барабани, трясъкът на счупени копия и саби заглушава стенанията на ранени и умиращи...

Една тежка сабя счупва шлема на граф дьо Блуа. Той изтървава копието и щита си и пада на земята. Конят му го повлича след себе си. Верният Жехан се спуща след него, освобождава крака му от зенгиите и го качва на коня си. Куп рицари го заграждат и го молят да се върне назад. Умиращият рицар поклаща глава и със сетни сили се мъчи да се изправи на седлото. Зад началника очите му горят в предсмъртна мъка.

— За Франция... За Божигроб!...

Луи дьо Блуа, внукът на френския крал, е мъртъв. Жехан дьо Триер поема скъпия товар в ръцете си и се мъчи да го спаси за благородно погребение. Но една стрела се забива в гърлото му и той пада на земята заедно с мъртвото тяло на господаря си.

— Луи дьо Блуа е убит... Луи дьо Блуа е убит...

Грозната новина се разнася с бързината на вятъра и смуцава сърцата на рицарите.

Императорът заклева хората си да не бягат. По-скоро да умрат с чест, отколкото да претърпят позорно поражение. И с безумна дързост грабва една алебарда и се хвърля в грозната сеч. Десет рицари го обкръжават с копия и щитове.

— Жив! Жив го искам... — шъпне Калоян на алагатор Георги и сочи пурпурната наметка, която се вее около сребърната броня на императора.

Със смели, отчаяни удари алагаторът се промъква през копията, които защищават Бодуена. Но една алебарда внезапно го храсва по тила и той пада под копитата на конете.

Тогава Калоян изважда меча си и се впуска в страшната бран.

С широки движения той вдига меча си с две ръце вляво, вдясно и се мъчи да достигне мястото, където се намира императорът. Там иска да го срещне той — очи в очи сред горохота на битката, сред ужаса на толкова смърт и кръв. Там иска да срещне гордия латинец, за да покаже, че Калоян му е равен по юначество и по сила.

Двама копиеносци вървят от двете му страни и го пазят с медните си кръгли щитове.

— Наведи се, чичо! — извика до него един глас.

Калоян снишава глава и една стрела избръмчава над него. За миг той се извъръща и вижда учуден до себе си княз Йоан. Копиеносецът му отляво е синът на Асена...

А куманите като малки черни дяволи се провират сред тежката стомана на рицарите, със светкавични движения пронизват коне и хора с дългите си зелени копия, посипват ги с дъжд от стрели, със змийска ловкост отбягват ударите на копия и секири.

Със сетни сили латинците се мъчат да разкъсат страшния обръч, който ги стяга все по-тясно и по-тясно. Тежките им коне затъват в мочурищата на реката, всеки миг като че ли изникват изпод земята все повече и повече нови вражески войски, които с дива смелост се нахвърлят върху тях.

Отчаяни викове огласят полето и се сливат в общ неясен грохот, от който изхвъркват заклинания към бога, победно ликуване, предсмъртни вопли, възклицания на тържество и победа.

— Свети Димитър!... Фландрия!... Сан Марко!... Божигроб!...

Копия и алебарди се удрят със зловец шум в щитовете, стоманените саби изтръгват искри от шлемовете, от силните удари ризниците ехтят със заглушителен звън. Един след друг падат храбрите рицари — цветът на латинското дворянство: Пиер дьо Бетлем, Робер дьо Роншоа, Матио дьо Брабан, Жан д'Ари, Фери д'Иер, Бодуен дьо Ньовил, Витлеемският епископ, Готие дьо Ньой.

Триста благородни рицари и безброй войници изкупиха гордостта на своя вожд. Купове от мъртви с разцепени глави и пробити гърди се издигат към небето като тъмен упрек. Помежду им лежат в страшен безпорядък захвърлени копня, щитове, саби, загубени шлемове, железни ръкавици, парчета от разчупени набедреници, вратници, наколенници. Грамади от убити коне запречват пътя на отстъпващите. Обезумели, ужасени, те бягат назад, преследвани по петите от куманската конница.

Шепа храбреци продължава да защитава отчаяно императора си. Но ето и техните редици почват да редаят, един по един падат Етиен дьо Перш, Жак д'Авезън, бургундецът Вилиям дьо Данли.

Императорът остава сам. Никой не дига нож въз него. Той познава, че го щадят и искат да го заловят жив в плен. В мига, когато той иска да забие меч в гърдите си, две силни ръце го улавят за лактите и ножът пада на земята.

Император Бодуен е пленик на българския цар.

На запад слънцето гори в румени пламъци и спокойно, безстрастно напуща окървавената земя.

В падащия мрак латинците бягат в грозен безпорядък, като напущат всички шатри, оръжия, обсадни машини, походни олтари. За да заблудят българите, те запалват огньове в стана си и бързо отстъпват към морето... Ромеите отварят портите на Адриановград и с радостни сълзи посрещат освободителите си, присъединяват се към тях и заедно преследват бягащите латинци към юг, чак до Родосто, чак до корабите им без почивка и без отдих.

Калоян остави войски във всички тракийски крепости и се върна обратно.

Беше Великден.

Между това свещеници и люде от околните заселки бяха погребали — според волята на Калоян — всички убити, както българи, така и латинци, с най-големи почести. Пленниците бяха обезоръжени и оковани.

Посрещнат от цялото население на Адриановград, цар Калоян се върна като цар на българите и ромеите, победител на латинците и владетел на полуострова.

Той се смяташе вече за негов владетел.

Защото знаеше, че веднъж разбита главната сила на латинската войска, признат от папата и докато Бодуен е в ръцете му, много лесно вече ще се справи с останалите главни градове. Българите на юг щяха да го посрещнат като свой цар, ромеите му бяха съюзници, а латинците нямаше да смеят да му се противопоставят, докато императорът е жив.

Блянът на Асеновци се изпълваше.

ГЛАВА XXII

Веднага след като пристигна в стана, Калоян отиде в императорската шатра, свика съвета на войводите и попита:

— Где е стратор Радул? Повикайте го!

Изгледаха го учудени. Не познаваха такъв стратор.

— Радул. Войскарят от стотнята на катепан Рекирад. От четвъртък той е вече стратор.

След миг младият момък изпъна напета снага пред владетеля си. Очите му искряха от щастие. Той не е вече парик. Той е вече свободен човек. Ще работи и ще откупи семейството си и стаса на баща си.

Царят ласкаво го потупа по рамото.

Хитър момък си ти. Как се сети с това стадо...

Сякаш ми беше прочел мислите. Но аз някъде съм те виждал...

— Един път ти вечеря у дома, царю честити. Беше на падалище из нашия край. Една вечер се беше залутал и загубил пътя. Имаше буря, дъжд...

— Да, да. Спомних си. Ами брат ти Драган порасна ли? Какво стана с баща ти, върна ли се скоро от службата при севеста?

Калоян имаше невероятно добра памет. Той можеше да си спомни и най-малката подробност из ранното си детство.

— Где оставихте императора? — се обърна царят към болярина Николица.

— Пазят го в една шатра. Добре окован.

Царят се навъси.

— Нали казах да се отнесете към него с всички почести? Махнете оковите му и го доведете тук.

След малко върху светлия фон на отвора на шатрата се изряза една висока стройна осанка. С дигнато чело пленникът прекрачи входа и се спря на две крачки от него.

Всички впериха любопитно взор в него. Лицето на Бодуен бе бледо и безстрастно. В дълбокия взор на спокойните му сини очи от време на време проблягваше диря на безкрайна печал. Долната устна на

красивата му горда уста бе леко издадена напред, в едва подчертано презрение.

Ето го най-сетне пред дивия варварин Жехан... Как ли ще си отмъсти за надменните отговори, които му беше пращал? Какво ли го очаква? Тъмница? Смърт? Ах, нека, нека го убият! По-скоро. Смъртта е за Бодуен желана утеха, освобождение. След загубата на жена си, на най-добрите си хора, след позора на поражението, каква полза от живота? А кой знае, жестоките варвари може да го ослепят или да го мъчат, преди да го умъртвят. Това беше наказание от бога. За неговата надменност. За опустошението на Константинопол. Загдето се бе отклонил от първоначалната свята цел на похода... И в очите на императора отново пробягна диря на неизказана печал и късно разкаяние.

Калоян пристъпи към него. Подаде му ръка. Крепко стисна бледата му десница.

— Ти си един голям храбрец... Юначеството ти ме удиви. Можеше да избягаш с другите, но се би докрай... — Той взе императорската сабя и му я подаде — вземи оръжието си.

Латинецът впива учудено взор в очите на царя. Протяга ръка, взема сабята си. Какво е това? Защо варваринът постъпва така с него? Измама ли е? Подигравка ли?

Изведнъж той разбира. Разбира огромната си грешка и сякаш цял рухва под тежестта на вината си. Едно време тази ръка се бе протегнала към него с предложение за помощ и приятелство... А той — безумец — я бе отблъснал тъй грубо, тъй глупаво...

И Бодуен забравя всичката си гордост, цялото си достойнство на царска роднина, фландърски граф и константинополски император.

Горчиво разкаяние свива гърлото му. Хубавото му лице се сгърчва от мъка и срам. Той поклаща глава, закрива очи с длан. Шъпотът му едва се чува:

— Луи дьо Блуа... Пиер дьо Бетлем... Жан д'Ари...

Сълзи задавят гласа му. Пред затворените му очи израства страшното видение на разрушената му империя, хилядите трупове на верните му фландърци, бургундци, шампанци, окървавеното лице на Луи дьо Блуа, мъртвите тела на стотиците благородни графове и барони...

Заглушени вопли разкъсват гърдите му. След това той отново се овладява. Открива лицето си.

— Жехане, братко, аз съм много виновен пред тебе. Мислех те узурпатор, грабител на чужди земи... Бях надменен... Сбърках... Прости ми...

И той протегна ръка.

Никой не разбра чуждоземните слова, но всеки чувства мъката и разкаянието, които тръпнат в гласа на пленника.

Цар Калоян мълчаливо го прегърна.

ГЛАВА XXIII

Ведре пролет бе разгърнала изумрудени криле над славния престолен град. Млади листа окичиха буйни лесове и гори, луди потоци се смъкнаха надолу към Етъра и препълниха коритото му, палави ветрове шъпнеха в тревите, леко галеха нежните цветове на ябълките, сливите, вишните...

Отново приближаваше Великден.

Но колкото по-жизнерада и опияняваща бе пролетта, толкова по-тежко униние и тревога душеше празничната радост на търновци. Като каменна плоча притискаше тъмната заплаха сърцата на всички: от палата до бордея.

Затова в тази звездна нощ на великденско бдение в църквата на Солунския чудотворец лицата на богомолците бяха тъй безпокойни, тъй мрачно бледи. Застанала права до царския престол, Целгуба слушаше песента на божиите слуги и често се разсейваше, догонваше царските войски, които бяха заминали преди две недели към равното Загоре и още не бяха пратили никаква вест. Ни за добро, ни за зло. Тежките мисли, които тормозеха духа ѝ, бяха същите, които свиваха веждите и запалваха тревожен блясък в очите на останалите богомолци.

Щеше ли и този път да се върне победител цар Калоян?

Или железните копия на латинския император щяха да смажат като презрян мравуняк българи и кумани? Нямах ли с огън и нож да унищожат българските градове, както не се подвоумиха да унищожат великия град на Константина? Какво ли по-тежко робство ни чакаше? Толкова ли малко трябваше да трае скъпо изкупената от рода на Асеновци свобода?

И страшни видения заличаваха топлата радост, която ехтеше от песента на клириците...

— Христос воскрес из мертвих!

Камбаните забиха в буйна превара и разнасяха надлъж и нашир чудната вест...

— Христос воскрес из мертвих!

Като насън Целгуба се подвижи със запалена вощеница в ръка сред облаци от благоуханен тамян, целуна ръка на светия старец Василий, получи благослова му и пошъпна няколко думи на благодарност за добрите му пожелания. Но като дигна взор и го погледна, царицата видя, че дори и в тъмите очи на патриарха трепка зле сдържана мъка и тревога.

След това повика Мария и като се поздрави с най-близките си роднини, премина между жените, които се притискаха да целунат ръката ѝ, излезе навън, качи се в кочията и заповяда да карат направо към Царевец.

По всички друмове се тълпяха тъмни върволици хора, повече жени, с блестукащи вощеници в ръце. Всички мълчаливи, всички замислени.

— Нямаше човек, който да не бе изпратил някой скъп човек на тежката бран. Затова всички чела бяха тъй кротко и тежко сведени, всички стъпки тъй плахи и безшумни.

Кулите на Царевец се изрязваха с остри, тъмни черти в звездното небе. Палатът и градините спяха, потънали в тишина и мрак. И там тежеше все същото униние, все същото зловещо спокойствие.

Целгуба изпрати Мария да си легне и се прибра в стаята си.

Прозорецът беше отворен и през него нахлуваше на широки вълни острото благоухание на росните перуники. В полумрака Целгуба бавно смъкна тежките си одежди, разплете косите си и застана пред отворения прозорец.

Пак сама. Винаги сама.

Тъмна болка сви сърцето и напълни очите ѝ със сълзи.

Вярност искаше от нея Калоян. И тя му беше вярна. Вече толкова години... Толкова дълго тя се бе надявала, че най-сетне тежките държавни задължения все някога ще престанат да гънат челото му в мрачни бръчки, все някога сурово стиснатите му устни ще се отключат за радостна усмивка, за волен смях... Напразно бе. От година на година, от ден на ден Калоян се отчуждаваше, усамотяваше, загубен в нови тревоги, в безчислени грижи.

Ноцта мамеше и опияняваше в кротката нега на безкрайната си тишина, в тръпния блясък на сияйното си небе. Някаква тъмна ласка пробягваше по всички неща, безименни копнежи лъхаха в благоуханния въздух...

Царицата въздъхна.

Защо вчера бе изпъдила деспота?

Нима Калоян щеше някога да ѝ бъде признателен? И нима той мислеше за нея? Искаше ли да знае той нещо за нейните желания, за нейните копнежи, за това, което я радва или наскърбява? Какво значеше тя в живота му? Нищо. А ето, деспот Борил мислеше и се грижеше за нея повече отколкото собственият ѝ съпруг.

Деспот Борил знаеше коя е нейната любима песен, знаеше кои са багрите, които тя предпочита, подаряваше ѝ соколи и хрътове, свиреше ѝ на лютня...

И ето вчера той ѝ беше донесъл нова, благородна кучка. С дълги стройни крака и мека козина като коприна. Купил я от странник — търговец чуждоземен. А тя го бе изпъдила. Защото той ѝ бе казал, че е приел да стане челник на търновската защитна войска само за да вижда по-често черните ѝ очи.

Целгуба знаеше, че деспотът бди и чака сега в главната кула. Бди и чака. Но тя стоеше неподвижна при отворения прозорец и сълзи тихо браздыха пламтящото ѝ лице.

Тя обичаше Иваница.

А свежата великденска нощ ухаеше и мамеше...

И цял град бдеше в тръпките на смътна тревога. Готов да чуе най-хубавата вест или най-грозната беда.

След полунощ Целгуба чу тихите стъпки на госпожа Тамара да приближават към вратата ѝ. Непосилната тревога не ѝ даваше покой. Тя спря тъжен взор връз царицата.

— Сама ли си, Целгубо?

— С кого да бъда? Аз съм все сама... И когато Иваница беше тук, аз пак бях сама. Нему е по-драга да язди кон с Мария, да поучава Йоан, да чете послания и приема пратеници, отколкото да каже две думи на жена си. Днес чака отговор от папата, утре от Иконийския султан или от Тодор Ласкарис... Ако не пътува да обглежда строежа на крепостите, ще бди по цели нощи с чертожниците, които измислят нови каменометки... Аз не го видях нито веднъж да бъде цар, да отиде на пир или на весел събор! Царица! Нима съм царица! Нима за това дойдох в Търново?

Гневен лъч прекоси загрижените зеници на старата жена.

— Иваница е цар! Той е цар, когато приема и отправя посланици, когато закрепва границите, когато бди над народа! Гневът те заслепява, дъще!

Куманката прехапа устни, за да сдържи хълцанията, които напиреха да избухнат.

— Той бяга от мен... Аз съм му чужда. Никога не ме е обичал...

— Властта не дарява радост, а е само дълг, Целгубо — поклати глава Тамара и въздъхна. — Мен не ме ли боли да гледам как Иваница губи здраве и сили, как по цели дни не слага залък в уста и по цели нощи крачи из стаята и сънят бяга от очите му, както прилепът бяга от светлината... А как се свива сърцето ми всеки път, когато го провождам на бран! Мисълта ми лети към Дрянополе... Борбата ще бъде страшна и непосилна...

— Дай му съвет... Ти си му майка... Тебе той ще послуша.

— А кой ще бди над тоя изстрадал народ? Кой ще ни уварди от погледа на толкова чужди, които искат да направят друмища по земята ни? Венгри, сърби, ромеи, а сега и латинци... Нормани, печенеги... Всичко е сложило око въз нашата богата земя... Затова Иваница не яде и не спи... Като орел е разперил ръце над своя народ... И затова всички го обичат, него, добрия Иван... И православни и богомили, и парици и отроци, и войскари и войводи...

Целгуба потрепера, изви се и впи тъмните си очи в благо усмихнатото лице на свекърва си, която бе седнала до отворения прозорец.

— А някой ще му признае ли? Ще му заплати ли за това? Колкото платиха на братята му.

— Остави праха на мъртвите... — прошъпна старата жена.

Ала Целгуба продължи потока на гневните си слова, в които изливаше спотаената тревога:

— Кой знае дали всички го обичат... Болярите пак надигат глава... Утре ще свие гнездо нов заговор и отнейде ще се протегне нов кинжал... Болярите са задължени да поддържат отрядите си от Гергьовден до Архангеловден... А войската сега се бие по всяко време. Жените не могат една руба да си ушият... Всички пари отиват все за оръжия, за градене на крепости, за правене на друмове... Кумерк и димнина се увеличават с всеки минат ден... И ще тръгнат властелите подир някой нов Иванко... Не жалиш ли сина си?

Госпожа Тамара скочи. Застана пред царицата и я изгледа:

— Слушай, куманко! Аз съм майка и знам колко ми е скъп животът на моя последен син — най-свидния! Но само кръвта на синовете ми е запазила тая земя... Тя е зазидала темелите на държавата ни... Не смей да заставаш между моя син и мене! Не смей да разделяш сърцето ми между моя син и земята ни... Те са едно!

Навън се зачуха камбани.

Старата царева майка се прекръсти. И тръгна към вратата.

— Започна нощното бдение... Да се помолим за победа над врага... Ще те чакам в параклиса долу...

Целгуба се уви в тъмното си наметало, запали свещ и тръгна след нея. Вечерни и утринни... Молитви и пост... А душата ѝ жадуваше за родната степ... Ширна и свободна. Далеч от тия тесни и мрачни кули, гдето сън не слиза над клепките... Как хубаво се спеше, когато вятърът свири край плъстената юрта... Как копнееше за паница просо, сварено в кобилешко мляко... За танци и песни... А трябваше да шъпне молитви, да свежда смирено чело пред дима на тамяна... Молебени за победа. А после — нова бран...

За трети път заби клепалото на дворцовия параклис.

Към разсвет, когато трендафилите и перуниките изпуснаха още по-силно замайващия си мирис и зората полъхна с румено крило над тревожните безсънни люде, двама конника прелетяха като стрела от градските порти към Боярски рът. И гдето преминеха, оставяха диря на огнена радост след себе си. Невероятна, безумна вест...

Калоян бе разбил латинските войски при Адриановград, унищожил цвета на рицарството и пленил самия император!

Тогава градът избухна в диво, неудържимо ликуване. Людете се поздравяваха и прегръщаха из улиците сред неспирния весел звън на всички търновски камбани.

Почти не смееха да вярват. Струваше им се, че сънуват...

Надменният латинец бе паднал в ръцете им...

Най-знатните от страшните железни рицари бяха мъртви, унищожени, пленени... А другите се надваряха в позорно бягство да стигнат южните брегове и да се спасят в корабите си или зад яките стени на Константинопол...

И вълна от възторг, любов и преданост към царя се разливаше в душата на всички българи.

В последната катуна името на Калояна се споменаваше с набожно страхопочитание...

А славата му отлетя зад границите на България и учуди и порази света...

Трубадурите съчиниха песни за могъщия цар, крале, велможи и клирици слушаха поразени разказите на гончии и вестносци за страшната бран при Адрианопол.

Тържественото завръщане на победителя на латинците бе едно непрекъснато празненство.

През, където минеха Калояновите войски, тълпи народ се стичаха и в несдържано ликуване приветствуваха великия цар. Цялата българска земя се радваше и веселеше. Във всеки крепостен град кастрофилактът нареждаше да сложат народни трапези, където по няколко дни и нощи по ред градски люде и селяни от околието ядоха и пиха до насита.

Калоян даде големи дарения на черкви и манастири, възвиси в болярско достойнство мнозина войводи, раздаде земи и пари, опрости много даждия, отпусна още по-големи свободи на богомилите, мнозина парици направи себри, подари Родопските земи в прониятство на деспот Слав, възвиси Шишмана във велико болярско достойнство.

Цяло Търново излезе на три поприща извън града да посрещне победоносните войски. С кринове и теменуги румени девици искаха да посетят славния цар. Със свещени хоругви и кадила патриархът заедно с всички епископи щеше да приеме и благослови неустрашимите войскари.

Когато безкрайното шествие се зададе, тълпата диво зарева от възторг. Гугли захвърчаха във въздуха, цветя се посипаха в нозете на коне и пешеходци, барабани забиха бавно и тържествено, тръби затръбиха в луда надпревара.

Начело яздеше цар Калоян, заобиколен от войводите си.

От лявата му страна яздеше плененият император.

Очите на всички бяха впити със злорадо любопитство в латинеца. С потъмняло от болка и унижение лице Бодуен бе свел взор надолу. Слънчевите лъчи изтръгваха искри от бляскавото сребро на ризницата и набедрениците му. Аленото перо на шлема се вееше като пламък над сведената му глава. На лявото му бедро висеше меч със златна дръжка, обсипана с безценни камъни. Огромният му кон,

облечен в наметка от червен сатен, която стигаше чак до земята, бавно и надменно пристъпваше с тежките си копита. От време на време животното разтърсваше посребрените си юзди и дългото бяло перо, прикрепено на главата му. Зад тях се точеше безкрайна върволица царска войска, после следваха коли с плячка, накрая безброй пленени кръстоносци. Върху лъскавите им шлемове слънцето се отразяваше като в огледало. Бодри, щастливи, българските войскари пееха Симеоновата песен...

От време на време Калоян се навеждаше и казваше по някоя дума на императора. Служеше си с ромейски думи и няколко латински слова, които бе научил покрай преписката си с папата, но повече се обясняваше с ръце. Показваше му столицата си, трите укрепени хълма, Хемуса. В далечината се чуваше непрестанният звън на всички търновски камбани...

А в това време сред тълпата една нежна стройна жена с пламтяща нежност диреше между първите редици конници. Когато зърна княз Йоан усмихнат, с ожурено от вятъра лице, бузите ѝ пламнаха като макове. С бързо движение тя хвърли китката си и се скри между тълпата. Князът трепна, улови трендафила, който падна върху гърдите му, и се засмя. Но не посмя да се обърне, нито да погледне. Сърцето му биеше като безумно. Той знаеше от кого е благоуханното цвете...

Царското семейство чакаше в двора на палата. С луда радост Мария се хвърли на врата на баща си.

Пред високия чужденец със студените сини очи Целгуба не посмя да прегърне мъжа си. Смущаваше я умореният му взор, пълен с тихо презрение към всичко и към всички, смущаваше я пренебрежението, което едва видимо блесна в усмивката му, когато той с бавно движение се наведе да целуне края на дрехата ѝ...

От този ден нещо се преломи в душата ѝ.

Откак царственият пленник остана да живее в палата на Царевец — тя престана вече да се оплаква от самотата и пустотата на живота си.

Светът доби за нея нов, примамващ облик. Всичкото великолепие, всичкият приказен чар на непознати, далечни страни цъфтеше в светлите очи на хубавия чуждоземец.

ГЛАВА XXIV

Клетка бе за гордия орел кулата, която българският цар благосклонно му бе отредил за живеене. Нито изрядната храна, нито любезните обноски можеха да заличат страшната рана на душата му...

По цял ден той стоеше облакътен върху тясното прозорче на високата кула, впиваше ясните си зеници в далечината, вираше се в шеметната пропаст, която се разстиляше под него, галеше с поглед широката извивка на Етъра, който плискаше подножието на кулата с буйните си води, гледаше високите зъбчати кули на Трапезица, лагера на фръзките пленници, далечните гори на Гарван, синята ивица на Хемус, тъмните дъбрави на Света гора... Сякаш взорът му искаше да проникне далеч зад Хемус, още по на юг, там, гдето почиваха верните кости на братовчеда му Луи дьо Блуа, гдето бяха загинали най-добрите му барони, и още по на юг, там, гдето братята му Анри и Йосташ с тревога и страх следяха всяко движение на страшния български цар, там, гдето десет дни след поражението при Адрианопол старият дож Енрико Дандоло бе умрял от тежка преумора при дивото безпаметно бягство пред войските на българския цар...

Понякога долу, отвъд реката, се събираха тълпи от любопитни люде, сочеха към кулата и дълго гледаха нагоре. Тогава той се махаше от прозорчето. И почваше да се лута от стена до стена. В определени часове му позволяваха да се разхожда из градината. Но той рядко използваше тази царска милост. Обичаше самотата и бягаше от любопитните погледи. Искаше сам да живее със своята горест. Когато се уверяваше, че никой не го наблюдава, той отново се връщаше към своето прозорче и прекарваше там с часове като болна птица, залепена до железните решетки, с поглед, устремен в безграничен копнеж към далечния Константинопол, към още по-далечната Фландрия. Там бяха двете му малки деца — Жана и Маргарита... Сами и нещастни. Без майчини ласки и бащина подкрепа. И сърцето му се свиваше от безгранична болка.

А нощите му бяха тежки и безсънни. Спомени се тълпяха пред затворените му очи и изпълваха с горчива утеха самотата му.

... Един напет паж държи края на мантията на крал Филип Август. Сините му очи дирят с пламенна дързост между купчината благородни девиси. Когато минава край Мария дьо Шампан, младото момиче снишава свенливо златистите си зеници и алени трендафили изгарят бледата като слонова кост кожа. Дългите тъмноруси плитки се подават изпод плетената от бисер мрежа като едри златни змии.

... Турнирът в Амиен... Победата му над барон Пиер д'Оноа. И после вечерта след турнира. Тънката снага на Мария дьо Шампан, залутана в сенките на огромния парк... Първата целувка при мраморната пейка...

... Сватбата в замъка Тиери... Самият крал бе благоволил да отведе към олтара прекрасната младоженка, цялата сияеща от блясъка на гиздилата си...

... Тържественото коронясване в „Света София“... Влизането му на бял кон в Свещения дворец, сред ликуването на кръстоносците...

После идваха лошите спомени и тогава Бодуен тихо и безнадеждно плачеше, заровил глава във възглавниците на ложето си.

Полека-лека почна да свиква. Той съзна, че сам беше причина за своето нещастие — неговата безумна гордост и самонадеяност му бяха довели всички беди. И той се смири, призова божията помощ и прошка, даде обет, че ще изкупи с пост и молитви греховете си... Почна по-често да използва свободата си. Всяка неделя отиваше да слуша свещената служба, а след това се разхождаше около един час из градините на двореца. До черквата го придружаваше някой знатен велможа. Не го ограждаха със стража, за да не обидят достойнството му. Но винаги, на няколко стъпки по-далеч от него, се движеха тихо и безшумно двама-трима войскари, облечени в прости градски дрехи.

Когато Калоян беше в Търново, на пленника бе по-леко. Защото царят се отнасяше към него с любезност и братско съчувствие, понякога го вземаше със себе си на лов, развеждаше го из околностите на чудесната си столица, водеше го на поклонение по черкви и манастири.

Но това траеше винаги много малко. Защото царят почти винаги отсъствуваше от Търново. Винаги зает с укрепване на крепости, със събиране на нови наемници, с въоръжаване на българските стотни. И затова пленникът прекарваше почти сам. Свенеше се от приятелството

на хората, които някога тъй високомерно бе отблъснал, ужасяваше се от мълчаливия укор, който светеше в очите на другарите му пленници.

Една привечер той се събуди в тясното си ложе и дълго лежа с отворени очи, неподвижен и пребит от умора. Уморяваха го дългото бездействие, страшната горещина, която палеше крепостния град, застоялият живот, тежките укори на съвестта, безползните разкаяния... Бодуен с мъка се подигна. Главата му шумеше, черни кръгове се въртяха пред очите му, гърлото му бе пресъхнало. Той бавно простря дългите си крака към земята и с тих стон се изправи. Всичко се завъртя наоколо му. Той намери крондилчето с вода и дълго и жадно пи. След това отново тежко се отпусна въз ложето.

Главата му бе празна. Нито една мисъл не можеше да трепне в мозъка му. Да спи, да спи... Все така. Да спи... Да може никога да не се пробуди...

Той си припомни, че вече от петнадесет дни никак не беше излизал. А от два дни непрекъснато лежеше унесен в тежка дрямка. Прекара ръка по челото си. Болен ли беше? Какво мореше изтощеното му тяло?

Някой леко похлопа, след това се чу как изтеглиха железата във и вратата леко се отвори. Влезе деспот Слав. Пъргав и засуетен като всякога. От няколко дни той бе дошъл в Търново на доклад при царя.

Той загрижено се отпрати към пленника, попита го нещо, сложи ръка на челото му и поклати глава. След това с движения на ръцете обясни, че Бодуен не бива да стои толкова затворен на едно място и че той е дошъл да го вземе да се поразходят.

Императорът леко се усмихна, вдигна безпомощно ръце и пак ги отпусна. Но деспотът настоя. Той улови императора под мишниците и се помъчи да го изправи. Бодуен пак се усмихна, въздъхна и стана. Беше страшно бледен, пръстите на ръцете му трепереха. Слав го изгледа навъсен и шеговито му се закани. После повика царския бръснар, заповяда да донесат вино и закуски, с глумливо насилие накара императора да освежи лицето и главата си, да се подкрепи с питие, сухо месо, грозде, сливи, праскови, да се облече и обуе, за да го придружи малко из царските градини.

Когато хладния вечерен ветрец лъхна по лицето му и развя светлите му коси, Бодуен дълбоко вдъхна пресен въздух и за миг лека замая помъти главата му. Но след това кръвта бликна в жилите му,

топла и бърза, заля бледите му страни с лека руменина, накара очите му жадно да блеснат.

Градините тръпнеха в сянката и омаята на хилядите си благоухания. Едри трендафили разпръсваха упоителен мирис, над обръча от крепостни стени се разстилаше дълбоката синева на ясното небе.

Изведнъж откъм палата се зачу весел детски глъч.

След малко по пътеката се зададе тичешком към тях тънката осанка на едно съвсем младо момиче. Като ги зърна, то за миг се спря смутено, след това бавно продължи пътя си към тях. Една бяла хрътка се хвърли към двамата мъже. Момичето извика на животното и се опита да го улови. Но деспот Слав вече си играеше с него, като го държеше за предните лапи и се отдръпваше със силен смях от езика му, който искаше да го лизне по лицето.

В този миг зад храста се показва царицата, придружена от кира Агатия Горник. Веднага Слав пусна кучето и се отпрати към нея.

— Излязох да поразходя императора. Боя се да не се разболе от мъка и самота. Искаш ли да го поканим на вечеря с нас? На Иваница ще му бъде драго.

— Иваница замина преди малко за Крън.

— Нищо. Ти знаеш, че той почита плевника. Нека го поканим.

— Високият пленник може пак да ни разкаже някой спомен от чудния си живот... — каза съпругата на кир Константин Торнит, виден ромейски архонт, логотет на дрома, който бе спечелил доверието на Иваница. — Той е научил малко гръцки, а аз знам фръшки още от времето, когато бях горнична на императрица Агнес, сестра на френския крал. След смъртта на император Андроник тя се омъжи за войводата Теодор Врана.

Дочул познати имена, императорът отпрати взор към двете жени. Приблужи.

Погледът му с тъга се спря върху малката Мария. Спомни си за своите две момиченца, останали без майка, а сега и без баща. Болка се изписа на лицето му. Всички разбраха мъката му и мълчаха. Царицата не сваляше очи от високата осанка на пленника и тъмна руменина бързо заля янтарните ѝ бузи. Колко хубав и колко тъжен беше латинецът в здрачните сенки на падащата лятна нощ... Така горд, така мълчалив...

Вятърът развяваше тънките му руси коси, благородният му профил се изрязваше с всичката си чиста красота върху тъмнеещото небе. Той се наведе и погали кучето по главата. Каза му нещо. Гласът му прозвуча като песен. Толкова бе нежен и дълбок.

Целгуба потрепера, като насън се доближи, подаде ръка, прошъпна нещо. Императорът бавно сведе челото си, целуна с безкрайна почит ръката ѝ, после целуна края на дрехата ѝ. След това се изправи и я изгледа.

Сякаш с огън я поляха. Тя смутено наведе глава и заигра с пръстена си.

От този ден пленникът почна по-често да се разхожда надвечер из градините. Най-напред с деспот Слав, а по-късно, когато деспотът замина за Родопското си прониетство, излизаше и сам. Почти винаги той срещаше там царица Целгуба.

Щом камбаните забиеха за вечерня, царицата започваше да дебне от прозорците на палата. Със затаен дъх и горящо лице тя чакаше да зърне високата осанка на латинеца да се разхожда между храстите и младите дървета. След това намяташе на главата си тънко було и бързо слизаше долу. И винаги нагаждаше стъпките си така, че пътят ѝ случайно се срещаше с този на императора. Понякога вземаше със себе си Мария. Но по-често предпочиташе да бъде сама. Будният взор на момичето я смущаваше. Струваше ѝ се, че сините му очи четат чак в сърцето ѝ, забелязват всички вълнения, които тревожат хубавото ѝ лице.

Когато видеше царицата, Бодуен спираше почитателно, покланяше се, поздравяваше и продължаваше пътя си заедно с нея. Питаше я за всяко цвете, всеки предмет — как се наричат на български, а след това сам я учеше на названията на родния си език. Целгуба го слушаше внимателно, с примряло сърце. Всичко това, което Бодуен казваше, ѝ се струваше невероятно красиво, невероятно важно и значително. Дълбоката почит, с която се отнасяше към нея, я изпълваше с неизказана гордост, благородството на обноските му я очароваше, достойнството, с което пазеше прилично разстояние във всичките си отношения, изпълваше сърцето ѝ с още по-силен копнеж.

И в ума ѝ заседна една мисъл, само един страстен копнеж. Да му покаже, че той не ѝ е безразличен, че съдбата му ѝ е по-близка, отколкото той си мисли, че скърбите му са и нейни скърби, а радостите

— нейни радости. Тя забрави достойнството си на царица и съпруга. Целият ѝ живот доби само един смисъл — да облекчи мъката и самотата на хубавия пленник.

А цар Калоян пътуваше непрестанно, обикаляше новопревзетите градове, дигаше нови крепостни стени...

И нищо не виждаше, нищо не разбираше от това, което ставаше с Целгуба.

Тежки държавни грижи заслепяваха сърцето му.

ГЛАВА XXV

Топлата нощ нахлува на широки вълни през отворените прозорци и лъха тежка замая.

Целгуба неспокойно се разхожда из стаята си. Цяла вечер тя бе чакала и обикаляла из градините, но вече трети ден как императорът не бе излизал. Какво се е случило? Да не е нещо болен? Да не е нещо сърдит? Тъмно безпокойство безжалостно я разкъсва. А няма кого да попита, как да узнае... Тя се мъчи да си припомни всичко от предния ден, но не намира нищо, което би могло да обиди латинеца. Той дълго ѝ бе разправял за родната си Фландрия, за децата си, за покойната си жена. Без да разбира всичките му думи, тя бе доловила причината на дълбоката му тъга и с нежни слова се бе опитала да го изтръгне от мрачните му мисли, с трепереща неловка ръка се бе опитала да изтрие сълзите, които капеха по лицето му. Тогава той бе уловил ръката ѝ и дълго я бе целунал. След това, без да каже нищо, бе станал и си отишъл. Защо се бе разсърдил? А може би не се сърдеше... Тогава?

Тя се ослушва и поглежда през прозореца. Сърцето ѝ трепва. Между тъмните дървета се мярка една висока стройна осанка. По обляната с лунна светлина пътека се задава императорът и пак изчезва в сянката на градината. Стъпките му са безпокойни.

Целгуба се намята с лека одежда и след като загася борината в стаята си, бързо се оглежда в преддверието, уверява се, че няма никой, и се спуща надолу по стълбите.

Замайваща тишина, пълна с хиляди неуловими тъпоти, притиска палата и градините... Едри звезди тръпнат с елмазен блясък между клоните на дърветата. В далечината верен блюстител стои прав и неподвижен като тъмно изваяние. Дребната му осанка се изрязва в остри очертания върху трептящото сребро на небето. Върхът на копие то му достига до спокойно усмихнатия месец.

Само леките стъпки на императора едва чуто отекват по пясъка на пътеката. Някаква сянка дебне зад него. При един завой до големия шипков храст той изведнъж спира като прикован. Царицата стои пред него. С тъмни, питащи очи. Тръпнеща и неспокойна, го улавя ръката

му, доближава лице до неговото, шъпне безумни слова. Ииска да знае какво се е случило с него, защо не е идвал през обикновеното време в градината, да не се чувства зле, да не е нещо обиден?

Императорът леко се усмихва, поклаща глава.

Нищо не се е случило. Всичко си е постарому. Но тогава?

Очите ѝ го изгарят с преданост и тревога. Тя не разбира, не може да разбере. Тогава усмивката внезапно изчезва от лицето му, той полека издърпва ръката си от нейната. Гласът му е строг и тъжен.

Той не може повече да идва в градината. Нима тя не разбира причината? Той не може да наруши приятелството на Калояна... Един рицар не може да отвърне на толкова благородство и великодушие с черна измяна. Той не може зад гърба на царя да използва голямото му доверие и да постъпи като най-долен измамник...

Целгуба разбира и цяла пламва. Опияняваща радост я залива с топли вълни. Тя не чува нищо друго. Доверие, измама, великодушие... Празни слова. Тя разбира само едно... Императорът я обича! С диво ликуваме тя простира ръце към него, притиска главата си до гърдите му, повдига горещи устни към неговите. Куманската ѝ кръв гори в див, безумен копнеж. Смутен и замаян, императорът свежда чело и обгръща със силни ръце раменете ѝ, устните му докосват нейните... Но изведнъж, с бързо движение той я отблъсква от себе си и изчезва по пътеката. Високата му снага бързо се стопява в мрака. Стъпките му отекват по плочите на двора, след това бавно заглъхват.

Целгуба стои неподвижно на мястото си. Гняв и радост едновременно я карат леко да потръпва. Тя пада на колене и забравила за новата си вяра, дига ръце към небето, безмълвно отправя благодарност към боговете си. Той я обича! Той я обича!... Ах, тя ще му помогне да избяга, ще накара куманите да напуснат Калояна и да минат на страната на латинците, с помощта на брат си Йона тя ще успее да преведе императора жив и здрав до Константиновград, тя самата ще избяга с него, ще го придружава навсякъде...

Във Визанс, във Фландрия, на края на света...

Само да изличи тъгата от хубавите му скръбни очи, само да бъде винаги при него... Да спаси и него, и себе си от мрачната неволя на този затвор... Там, далеч, на свобода, на простор... Да прекарат живота си в песни, в слънце, с волна радост...

ГЛАВА XXVI

Малко след като Целгуба се прибра в покоите си, от главната кула затръбиха, в двора нахлуха конници и с неизказан ужас царицата узна, че Калоян ненадейно се е върнал. Ами ако си беше дошъл малко по-рано? Тя изтръпна. Какво щеше да се случи? Тя знаеше много добре, че Калоян никога няма да прости. Макар че на вид малко се грижеше за нея, но никога той нямаше да позволи да мамят доверието му. Колко ли страшен би бил гневът му?

Дали не бе узнал нещо? Защо се връщаше тъй рано? Беше й казал, че уж ще се бави до края на месеца, а ето че се връщаше десет дни по-рано.

Царят действително знаеше. С бързи гончии деспот Борил му бе пратил вест, че в палата се мълви нещо недобро за Целгуба и пленника. Отначало Калоян се бе грозно разсърдил на деспота. Той знаеше за безуспешните му ухажвания към Целгуба и бе подушил клевета и интрига. Но след няколко дни неспокойни мисли забродиха из главата му, недоверие и гняв цъфнаха в сърцето му и той внезапно реши да се върне, за да види с очите си това, което става в дома му.

Когато пристигна, той завари жена си в ложето. Отметнала ръце над главата си с дълги разплетени коси, разпилени по възглавето и спуснати чак до земята, тя дишаше равно и дълбоко. Със запалена борина в ръка, той дълго я гледа и полека-лека усети сърцето му да се разведрява. Измама беше писмото на Борила. Дръзка измама. Виждали ги били в градината. Нима това беше престъпно? Нали той бе позволил на пленника да се разхожда из двора и градините сам, без пазач? Какво чудно, че е виждал и Целгуба в разходката си? Нима младата жена трябваше да стои като затворник вкъщи и да бяга от императора като от див звяр?

Калоян се усмихна, наведе се и леко погали жена си по косите. Поиска му се да я разбуди, да я попита, да я утеши, ако е била нещо оскърбена от деспота или от бърливостта на сестрите му. Но не посмя. С тихи стъпки той излезе от стаята и се отправи към работната си. От

два дни там го чакаше неразпечатан свитък. Писмо от Никейския император.

Щом като чу вратата да се затваря, Целгуба отвори очи. След това се сви като котка под завивките и заплака.

Плачеше, защото си спомняше друг път с каква безкрайна радост би се хвърлила на врата му, ако той влезеше при такова неочаквано време при нея. Той толкова рядко ѝ даряваше по някоя ласка. А сега сам бе дошъл при леглото ѝ, бе погалил косите ѝ... А тя се бе престорила, че спи... И отново мисълта ѝ с пламенен копнеж догони бледото строго лице на императора.

Само той я обичаше истински. Така, както само рицарите знаеха да обичат истински дамата си. За живот и за смърт.

И тя заспа полуусмихната, със сълзи на очи.

ГЛАВА XXVII

На следния ден Бодуен не се мярна в градината. Когато хладният вечерен вятър леко залюля шипковите храсти, Целгуба не можа да съдържи тревогата си и като се увери, че Калоян е зает в работната си, измъкна се от палата и се затече към градините. С копнеж и тревога тя се залута из сенчестите пътеки, като от време на време се заслушваше безпокойно. Най-сетне... уморена и отчаяна, тя седна на една дървена пейка и обори глава. Леки стъпки отекнаха наблизко и тя зачака с напрегнат страх, цяла треперяща от радост и вълнение.

Пред нея застана цар Калоян.

— Тук ли си, Целгубо? Търсих те навсякъде. Не е ли вече късно да стоиш на хлад?

Тя не отвърна нищо, замръзнала от уплаха. Царят седна до нея. Улови ръката ѝ.

— Чакаш ли някого?

— Не. Кого ще чакам?

— Казаха ми, че тук често си се виждала с императора...

— Много рядко. Кой доброненавистник те е измамил?

— Много рядко ли казваш? Добре, нека почакаме двамата. Ще видим. Мене взе да ми се струва, че Бодуен злоупотребява с милостта ми...

Целгуба изтръпна. Ами ако латинецът дойдеше сега? Какво щеше да стане? А той щеше да дойде направо на пейката, при която те винаги сядаха. Тя се опита да се изправи. Но Калояновата ръка здраво я стисна за китката. Тя се покори, с неизказан ужас отново седна и зачака.

Смени се трета нощна стража. Но латинецът не идваше. Месецът преваля повече от половината си път, небето стана бледозелено, после тъмномораво край ръба на Хемуса, но императорът все не идваше. Целгуба едновременно се радваше и тъжеше. Защо пак не беше дошъл? Слава богу, че не беше дошъл!...

На другия ден императорът отново не се яви никъде. На третия, на четвъртия — също. Така мина една неделя.

Калоян успокои всичките си съмнения. Разчисти някои люде, в които нямаше особено доверие, като ги изпрати да служат в подалечни крепости. Уговори с куманите да изпратят отрядите си, щом минат горещините, и начело на верните си войски слезе на юг да сложи български войски в югозападните градища и закрепил свободата в пределите на силната твърдина на град Сер, в която латинците се бяха здраво укрепил.

А Целгуба се луташе като вълчица из палата, из градините, кършеше пръсти в копнеж и безпокойство, не спеше по цели ноци. Но гордият пленник не слезе повече.

Така минаха още много дни.

Целгуба обезумя. Тя трябваше на всяка цена да узнае всичко. Но как? Кой можеше да ѝ помогне! Най-сетне тя се довери на старата си куманска прислужница. Разправи ѝ всичко, помоли я за съвет, закле я в сички богове да ѝ помогне... Бодуен трябваше да узнае за това, което тя бе намислила. Целгуба му предлагаше себе си и свободата...

Тя прати по старата си куманска прислужница млинчета и вино на пленника. И зачака изтръпнала.

Но старата се върна смутена и невесела. Императорът бил много тъжен, лежал безмълвен на ложето си и на всичките ѝ увещания само поклащал глава и нищо не отвръщал.

Ярост избухна в гърдите на царицата. Струваше ѝ се, че обезумява. А трябваше на всяка цена да го види. Да му съобщи решението си. Докато е време, защото Калоян готвеше тежка бран заедно с ромейските си съюзници срещу Анри, брата на Бодуена. Те трябваше да избягат, преди да се поведе войската, преди Калоян да унищожи съвсем империята на латинците. Но къде да го види? Как да му каже?

Случаят ѝ помогна. Един странствуващ монах, който пътувал на поклонение на гроба господен, се бе отбил в Търново и бе поискал да му се отреди среща с императора. Царица Целгуба повика монаха в палата и му даде разрешението. Но преди да го прати при пленника, тя дълго говори с него насаме в приемната.

ГЛАВА XXVIII

Дълбока въздишка разкъсва гърдите на рицаря и очите му жадно поглъщат през решетките на прозореца късчето ослепително синьо небе, въз което се топят огромни седефени облаци... Стотици дребни птици чертаят с тънките си тъмни снаги дълги черни ивици в далечината. Някои от тях с остри викове се блъскат в решетките на прозореца.

Пак сам. Пак затворен. Отнета му бе и последната утеха на свежите благоуханни градини. Той не смееше вече да пристъпи там. Боеше се от черните очи на куманката и от пламъка на безразсъдната ѝ страст... Боеше се да сгреша пред паметта на покойната си жена, пред доверието на великодушния цар. Защото Бодуен след смъртта на императрицата бе влязъл в ордена на рицарите тамплиери и беше дал обет за целомъдрие.

Благочестивият фландърски граф не познаваше измамата и коварството. И се свенеше заради Целгуба и тъмната ѝ душа.

Гъста синева забули четвъртитото прозорче. Сянка запъпли из килията, бавно заличи очертанятията на предметите...

В далечината отекнаха черковни клепала. Бодуен коленичи, прекръсти се и дълго шъпна молитви. След това седна въз ложето си, подпря чело на ръка и потъна в мисли и спомени. Не забеляза кога един прислужник влезе и закачи пламтящата борина на желязната халка.

Невесели спомени, тъжни мисли. Той бе научил от царицата, че Дандоло е умрял, че херцог Рение дьо Три е избягал от Филиповград, че Сер се е предал на Калояна, че сега той се готви за нов поход към Филиповград.

Вратата тихо се отвори, стражът донесе храна и запалена борина. Часовете минават. Но Бодуен стои неподвижен все на едно и също място. Храната му стои непобутната. Не му се яде, не му се спи.

Той се мъчи да отклони мисли от безнадеждното си положение. Няма никакви изгледи, че Анри ще може някога да дойде и да го освободи от това непристъпно гнездо. А иначе само папата може да му

помогне. Той дълбоко въздъхва и се мъчи да разтуши с песен тежката си мъка. Гласът му се разнася из стаичката тихо и несмело. Стара, бранна песен...

*Taillefer, певецът чудни,
яхнал своя кон вихрогон...*

Тъжният глас бавно заглъхва, Бодуен оборва глава. Навън се чува шумът на Етъра, който буйно плиска в кулата тъмните си вълни.

Някой леко похлопа на вратата. Унесен, императорът не чу. Пак се похлопа и врата се откряна. Един прислужник влезе и се помъчи да му обясни, че някой иска да го види. Някакъв духовник, някакъв монах, странник от Фландрия.

С радостен вик Бодуен скочи и се отправи към монаха, който се появи зад прислужника. Вратата се затвори и те останаха сами. С развълнуван глас пленникът помоли монаха да седне, отрупа го с хиляди въпроси...

Но монахът не помръдна от мястото си. Не продума. Тогава, обзет от странно безпокойство, Бодуен се доближи до него, помъчи се да надзърне в лицето му, полузакрито от качулката, потънало в сянката на слабо осветената стая. И изтръпна.

С бързо движение монахът отхвърли капишона си. Светлината на борината трепна въз лицето му.

— Вие! — извика императорът. — Вие!

Поток от кръв нахлу в безцветното му лице, горчив срам сведе челото му, трепна в гласа му.

С отчаян стон Целгуба пристъпи към него, простря ръце. Но той рязко я отблъсна. Бялото му чело се навъси, тънките му изящни ноздри трепнаха от негодувание, в очите му се продънваха две сини бездни от безгранична печал и безгранично презрение. Той се извърна и притисна с длани челото си.

Тя криво разбра движението му. Поклати глава и тъжно каза:

— Ти не знаеш защо съм дошла! Не ме упреквай, Бодуене! Смърт ме чака, ако Калоян узнае, че сега съм тук... Ала аз дойдох... За тебе... за твое добро... — тя отново приближи до него, сложи ръце на раменете му, дъхът ѝ пареше съвсем близо до устните му. — Слушай...

Аз ще ти помогна да избягаш... Да избягаме — тя посочи с ръка него и себе си. — Двама. Далеч оттука, от този затвор, да избягаме в Константинопол — тя посочи към юг — или другаде, въз Фландрия, където искаш... Аз ще ти бъда жена, робиня, каквото пожелаеш... Да избягаме!... — гласът ѝ чезнеше от затаена мъка и тревога, тя трескаво впиваше пръсти в раменете му, сълзи блеснаха в черните ѝ очи. — Да бягаме! Монахът Бенедикт знае всичко. Той ще извести на брата ти Анри да ни чака при Димотихон. А тук моите кумани ще ни помогнат!

Бодуен слушаше вцепенен. От развълнуваните ѝ слова и неспокойни движения той разбра всичко. И все пак не смееше да вярва. Струваше му се, че сънува. Какъв беше този монах, който стоеше до него, стискаше ръцете му и говореше такива безумни слова? Дявол ли го изкушаваше? Той отново стисна с ръце пламналото си чело, затвори очи. Изведнъж усети две топли ръце бавно да обвиват врата му, тъмните коси на куманката се разпиляха в диво благоухание по гърдите му. Стори му се, че се задушават, някаква страшна слабост отпусна цялото му тяло, като че пропадате в тъмна шеметна бездна...

... Да избяга! Да си върне свободата... Да прегърне децата си, братята си...

Изведнъж се опомни. С последно усилие се отвърна и отблъсна жената от себе си. Бледото му лице сякаш бе от мрамор. Устните му трепереха.

— Вървете си, госпожо! Веднага си вървете!

Целгуба го гледаше и не смееше да повярва. Нима той не бе разбрал какво тя му предлага?

— Да избягаме! — повтори тя. — Далеч... Константинопол...

Той поклати глава.

— Не.

— Не?!... — Ту слушаше поразена и не можеше да разбере.

Той отказваше. Той не искаше да избяга! Безумен ли беше? Защо?

— Защо? — попита тя.

Той я изгледа и дигна рамене. След това отиде бавно към ложето си, седна и закри лице с ръцете си. Тя потрепера от студенината на взора му. И изведнъж разбра. Той не я обичаше. Презираше я. Мразеше я... Той обичаше само мъртвата, която спеше вечен сън сред мраморите на „Света София“.

Мургавото ѝ лице посивя. Светкавици се начупиха в очите ѝ. Бесен гняв, срам и унижение я опариха. Тя, която бе смирила гордостта си, която сама бе дошла при него, покорна, влюбена, тя, която заради него бе станала изменница и бе сложила живота си на смъртна опасност, тя, която желаше само доброто му, само щастието му, тя — да бъде позорно отритната!

— Защо, защо? — пошъпна все още замаяна и недоумяваща. — Защо, Бодуене?... Какво съм ти сторила? Не ми ли вярваш? Кажми! Безумно е това, което вършиш! Опомни се! — Тя отново отиде при него, наведе се над главата му, погали косата му. — Боиш ли се? От измама ли се страхуваш? Нима не виждаш, че те обичам? Само тебе и никого друго не съм обичала... Какво? — тя се дръпна назад и го загледа с широко отворени очи.

Императорът бе станал и се бе отправил към вратата. Застана до нея и я посочи с пръст.

— Стига! Казах ви. Един рицар не може да се ожени за една жена, която предава мъжа си, която тайно от него прави заговор с враговете му. — Той сложи ръка на гърдите си. — Кълна ви се в света Мария, че Бодуен Флавдърски никога няма да се опетни да приеме такива нечестиви предложения. По-скоро цял живот ще стоя в тази тъмница, но няма коварно да измамя благородния мъж, който ми дари приятелството и доверието си, като му отнема жената тогава, когато той далеч оттук брани родната си земя... Вървете си, госпожо!

Сякаш мълния бе сразила куманката. В гласа му надничаше неизказано презрение. За миг тя се олюля, като че щеше да рухне на пода. Тежката обида я улучи право в сърцето. Жестоките укори я жегнаха като нагорещено желязо. Горчив свян накара лицето ѝ да потъмнее като нощ. Всичко се рушеше наоколо ѝ. И внезапно цялата ѝ любов, всичкият ѝ копнеж се превърнаха в дива омраза. Ярост заклокочи в гърдите ѝ, задави гърлото ѝ. Грозен и безумен смях изкриви устата ѝ. Ръцете ѝ заканително се свиха. Без да може да продума ни дума, тя смъкна качулката над лицето си, изтича до вратата, отвори я и изчезна.

Бодуен въздъхна дълбоко, затвори очи, опря се на стената и дълго стоя така, тревожен и замислен.

Полека-лека сърцето му се успокои. Ведрина заплува по лицето му.

Чиста от всякакъв грях, душата му сияеше като снежен крин.

ГЛАВА XXIX

Когато куманката се втурна като буря в покоите си, старата ѝ прислужница за миг се побоя, че царицата не е с разума си. Целгуба захвърли монашеската одежда, стъпка я с крака, след това грохна на земята и почна да скубе косите си. Ужасена, старата се помъчи да я вдигне и да я попита какво се е случило, но царицата блъскаше като безумна главата си с юмруци, смееше се и плачеше едновременно, а от скопчените челюсти не можеше да излезе ни дума. Полека-лека бурната ярост премина и тя се отпусна въз една мечешка кожа с тих неразбран хленч, като позоваваше всички богове да отнесат погубената ѝ душа.

Тогава старата я вдигна като голямо болно дете и я отнесе на ложето. После, като видя, че господарката ѝ задрямва, загаси борината и тихо излезе на пръсти. Но Целгуба не спеше. След припадъка тя още по-остро почувствува как смъртната обида ще тежи на сърцето ѝ, докато е жива. С нищо вече тя не можеше да заличи позора си. Да бъде така грубо оскърбена от надменния чужденец. Гореща омраза палеше бурната ѝ кръв. Искаше ѝ се да отиде сама, с остър кинжал да удари онова спокойно лице, по което се разливаше такова хладно презрение. Презрение... Това бе почувствувала само от малкото думи, които бе разбрала.

И тя безпомощно кършеше пръсти. Душата ѝ крещеше за мъст, цялата ѝ кръв викаше за отплата.

Минаха няколко дни. Целгуба не излизаше из стаята си, не искаше да види никого. Колкото повече време минаваше, толкова повече оскърблението дълбаеше душата ѝ с неумолимо длето, толкова повече отровата на отхвърлената любов разяждаше дните и нощите ѝ.

А лъстивите думи на деспот Борил, тъмните му загатвания почнаха да я отклоняват по криволиците на опасни мисли и кроежи.

Опасните мисли не цъфтяха само в покоите на царицата. Отново бяха сякаш настанали мрачните времена на Иванко и злокобните му подстрекатели. Трябваше малка искрица, за да пламне пожарът. И тя дойде. Една вечер в главната оръжейна се бяха събрали на съвет

царските наместници, за да обсъдят новото послание, което Калоян им бе изпратил от Долна земя.

— Държавното съкровище вече се топи. Все нови и нови видове оръжия! Само за двете нови стенобитни отидоха данъците на две пронии! Нима иска света да покори? — мълвеше тихо боляр Николица, след като прочете за трети път царската повеля.

— От Сер ще отиде да обсажда Димотика! Но във Филиповград Рение дьо Три бди и дебне какво върши Алексей Аспиета. След Адриановград латинците не се доверяват вече на никой ромеец. А докато в Солун царува Бонифаций, мъчно ще минем през непристъпните му стени! Ще трябва още десет катапулти като тая... — посочи чертежите на масата войводата Богдан.

Ала недовършил думите си, Богдан обърна лице към вратата, от която с бързи стъпки влезе начелник Матея.

— Страшни новини! Алексей Аспиета се отметнал от съюза с нас и ромеите го провъзгласили за василевс.

Сякаш ледена вълна обля всички.

— Нашите българи от Филиповград пратили вест до Иваница: веднага да им отиде на помощ, защото Рение им се зле заканил! Щели да му предадат града. Ала Рение се научил за това тайно послание и изгорил всички български поселения в града, минал людете от околността под сеч и избягал в Станимакъшката крепост. А ромеите, вместо да помогнат на нашите в борбата с латинците — отметнали се от съюза с Иваница!

— Това са ромеите! — извика деспот Борил. — Защо ще признават българския цар за свой повелител, като си имат свой? Ласкарис в Никея, Врана в Цариград, а ето сега и Аспиета! Това е добре дошло за латинците! А може би заедно са я скроили тая работа!

Всички извърнаха отново очи към вратата. Войводата Богдан, начелник на Царевецката крепост, се втурна като хала.

— Научихте ли?

— Знаем вече! — каза деспот Борил. — Гърците се отметнали от съюза с Иваница!

— Нищо не знаете! — извика Богдан. — Пристигнаха бежанци от Филиповград... Страшно нещо! Латини и ромеи заедно почнали да горят българските селища, избивали нашите богомили и бесели главатарите им! Какво чакаме, Матея, че не дигаме бунта?

— За какво сме им вече на ромеите? — попита отново Борил. — Нали сломихме бойната сила на латинците? Сега може да ни ритнат! В Търново и в Константиновград стоят папски примаси... А тук за примикюр на палата Иваница назначи Константи Торник! Бившият логотет на дрома в Цариград! Пък жена му стана първа горнична на царицата!

Изведнъж всички замлъкнаха. В оръжейната беше влязъл Константин Торник, бледен като платно. Той почувствува хладината, с която го посрещнаха, и смутено наведе глава.

— Вече не може да се търпи повече! Иваница ни докара до това страшно положение! Ето ти ползата от папата и съюза с ромеите! — извика боляр Николица.

Изведнъж той пресече думите си и остана закован на място. На прага бяха застанали войводите Коча и Радул.

— Царят пристигна!

Страшна тишина натежа във въздуха. Думите на Радул прозвучаха като удари с меч.

— Никой да не излиза оттук! Градът е обграден с войски! На всяка порта вардят стражи! Филипопол сринахме до основи! Гръцкият архиепископ насякохме на парчета и оставихме кучетата да го ядат! Аспиета виси обесен надолу с главата сред града!

Изведнъж той млъкна. На прага стоеше Калоян в походни дрехи, навъсен и мрачен. Дълбоко вкопаните му очи блещукаха с някакъв див огън.

— Не ме очаквахте, нали? Дойдох да надникна какво става вкъщи! — той подаде шлема и плаща си на Радул и приближи към масата с чертежите.

В оръжейната, един след друг, пристигнаха княз Белота, Йоан и Александър, Сеслав, презвитер Константин, отрупаха царя с въпроси.

Той набързо прочете новите послания, измърмори през зъби, обръщайки се към Белота:

— Папата пита кога ще пуснем нашия висок пленник на свобода... — Калоян се обърна. Пред него стоеше Целгуба. Тя протегна ръце към него. Но той хладно я отблъсна.

— Здрава ли си? Как е Мария? Защо трепериш? А как е нашият пленник?

Изведнъж царят направи знак към челника на стрелците, който стоеше със стражите от двете страни на вратата.

— Всички Иванкови люде да останат под стража в домовете си — той извади от джоба на туниката си лист и го подаде на Радул. — А всички тия, чиито имена са записани тук, да бъдат веднага заловени и докарани в източната кула. Злобни къртици! Копаят надълбоко и мислят, че никой не ги забелязва! — Той обгърна с поглед всички, един по един. — Калопетър прощаваше! Но Калоян — никога! — И направи знак да го оставят сам. След това отново се обърна към Целгуба, която изчака да излезе последният човек, за да протегне отново ръце към него.

Той я отблъсна:

— Е, какво прави нашият прекрасен пленник? Говори! За какво сте приказвали вечер в градините? — изведнъж той я улови за ръцете и силно ги стисна. — Говори!

Куманката се изви като настъпена змия под натиска на яките му ръце. Хиляди решения, страхове, съмнения опустошаваха сърцето ѝ, горчивината на преживяното през последните дни се надигна в сърцето ѝ, преля, удави я със злина и яд. Какво щеше да стане, ако латинецът я издадеше? Ако обадеше на Калоян всичката ѝ коварност и невярство. Иваница щеше да я убие... Нямахше никакво съмнение в това! Подъл страх сви гърлото ѝ, задуши я в безумни опасения. Тя щеше да бъде опозорена, изгонена, убита може би... А той, гордият, недосегаемият, щеше да ликува над заслуженото ѝ наказание... Притъмня ѝ. А царят продължаваше да стиска ръцете ѝ:

— Кажи... Кажи!

Тогава тя почти извика:

— Бодуен ме оскърби!

И почувствува трепета, който разтърси Иваница, Затвори очи и зачака страшната му ярост.

— Какво? Какво говориш? Той е дръзнал! Говори!... Говори!...

— Той... Той...

— Какво?

— Той ми предложи да избягаме двама в Константиновград! Обеща ми императорски венец, ако му помогна да избяга... И после... после се опита... О! Той искаше — тя се задави в сълзи.

Няколко мига Калоян остана неподвижен. Изненадата и гневът му бяха тъй големи, че отначало той не можа да разбере съвсем ясно обвинението на Целгуба. То бе тъй чудовищно, че разумът му отказваше да го приеме.

Бодуен! Бодуен да дръзне това... Значи, така му се отплащаше за великодушната и благородна обноска! Така му се отплащаше, че бе пощадил живота му! Значи, под най-благовидния образ можело да се крие най-черната измама... Значи, зад това светло чело се стояла най-невярна мисъл... Да избяга и да отнеме жена му... А той го бе обикнал като брат! Без да знае, че змия е прибрал в пазвата си! Но той ще смаже главата на тази змия! На тази присторена невинност! Това лице на светец!... Нека всички разберат, че Калояновата милост е безкрайно, но и гневът му няма граници. Затова, значи, му бе дал толкова свобода... Но още тази вечер коварният латинец щеше да слезе в подземията, окован в тежки вериги!

За миг го обзе леко съмнение. Той погледна жена си, която следеше с изплашен поглед изблика на гнева му. Приблужи се до нея и се наведе близо до лицето ѝ. Стисна отново силно ръцете ѝ. Накара я да застане от болка.

— Истина ли казваш, Целгубо!?

— Защо ще те мамя?

— Закълни се!

— Казах ти, че не лъжа.

— Закълни се в мощите на свети Ивана!

— Заклевам се в мощите на свети Ивана...

— Закълни се в пояса на пречистата наша владичица!

— Заклевам се в пояса на пречистата наша владичица!

— Закълни се в костите на баща си и на майка си!

Куманката затрепера и затвори очи.

— Заклевам се в костите на... баща си... и майка си...

Калоян леко я блъсна и изтича навън. След него куманката падна на колене и зачака, изтръпнала от страх.

Като пресичаше широкия двор на кулата, в която живееше пленникът, царят срещна стражи, които тичаха към палата. Като видяха царя и го познаха, те се спуснаха към него.

Калоян спря, тръпнещ от лоши предчувствия.

— Константин Торник е заловен, че бяга! Челник Матея вдигнал бунт, но го убили!

Грозен вик се изтръгна от устата на царя. Лицето му посиня, сгърчено от дива ярост. Сякаш въздухът не му достигна.

Значи, от всички страни го дебнеше измяна! А той, безумен, вярваше на ромейска дума и латинско приятелство! Откога сърцето му бе така омекнало? Нима Калоян вече бе загубил коравостта на духа си? Бе оставил измамници и ласкатели, с невинни лица на светци, да го оплитат в изкусни, коварни мрежи?

О! Тежка бе отплатата на Калояна!

Нека всеки види и запомни, че никой не може така лесно да си играе с него... Още тази нощ Бодуен ще получи наказанието си. И всички останали...

Треперещ от гняв, Калоян се качи по стръмната стълба на кулата, последван от изплашената стража.

— Какво прави пленникът?

— Добре е. Спи, господарю. Вчера го посети един монах-странник. Дошъл от Филиповград...

— От Филиповград! Намерете ми този монах! Веднага!

— Но той трябва вече да е заминал.

— Казвам. Под земята ще преровите, но ще го намерите!

Калоян се надяваше да научи от монаха някои важни новини за готвения заговор между Бодуен и Константиновград. Той заповяда да му отворят вратата на килията и без да похлопа, взе една борина и влезе вътре.

Императорът спеше, легнал по гръб на ложето си. Дългите тъмноруси клепки хвърляха дълбока сянка върху бледото му, сякаш изваяно от восък лице. Ръцете му бяха скръстени чинно върху гърдите. Под леко отдръпнатите устни едва забележимо блестяха хубавите му зъби. Косите му се пилееха като светло злато върху възглавето.

Приличаше на икона.

Калоян дълго го съзерцава и тиха нежност стопли сърцето му. Как можеше мъж с такъв благочестив лик да бъде толкова коварен? Възможно ли беше? Значи, и тук се бе измамил. И отново тъмен яд се надигна в него. Какво? Нима го смятаха за добродушен глупец? Който нищо не вижда и не разбира... Комуто се смеят зад гърба?

С грубо движение той улови императора за рамото и го разтърси. Бодуен закри очи, ослепен от внезапната светлина, след това веднага ги отвори, скочи и загледа изумен царя, който стоеше мрачно навъсен пред него. Потърка челото си, опомни се и лека усмивка трепна по устните му.

— Вие сте се върнал! — каза любезно той. И се огледа недоумяващ наоколо. Стражи стояха изправени до стените и вратата. Усмивката бързо се стопи на устните му. Глухо безпокойство го прободеше. Какво се бе случило? Защо царят го гледаше така ядно и жестоко?

Той напълно се върна към действителността. Приглади косите си, поправи и закопча дрехата си. След това спокойно впи честния си взор в очите на царя. И зачака.

Калоян скръсти ръце на гърба си и почна бурно да се разхожда из килията. Всички мълчаха изтръпнали. Най-сетне царят спря при пленника и каза:

— Тази нощ ти ще умреш, Бодуене. Предателството аз наказвам със смърт! Ти използваш недостойно моето доверие. Прочети молитвите си... Оставям ти четвърт час, за да се приготвиш да се явиш пред бога...

Императорът затвори очи и леко се залюля. След това внезапно изпъна целия си висок ръст, отвори очи и надменно каза:

— Някой те е измамил, Жехан. Ако аз съм предател, нека невинната ми кръв падне върху твоята глава!

— А кой е предлагал на жена ми императорския венец в Константиновград? — извика Калоян.

Бодуен трепна. Разбра откъде идеше ударът. И поклати глава.

— Това не е вярно.

— А кой е искал да посегне на царицата?

— Това е гнусна лъжа!

— А кой е приел тайно пратеници от Филиповград?

— Не разбирам...

— Кой е бил този монах-странник, който те е посещавал?

Бодуен се смути. Леко се изчерви. Той беше изпратил тайно по монаха писмо до брата си Анри. Дали нямаше да пострада нещастният духовник заради него.

— Защо мълчиш? Оправдавай се! Може би ти си знаел още преди мен, че Аспиета се е разбунтувал! Може би нишките на бунта минават и оттук! През тази килия... Измамник! Зад гърба ми гроб да копаеш. А аз ти вярвах... Аз... Аз...

Бесен гняв разтърсваше царя. Гласът му съскаше като плясък на камшик. Борината в ръката му трепереше и хвърляше зловещи треперещи сенки по лицата на стражите.

— Той трябва да умре! И никой да не узнае за това. Никой! Разбрахте ли? Устата ви трябва да мълчат като гроб. Само вие и стените на тази килия ще бъдат свидетели! — извика царят с хрипкав, задушаващ се глас и бързо излезе, без да хвърли поглед към императора, който стоеше като вкаменен на мястото си.

Калоян изтича навън в самотата на градините.

Аспиета му бе изневерил! Ромеите оттегляха съюза си тъкмо тогава, когато той беше готов за последната е решителна бран. Ръцете му се свиха в дива ярост. Ах, той ще ги накаже... Ще ги накаже така, че да го запомнят! Никой не биваше безнаказано да го мами... Никой не трябваше да си играе с доверието му!

И колкото повече се мъчеше да се убеди, че е наказал справедливо латинеца-изменник, толкова повече яростта му се увеличаваше, гърлото му пресъхваше, гневни тръпки тичаха по цялото му тяло, ноздрите му буйно се разширяваха в тежко, задъхано дишане, черни кръгове се виеха пред потъмнелия му взор. Градината му се струваше тясна, дворовете му се струваха тесни, цялата крепост, целият град бяха тесни. Задушаваше се. Искаше му се да разкъса нещо, да счупи нещо, да удари, да смаже... Да знаят кога са мамили добрия Иван.

Да запомнят Ромеоктона!

... Аспиета! Аспиета! Нечестиви измамнико! До основи разруших предателския ти град... Помен да не остане от него, камък въз камък да не се запази... Така ще сторя с всички други неверни гнезда!

И Калоян се луташе несвестен из цъфналата градина още повече раздражен от благоуханието, от свежестта на хубавата лятна нощ, от кроткия царствен блясък на месеца... Идеше му да разкъса дрехите си, да удари главата си в някой зид.

Как можа той — мъдрият, предвидливият, недоверчивият — така да се измами? Защо, защо беше повярвал на ромейската дума, защо се бе осланял на рицарската честност...

И ето, сега оставаше сам в борбата. В последния миг, когато всичко бе готово, когато бе дошъл часът за решителната бран — ромеите се отказваха от съюза... А светлокосият пленник с лице на светец плетеше тъмни интриги зад гърба му... Но нищо. Той ще си отмъсти. И страшна ще бъде мъстта му.

Като буен поток се надигаше в него желанието да разрушава, да пали, да убива... Тъмно безумие замъгляваше разума му...

Един войскар тихо се приближи до него. Пошъпна само една дума.

— Свърши се.

Калоян отскочи назад, сякаш някой го бе храснал с нещо. Не каза ни дума, махна с ръка, продължи да се разхожда като несвестен. Небето бавно бледнееше... В клоните на дърветата хиляди птици бързо и неспирно цвърчаха. Свеж ветреца разливаше дълги тръпки из буйните треви.

Внезапно, теглен от непреодолима сила, Калоян бързо се упъти към кулата и се качи в килията на пленника. Беше съвсем тихо. Никой не се мярна по стълбата. До вратата на килията стояха неподвижни и невъзмутими двама стражи. Като зърнаха царя, те се отместиха и снеха железата на вратата. Като влизаше, Калоян затвори за миг очи, обзет от необясним страх и отвращение.

Императорът лежеше възник на каменния под. Тъмни локвички блестяха върху плочките под трептящата светлина на борината. Калоян се загледа за миг в тях, сякаш не можеше да отгатне какво означават. След това стори две крачки към тялото и се наведе над него. Посегна с ръка, но я отдръпна. Не посмя да го докосне.

Тъй хубаво и спокойно бе лицето на мъртвия император. Като че бе заспал... Само две кървави петна горяха върху бялата яка на ризата му.

Ядът на царя утихна. Пред ведрото величие на смъртта той усети как изведнъж всички земни мъки и тревоги бледнеят и издребняват.

И този човек бе живял, бе обичал, страдал, жадувал, бе копнял за земна слава и земни блага, бе изкачил върха на световната суета, бе изпил чашата на всички унижения и горчилки...

А сега лежеше спокоен и тих, отпуснал мъжка десница, калена в сурова бран, склопил очи, жадни за красотите на земята...

Калоян дълбоко въздъхна. Наведе глава и тихо излезе. На стражите заповяда да заровят тялото някъде, дето никой не би го намерил. Само никой да не ги види и никой да не узнае. Инак отговарят с главата си. След това излезе навън, сломен и отчаян, с приведено тяло и морно отпуснати ръце.

Когато пресичаше двора, запътен към палатата, един страж изтича след него. Събщи, че са уловили странника-монах тъкмо когато приближавал един от хемските проходи. Претърсили го и намерили в него писмо от пленника до брат му.

Царят плесна ръце от изненада. Тъкмо сега щеше да узнае тайната на внезапното откъсване на Аспиета от съюза.

— Писмото! По-скоро писмото!

— У мен е, господарю, заповядай... А да доведем ли монаха? Той е затворен в главната кула.

— Не. Не сега. После... Дай писмото...

Калоян грабна пергаментовия свитък и се спусна към палата. Първите лъчи на слънцето обливаха със сияйна руменина бледото сребро на здрачното небе. Долу, откъм града, се обаждаха проточени викове на подранили петли.

Царят се втурна в работната си и удари е чукче по медната плочка върху масата. След миг при него се явиха двама слуги. Почти едновременно с тях влезе и царицата. Лицето ѝ беше сиво, тъмни кръгове се вкопаваха под очите ѝ.

— Иваница... — пошъпна тя едва чуто. И се опря на гърба на стола му, за да не падне.

Когато я видя, царят леко трепна и извърна глава. След това със сух и строг глас ѝ каза да се махне.

Когато тя си отиде, Калоян облекчително въздъхна и заповяда да събудят преводача Войсил. Слугите се спуснаха да изпълняват заповедта.

Калоян тежко се отпусна на едни миндер, сложи лакти на коленете си и облегна глава на длани. След малко пристигна писецът. Той вече знаеше добре да тълми по латински, ромейски и фрушки. След като се поклони дълбоко на царя, той разви свитъка и зачете. Писмото гласеше така:

„Драги братко, нека Господ ви пази и дарува със здраве, радост и почит. Пиша ви малко, защото се боя всеки миг да не ме сварят и ми отнемат листа и мастилото, които ми даде отец Бенедикт. От него научих, че всички сте здрави, че Жана и Маргарита крепнат, а това зарадва извънредно много наскърбеното ми бащинско сърце. Уви, от деня, когато загубих най-верните си люде и паднах в ръцете на българите, моят живот е вече свършен. За мене няма никаква надежда, драги Анри. Тук ме пазят като зеницата на окото си. Немислимо е някога да бъда освободен със сила. Непристъпен и страхотен е замъкът на Жехан. Единствен изход остава само папата. Пиши му, пиши му няколко пъти. Нека той настоя пред българския цар, нека го сплаши дори. Може би Жехан ще го послуша. От Бенедикт научих, че ромеите изгонили Рение от Филипопол...“

— Какво? — каза Калоян. — Чети по-бавно и по-внимателно...

„... от Филипопол. Гнусен народ са тия ромеи. Аз много се съмнявам дали те ще удържат на съюза си с българите докрай. А Бонифаций още ли владее в Солун? Кой замести покойния дож при венецианците?...“

— Друго нищо ли не пише за Филипювград? — попита царят учуден.

Писецът подири с взор по целия лист. Поклати глава. След това очите му се заковаха към края на писмото. Той бавно побледня и ръцете му почнаха да треперят.

— Какво има? — попита Калоян. — Чети!

Но писецът го изгледа ужасен и не отвърна.

— Чети! — заповяда още веднъж строго царят.

Писецът зачете със скован от страх глас.

„... И така, драги братко, ще очаквам твоя отговор. Този път всичко мина лесно, защото царицата, жената на Жехана, ми помогна. Тя позволи на монаха да се срещне с мен без чужди свидетели. Но ето как стана това. Първият път при мене влезе монахът сам, защото това беше самата царица. Облечена в неговите дрехи. След това, когато отец Бенедикт поискал от стражата да се срещне отново с мен, войскарите го пуснали пак сам, без свидетели. Той ми предложи да се облека в неговите дрехи и да избягам. А той да остане на моето място. Имал подкупени хора да помагат. Дълго се борих и колебах. Но знаех колко ще бъде жестоко отмъщението на царя към монаха и отказах. Освен това работата не беше много сигурна... Защото не е чудно стражата да е познала преоблечената царица, но не е искала да буди гнева ѝ. Ще се чудиш защо царицата е идвала при мене...“

Писецът хвърли крадешком поглед към царя, изтри студената пот, която на едри капки бе избила по челото му, и пак зачете:

„... Царицата ме обича. С такава дива, безумна любов, която ме плаши и от която не очаквам нищо добро. Беше дошла да ми предложи да избягаме двама в Константинопол. Но предложението ѝ ме отврати. Бога ми! Не бих искал никога да се каже, че рицарят Бодуен се е спасил от плен, като е подмамил жената на благородния си домакин. Защото наистина Жехан се отнесе много великодушно към мене. Той е бил по-голям рицар и от нас сами...“

— Мълчи!

Тъй страшен и див бе викът на царя, щото писецът пресече думите си, като че се бе спънал и ударил в нещо.

Калоян скочи, спусна се към него, изтръгна листа из вдървените му от страх пръсти, наведе се под борината и се помъчи да разгадае някоя дума. Искаше му се да стане чудо, за да не е вярно писаното, искаше му се да вземе нож и да изтръгне езика на нещастния писец, който бе изговорил ужасните слова. Той смачка листа и удари със свити юмруци по главата си. След това се затече навън. Като отвори вратата, той се сблъска с Целгуба, която бе застанала смъртнобледа на прага. Когато го видя, тя се смъкна на пода, до коленете му. Простря ръце към него.

— Не ме убивай! Не ме убивай!

Калоян я изгледа настръхнал. След това се озърна наоколо. Писецът бе изчезнал.

— Ти си подслушвала, негоднице! Чу ли вината си? Тя обори глава и сълзи рукнаха от очите ѝ.

— Прости ми... Излъгах... Не знаех какво върша... Оскърби ме неговата надменност... Той не е виновен... Не го наказвай!

Царят се изсмя зловещо. И изведнъж с дива сила я хвана за раменете и цяла я разтърси.

— Бодуен е мъртъв! Разбираш ли? Мъртъв!

Остър писък огласи стаята. Целгуба се улови за дрехите на царя.

— Лъжеш! Лъжеш, Иваница... Не е вярно!

Но той продължаваше жестоко да стиска раменете ѝ. След това с бързо движение я отблъсна от себе си и Целгуба рухна на пода.

— Вярно е, нечестива душо! Дъще на пъкъла! — той грабна едно копие от стената и замахна. — Вън! Да не те виждат вече очите ми! Върви зад Истъра, върви, гдето искаш, но тук кракът ти да не е стъпил... Сатанинско изчадие!

Изведнъж Целгуба се изправи. Очите ѝ горяха в мрачни блясъци. Зловеща омраза трептеше по разкривените черти на лицето ѝ. Гласът ѝ хриптеше от задушена злоба.

— Само ти си виновен за всичко! Но пази се, Иваница! Ще ми платиш за тая обида. И Целгуба знае да отмъщава...

Заслепен от гняв, Калоян вдигна копието.

В миг царицата изчезна. Навън плахо се тълпяха прислужници и стражи. Никой не знаеше какво се е случило, какво става. Но всеки се боеше от яростта на царя и не смееше да се мерне пред него. Само

когато чуха удара на чукчето по медната плочка, двама се престрашиха и влязоха!

— Вино! — извика царят. — Донесете вино!

Изгледаха се поразени. Калоян искаше вино! Никога дотогава той не беше пил сам... Донесоха му крондилче бял пелин и купа. Положиха ги боязливо на масата и понеже той нищо не им каза, тихичко се измъкнаха навън.

С треперещи пръсти Калоян улови купата, напълни я догоре и я изпи наведнъж.

После втора, трета...

Някаква топла дрямка натисна клепачите му. Тялото му се отпусна, през ума му смътно се мярнаха странни мисли, главата му натежа. Парливата болка дълбаеше сърцето му с жестоко острие и разливаше по жилите му някакво безумно желание за смърт и унищожение...

А лицето на мъртвия рицар бе така спокойно, така ведро... Само невинност можеше да разсипе по онова високо бледо чело такава неземно лъчезарие...

Калоян изхлипа, блъсна купата, която се разля по масата, и захлупи глава върху скръстените си ръце.

Грехът притисна с каменна длан тила му и го прикова към неумолимата му съдба.

Да разкъса душата си с празни жалби и никога да не намери утеха...

ГЛАВА XXX

Пожарищата на Филиповград още димяха... Двете крепостни стени, които обикаляха южните хълмове, бяха изравнени със земята. И както латинците бяха опожарили богомилските български селища, така и Калоян унищожил ромейските поселения на града. Само яките каменни основи на бойниците на главната и най-голяма кула, която се издигаше върху средното тепе, стърчаха оголени и страшни сред развалините на изгорения град.

Изменникът Алексей Аспиета, който бе отхвърлил съюза с Калоян и сам се беше провъзгласил за византийски император, още висеше на висок кол, обесен с главата надолу посред града. Архиепископът посякоха на най-големия площад. Всички знатни ромеи бяха изгорени на клада. Други насечени на парчета, както предателя Константин Торник, и изхвърлени, без почетно погребение. Хиляди ромейци бяха преселени отвъд Истрия. Куманите пренасяха пленниците в жертва на жестоките си богове и товареха конете си с ценна плячка. Безброй стада бяха изпратени в Мизия. В Търново строг съд още разследваше и най-малката вина у подозрените боляри и издаваше безмилостни присъди. Налагаше нечувани дотогава наказания.

И изтръпна целият полуостров. Нямаше изменническо потайно гнездо, което да не тръпнеше в очакване на жестоката разплата. Ромеи и латинци еднакво минаваха под нож. А предателите с българска кръв бяха още по-строго наказвани. В равна Романия се събираше несметна войска, която бе готова да потегли на поход при първия знак, даден от Калоян Ромеоктон. Така го бяха нарекли. Ромеоубиецът... И той със зловеща радост приемаше да го зоват така. Защото разклащаше стари сметки.

След Василий Българоубиец трябва да има Калоян Ромеоубиец.

Като призрак се луташе високата осанка на Калояна из димящите развалини. Беше станал още по-мършав, изглеждаше още по-висок. Дълбоки бръчки дълбаеха посивялото му лице, косите му, оредели и побелели, се виеха в небрежно безредие около ушите му. Някаква

страшна, непобедима сила го тласкаше неспирно, ден и нощ, без да му дава мира, без да му дава покой.

Мъст! Мъст докрай! Мъст за неговото измамено доверие!

Сякаш не ядеше и не спеше. Явяваше се, гдето най-малко го очакваха. И пак внезапно изчезваше. Някъде, в някоя уличка, го посрещаха разплакани жени и молеха пощада за мъжете, за синовете си. Други се таяха зад прозорчетата на оцелелите си къщи и тайно го проклинаха с най-лоши прокоби. И той бягаше като сянка из улиците, заобиколен от най-верните си войводи, обвит в черен плащеник, с ниско нахлупена до очите шапка. Качваше се по яко укрепените скалисти възвишения и дълго съзерцаваше унесен чудните гледки, които се разстилаха пред взора му. Далече на север се синееше тънката ивица на Хемуса, на юг се тъмнееха Родопите. А от запад, през яркозелените ливади, идеше като грамаден сребролюспест змей Хебъра...

Една вечер Калоян дълго стоя върху най-горната площадка на голямата средна кула. Стоя чак докато мръкна, острият есенен вятър го обви в хладната си ласка и далечни мъгли закриха от очите му синята ивица на Хемуса. Войводата Манастър почтително се докосна до лакътя му.

— Студено става, господарю.

Царят не се помръдна. Не му се отиваше. Не му се връщаше. Нито в тясната бранна шатра, в която нощуваше. Нито в Търново. Всякъде другаде, само не там! Далече от гнездото на най-черната измяна, далече от коварната измамница!... Само при спомена за нея кръвта му гневно се блъсваше в жилите и той утоляваше безсилната си ярост с жестока сеч и пожари. Само кървавите огромни пламъци за миг изличаваха от ума му страшния грях, който ден и нощ тормозеше душата му.

Той бе убил най-благородния мъж на света. Толкова чист, толкова искрен, така прям и горд... Който бе предпочел смъртта пред свободата, купена с вероломна измама. Ах, кой от неговите близки родни люде му беше така верен, така предан...

Нещо задави гърлото му. Дълбока въздишка разчупи гърдите му.

Докато е жив, пред очите му ще гори оня образ... Восъчното лице на мъртвия император и раната на врата му. Тъй кротко усмихнато бе това лице. Така презрително спокойно... Каква ли бе

последната мисъл, застинала зад това студено чело? Омраза? Прощка? Проклятие?

Кой, кой щеше да заличи в сърцето му страшния спомен, кой можеше да прости големия му грях? Никой!...

Папата ли? Можеше ли волята на един смъртен да прощава грехове, които човек сам не би си простил?

Понякога през него прелетяваше бегла мисъл... Да се скрие в Рилската обител. Да изчезне от очите на хората. Там с пост, с молитва, с лишения да се помъчи да постигне изкуплението. Но щеше ли това да върне живота на императора? Не, не! До последните си дни Калоян бе осъден да носи в душата си тежкото бреме на жестоко разкаяние. Нищо не можеше да изцери болката, която скрито го разяждаше...

И от ден на ден мъката му се изостряше, превръщаше се в жестокост, в безумие... Той бе погубил завинаги душата си. За него нямаше прощка. Той бе убил един невинен. Е добре. Сега пък щеше да избие стотици, хиляди изменници и вероломци.

Нима можеше вече да стори по-голям грях? Всичко му беше все едно. Нека така го запомнят. Кървав и неумолим. С корав и жесток юмрук той щеше да наложи волята си на всички. И в грохота на страшната бран той щеше да забрави мъката си...

Грамаден сив облак покриваше цялото небе и тегнеше ниско над земята. Високите тополи край друма потръпваха клони в безмерна печал.

С внезапно движение Калоян се загърна с плащеника си и бързо почна да слиза по тесните каменни стълбички. Из празните улици се мяркаха люде, които с бързи стъпки се спущаха към южната част на града.

— Какво има? — попита учудено царят.

— Тази вечер ще има пантомима за войскарите отговори почтително стратор Радул.

— В Хиподрома ли?

— Не. В театъра. Там долу, при южната стена.

Калоян направи знак на хората си да го последват и тръгна по направление към театъра. Бързо мръкваше. Някои носеха в ръка пламтящи борини. Между войскарите плахо се промъкваша и мнозина по-млади ромеи. Сякаш забравили за грозната участ на толкова техни

близки, оцелелите бързаха да разтушат сърцето си от преживяното с изкусната игра на танцувалките и пантомимките.

Театърът се намираше към края на града. Това беше едно кръгло високо здание, подпряно върху хубави стройни колони. Едно от малкото оцелели в разрушения град. Два входа водеха към вътрешността. Арената, постлана със ситен пясък, бе заобиколена с четвъртити седалища от дялани камъни. Почти всички седалища вече бяха заети. Със затаен дъх тълпата следеше зрелището.

Калоян се навъси. Той не обичаше хората му да се залисват със забави през време на поход. Само латинците и ромеите водеха след себе си жени в станове. Неговата сурова войска не биваше да се изнехва с игри и развлечения. На следния ден те потегляха към Адриановград, към Димотихон, който не го чакаше по-добра съдба. Мнозина забелязаха царя и войводите и плах шъпот се разнесе из театъра. Всички глави се извърнаха към входа, пред който бе застанал високият човек с тъмен плащеник. Младите ромеи потръпнаха. Жените го гледаха с пламенно любопитство. Войскарите наведоха смутено глави. Някои от страторите незабелязано се измъкнаха. Царят седна на първия ред и се загледа в играта, която след късо прекъсване продължи отново.

В средата на арената танцуваха пет жени. Под треперещата светлина на борините покривалата на жените се вееха като огромни пеперуди и съчетаваха багрите си в пъстра разноцветна игра...

Една от тях обърна вниманието на царя с изкусните си задевки. Тя ту откриваше главата си и втренчено го гледаше, ту внезапно се закриваше и извърщаше лице. Изведнъж тя попадна под една борина и за миг светлината озари цялото ѝ лице.

Калоян трепна. Скочи. Беше съвсем бледен.

Всички го загледаха тревожно. Какво ли се бе случило? Какво щеше да стане? Царят прескочи ниската ограда, която отделяше арената от седалищата, и се отправи към танцувачките. Ужасени, те се хвърлиха в краката му и дигнаха ръце към него. Само една, тази със зеленото покривало, се дръпна настрана, като се мъчеше да скрие лицето си. Калоян я улови за китката и дръпна покривалото. Жената закри очи с другата ръка и избухна в отчаян плач.

Царят я вдигна, погледна съвсем отблизо сбръчканото и намазано с ярки бои лице, хлътналите очи, дълбоките гънки, които

разрязваха челото и бузите ѝ, увехналата уста — и като пред някакво грозно видение отстъпи назад и сведе чело. Отчаяние и съжаление го разтърсиха цял.

Защо, защо я беше срещнал отново? В спомена тя щеше да остане завинаги такава, каквато я бе видял за последен път край Босфора...

— Йоаница!

Тя бе престанала да плаче. Наведе се, прегърна коленете, целуна дрехите, ръцете му.

Безмерна тъга сви сърцето на царя. Тъга, нежност, умиление. Той отново я изправи, наметна я с покривалото, посочи ѝ да върви пред него.

Минаха сред настръхналата, недоумяваща тълпа. Всички се гледаха поразени. Какво свързваше могъщия цар със старата Ефросина? Откъде се познаваха? Само войводите смътно догаждаха, че това има нещо общо с пленничеството на царя във Визанс.

Калоян заведе Ефросина в шатрата си. Заповяда да донесат ядене, медовина, плодове. Изтегна се на кожата, която му служеше за легло, и заслуша разказа, който жената почна уморено да разправя. Тя говореше, ядеше, замлъкваше, след това отново почваше да говори. Само гласът ѝ беше останал същият. Омайващ и чародеен.

След бягството на Иваница Исак Ангел изпаднал в страшна ярост. Отначало искал да я убие. Но после парите на Теофила спасили живота ѝ и тя била изпратена на заточение в един град на Мала Азия. След мъртта на Исак Ангел тя се върнала в Константинопол, но после избягала оттам, когато латинците обиди града, и отишла в Димотихон, след това в Солун, а сега била заедно с пътуващата театрална трупа във Филиповград. Така си изкарвала хляба. Сълзи потекоха по набелените, хлътнали бузи, събраха се в ъглите на боядисаната уста. Тя леко блъсна съда с храната и склони чело върху ниската трапеца.

Калоян дълбоко въздъхна. Погледна я и сведе бързо очи. Нищо не бе останало от онази Ефросина. Нищо от онази мека като бархат кожа, нищо от ония искрящи пъстри очи, сочната като череша уста, гладкото чело, витата снага, дългите огнени коси... Скитничеството и бедността я бяха превърнали предивременно в съсипана, остаряла жена.

И в сърцето му се надигна буря от умиление. Дългите години на самота и унижение, ужасът на последните времена — не беше ли това преживяно само заради него?

— Кажи как да ти се отплатя?

Тя поклати глава, изтри очите си и го погледна.

Тиха усмивка повърна на увехналото лице за миг стария му блясък.

— Аз съм тъй щастлива, че преди да умра, отново те видях... Това беше най-голямото ми желание. Не вярвах, че някога ще се изпълни. Аз съм щастлива. Не искам нищо друго. — Тя се наклони малко към него и го загледа втренчено. — Толкова съм чакала този час. Чакай да те видя... Колко висок и силен си станал. Нещо страшно и жестоко има в очите ти. Устата ти е сурова и строга. Цар Калоян! Ти си цар Калоян! От когото всички треперят, от когото всеки се бои. Само аз не се боя. Аз те помня, какъвто беше тогава... Моят прекрасен княз... Така горд, така недостъпен...

Тя впери очи върху десницата му и радостно извика:

— Ти носиш още моя смарагд! Значи, не си ме забравил! Благодаря ти, света Мария Влахернска...

— Никога не съм те забравял...

— Чух, че си се женил... Два пъти...

Калоян сякаш долови упрек в гласа ѝ.

— Да. Трябваше... — той въздъхна. — Първата ми жена умря. От нея имам дъщеря. Когато порасне, ще ѝ подаря твоя пръстен.

— Твоя дъщеря... Как бих искала да я видя.

— Ела в Търново. Моите близки знаят какво си сторила за мен. И Теофил идва в Търново. Остани там да живееш.

Ефросина вдигна ужасена ръце.

— А царицата? Какво ще каже тя?

— О! — Калоян направи някакво уморено движение на безразличие и досада.

И в това единствено движение любящото сърце на ромейката отгатна тайната на самотното и нещастно Калояново сърце.

Нещо сви гърлото ѝ. Наистина той изглеждаше така морен и сломен. В хладния му взор гаснеше някаква безгранична печал...

Но не посмя да го попита. Само се загърна още по-плътено в наметалото и скри главата си в сянка. Царят стана и започна да се

разхожда с едри крачки надлъж из шатрата.

— Ефросина! Кажу какво да сторя за тебе? Аз не искам повече да играеш в пантомимите. Как да обезпечя дните ти? Кажу.

Тя помълча малко.

— Искаше ми се да отида в Силиври. Да си купя една малка къщица. Да живея по-близо до сестра си... Нищо повече...

— Сега е опасно да се пътува за Силиври — рече Калоян. — По-добре е да отидеш най-напред в Мосинопол, той сега е в мои ръце. Ще ти дам охрана дотам. А после, като се умири Долна земя, като изгоним латинците, може да се заселиш в Силиври...

Двамата дълго мълчаха. Тя, седнала до трапезата, със затулено в сянка лице и скръстени на скута ръце, той, като се разхождаше равномерно назад и напред из шатрата.

Нямаха какво да си кажат. Или се бояха да говорят. Тя се опита на няколко пъти да заговори за миналото, да му спомни чудните дни край Босфора, игрите в Хиподрома, хубостта на Влахерна, последната вечер, но Калоян неохотно отвърщаше с няколко къси думи и отново се загръщаше в мълчание.

Скръб заливаше сърцето му. Единствената утеха на живота му бе изчезнала, най-хубавият спомен на младостта му бе заличен. Защо я беше срещнал пак? Инак тя щеше да остане завинаги в паметта му все такава, каквато я бе видял последната вечер...

Той я видя отново застанала най-горе на високата стълба, с трисвещник в ръка, в бял хитон, бледа и решителна, след това при вечерята с Теофил, така весела и примамлива в цялата свежест на царствената си хубост, след това суровата гънка на устните ѝ, кървавия лакът, голямата жертва на любовта ѝ, там коленичила на снега с молитви и напътствия върху студените устни.

Калоян погледна жената, която се бе свила в ъгъла, жалка, грозна, уморена...

Ефросина долови мъката му и още повече се свря в покривалото си. Не трябваше вече никога да се видят. Защо се бе случило така? Тя тъй дълго бе мечтала за тази среща. А ето сега това сякаш трябваше да бъде последната радост и последното наказание на живота ѝ.

В стана на войските се обади първият рог. Нему отвърна втори, трети, четвърти.

Навън зазоряваше...

Ефросина бавно се изправи. Протегна ръка. Сълзи заглушаваха гласа ѝ.

— Сбогом, Йоаница! Сбогом...

Той я прегърна и целуна. Тържествено и благоговейно — както се целува икона.

— Сбогом!

Рано сутринта една дружина конници изпроводи Ефросина в затворена кочия чак до Месинопол. Със себе си тя носеше една тежка кожена кесия, препълнена с новоизлезлите Калоянови златици, и едно препоръчано писмо до челника на българската войска в града.

Цар Калоян бе изплатил най-големия дълг на младостта си, но затова пък в сърцето му бе нахлула още по-безнадеждна пустота, още по-ледена самотност. Дори споменът бе отказал замайващата си утеха на тази изморена от разкаяния, тревоги и горчивини душа.

И Калоян се впусна с бесен устрем в борбата на племето си...

Филиповград бе вече негов. Покорен, наказан. За ужас и пример на другите градове. Сега идеше редът на Адриановград, Димотихон и Солун.

ГЛАВА XXXI

Вече никой не можеше да го спре. Нито въстанията, които избухнаха в България, нито заплахите на папата. Веднъж тръгнал — нямаше вече връщане назад. Сега, с развързани ръце, Калоян можеше свободно да използва страшната мощ на своята огромна воля.

Папата го укоряваше, молеше, заплашваше. Заклинаше го да пусне на свобода Бодуен, да престане с преследването на латинците. Но Калоян знаеше много добре, че все пак Инокентий III държи много повече на това, да не загуби един новопокръстен в католичеството народ. И наистина всички заплахи излязоха само празни закани.

Имаше и вътрешни безредици. Болярът Груица се отказа да му се покорява и разпусна стотните си. Париците на боляра Денко напуснаха господаря си, побягнаха в гората и станаха разбойници. Борил надумваше недоволните власти и ги насъскваше към неподчинение. Разгневен от това, че царят не даде родопските области нему, а на братовчед му Слав, деспотът явно почна да върши това, което навремето Иванко правеше срещу Асена. И мнозина недоволници виждаха вече в него бъдещия Калоянов заместник. Всички врагове на богомилите, недоволните от въвеждането на католичеството, по-заможните власти, които виждаха как имотите им се разсипват от данъци за бран и оръжия, всички тайно минаваха на страната на Борила. И нов заговор скришно и неусетно почна да плете мрежи в мрака на недоволството, завистта, алчността...

Калоян виждаше всичко. Затова най-напред се загради с верни телохранители, които ден и нощ пазеха с остър взор вратите на покоите му. Те бяха начелникът Радул, войводата Сергей и войводата Манастър. Единият предан и верен като куче, вторият снажен великан, който с голи юмруци душеше дивеча на лов, третият хитър и ловък куманин, който от пръв поглед познаваше кой иде със зло намерение и кой таи нещо нечестиво в сърцето си.

Веднага след разправата във Филиповград Калоян бързо се върна назад, срути до основи кулата на боляра Груица, него самия заповяда да посекат, прати потеря срещу разбойниците, назначи Борил

кастрофилакт на Червен, за да не се среща често с непокорните търновски власти, и в началото на 1206 година потегли към Димотихон.

Оттогава почна страшната, непосилна борба на Калояна.

Това беше великата бран, за която бе мечтал още от юноша. С кораво сърце и корава ръка той поведе неизброимите си пълчища към Тракия и Долна земя, помете като грозна буря, като черен мор всички размирни гнезда, всички бунтовни крепости, пресели вероломни ромейски селища, наказва вождовете предатели, а простите войници отпусна да си идат по домовете.

Сега или никога.

Той знаеше, че всяко колебание в този върховен миг е гибелно. Веднъж започнал, трябваше да отиде докрай. Връщане нямаше.

Нарекоха го Ромеоубиеца, нарекоха го Бич божий, проклеха го. Но той знаеше, че веднъж завинаги славяните трябваше да се отърват от игото на ромеите. Ако не ги погубеше той, тогава те щяха да унищожат държавата му, да поробят народа му. И то много по-жестоко, много по-безпощадно.

Сега или никога славяните трябваше да се изтръгнат от хищните лапи на Визанс. Защото инак, бавно и сигурно, ромеите претопяваха всичко българско, унищожаваша го, изличаваха го с всички средства, тъй както бяха някога претопили траките. И грозна закана гореше в сърцето на Калояна.

Със сила ромеите искаха да владеят чужди земи. Добре. Сега насила ще бъдат изгонени оттам. Помен да не остане от тях!

Не можеше една гнила империя да крепи властта си върху толкова чуждородни, свежи сили, да изсмуква благодатните им сокове.

Докато Калоян се разправяше с ромеите, латинците бяха успели да се поокопитят и с отчаяни усилия бяха подновили борбата с българския цар. От една страна, новият император Анри, братът на Бодуен, от друга, маркиз ди Монферато, който бе Солунски крал, се мъчеха да спасят остатъците от латинската империя. За това им бе дала подтик и вестта за смъртта на Бодуен, която те научиха от Рение дьо Три. Дори общата борба на двамата владетели против Калояна бе скрепена с брака между Агнес, дъщерята на Монферато, и младия император Анри, извършена тържествено на 4 февруари 1207 година в Константинопол.

Новите усилия на рицарите не уплашиха Калояна. Макар че през пролетта куманите го напуснаха при обсадата на Адриановград и през юни Ласкарис се отказа от съюза си с него, като се подобри с латинците, той беше уверен, че с ловка игра ще успее да бие двата си врага поотделно. И наистина той успя да отблъсне нападението на Анри при кулата Авла.

Но в това време срещу него се надигаше друг враг, незнаен и потаен, хиляди пъти по-опасен и коварен. Защото той дебнеше в мрака и чакаше да нанесе удара си от засада.

Това бе измяната и предателството отвътре.

В Търново тъмни души крояха нов заговор.

ГЛАВА XXXII

Княз Йоан излезе от черквата „Свети Димитър“ и се запъти към царския палат. Преди да завие към Боярския рът, той се отби за малко у Анины. Грижи и безпокойство засеняваха челото му. Инак винаги руменото му лице беше посърнало и безкръвно...

Като влезе в двора, той се спря до вратата и се заслуша в ликуващата радост на Аининя глас...

*Стояну гости додойха,
девет сестрици кралици,
десета сама царица.*

Песента спря за миг и князът чу бистрото чуруликане на дъщеря си.

Веднага лицето му се проясни и той влезе вкъщи. Младата жена го посрещна, както винаги, с дълбока вълнуваща радост, примесена с малко безпокойство.

Какви ли новини ѝ носеше Йоан? Добри, лоши? Беше ли го видял някой, като влизаше вкъщи? Тъкмеше ли царят нова бран?

Тя гледаше веселата игра на бащата и дъщерята, но от острото ѝ око не можа да избегне разсеяността на княза. Тя бавно се доближи до Йоан, опря се на рамото му и ласкаво запита:

— Какво ти е? Криеш нещо...

Той дигна бързо взор към прекрасното ѝ лице, за миг се помъчи да се усмихне.

— Нищо.

— Не е вярно. Познавам те.

Йоан въздъхна и сведе чело.

Изплашена, младата жена взе детето от ръцете му изнесе го бързо вън при майка си, върна се отново и с пресекнат от тревога глас пошъпна:

— Кажу.

Князът махна с ръка.

— Някой нечестивец е изказал всичко на чичо.

Ана плахо извика и застана като вкаменена. Цялата къща се завъртя наоколо ѝ. Сякаш светът се събаряше. Какво щеше да стане сега? Какво ли е намислил? Казваха — напоследък бил станал такъв зъл, мълчалив, потаен.

Тя се прекръсти и заплака.

— Пресвета владичице, пресвета Филотейо! Свърши се вече. Тъкмо сега намери да се случи... Какво ще стане с мен и... с децата ни!

Йоан се навъси. Преди няколко дни Ана му бе съобщила, че за втори път очаква да стане майка. Не. По-добре. Беше вече време. Нека става каквото ще. Той не можеше повече да мълчи.

— Кой му е казал? — попита Ана, след като се поуспокои и изтри очите си.

— Не знам точно. Мама предполага, че е Борил.

— Аз си знаех! — извика гневно Ана. — Само той може да стори това. Инак всички те обичат и не биха посмели да ти напакостват. Защото се боят, че един ден, когато станеш цар, няма да им го простиш. Но Борил... Той има сметка да те кори пред царя.

Йоан се замисли. Ана наистина имаше право. Той не бе се сещал за това. Борил бе станал така особен напоследък. С причина и без причина, час по час идваше в Търново, губеше се по необичайни часове, дружеше със съмнителни хора... Какво имаше той против него? Какво искаше да загатне Ана? Може би Борил иска да очерни него пред чичо му, за да стане той сам наследник. Може би се надяваше, че Калоян ще накаже твърде строго братанеца си, може би той знаеше, че Йоан е готов да брани с всички сили любовта си и е готов заради нея да се отрече дори и от престола...

Да. Така беше. Съвсем ясно.

Той стана изведнъж. С решително свити вежди и стиснати зъби. Не можеше повече да мълчи.

Най-сетне това нещо трябваше да има някакъв край. Лъжата и криенето бяха вече непоносими. Това вечно грозно притуляне из тъмни, безлюдни улички, толкова заобикаляния, толкова унижения и страх, докато успее да се вмъкне незабелязано в къщата на Ана. Но въпреки всичко той знаеше, той чувствуваше, че цяло Търново знае

кой е неизвестният любовник на ватаховата щерка. Знае и мълчи. Мълвата не смееше да прекрачи прага на царския палат. Бояха се от гнева на Калояна. Но още повече от тоя на бъдещия цар Йоан Асен.

И все пак едни предателски уста бяха изrekli страшната тайна.

Какво щеше да му каже царят? Йоан леко потръпна. Той грабна шапката си, прегърна Ана и дъщеря си и безмълвно напусна къщата. След него Ана падна на колене пред кандилото на иконостаса и с горещи сълзи попроси милост и пощада.

Йоан тръгна край реката. Той вървеше тъй бързо и унесено, че не виждаше нищо наоколо си. Край него минаваха с весел глъч кръшни девойки, които отиваха да перат на Етъра, спираха се поразени от ненадейната среща, дълго гледаха след хубавия княз и тиха въздишка се отронваше от мерджанените им устни.

Калоян бе седнал гърбом към прозореца. Със скръстени на гърди ръце и наведено чело. В здрача на стаята не можеше да се види колко е навъсено тоя път лицето му. От отворения прозорец се виждаше само тъмната извивка на хълма, наричан Гарван, който отсичаше могъщите си плещи върху бледото, почти бяло небе. Когато княз Йоан влезе, царят не дигна глава, не помръдна, не проговори. Сякаш загубен в някакви далечни мисли, сякаш откъснат от целия свят...

Йоан пристъпи несмело към него:

— Чичо...

И изведнъж в него кипна асеновската кръв. Е добре. Да става каквото ще. И той дръзко впери очи в неподвижното, тъмно лице на чича си.

Калоян все още мълчеше. В съседната стая се чуваха веселите смехове на Мария и Белослава...

Изведнъж царят заговори. Бавно, тихо, строго:

— Йоане, аз те смятах винаги като син... Обичах те повече от син...

Князът чакаше изтръпнал бурята.

— Мисля, че заслужавах повече твоето доверие, Йоане. Защо досега не си ми казал нищо? Имал си жена, дъщеря...

Момъкът пламна и не отвърна нищо.

— От мене ли се боеше? Нима толкова малко си ме познавал? — Царят скочи и застана до прозореца.

Погледна навън, постоя малко, поглади челото си. След това се извърна и с треперещ глас каза глухо: — Не аз, а друг един трябваше в този час да те благослови. Ела, Йоане, сине мой... Прегърни ме тъй, както би прегърнал Асена, баща си, бог да успокои душата му...

Нещо сграбчи гърлото на княза. Мъчително, до болка. Напразно той се бореше със сълзите, които го душеха, нито думица не може да се изтръгне от устата му. В душата му се стопи нещо, преля и го удави в поток от безпаметна радост и благодарност. Ярко слънце избухна в очите му. Той безмълвно доближи царя, коленичи, взе ръката му и със страстна обич притисна уста до нея.

Вратата внезапно се отвори и една руса глава светна в полумрака.

— Татко, тук ли си?

Мария застана като закована на прага.

— Какво има? Какво се е случило? — Тя се отправи към княза.
— Йоане! Кажи!

Тя погледна безпокойно баща си. В бистрите ѝ очи надничаше дълбока уплаха.

Царят се изсмя:

— Ще има наскоро сватба. Ще женим Йоана...

Момичето извика и се извърна към братовчед си...

— Вярно ли е? За Ана?

Йоан се беше изправил и се мъчеше да се овладее.

— Да. За Ана... — отвърна вместо него Калоян. — И се обърна към братанеца си. — Хубаво момиче е тя... Лицето ѝ е бяло като памук...

Но младият княз с бързо движение се прости и избяга. Радостта прикачи криле на нозете му. С буйно нетърпение той изтича през цъфналите градини, зави край дома на стражата, мина през малката порта и стремглаво се спусна надолу по стръмния път.

Сватбата щеше да стане през октомври. В същия ден щяха да се венчаят и много други млади боляри и войводи. Някакво странно опиянение, някаква чудна, трескава радост бе развихрила този път спокойните търновци. Най-последно, след толкова бран, след толкова тревоги, щеше да има малко веселба. Най-сетне мъжете щяха да прекарат зимата вкъщи, край домашното огнище, без да се готвят за нови походи. Царят беше обещал на войводи, челници и боляри, че ще

остави войската си да почине по-дълго време. Ромеите бяха вече сломени. Латинците кротуваха...

А есента даряваше богатия си плод. Кюпове и хамбари прибираха златна жетва, бъчвите кипяха, пълни с младо вино, бистър мед тежеше в едри восъчни пити, ден и нощ млините сипеха ситно брашно, големи крондили се пълнеха със сладък петмез от грозде и тикви...

ГЛАВА XXXIII

Беше душна ветровита нощ.

Стражата на главната кула бе свирила наскоро за смяна. Това ставаше обикновено през десетия час. Всичко в палата спеше. Или изглеждаше, че спи. Прозорците на царските спални бяха тъмни. Но и царят, и царицата лежаха без сън в леглата си. Сега всеки от тях си имаше отделна спалня. Твърде отдалечени една от друга.

Като чужденци, разделени от смъртна ненавист, живееха царят и царицата под общия покрив. Като два непримирими врага. Много рядко ги виждаха заедно. Понякога на черква, на някой по-голям празник, понякога на общата трапеза, когато гости почетяха царския обяд. Не си говореха никога. Или по-добре не си говореха съпругът и съпругата. Понякога царят задаваше някой бегъл въпрос на царицата, тя отвърщаше с няколко срички и всичко свършваше с това. И то само пред хора. Инак избягваха да се срещнат.

Всеки живееше своя живот, сам, поотделно. Калоян, затворен в работната си, през редките дни, когато биваше в Търново — или винаги някъде из Долна земя или Тракия, на поход, на бран.

Целгуба развличаше самотата си в лов, посещаваше черкви. Затворена в себе си, надменна и загадъчна.

През тази ветровита нощ само Мария спеше тихо и спокойно в ложето си. Нито царят, нито царицата можеха да затворят око. Всеки угълбен в тежките си мисли. Вероятно и най-последният парик нямаше да се съгласи да смени бордея си с този царски палат, ако подозираше колко горчилки и колко мъка се таеше под мраморните му сводове.

Лежеше Целгуба в мекото си ложе, слушаше със странно доволство виенето и фученето на вихрушките, които със страшна сила се блъскаха в кулите и бойниците, притваряше очи и се мъчеше да си спомни това, което се бе случило през деня.

Тя взеше ръкавите на някакъв хитон, сама в горницата, когато старата куманка ѝ бе известила, че деспот Борил моли да бъде приет за малко. Учудена, тя бе вдигнала глава, сякаш не вярваше на ушите си. Борил? Нима имаше дързостта да иска да ѝ говори насаме, след като

беше получил преди няколко месеца от нея позорен удар от камшик? Когато на лов, останали за миг сами в гората, той се бе опитал насила да я целуне?

Все пак тя го бе приела. И той бе влязъл усмихнат и самоуверен, като че нищо не се бе случило помежду им. И от дългия им разговор тя бе запомнила само едно. Калоян ѝ изменяше. След като я бе жестоко унизил, той сега ѝ доказваше студенината и презрението си. Във Филиповград той прекарал цяла нощ е някаква танцърка в шатрата си.

Сякаш ѝ бяха ударили плесница право в лицето. Значи, той нямаше да ѝ прости никога. Значи, цял живот им предстоеше да прекарат така — в студена и враждебна самота — съединени само от държавни задължения. Защото, докато Калоян имаше нужда от войските на куманския княз Йона, нямаше да смее да изгони сестра му. Но после? Кой знаеше какво ще стане после? И тя се виждаше изпъдена, унижена, заплута от всички, презряна... Виждаше Калоян обграден с прекрасни млади жени, а може би той щеше да се ожени и трети път... За някоя хубава царска дъщеря, която щеше да му роди деца... И тя бе свила юмруци в безсилна ярост. А Борил, все така усмихнат, продължаваше да говори и да влива отрова в кръвта ѝ. Да, всичко можеше вече да се очаква. Може би папата щеше да го сватоса за някоя дъщеря на католически цар... И, разбира се, Калоян щеше да има наследник... Нима това беше малък повод за развод? Ето вече толкова години тя не му бе дарила никаква рожба... Как папата бе дал развод на френския крал Филип? При все че младата му съпруга бе сестра на датския крал Кнут. Нима кралица Ингебург не бе млада, хубава, богата, скромна? И все пак кралят бе получил развод. Така е. След дълги борби — защото Ингебург бе имала много и могъщи защитници — папата бе отстъпил пред желанието на Филип. А Целгуба?

Кой щеше да я защити? Ех, да. Може би щеше да има някой... Самият деспот например... Но каква власт имаше бедният царски братовчед? Той не бе любоугоден към царя като Слав, който говори зад гърба му нехвелити работи, а пред лицето му се кланя доземи. Но Калоян нему бе дал златоносното Родопско прониятство, а Борилу бе поверил само охраната на крайдунавските земи. И деспотът трябваше да преглъща унижения след унижения... А пък живота си би дал дори за щастието на Целгуба...

И замаяна от гняв, тревога и омраза към царя, тя неусетно се бе намерила в ръцете на деспота, без да има сили да се изтръгне от силните му прегръдки. И сега още чувствуваше по лицето си дирята на страстните му целувки...

Вятърът яростно блъскаше по прозорците. Дългият му проточен стон приличаше на воя на диво животно.

Цар Калоян лежеше с отворени очи в широкото си ложе. Наближаваше да съмне, а той все още не можеше да заспи. Бавно почнаха да се очертават предметите из стаята, студена синкава светлина плъзна по прозорците. Навън се чуваха равномерните крачки на стражата. През три часа верните му телохранители се сменяха. Той се послуша. По тежките стъпки позна стратор Константин. Обърна се на другата страна, но сън не слизаше до морните му клепки.

Недобри вести бяха дошли. Монферато владееше вече Драма и Сер в Долна земя. А сега се бяха научили, че той се срещнал в Кипсела с император Анри и двамата уговорили общото нападение срещу българите. Кога щяха да почнат бран? Вероятно напролет. Но и Калоян не спеше. И той през зимата щеше да се приготви. И когато най-не се надяваха, той щеше да ги нападне. Ах, веднъж да паднеше Солун в ръцете му! Тогава с Анри лесно щеше да се разправи... Вече веднъж заедно с Шишман беше обсаждал Солун. Но крал Бонифаций се бе върнал от Пелопонес на помощ на жена си и Калоян се бе видял принуден да снесе обсадата.

Царят потръпна. Дали не бяха прави думите на Йоана?

„... Недей напада града на свети Димитър, чичо. Страх ме е от гнева на Чудотвореца...“

Ах, това бяха младежки боязни. Свети Димитър беше покровител на българите. Той завинаги бе оттеглил благоволенията си от ромеите. Все пак отдавна Калоян не се бе молил пред иконата му. Сякаш нещо го спираше и заключваше в сърцето му искреността на молитвата. Царят отхвърли завивката. Бавно се отправи пред кандилото, което блещукаше пред иконата на светеца-войник. Коленичи и дигна взор, пълен с молба. Но някакъв леден трепет скова умилението на душата му.

Солунският чудотворец го гледаше хладно и враждебно. В сините му очи блестяха гняв и укор. Мечът в ръката му тихо светеше, пълен със закана. Царят не смееше да откъсне очи от това строго лице.

Изведнъж ледена пот изби по челото му. От иконата го гледаше не свети Димитър, а Бодуен. Блед, кървав, със зловеща усмивка...

Калоян извика и се дръпна назад. С разтреперани ръце той се улови за дръжката на стола си и се отпусна тежко върху него.

Прекара ръка по челото си. Полудяваше ли? Какво ставаше с него? Някой потропа на вратата и след миг стратор Константин показа уплашеното си лице.

— Какво има, господарю? Стори ми се, като че ли извика.

— Не. Така ти се е сторило... Няма нищо. Върви...

И той остана отново сам с мъката си. Залута се като див звяр, заключен в клетка.

Кога най-сетне щеше да си отдъхне? Нямах ли някога да се успокои душата му? Една след друга се надигаха беди, грозни и опасни. Щеше ли да има сили да устои докрай? Нямах ли наред път да грохне? Не се ли бе помътил вече разумът му? Толкова години бяха изминали в непосилни борби, в изнуряващи тревоги.

Той стисна глава между дланите си. И тази черна мисъл, която не му дава мира, която ден и нощ неотстъпно го следи и прогонва покоя на краткия му сън.

Той изстена дълбоко като ранен звяр. Защо, защо той не можеше да изтрие от ума си ужасния образ, който го тормози. Да беше ръката му, която го мъчи така, би я отсякъл... Да беше окото му, би го извадил... Но мисъл, мисъл как се изтрива от ума, как се изличават образи от паметта?... Как ще изличи образа на мъртвото Бодуеново лице?... Усмивката, замръзнала на лицето му, кървавото му чело...

Стражата, която го срещаше, изплашено се дръпваше настрана и се прекръстваше. А той отминаваше, без да забележи никого, втренчен в нещо невидимо, като говореше сам на себе си и от време на време нравеше странни движения във въздуха. Кому се заканваше? На Анри? На Монферато? На Ласкарис?

Зората завари царя седнал на креслото си, с обронена на гърди глава. Той беше леко задрямал. Вятърът, който влизаше от отворения прозорец, леко развяваше дългите му сребристи коси.

Някой тихо похлопа. Втори, трети път. Най-сетне Калоян се стресна, отвори очи. Потрепера от студ и стана. Около очите му се виеха дълбоки сини кръгове. Лицето му бе жълто като на мъртвец.

Челникът Радул съобщи, че великият логотет княз Белота го търси и чака въвн.

Царят поотърси плещи, потри ръце и почувствува как страшната умора, която вдървяваше членовете му, изчезна. Кошмарите на нощта се бяха изгубили заедно с последните сенки на утринния здрач. Нов поток от бодрост и сила преля в жилите му.

Защо го търсеше Белота толкова рано?

Князът влезе в стаята замислен, с разстроено лице. Личеше, че е преживял нещо много неприятно.

Калоян го покани да седне, почака да им донесат нещо да закусят и го загледа мълчаливо.

Столникът донесе млинчета, месо и вино, след това тихо се оттегли.

— Е, какво има? — раздражение и нетърпение надничаха в гласа на царя. По-рано той леко понасяше и най-грозните вести. А сега, напоследък, мъчно вече издържаше неизвестността.

Князът въздъхна, навъси чело и загледа в земята.

— Ти знаеш, че Борил, Николина, Деян и Богдан и мнозина други кроят нещо недобро. Често се събират, губят се някъде. Готвят някаква измяна.

— Това ли си дошъл да ми кажеш? Аз го знам отдавна. Но те са в ръцете ми. Всеки миг, ако искам, мога да ги уловя. Добре. Но аз не искам да мислят, че се плаша от тях. Сега се правя, че не виждам. Но ако потрябва, окото ми няма да трепне. Само че трябва да имам нещо сигурно в ръцете си. Трябва да узная нещо положително. Узная ли — ще бъда безпощаден. Но иначе не искам да им обръщам голямо внимание. Не заслужават. Какво могат да сторят? Бунт?

Войводите са с мен. Предателство отвътре? Всички велики боляри са с мен...

— Уверен ли си в това?

— Защо? Какво искаш да кажеш?

Белота се навъси още повече. Гласът му прозвуча глухо и зловещо в дълбоката тишина.

— Един от великите боляри, който довчера беше един от най-добрите ти приятели, посещава събранията им.

— Кой? Петър? Илиица? Рекирад?

— Не.

— Саца?

— Не.

Калоян изтръпна. До устните му стигна едно име, но той не посмя да го изрече.

— Кой? Кажй!

— Сеслав.

Царят гръмко се изсмя. Скочи. Отиде към прозореца и изведнъж се върна назад. Улови приятеля си за рамото.

— Луд ли си? — веждите му се свиха в грозна закана. — Кой те е измамил? — гласът му беше остър и дрезгав. Сякаш някой го душеше.

— С очите си го видях. Снощи се бях запътил към тях. Ти вероятно знаеш, че синът му обикаля отдавна дъщеря ми. Искях да си поговорим по това. Бях решил да ги сгодим, а след някоя година, като порасне Белослава, да ги оженим... Отивах пеш и сам. Като доближих кулата им, видях, че портата на градината се отваря и оттам излиза някакъв мъж, обвит в плащ, с нахлупена гугла чак до очите. Подуших нещо недобро. Дръпнах се назад, в сянката, и се вгледах по-добре в непознатия, който напускаше по такъв начин Сеславовия дом. Той се огледа малко насам-нататък и тръгна надолу към Етъра. Мина край мен, без да ме види. Представи си как се смях, като познах, че това беше Сеслав! Где отиваше така по това време?

— Дали е бил той?

— Видях го с очите си! Същият бой, същият вървеж. Нали знаеш как се полюлява малко наляво и надясно, като върви.

— Е, после?

— Проследих го чак до фрушкото селище. По пътя го настигна Деян и двамата отидоха у стратор Тодор, Там се събират сега.

Уверен ли си, че е бил Деян? Може да са имали богомилско събрание... А богомилите са мои верни люде.

— Не. Деян беше. А знаеш, че той бяга от богомилите като дявол от тамян. Какво ще прави на събранието им? Въпреки това те търсят помощта на богомилите. Затова се мъчат да привлекат Сеслав към тях. Когато богомилите узнаят, че един от главните им хора е против теб — кой знае какво ще стане.

Калоян се замисли. Той бавно и мълчаливо изпи една купа с вино. Очите му горяха в някакъв горещ, сух огън.

Сеслав! Най-малко от него очакваше тази измяна... Сърцето му се сви. Възможно ли беше? Нима работата бе вече стигнала дотам. Той се усмихна. И Белота потръпна от усмивката му. Тъй страшна и заканителна бе тя.

Князът остана за обяд. На трапезата бяха поканени също презвитер Константин и кастрофилакт Видул, и войводата Сергей.

— Ще поканя Борил и Сеслав — реши внезапно царят. — Искам да ги видя заедно. Ще позная по очите им всичко. — И той изпрати находници да им извести. Искал да се посъветва за нещо.

На трапезата седна и царицата. Тя не очакваше да види там деспота. Като влезе в стаята и зърна Борил, тя така очевидно се смути, че Калоян за миг забрави да наблюдава държането на двамата съзаклятници. Учуден и замислен, той се загледа в Целгуба и най-невероятни мисли прекосиха главата му. Дали не знаеше тя нещо? Порази ли я това, че вижда Борил и Сеслав седнали един до друг? Той все още се учудваше на необикновеното й смущение — тя, която винаги и напоследък особено беше така студена, надменна и затворена в себе си.

В трапезарията се втурна заморен един страж и съобщи, че двама пътници искат веднага да влязат при царя.

Калоян се разсърди.

— Човек не може и да се нахрани на мира! — извика той. — Нека почака малко...

Но за голямо учудване на всички присъстващи двамата пътници се втурнаха вътре, без да обръщат внимание на съпротивлението на стражата пред вратата. Княз Белота скочи и застана до царя. Какво искаха те това време тия прашни, морни кумански войскари? Някаква примка ли беше? Той хвърли изпитателен взор към Борил и Сеслав. Пътниците носеха със себе си някаква торба.

— Какво има? Каква е тази дързост? — изгърмя недоволно гласът на царя.

Но куманите леко се усмихнаха. Въпреки праха и умората мургавите им лица сияеха от задоволство. Един от тях успя да развърже торбата, извади оттам нещо и го хвърли в краката на царя.

Всички извикаха изумени. Царицата закри очи с ръце. Мария избяга в един ъгъл.

Калоян гледаше поразен кървавата осолена глава, която се търкаляше на пода. След това се приближи, наведе се и я дигна за косите. Очите му се впиха в лицата на куманите с ням, тревожен въпрос.

— Солунският крал! Това е главата на Бонифаций Монферато! — извика тържествуващ един от куманите.

Всички се вкамениха на местата си. Главата на Монферато! На най-страшния и опасен враг! Сън ли беше? Лудост ли беше? Дива радост разкриви лицето на царя. Той няколко пъти тръсна главата, сякаш да се увери в невероятната вест, и след това я хвърли отново на земята. Цял трепереше от изненада и вълнение.

— Как стана това? Разправете! — извика той.

Съвсем случайно. Като се връщали от Мосинопол заедно със стотнята на войводата Радко, техният челник Квиру забелязал, че по друма за родопските планини се движи някаква дружина рицари. Помислили, че отиват да прогонят от земите си четата на разбойника Гроздъо. Тихо и незабелязано българите и куманите обградили рицарите. Каква била изненадата им, когато узнали, че между тях е и самият крал на Солун! След кратка и отчаяна борба българите унищожили до крак цялата дружина и обезглавили Бонифаций Монферато.

Все още не можеха да повярват.

— Това е знамение — тихо пошъпна презвитер Константин. — Свети Димитър не иска да нападаш града му и ето че сам ти праща главата на владетеля му.

Калоян го изгледа особено. След това високо се изсмя.

— Какво? — извика той. — Какво говориш! Та тъкмо сега или никога аз ще превзема Солун... Докато Анри се окопоти и събере войски, аз ще бъда вече при стените му! Още утре ще почна строежа на нови машини! Най-късно след две недели потегляме...

Всички слушаха поразени. Сякаш нещо ги беше попарило. Не смееха да мръднат и проговорят. Калоян гневно тропна с крак.

— Защо мълчите? Какво ме гледате, като че сте чули бог знае какво невероятно нещо! Няма ли да бъда последният безумник, ако не използвам случая? Помислете си! Сега Солун е без защита! Само личното присъствие на Бонифаций даваше дързост на хората му. Без него те няма да могат да защищават града.

— Солунският чудотворец го закриля... — каза отново презвитерът.

Калоян махна с ръка.

— Това е било някога. Сега вече той го е напуснал. О! Само дано не съм загубил време! Кажете кога точно стана това? Дали ще има време да се приготвя?

Княз Белота пристъпи към царя.

— Иваница, ти беше обещал на народа мир тази зима. Войската няма да иска да се събере... Народът ще се разбунтува. Опасно е това, което замисляш... А и без това Анри сам никога няма да ни нападне. Почини си тази зима. Ти самият имаш нужда от отмора. Не виждаш ли на какво приличаш? Не си от камък. Пази силите си... дай на народа да си отдъхне...

Калоян го изгледа дълбоко в очите и като приближи съвсем близо до лицето му, каза:

— Откога княз Белота почна да не се подчинява на господаря си? Откога почна да се съмнява в своя цар? Сбъркал ли е някога Калоян досега?

Князът не наведе очи пред острия взор на царя. Спокойно отвърна на погледа му.

— Иваница, ти си упорит и не искаш да признаеш, че търсиш невъзможното. Не пресилвай народа си. Не излагай главата си, не дразни бога, не обиждай свети Димитър...

Калоян сви вежди.

— Ти не знаеш какво брътвиш, Белота. Когато Калоян иска нещо, той знае може ли да го извърши или не. Невъзможното за вас, за мен ще бъде възможно. Ако народът не иска — ще го накарам. После ще ме благославят. А колкото до моите сили — стар вълк съм аз. Лесно не изтървам душата си. Със зъби ще я държа. Днес е вторник. Не тази, а другата събота ще заминем!

— Ти няма да сториш това! — извика внезапно Сеслав.

Като вихрушка се изви царят. Изгледа втрещено боляра.

— И ти ли? С какво право ми говориш така?

— Иваница, мисля, че играеш с живота си. Аз няма да допусна това безумие. Народът е настръхнал от толкова кръвопролития. Ще стане нещо. После не отговарям.

— А, така! Заплашваш, значи? Добре. Ще видиш, че окото ми няма да мигне пред нищо, но ще изпълня волята си. Пази се, Сеславе! Може би аз знам много повече работи, отколкото предполагаш!

— Аз ще сторя всичко, за да ти попреча. Ти си обезумял! Каква нужда има сега да се готви нова бран? Народът ще се разгневи и всичко може да стори. Той вярва на обещанието ти. А ти му обеща мир за тази зима. — Сивите вежди на протовестиара се тресяха от негодувание. — Сега всеки прибира плода си. Иде зима. А Солун е тъй далече. Не бъди така упорит... Стига вече! Ще строшиш главата си!

— А, така ли? Този път си сбъркал, Сеславе. Ще видиш. На неприятел мога да простя, ала на приятел — никога.

Калоян плесна с ръце и на явилата се стража посочи с ръка великия боляр.

— В тъмницата под западната кула. Това чака всеки, който се опита да ми противоречи, и всеки предател.

Сеслав стоеше като вкаменен. С широко отворени очи той гледаше царя, без да може да каже ни дума. Бавно гъста червенина заля пълното му благо лице.

— Аз не съм предател, Иваница! Запомни го.

Калоян поклати презрително глава.

— Всеки, който се противопостави на волята ми, е изменник! Нали, Бориле? Ти какво ще кажеш? И ти ли си против мене?

Деспотът загадъчно се усмихна и не каза нищо.

Стражата отведе великия боляр, до вчера тъй обичан приятел на царя, и всички потръпнаха пред страшната упоритост на Калояновата несломима воля.

Вестта се пръсна за миг из целия град. Болярите набързо се събраха на съвет в кулите си на Трапезица. Но никой не смееше да отиде в палата и възроптае, защото знаеше какво го чака. Калояновата дума не ставаше надве. Щом той не се беше поколебал да затвори най-добрия си приятел — какво ли пък чакаше другите?

Ала народът се разбунтува.

Като тъмни пороци се стичаха тълпи от хора из всички улици, спираха под стените на Царевецката крепост и с развълнувани гневни гласове изказваха неодобрението си. Богомилите роптаеха за затварянето на любимия им вожд, технитари и търговци гласно изказваха разочарованието си. Като бурно море се люлееше гъстата

навалица под замъка и искаше да види царя. Калоян се яви на прозореца на една бойна кула. Пред вида на страшния цар за миг занемяха всички. Дълбока тишина притисна земята. След това изведнъж, с викове и ропот, всички насочиха ръце към него.

Но когато той заговори, сякаш магия ги зачарова. Слушаха го, покорни и примирени, безсилни да се измъкнат от железните клещи на страшната му воля. Гласът и думите му едва се чуваха. Но само присъствието му бе достатъчно, за да ги преклони.

Едва когато прозорецът се затвори, те се опомниха. На купове почнаха да се разотиват из града, като изказваха високо гнева и недоволството си. Тук-там почнаха да се събират по-големи тълпи около мъже, които държаха буйни проповеди. Но стражите не им позволяваха да се събират. Някъде станаха сбивания. Цяла нощ градът се вълнуваше като море.

Когато царят се прибра в стаята си, при него се яви княз Йоан. Задъхан, развълнуван.

— Чичо!

— Знам, знам... Ех, наистина, сватбата ти ще се отложи. Но за колко? Няколко месеца. Толкова си чакал...

— Не е за това.

Царят се навъси.

— Тогава?... Говори!

— Току-що беше при мене княз Белота.

— Е?

— Той сам не иска да ти говори. Но чрез мен те моли, заклина те да не дигаш сега тежка бран... Тъкмо сега, когато изменници готвят недобри неща. Те ще използват негодуванието на народа...

— Не бой се, синко. Аз ще отида да си свърша работата и като се върна от похода — тежко томува, който дръзне в мое отсъствие да размирява. И после — аз ще взема със себе си най-верни хора. В похода никой няма да ми измени. Коча, Радул, Сергей, Шишман, Хрелко, Манастиър, Саца, Рекирад... Борил ще оставя в Червен със заповед да не напуска крепостта, докато аз не съм тук. Тебе ще оставя в Търново, за да следиш какво се върши. Когато ти си тук, не е ли все едно че съм аз? Трябва вече да се учиш да ме заместваш. И после, знаеш ли що? От Борил не се боя. Той е подъл и страхлив. Като види лошото — омеква като круша.

Йоан тежко въздъхна. Поклати глава.

— И друго... чичо, чичо, стига вече пролива кръв... Ще разгневиш божията милост. Гледай колко селища превърна в развалини. Тракия дими от пожарища... Куманите вече много свирепствуват. Защо им позволяваш да посичат пленници в жертва на боговете си? Целият свят е писнал до бога. А и у нас не е всичко в ред. Париците не успяват да съберат хляба си, месото едва стига за войската, данъците от ден на ден стават все по-тежки. А ето, сега за Солун трябват нови машини. Отгде ще вземеш толкова пари? Пак нови берии ли?

Калоян се разхождаше навъсен из стаята. В това време влезе царицата. Като я зърна, царят спря поразен на мястото си. Откога Целгуба не беше стъпвала в покоите му? Как бе смирила гнева и гордостта си?

Той я изгледа хладно. Посочи ѝ да седне, все мълчалив и учуден.

Тя остана права. Погледна за миг княза, след това каза:

— Ти си решил да водиш нова бран. Предупреждавам те, че куманите няма да искат вече да ти помагат. Аз утре си заминавам зад Истъра. Писах на брата си. Сбогом. — И тя извърна гръб.

Калоян с бързи крачки я настигна, улови ръката ѝ.

— Целгубо! Не ми прави сега такива игри. Ще се разкайваш...

Тя грубо отдръпна ръката си.

— Остави ме! Аз не съм ти робиня. Дотегна ми. Казах ти, че ще си отмъстя. Ето, сега си отмъщавам. Йона няма да ти прати войска. — И тя високо се изсмя. После приближи към царя и го изгледа настръхнала като вълчица. — Ще те оставя. Не бой се! Няма да чакам ти да ме изпъдиш. Защо? Какво се чудиш? Нима мислиш, че не зная всичко?

Царят гледаше поразен.

— Всичко научих — продължи тя с разтреперан от гняв глас. — Ще ме търпиш, докато ти трябва! А после, като си свършиш работата с моите люде, ще ме прогониш. Да. Папата ти обещал друга, нова, млада съпруга. От голям царски род... А аз какво съм? Някаква проста куманка... Неука, от чужда вяра, коварна... и... бездетна при това!

Тя цяла трепереше. Лицето ѝ ту пламваше, ту побледняваше.

Калоян се ядоса.

— Затова ли си дошла само? По-добри думи не можа ли да измислиш? — той презрително се изсмя. — Знам всичко това, което ми каза. Отдавна... твърде отдавна ми е известно, че си коварна. Нямахте защо да ми го спомняш. Не всички спомени са хубави... А колкото за другото — няма защо да се тревожиш. Някой те е измамил. Бъди спокойна. Йоан и Мария са ми достатъчни. Престолът има заместник. Не съжалявам, че нямахме деца. Наследник — от тебе! Измамен и зъл като тебе... Благодаря богу, че не благослови брака ни!

Целгуба се олюля под тежестта на грозните обиди. Устните ѝ посиняха. Нещо задуши гърлото ѝ и тя не можа дума да пророни.

Йоан я гледаше изплашен. Боеше се да не ѝ стане зле.

Без да отвори уста, царицата извърна гръб и с бързи стъпки излезе. Калоян въздъхна тежко, отпусна се на стола си и обори глава. Йоан все още стоеше изтръпнал.

— Какво стори, чичо...

Царят дигна буйно глава.

— Какво? Нищо.

Тя страшно се разсърди. Ще ти отнеме куманите. Нали каза, че ще се върне при братя си?

— Приказки. Колко пъти се е заканвала. Пак ще си дойде. Аз я познавам твърде добре. Тя е тщеславна и честолюбива... Това, което направи с Бодуена, не беше толкова заради самия него, колкото заради императорската корона. Заплашва само. По-добре ще ѝ бъде царица в Търново, отколкото сестра на Йона зад Истъра.

— Не знам... Боя се. Ти много я обиди. Тя няма никога да ти прости.

— Не я карам да идва да ми прави такива игри и преструвки. Щяла да си отиде. Да си отмъщава... Да отиде по дяволите!

— По-добре щеше да бъде, ако се опиташе да я укротиш. Ами ако наистина е писала на княз Йона?

— Лъже. Лъже като вещица... И после... Княз Йоана няма нея да слуша. Отгде ще вземе такива добри плати, такива богати плячки за войските си? Особено сега, през зимата, куманите са лакоми за бран и грабеж.

— Кой знае...

Царят скочи прав, разтърси глава.

— Не съм аз тоя, който ще се побои от женски заплахи.

И по суровото му лице се обтегна закана и кораво решение.

— Ала за тебе, сине, се боя. На Търново не вярвам. Старо гнездо на заговорници е то. По-добре ще е да се прибереш в Преслав, при верни люде. А Борила ще сложа наместник, за да се задоволи сърцето му и да види, че не е лесно да се царува...

Йоан трепна. Уплаха пробягна по лицето му.

— Не! Аз няма да отида в Преслав! Борил е опасен човек. Никой не го знае какво мисли. Ти го смяташ за свой доверен човек, а аз бих предпочел да го видя увиснал на въжето!

Калоян се засмя.

— Така те искам! Да не мислиш, че се боя да пратя и него при Торник и Аспиета? И всички предатели, гдето живи ги одраха и насякоха на парчета? Да! Аз не съм вече добрият, хубавият Иван... Ромеите ме наричат Скилоян... Кучето Иван! Добрият Иван всички го лъгаха и мамиха... Но злото куче лошо хапе и всички се боят от него!

Той потупа момъка по рамото.

— Само злото куче пази стадото, Йоане! Когато станеш цар и ти поверят да вардиш българския народ и държавата му — гледай да ти са остри зъбите!

Той тежко въздъхна. Защото най-добре знаеше как е мъчно да бъдеш безпощаден, когато сърцето ти се свива от жал и милост. След това погледна Йоана в очите.

— Добре, Борил ще оставя в Червен, а ти ще бъдеш помощник на Белота. Отсега се учи да управляваш. Може скоро да ти потрябва... А оня страхливец ще го пратя в Червен. Добре знам какво е Борил. Но той ми е нужен. Мисли се за много хитър, но е глупав. Защото чрез него узнавам какво мислят враговете ми.

— А чрез него те узнават какво мислиш ти!

— Ако съм безумен да му казвам каквото мисля! — и Калоян зловещо се изсмя. После отново потупа момъка по рамото. — Като се върна, ще направим невиджана сватба... За чудо и приказ... Ти си щастлив, Йоане. Няма по-ценно нещо на света от върна и добра жена. Пощадох куманката, защото на държавата трябваша отрядите на брат й! Но трябваше нея да убия, наместо Бодуена! — той сви юмруци, затвори очи, изстена: — Ала аз не съм съпруг! Не съм баща! Не съм човек! Сърцето ми трябва да мълчи. Аз съм само цар на българите...

Йоан изгледа жълтото като восък лице на чичо си, хлътналите му страни, учестеното дишане и морния взор. Потръпна. Прегъна коляно и с благоговение целуна ръката му. След това, замислен и тревожен, напусна палата.

След него, късно през нощта, отново се вдигна желязната решетка пред портата на главната кула. Патриарх Василий, който още живееше в стария архиепископски дом, докато завършат патриаршията на Царевец, поиска да говори с Калояна.

— Спи ли царство му? — попита той великия примикюр, който се бе притекъл да го посрещне на стълбите.

— Не... — боляр Михаил подаде ръка на стареца да се облегне на нея.

Царят още не си беше легнал. На един лист той записваше сметки и повели, които на следния ден щеше да разпрати по гончиите. Трябваша му хиляди златици и той диреше какво да съкрати, за да има пари за оръжия. Той посрещна патриарха без изненада. Дори очакваше това посещение. Затова още щом го покани да седне, му каза:

— Знам за какво идеш, светиня ти. Но напразно е. И теб ли те надума Белота?

Василий поклати глава.

— Дойдох да те посъветвам като баща... — подкачи той бавно, ала твърдо. — Ти забравяш най-голямата опасност.

— Коя?

— Инокентий.

Калоян дигна рамене. Усмихна се.

— Ти не се боиш от папата? Иваница, внимавай... Инокентий се е налагал на много по-упорити глави от твоята. Забрави ли как се разправи той с Ричард, с Филип Август, с испанския крал... Забрави ли заплахите в последното му послание? Забрави ли какво писаха Василий и Витлеем от Рим? Папата ти е страшно сърдит. Готви кръстоносен поход против тебе! А като научи за Бонифаций!

Калоян се замисли. След това поклати глава и каза:

— Папата го боли толкова за Монферат, колкото и за мене. Дори може би той много повече държи на това, да не откъсва от лоното на католическата църква един новопокръстен народ.

— Не знам... Ти не познаваш силата на Инокентий. Той държи сега в ръцете си съдбините на света. Неговата дума е заповед за всеки

католик.

Царят махна с ръка.

— Не искам никого да знам! Важното е да покажеш, че не се боиш. Покорните и страхливите всякога ги тъпчат. Нека знаят, че тук живеят българи, а не баби. Никой папа в света не може да ме спре.

— Може да те отлъчи.

— Нека ме отлъчи! Две аспри не давам за отлъчването му! Не ми е потребен вече. Аз съм коронясан цар. Ако му е удобно, нека се кара с мен. Накрая пак той ще отстъпи. Както отстъпи на Филип, както отстъпи на Ричард.

— Ще дигне войски срещу тебе.

— Няма да посмее. И после, кой ще тръгне, от далечните си земи, за да дойде да се бие с мен? И за какво? — той се изсмя. — В Константинопол има вече една империя, а в Солун едно кралство. За празни работи рицарите не се бият. А новият крал на Венгрия не ще напусне веселия живот. Андрея е още много млад...

Патриархът се усмихна.

— Чедо, голяма е дързостта ти. Дано великият наш хранител и добропобедник те закриля и сега...

Старецът надигна прегърбената си снага и го благослови.

След като изпрати патриарха чак до Малката порта, Калоян се върна в покоите си и преди да си легне, намина да види Мария. Винаги, преди да заспи, той имаше обичай да надзърне в стаята ѝ, да се увери, че е здрава и бодра, да я разпита как е прекарала деня — ако е будна, или да я прекръсти и благослови — ако е заспала. Беше толкова късно, но Мария още не си беше легнала. Царят трепна учуден, като видя момичето коленичило пред иконата на света Богородица, унесено в молитва.

— Марийо! — тихо извика той.

Момичето бързо се прекръсти и скочи. Лицето му бе мокро от сълзи.

Изплашен, Калоян отиде при нея, улови я за брадичката, дигна лицето ѝ нагоре.

— Защо плачеш? Какво ти се е случило?

— Нищо — тя бързо се опита да изтрие очите си.

— Не е нищо. Кажи — и той седна на един стол. — Разправяй! Царицата ли ти каза нещо?

— Не.

— Някой друг ли те е нещо обидил?

— Не.

— Да не си болна? Да нямаш нужда от нещо? Рокля? Обуща?

— Не.

— Тогава какво има?

— Ти пак ще ни оставиш! — извика Мария, падна на колене и скри лице в ръцете си.

Сякаш нещо се стопи в сърцето на царя. Значи, и за него тук биеше едно близко сърце, значи, и неговото заминаване караше някого да пролива сълзи. Очите му се замъглиха. Той погали искрящото злато на дългите ѝ плитки.

— Аз ще се върна скоро, дете...

— Ти винаги така казваш... А после по цели месеци и години не се виждаш...

— Но ти не си сама тука. Стринка ти, лелите ти, Йоан, Ана, Александър, Слав...

Девојката поклати тъжно глава и въздъхна. Нещо сви сърцето на царя. Беше ли се той достатъчно погрижил досега за бедното сираче? Сред толкова тежки походи и държавни грижи беше ли отделил достатъчно време за малката си дъщеря? Как прекарваше дните си Мария, когато той не беше в Търново? Липсваше ли нещо на самотното детско сърце? Беше ли щастлива? Какви тревоги помрачаваха големите ѝ сиви очи?

Изведнъж момичето захълца отчаяно. Трогнат, Калоян отново се опита да дигне лицето ѝ.

— Какво има? Какво има?

— Не заминавай!

Сякаш от дълбочината на сърцето ѝ се бе откъснала тази молба.

— Не заминавай! Страх ме е. Когато остана тук сама, все ми се струва, че ще чуя нещо лошо за тебе... Какво ще стане с мене, ако не си ти? Когато не си тука, дните ми се струват така дълги, без край... А ето сега иде Голяма Богородица — именният ми ден... Иде празникът на свети Димитър... Иде Коледа... Без тебе ще бъде така грозно, така невесело...

Царят се помъчи да се усмихне. Нещо стягаше гърлото му.

— Ти сигурно си очаквала да ти подаря нещо за именния ден. Изтрий сълзите си. Ето, вземи. Аз мислех да ти го дам по-късно, при друг случай, но нищо не се знае... Вземи!

Мария гледаше поразена великолепия пръстен на баща си. Големият смарагд, на който се бе радвала толкова пъти...

— Голям ти е, нали? Аз го носех на малкия си пръст. Ти го сложи на показалеца. Тази, която ми го подари, също го носеше на показалеца. Такива тънки пръсти имаше... — Той въздъхна. — Носи го и помни, че това е най-скъпият дар, който мога да ти направя. Носи го винаги със себе си. Той ще ти спомня за мен... когато няма да бъда вече жив... — Тя отново заплака. — Недей... Аз ще се върна скоро. И ще ти донеса чудесен подарък от Солун. Искаш ли нова рубя? От аксамит? Везана с бисер? Така. Искам винаги така да се усмихваш. Да бъдеш весела... Чу ли? — и той я дръпна шеговито за ухото. След това се изправи. — А сега веднага да си легнеш. Късно е. Защо са те оставили до това време да стоиш? Где е Дафина? Где е Гроздана? Где е Биляна?

И той сам отиде да потърси прислужничките, като грозно ги нахока, гдето така занемаряват задълженията си.

Най-сетне той се прибра. Беше доволен, спокоен. Почти не му се вярваше, че е сломил така бързо съпротивата на близките си. Той отвори едно долапче на стената, взе оттам кана с вино, една купа и отново седна да прави изчисленията си. Но полека-лека в душата му нахлуха хиляди въпроси, хиляди съмнения. Той остави пачето перо, наля си в купата вино и бързо го изпи. Съмненията на другите, против които той така упорито се беше борил дядя ноц, сега израстваха отново в душата му. Големи, страшни, жестоки. Като кошмари. Може би Белота имаше право, може би Йоан и Василий имаха право...

Той блъсна стола си и скочи. Останал сам със себе си, силите му го напущаха. Когато трябваше да се бори с някого, упоритостта му бе по-твърда от стоманата и по-корава от гранита. Но изправен пред въпросите на душата си, той се чувствуваше сам и безпомощен. Да имаше някакъв враг пред себе си, би се хвърлил с бесен устрем насреща му, би го накарал с всички средства да се подчини на волята му...

Страшна бе борбата сам със себе си...

И той отново се залута из стаята.

Беше ли вече време да спре? Щеше ли да има още сили да устои на хилядите явни и невидими врагове, които заплашваха делото му? На безбройните врагове, заобиколили държавата му отвън, изникнали като тъмен плевел отвътре, в собствения му дом дори... Не беше ли отчаяна дързост да се бори със Солунския чудотворец? Как щеше да посмее да нападне града му, когато той сега е без защитник? Нямахше ли светецът да закриля Монфератовата вдовица? Но как можеше да се откаже от Солун? Без него България беше като човек без крака. Тя трябваше да стъпи на морето! Каквото ще да става. Нека го заплашват с бунт! Няма да смеят. Празни са заканите на Целгуба. Короната ѝ е по-свидна. Папата? И той ще се задоволи само с думи. Той извади от едно сребърно ковчеже писмото, върху едната страна, на което бе гравирани ликът на светите апостоли, а на другата името на Инокентий. Разгърна го и се усмихна. Какво можеше да стори тази жалка хартия срещу хилядите конници, стрелци, щитници, копачи, копиеносци, прашници и технитари, които щяха да се съберат от цяла Мизия, Тракия и Долна земя? А огромните катапулти, ариети, плутеи, мусколи и балисти като грозни чудовища щяха да пресекат Лагидинското поле, за да ударят яките си чела в Солунската крепост...

Той сгъна писмото, но усмивката изчезна от устните му. А Мария? Какво щеше да стане с нея, ако го убият? Ако стане бунт, ако враг заграби престола му? Кой щеше да се погрижи за бедното дете? Целгуба ли? Тази змия... Какво ли кроеше и тя? Нямахше ли да стъкми някаква нова измама? Пратила писмо до Йона... Той не вярваше... и все пак...

Зави му се свят. Цялата кръв бягаше от мозъка му, ръцете му изстиваха... След миг се опомни. Потри с длан очите си.

— Болен съм... болен съм... — си пошъпна тихо той. — Няма да мога да издържа вече...

Чувствуваше се така изморен, изтощен, обрулен от живота. Цялото му тяло така жадуваше почивка, цялата му душа копнееше за отмора... Колко хубаво щеше да бъде така — да остане вкъщи, да се погрижи за Мария, за себе си... за дома си... Може би той беше виновен и към Целгуба. Той бе отделил толкова малко време за тая жена. А тя бе млада, жадуваше радост, веселби, накити, шумни празненства...

Да остане тая зима в Търново... Да се повесели на сватбата на Йоана... Да се справи най-напред с тъмните сили, които се надигаха зад гърба му... Да ги укроти с благост...

Той затвори очи, залюлян от примамливи видения... И изведнъж скочи. Стисна челото си. Солун! Солун стоеше там, долу, сам, без защита... Ума ли си бе загубил? Той стисна челюсти. Сви юмруци. Докрай... докрай... Някакво тъмно чувство го тласкаше... Ще събереш сили. Ще се бориш. На смъртен одър да си, пак трябва да скочиш! Не е достойно за Калоян да се връща назад от замисленото дело. Докрай! Докрай!

Той се спусна, падна пред иконата на Чудотвореца.

— Помогни ми, както досега... и този път. Не ни напущай. Не ни изоставяй, свети Димитре...

Сълзи потекоха от очите на царя. Но светецът го гледаше мрачно и недоволно. И царят изтръпна, сякаш в този взор четеше неумолим укор.

— Виж наоколо си! Пепелища и димящи развалини, кervани от бежанци, окървавени реки, глад и мор, запустели селища... Стига! Злото натежа във везните на твоята отплата... Стига!...

Калоян дълго стоя сведен пред иконата. Като пламък рушеше укорът на светеца душата му...

След това внезапно дигна глава и дръзко впи поглед в ясните очи на чудотвореца.

— Ако ти не желаеш вече да ми помогнеш, аз и сам мога да си помогна!...

И потегли за жестока бран...

ГЛАВА XXXIV

Бледата светлина на есенния здрач падаше от тесния сводест прозорец и с мъка диреше мрачните ъгли на грамадната зала, в която спяха сенките на тишината и скръбта. Царствена и безмълвна като каменно изваяние, солунската кралица бе затворила покоите си за суетата на света и със сгърчени от болка устни и изгорени от плач очи стоеше по цели часове замислена и неподвижна, отпусната в креслото си от абанос и седеф. Твърде малко радост бе видяла през живота си дъщерята на крал Бела. Още на крехка възраст Маргарита се бе простила с родна Венгрия, за да сподели с нелюбим съпруг тежестите и опасностите на византийската императорска корона. След това съпругът, комуто бе родила деца, биде ослепен от родния си брат. И тя трябваше да прекара десет тъжни, безкрайни години в унижения и сълзи. А после бе дошла новата измяна на Мурзуфлон. Съпругът ѝ Исак Ангел бе загинал заедно със сина им — младия Алексей. Но сега, когато слаб лъч от щастие бе огрял за миг скръбната ѝ душа, когато благородният маркиз Бонифаций Монферато с топлото си сърце на южняк бе върнал върху устните на Исаковата вдовица бледен трепет на щастие и надежда, грозната вест за ненадейната му смърт бе смразила завинаги сърцето на Маргарита с печата на болката и отчаянието.

Бе заминал радостен, бодър, с весел смях на уста. „Ще се срещна в Кипсела с Анри, ще се отбия за малко в Мосинопол и след две недели ще бъда при теб!“ Каква зла съдба бе пресякла пътя му с пътя на страшния български цар?

Защо трябваше буйният и смел гибелин да остави хубавото си Монфератско владение в Италия, за да дири нова власт и нови приключения в далечни непознати земи? Не беше ли достатъчно синьо ломбардското небе? Не беше ли достатъчно достойна родината му, за да ѝ отнема юначната си ръка в борбата ѝ срещу притеснителите си? Защо трябваше прекрасната му мъжествена глава, да се търкаля опозорена пред краката на хищния варварин?

Сълзи като едри бисери се ронеха върху посърналото лице на кралицата и падаха въз преплетените ѝ пръсти.

В стаята влезе безшумно стара ромейска прислужница.

— Господарке!

Кралицата потрепера.

— Граф Биандрате иска да ти говори...

— Не приемам никого. Не знаеш ли?

— Но той настоява. Нещо много важно.

Кралицата вдигна гневно глава.

— Оставете ме на мира! Нищо не искам да чувам...

Граф Биандрате се втурна в стаята. Бледен, разтреперан.

— Госпожо, българският цар е потеглил за Солун с несметна рат!

Кралицата скочи. Изправи се с цялата си горда и стройна осанка.

Със страшен вик тя дигна нагоре ръцете си и се спусна в съседната стая. Там, в меката люлка, спеше златокъдрав румен младенец. С диво движение кралицата го грабна и притисна до гърдите си. Взорът ѝ тъмнееше в ужас.

— Да бягаме.

— Где, госпожо?

— В Константинопол, при Анри!

— По всички друмове кръстосват куманите на Йоаница...

— По море!

Рицарят поклати глава.

— Никоя галера, никоя трирема няма да посмее да излезе сега в открито море. Морски разбойници дебнат и нападат всички кораби. Вече два месеца как върлуват из нашия край.

— Тогава? — пошъпна отчаяно майката.

— Ще се борим!

Горчив смях изкриви устните на Маргарита.

— Ще се борим... С Калоян... Помните ли как разруши той Филиповград, Сер, Аркадиопол, как отби реката при Димотикон? Нищо не може да се опре на Ромеоктона!

Биандрате дигна рамене.

— Ще се помъчим. Дайте веднага заповед да се събере околното население в крепостните стени. Да се натрупат хранителни припаси!

Маргарита мълчеше. Ръцете ѝ все още трепетно притискаха спящото дете. Тя поклати глава, въздъхна и дигна очи нагоре.

— Само бог може да ни спаси...

А навън сякаш буря метеше града. Тъй страшен и див бе ревът на тълпата. Обезумели от страх, солунските граждани се тълпяха около двореца и зовяха кралицата. Отчаяни викове отразяваха като тъжно ехо ужаса на многохилядния град. Кралицата обви в един копринен шал малкия си син — непълнолетния солунски крал Димитри — и се яви в ложата на замъка.

— Свети Димитре! Чудотворецо! Спаси ни!

И хиляди ръце се простираха в гореща молба към големите златни облаци, които закриваха потъмнялата синева на небето. Хладен вятър развяваше черните къдри върху чистото чело на венгерката. И така, с детето в ръце, мрачна и безмълвна, последвана от графа и придворните си, тя слезе долу и сред две крила коленичил народ се отправи към черквата на Чудотвореца.

Като влезе вътре, Маргарита се просна на земята пред гроба на свети Димитър. След това дигна нагоре малкия крал и високо се помоли:

— Ти, който си спасявал Солун от толкова напасти, от глад и мор, от Мавра и Кувера, спаси го и сега. Смили се над невинния младенец... Стори ново велико чудо...

Младият Димитър се събуди, заплака и цял се сви у майка си. Тогава кралицата го остави, високо се разрида и с отчаяни заклинания почна да удря чело в мраморните плочи, украсени със злато, сребро и безценни камъни, които покриваха гроба. Стари жени се кръстеха и прегъваха треперещите си крака, мъже свеждаха чела пред образа на Чудотвореца и шъпнеха тихи молби.

— Свети Димитре, велики стратего, градохранителю, отечестволубче, добропобеднико, хегемоне, славний мъченико, спаси ни сега...

ГЛАВА XXXV

Госпожа Евпраксия дигна очи от работата си, застана за миг неподвижна, с вретено в едната ръка и хурка в другата, загледа се в бледото навъсено лице на сина си и въздъхна.

Тежка бе скръбта в дома на Сеславови. Най-добрия, най-верния си приятел да хвърли в тъмница. Господ ли взе ума на царя?

— Стига си стоял къщи, синко. Стига си ровил в книги. Поизлез, разходи се. Отдавна не си ходил у княз Йоана...

Момъкът поклати глава и отново се вдълбочи в ситния ръкопис на Светославовия сборник.

— Я ми прочети отново писмото от Рим... Вярваш ли, че Витлеем ще се върне скоро? — Изведнъж тя се ослуша и погледна през прозорчето.

— Царски находник! Защо ли? Ах, днес е Малка Богородица!

Долу някой силно изчука въз медната плочка. Болярката се спусна по стълбите. Когато се върна, на бледото ѝ лице играеше тиха усмивка.

— Познай за какво те търсят...

— Все ми е едно.

— Днес е именният ден на Мария. Царкинята ще го прекара на летовището на Света гора. Кани и теб. Там ще бъдат князете, Ана, Белотови...

Добромир бързо извърна глава. Сърцето му биеше като лудо. Белослава! Колко отдавна не беше виждал дълбоките ѝ черни очи...

— Чакай те в палата. Оттам ще тръгнат с кочии. Ще отидеш, нали? — и тя понечи да излезе.

— Не!

— Мирчо... Царкинята не е виновна. Ако се сърдиш на баща ѝ, защо да наскърбяваш горкото дете? То и без това не е тъй щастливо, с тази мащеха...

— Не. Аз мразя Калояна! Той назова баща ми предател.

— А по-рано...

— Мамо. Стига.

Болярката наведе глава и слезе долу.

Добромир отново бе седнал пред книгата си, но буквите бягаха и се губеха в неясни слова, а пред унесения му взор изникваха примамни видения.

Белослава караше вече тринадесетата си година. Но всеки, който зърнеше тази буйно израснала девойка, ѝ даваше най-малко седемнадесет лета. Наред с нея царствената ѝ приятелка изглеждаше съвсем дребна и крехка. Само острият взор на сините ѝ очи издаваше будния ум и страшната воля на Калояна.

— Защо не отиде? — госпожа Евпраксия наведе лицето си съвсем близко до това на сина си. Поглади леко главичката му. — И Белослава ще е там...

Момъкът пламна и се дръпна от ръцете ѝ. Отгдето знаеше майка му голямата му тайна? Започна да се разхожда с големи, неспокойни крачки. Седна при книгата. Захвърли я. Отново почна да се разхожда. След това изведнъж грабна шапката си и изтича надолу.

— Где е конят ми? — се чу след малко гласът му от двора.

— Нали каза, че няма да излизаш? Пратих Никола на лозето.

Всички други коне на Сеславови бяха откарани във войската.

Добромир се спусна по стръмната пътека, която слизаше от Трапезица към реката. Когато спря пред процепа на Боярския рът, лицето му гореше като мак. Бе тичал непрекъснато. С нетърпеливо движение той направи знак да снемат моста. Скърцането на скрипците му се стори безкрайно. Стражата отвори Главната порта.

— Отивам при царкинята...

— Царските люде заминаха преди малко.

Сякаш го лиснаха с ледена вода.

— Дъщерята на княз Богота заръча, ако дойдеш, да ти кажа, че ще те чакат в Света гора... — каза един войскар и се усмихна.

— Но аз нямам кон!

— Нищо. Поискай от конюшнията.

Момъкът рипна като хрът, затече се през укрепените дворчета, зави вляво към жилищата на стражите. Беше му весело и тежко едновременно. Там, на няколко крачки от него, стоеше в тъмница баща му. Ах, да можеше да го види поне за миг, да му каже няколко ободрителни думи, да го утеши...

Откъм градината проехтяха стъпки. Добромир извърна глава и остана поразен. Деспот Борил идеше, към него. Какво търсеше по това време там? Нали беше уж в Червен? Деспотът го видя и се усмихна.

Отби се при него, като че ли нищо особено не се е случило. Подаде му ръка.

— Какво търсиш тука, младий момко? И на теб ли трябва кон?

Добромир си помисли, че по-скоро самият деспот би трябвало да каже какво търси там, но веднага през ума му мина мисълта да използва чудния случай. Щом деспотът се разхождаше така свободно из палата, значеше, че се ползува с някаква особена власт там. И той му се помоли да го пусне да види баща си. Само за малко. Съвсем за малко.

Борил се замисли. След това се позасмя. Потупа момъка по бузата.

— Добре. Ела с мен... — И той тръгна по посока на Малката порта.

Добромир не вярваше на очите си. Сякаш сънуваше. И хиляди пъти благославяше, че бе послушал майка си да дойде. Влязоха в кулата и слязоха няколко стъпала надолу. Деспотът спря при стражата.

— Тодоре, този момък ще слезе за малко при боляра Сеслав. Само внимавай да не се забави до втората стража, защото може да ви сменят някои от „ония“... Хайде... Довиждане, момке...

И деспотът бързо се отдалечи. Добромир го изгледа смаян. Какво значеха странните му думи? Какви бяха тези „ония“? Защо деспотът беше така любезен? И изведнъж страшно съмнение го прекоси. Ако наистина баща му беше от страната на изменниците? Какво ставаше тук? Защо Борил не беше в Червен? С препълнено от тревога сърце слезе Добромир още няколко стъпала след стражата, която вървеше пред него и го пусна да влезе. Вратата бавно се затвори след него. Ключалката щракна. В полумрака Добромир зърна някакъв човек, седнал върху сламено ложе.

— Татко!

Човекът трепна, размърда окованите си ръце, извика.

С един скок момъкът се хвърли към него, прегърна го, целуна го с бурно умиление.

— Най-сетне!

Изведнъж Сеслав се дръпна от ръцете на сина си и пошъпна:

— Сякаш господ те прати — след това се ослуша, стана, отиде до вратата, сложи ухо до нея, погледна през един процеп, върна се и каза: — Ела... По-близо... Трябва да ти кажа нещо.

Той доближи уста до ухото на сина си:

— Свършено е вече... Те са решили да го убият.

Добромир се дръпна като кльцнат.

— Кого?

— Царя. Трябва да му се съобщи... Веднага. Разбираш ли? Докато не е късно...

Добромир мълчеше навъсен.

— А ти отгде знаеш? Ти не си ли от тях?

— По-тихо за бога... Ако узнаят, загубени сме.

Момъкът избухна нетърпеливо.

— Нищо не разбирам... Обясни. Кой ще го убие? Като се върне ли?

— Слушай, слушай... Няма време за губене. Ето що. Царят не ми вярваше. Колко пъти го предупреждавах, че се крои нещо. Смееше се. А аз виждах всичко. По очите ги познавах... Трябваша само доказателства. И ето. Една вечер при мен дойде Николица. След дълги заобикалки най-сетне той ми каза, че приближава времето да си отдъхне народът от гнева на Калояна.

Аз се престорих, че се улавям на въдицата. Искях да изкопча нещо повече. Но те бяха благоразумни. Тогава почнах да посещавам събранията им. И узнах много неща, но те още не ми доверяваха. Може би след време щях да разбера истинските им намерения, но някой ме видял и обадил на царя. Затова той ме затвори. И аз не можах нищо да узная. Но преди няколко дни една вечер късно при мен дойде Борил, накара стражата да ме пусне и ме заведе в палата. Разбрах, че и част от тукашните войски са с тях. Когато техни хора са на стража, аз имам доста голяма свобода. Излизам из кулата, ям каквото поискам. И на нощното заседание в палата кой мислиш също присъствуваше?

— Кой?

— Царицата! Представи си. Долна жена... Очите ѝ заслужава да се извадят... Да предава мъжа си... — Вещица!

— И кой още мислиш? Призренският епископ и великият хан...

— Йона? Какво търси тук? Никой не знае, че е пристигнал...

— Но все пак е тук. С очите си го видях... Неговите хора са при Истъра. Щом дойде вест, че царят е убит, те ще нахълтат в Търново и ще провъзгласят Борила за цар...

— Борил цар! Боже опази... — и момъкът се прекръсти.

Изведнъж Сеслав стисна сина си за ръцете.

— Мирчо... По-скоро... Тичай у алагатор Георги. Ах, не. Чакай, и той бил вече с тях... Тичай у протострагор Матей. Той вероятно е още верен на царя. Има и силни коне. Да бяга, да бяга по-скоро в Солун... Да извести на царя. Нека се пази от Манастир!

— Манастир!

— Да. Манастир. Най-верният от верните. Той е определеният.

— Не може да бъде.

— И аз не го вярвам, но... сама Целгуба го каза. Изглежда, че са му обещали да го въздигнат в болярско достойнство. А царят беше обещал на Коча... Нали знаеш, че Коча и Манастир напоследък враждуваха.

— Манастир... — прошъпна още веднъж смаяният момък.

Баща му го стресна.

— Всеки загубен миг е гибелен... Тичай у Матей. Само на него още вярвам. Никому другиму ни дума! Разбра ли? Никому не доверявай! Не се знае кой е от тях и кой не е... Да бяга към Солун, да известя на царя... А ако, не дай боже... вече е късно, да вземе със себе си верни войски и да се върне веднага в Търново. Докато Борил още не е успял да се утвърди. На княз Йоана сега не казвай нищо. Може неволно да се издаде, че знае. Да не подозре някой, че сте узнали нещо, защото отидоха главите ви. За моята не жаля. Но вие сте млади... Хайде, бягай... Господ да ти помогне... — той притисна сина си до гърдите си, след това бързо го блъсна и извърна лице.

Кой знае дали някога вече щеше да го види...

— Сбогом! Поздрави майка си, Витлеем... сбогом...

Добромир нагласи лицето си в усмивка. Похлопа силно и извика да му отворят. Веднага се зачуха стъпки и ключалката щракна. Отмахнаха железата на вратата. Стражът поклати глава.

— Доста се забави.

— Ех, не се бяхме виждали от толкова време! — Добромир спусна в ръката на войскаря една жълтица. — Добре да гледате баща ми!

И той бързо изкачи стълбичките нагоре. В главата му се виеха хиляди мисли, хиляди решения. Не знаеше какво най-напред да почне... Той поиска един кон, под предлог, че ще ходи на Света гора; но като слезе по Боярския рът, той се отби вдясно към югозападните склонове на Трапезица. Там живееше войводата Матея. Като приближи дома му, Добромир бързо се огледа, върза коня си за едно близко дърво и крадешком се промъкна до ниската еднокатна постройка. Една стара жена хранеше на двора кокошки. Две деца се боричкаха с весели кратки писъци. Момъкът тихо похлопа. Старата учудена дигна глава и се отправи към портата.

— Вкъщи ли е войводата, бабо? — прошъпна болярът.

— Няма го, синко. Той замина със стрелците, за да обиколи хемските проходи. След два-три дни ще се върнат.

Добромир отчаяно въздъхна. Два-три дни. Изведнъж му хрумна. Братовчедът на катепан Рекирад! Младият стрелец Дейко. Той беше верен човек. Дано само не служи при Матея.

— Знаеш ли, бабо, стрелец Дейко дали служи при ваш Матея?

— Да. И той замина с него.

Момъкът махна с ръка. Проклятие! Ами сега? Кому да се довери? Кого да прати? Той тихо изтича до коня си, метна се въз охранения жребец и дръпна юздите. Накъде? Да отиде към Света гора, да обади на Йоана? Какво можеше да му помогне князът? Освен в гнева си да извърши някакво неблагоприятие? Боже, боже, спаси ме научи ме! Някакъв мъртъв свят се виеше пред него. Сякаш изведнъж слънцето залезе, всичко потъмня, загасна наоколо му. Нова мисъл го прекоси. Да отиде у Белотови? Зоя е хитра жена. Може да го научи нещо. Той пришпори бясно коня си. С няколко скока якото животно изтича по стръмния баир нагоре. Град от удари се посипа по желязната врата на кулата. Някаква женска глава надникна изплашена от едно прозорче.

— Тук ли е княгинята?

— Не. Тя отиде на Царева ливада с царкиня Мария и царските люде!

Добромир се плесна по челото. Само си изгуби времето. Разбира се, че Зоя ще бъде там, щом дъщеря ѝ е канена.

— У вас ли е челник Страт?

— Замина с хората си да укрепва кулата при Аула.

Поклятие! Сякаш всичко трябваше днес да бъде против него. Без да каже ни дума, Добромир отново пришпори коня си. Сега? Накъде? И изведнъж побледня. Как не бе се сетил досега? Той се спусна с коня към дома си. Като стигна пред къщи, хвърли юздите в ръцете на първия срещнат прислужник и изтича нагоре.

Майка му изскочи насреща му. Като го зърна, устните ѝ побеляха.

— Синко... Добромире... Света Владичице...

Тя стисна ръце и го изгледа ужасена. С разрошени коси, задъхан, потънал в пот, Добромир ровеше в една ракла до леглото си. Извади оттам кожена кесия със златици, тикна я в пояса си, грабна наметката си.

— Мамо, не мога да ти обясня. Видях татко. Той е здрав.

Госпожа Евпраксия извика.

— Мълчи... Никой не трябва нищо да знае... Ще пратиш Никола да върне коня в палата и да каже, че съм паднал от него и съм си малко навехнал крака.

Никого няма да пуцаш... Само на Йоан да кажеш... че съм заминал. За много важно нещо. Повече не мога да ти кажа... Сбогом... — Той я прегърна и целуна. — Сбогом.

И той остави майка си безмълвна, вцепенена, неспособна да пророни ни думица от удивление и тревога. Добромир отново се качи на коня и го подкара към градските порти. Стражата го позна и любезно го пусна.

— На Света гора ли?

— На Света гора.

Но щом се видя сам, Добромир бързо обърна коня си и свърна към бащините си лозя. Там завари стария Никола в колибата, готов да тръгне за къщи.

— Да си жив, дядо. Ти ме спаси днес. Дай бърже насам нашия Сребрей. А пък този царски кон ще го върнеш утре в палата. Кажи, че съм паднал и че съм си навехнал малко крака, като съм отивал към Света гора. А къщи, освен князете, никого няма да пуцате. Аз няма да се върна скоро. Заминавам за много далече. Ни дума никому. Разбра ли? Пази къщата и мама. Хайде, сега сбогом!

Добромир се метна на коня си. Потупа го по врата. Пришпори и литна през окосените ливади. В ума му звънтеше като камбана все

една мисъл... Всеки загубен миг е ценен.

А може би предателската ръка вече дигаше злоещото желязо на измяната...

Той цял потръпна. Дали щеше да успее да стигне навреме? Какво ли щеше да стане в негово отсъствие в Търново? Ако се разкрие измамата? Какво ще стане с баща му, с майка му? Ах, дано господ улиса ума им в други работи, за да не забележи никой нищо...

Пред него лежеше широк и мамещ друмът за Долна земя...

Добромир махна с ръка. Да става каквото ще. И без да мисли вече за нищо, той пришпори коня си и литна надолу. Към юг. Към Солун...

ГЛАВА XXXVI

Сякаш поле, осяяно с безчислено много гъби, се белееше станът на цар Калоян в Лагадинската равнина, край река Галик, където имаше предостатъчно вода и трева за многохилядните коне. В шатрите стануваше безбройна войска, по-многочислена от водния пясък. Сякаш цялата северна страна бе изсипала людете си там: алани, руси, хазари, кумани... Войводите на всички Калоянови пронии бяха довели добре обръжените си отряди. Ден и нощ копиехвъргачи, стрелци, шлемоносци, щитоносци, прашници, технитари нападаха с неуморима дързост могъщата крепост.

Копачите подриваха основите на източната страна, която стръмно се спускаше — начупена от безбройни четвероъгълни кули — към морето. А откъм равнината страшните обсадни машини свиваха около обречения град зловещия си обръч. При западната стена се водеше най-отчаяната борба. Там ромеите бяха струпали най-добрите си сили, защото първата стена беше вече пробита и разрушена, българите бяха затрупали рова, който се спущаше пред втората, и вече бяха нагласили тараните си до нея.

С помощта на въжета и вериги войскарите блъскаха стените с грамадни греди, въоръжени с тежки желяза. Други управляваха машините, които защитаваха копачите. Това бяха малки подвижни кули от тухли и желязо, които бързо се местеха насам-натам и следваха навсякъде копачите, за да ги вардят от стрелите и камъните на обсадените.

Други, още по-малки кули, закрити само с биволски или камилски кожи, служеха за защита на тия, които нападаха, въоръжени с дълги копия, мечове я самострели, подринатите стени на крепостта.

Най-страшни бяха огромните катапулти и балисти, построени по на няколко ката. От тях добре закрити войскари мятаха към вражеските бойци стрели, гавелоти и тежки камъни. Тия кули бяха високи колкото самите крепостни бойници.

От тропота на конете се тресеше земята, а цвиленето им, грохотът на ударите и блъскането огласяха цялата околност и

препълваха с ужас сърцата на обсаденото население. Затворена горе в Акропола, кралица Маргарита слушаше час след час грозните вести и изтръпваше в безпомощна тревога.

Пет от най-мощните кули на източната стена бяха вече изпразнени от войската, защото копачите на цар Калоян ги бяха зле подринали и те заплашваха всеки миг да се срутят... А източната част на крепостта нямаше предна защитна стена.

Западната предна стена бе вече разрушена, селското население, което се криеше между нея и втората, трябваше да се скрие в града. А Солун мъчно побираше такава огромна, гладна, ужасена тълпа. Откъм север кулата „Михаил Палеолог“ бе вече много застрашена. Като диви котки се катереха българите по високите стени и защитени само с медни щитове, се мъчеха дори да подкопаят яките стени на Акропола.

Колко щеше да издържи още крепостта? Не повече от няколко дни. Каква ли съдба им готвеше страшният цар? Смърт, огън, преселение?

С настъпването на вечерта ударите бавно захлъхваха. Няколко часа почивка. И към разсвет почваха отново.

Един куманин даде знак с дълга права тръба. На тъмни върволици войскарите почнаха да се връщат към стана. Пресни сили отиваха да ги заместят, за да пазят машините и крепостните порти.

Калоян обиколи всички стени заедно с войводите Радул, Манастир, Хрелко, Шишман и Тодор. Изглеждаше бодър, подмладен. Те прегледаха пробивите на западната стена, изкачиха се по хълмовете, които се издигаха над Акропола, завиха към изток, спуснаха се към неправилно начупените дълги крепостни стени, одобриха свършената работа и се върнаха отново нагоре, по северните хълмове.

Конете им бавно изкачваха каменния баир. Като стигнаха до най-високото място, Калоян спря за миг коня си и се загледа в града, който се простираше под нозете му. Прекрасен и мамещ с многобройните си кубета и звънарници, с тъмнозелените петна на градините, със светлите кръгове на площадите. Източната му стена навлизаше чак навътре в залива.

Морето дишаше тихо и спокойно. Само от време на време северният вятър леко къдреше гладката му синя вода. Далеч на юг се издигаше тъмният връх на Олимп.

— Вярвам, че най-късно вдругиден градът на Тесалоника ще бъде наш. После ще притиснем Анри към Родосто и веднъж завинаги ще свършим с латинците. След това ще почнем да уреждаме държавата си. Стига бран... Стига кръв... Кълна се в мощите на свети Ивана, свети Илариона и света Филотея, че ще ви дарувам двадесет годин мир. Кълна се и в златозарната памет на Чудотвореца, чиито мощи лежат в онзи храм, там долу... — каза царят, слезе от коня си, посочи към църквата на свети Димитър и се поклони.

Недалеч от тях лумнаха огньовете на стана. В теменужените сенки на здрача езиците на пламъците се виеха като златни пряпорци.

Калоян се отпрати към един от огньовете. Войскарите го познаха и скочиха на крака. С бързо движение на ръката царят ги накара да седнат отново и сам се настани между тях. Пламъкът освети с румени сенки мургавото му лице. Той посегна, отчупи си хляб и каза:

— Я ми дайте и на мен от ония черните неща...

Тъмнозелените маслини блеснаха още по-ярко под силната светлина на огъня. Царят хапна от тях, навъси се и изплю залька си.

— Горчат! На простите войскари трябва да се дава най-доброто. Още сега ще повеля да раздадат по-хубави, от тия, дето дават на войводите...

— Бих предпочел овнешка плешка, Иваница... се засмя един стар копиеносец.

— Като превземем Солун, и печен овен ще ядем... каза царят и изведнъж, като се обърна към Манастир, каза неочаквано:

— Защо си напоследък все така умислен? Ти криеш нещо от мене. Да няма лоши вести? Кажи...

Манастир трепна. Засмя се.

— Нищо няма. Уморен съм... Затова... — и той поразкърши дребна снага. — Една стара рана ме заболя.

Царят го изгледа изпитателно. Поклати глава. Все пак Манастир криеше нещо от него. Но какво? Да е научил нещо лошо? Би го казал. Или може би лоши вести от къщи... Мария... Не. Не. Момичето е живо и здраво. Стринка му го наглежда и се грижи за него. Дори и Целгуба бе променила държането си. Когато заминаха, тя излезе да го изпрати. Разбира се, само за хорски очи. Но поне не правеше вече дума за глупавите си закани. Не. Вкъщи всичко беше в ред. Но какво таеше от него Манастир? Той реши след вечеря да го разпита по-подробно.

— След като свири втората тръба, всички войводи да се съберат при мене на съвет — каза Калоян и стана. — Ще дам нареждания за утре.

Значи, и тази вечер няма да стане нищо... — си помисли с яд куманинът и потръпна от досада. А в Търново чакаха всеки миг да им прати страшната вест... „Само внимание и предпазливост! — бе казал деспот Борил. — Да не разбере никой, че куманин е убил царя, защото може да падне умисъл върху царицата.“ А Драгота щеше изкусно да пусне лъжата за свети Димитър...

— Где е Коча? — попита царят. — При стените ли? Върви му извести, Радуле. И така — ще ви чакам след втората тръба... А сега, ти ела, с мен... Искам да ми кажеш какво тежи на душата ти... — и Калоян ласкаво потупа по рамото Манастър.

Куманинът потрепера. Сякаш ледена ръка стискаше сърцето му, ледени струи течаха в жилите му. Искаше му се да се хвърли в краката на царя, високо да извика това, което мъчеше сърцето му, да се търкаля в праха, да удря главата си в камъните... Целият свят да чуе колко долна и гнусна е душата на войводата Манастър! Как ще дръзне той да дигне ръка към този, от когото бе видял само добро и милост... Няма ли земята да се разтвори, за да погълне толкова черна измама... А пък вече се бе заклек... Пред капището... В името на боговете... И беше намокрил десницата си с жертвената кръв... Нямаше ли проклятието на измамените богове да го преследва, докато е жив? Борил му бе обещал земи в Крън и достойнството на велик боляр... А Целгуба го гледаше с оня взор от младежките години, отвъд Истъра...

Те стигнаха до царската шатра. Калоян седна върху една кожа на земята, посочи му да седне до него и каза:

— Е? Какво се е случило? Пак с Коча ли сте се карали? Какво иска той?

За да преодолее изкушението да се хвърли в нозете на царя и да излее ужаса, който души сърцето му, Манастър се улавя за тази спасителна нишка. И почва да се оплаква от хана, като измисля хиляди изкусни поводи само за да отклони вниманието на царя.

Този път съветът трая по-малко. Прие се предложението на войводата Радул да се изтеглят няколко обсадни машини от източната част на крепостта към западната. Дори му се възложи на следния ден той сам да ръководи битката на това място. Момъкът сияеше от радост.

Всеки ден по малко бляновете му добиват действителен образ. Всички го сочат като най-надеждния и най-способния бъдещ велик войвода.

Съгледвачите докладват точния брой на кулите и зъберите им, Калоян разпределя отрядите: за всяка кула по един полк, въоръжен с две стълби за катерене. На следния ден щеше да стане решителното нападение. Условен знак — появата на слънцето.

Калоян посочи на картата:

— Ето Касандрийската порта. Там ще се насочат най-силните нападения. А пробивът ще стане от обратната страна. При западната кула. Там най-малко ще се надяват. Изненадата е най-важното нещо в боя. Ала нападението ще почне от всички страни едновременно! Хрелко ще бъде откъм източната част, Радул — откъм западната. Да не разберат къде са главните ни сили.

Царят изпраща всички до входа на шатрата и дълго остава сам и замислен сред дълбоката тишина на есенната нощ.

Утре... утре... — звучи ликуваща песен в сърцето му.

Една малка зелена звезда блести високо, високо, като сълза, трепнала в окото на небето... Огньовете бавно угасват. Тъмните води искрят, блъскайки се в стените, в корабите, с хиляди яносини пламъчета, магьосващи очите. Бойниците на Солун се издигат тъмни и страхотни като закана. Но Калоян не се бои от нищо. Той се прибира вътре и се отпуска на ложето си. След малко тежък сън притисва с тъмна длан уморените му очи...

Някаква сянка се плъзва към бялата царска шатра.

ГЛАВА XXXVII

— Стой!

Една разузнавателна стотня спира непознатия конник и го поканва да слезе.

— Оставете ме! — вика яростно момъкът. — Не виждате ли, че съм капнал от бързане! — и той отчаяно дърпа юздите на коня си от железния юмрук на непознатия войскар. — Нося много важна вест за царя! Пуснете ме!

— Отгдете идеш?

— Оставете ме!

— Отгдете идеш? — и войскарите на Лъгадийската крепост се струпват около това упорито момче, бледо, прашно и едва дишащо от умора.

— От Търново!

— Где е оризмото на господаря ти?

— Аз трябва да говоря лично на царя!

— От чии хора си?

— От войскарите на Сергей.

— Видя ли как лъжеш? Дрехите ти не мязат на бегач. Хайде, слизай от коня! Тука имаме срелци от Търново. Те ще те познаят. Как гледаше само да се промъкне! Кой знае за каква беля си пратен. Аха, знаем... — и едрият войскар понечва да смъкне от коня младия Добромир.

— Разберете, хора, нося важни вести! От вас зависи живота на царя!

Те го гледат поразени. Един от тях се затичва към шатрата на челника си. За миг Добромир скланя глава въз коня си и веднага заспива. Страшната умора го издебва коварно. Само няколко пъти е почивал досега. И то за по няколко часа. Слизаше в крепостите, гдето имаше български челник, питаше за пътя, сменяше коня, хапваше набързо, дремваше, седнал върху масата на някое падало, и пак пришпорваше коня си в лудо бягство към юг: Крън, Крачим, Драма, Сер...

— Болярино Добромире!

Момъкът трепва и отваря очи.

— Прости тези хора. Те не са виновни. Но имаме заповед да не пропускаме непознати хора в околността на Солун...

Но Добромир не слуша вече. С последни сили той стиска зъби, забива шипове в слабините на коня, дръпва юздите... Животното цяло трепери и упорито забива крака в земята. От устата му обилно тече гъста бяла пяна.

— Уморен е — казва челникът и се затичва да доведе друг. Но става нещо чудно. Момъкът се залюлява и внезапно пада в ръцете на войскарите.

В това време сянката в бялата шатра при Егейско море дига предателската си ръка. Тъмното копие се забива в тялото на спящия цар...

След половин час Добромир отвори очи и дълго време не можа да разбере къде се намира. Замаяната му глава тежеше като камък, в ушите му гърмеше трясъкът на хиляди буйни водопади. Над него стоят надвесени две загрижени лица.

— Как си сега, болярино?

Той ги гледа с широко отворени очи. Бавно се изправя на треперещите си крака, но веднага се залюлява, сякаш опит от вино...

— Ядене... — пошепват бледите му устни.

Войскарите се затичват. Донасят хляб, месо, грозде.

С всеки погълнат залък руменината се връща към бузите, към устните му, очите му дръзко блясват.

— Откога не беше ял? — пита любопитно челникът.

Добромир махва с ръка.

— Кон, по-скоро кон! — той изпива една след друга две купи с вино, грабва шапката си и се мята на припряното животно.

След миг изчезва сред облаци прах. Войскарите дълго гледат учудени след него. Неясна тревога свива сърцата им. Каква ли вест носеше синът на великия боляр Сеслав? А не беше ли Сеслав затворен от царя в тъмница? Как да различиш приятеля от предателя?

Пред жадните погледи на Добромир в далечината се явява като приказно видение величественият Акропол. Могъщият силует на крепостните стени се очертава като грамаден тъмен венец. Първите лъчи на зората надничат зад високите кули. Момъкът изтичва с коня си нагоре по хълма и изведнъж пред него се открива дивният град, разположен удобно по полегатите склонове към морето... А светлата вода блестеше като ослепителен смарагд...

Но на Добромир не му остава нито миг да се радва на чудната гледка. Сърцето му ще се пръсне от безпокойство. Дали е стигнал навреме? Нима е възможно да извърши той такова невероятно дело? Господи, смили се! Помогни ми... И устните му шъпнат всички молитви, които знае... Още малко... Ето досега още нищо лошо не е чул... Още никой не знае някоя зла вест...

Но когато приближава стана на войските и до ушите му достига някакъв странен, необикновен шум, приличен на огромен бръмчащ кошер, като че някой отсича ръцете му, като че остра кама го блъсва в гърдите. С отчаян стон той бясно пришпорва коня и полита нататък. Изплашени лица се мяркат пред очите му, всички тичат и се блъскат един друг като обезумели, всички викат и говорят едновременно, никой никого не слуша... Но две думи се издигат над целия смътен шум като безнадежден зов, като страшен укор:

— Свети Димитър!... Свети Димитър!

Никой не обръща внимание на новодошлия пращен, уморен пътник, никой не се чуди, че вижда там сина на Сеслава. Вече всичко е възможно, няма нищо невероятно. Добромир скача от коня си и се смесва с цялата тая ужасена, блъскаща се тълпа. Той не пита, не заговаря никого. Каква полза? Нима не знае, че страшното вече се е случило? Повлечен от тълпата, той тръгва към царската шатра. Всеки се блъска нататък... Всеки иска с очите си да види. Новото чудо...

Солунският чудотворец убил цар Калояна!

Добромир дочува смътни думи, потресеният му разум долавя някакъв смисъл в думите. Солунският чудотворец? Исква му се да вика, да разкъса дрехите си, да привлече вниманието на всички.

Лъжа е това! Дръзка, безбожна лъжа! Той знае; кой е убиецът! Той ще го посочи на всички! И със сетни сили Добромир почва да се бори и да си пробива път към шатрата.

Някой го стиска за лакътя.

— Мирчо! Какво търсиш тук?

Момъкът се извърна. Зад него стоеше войводата Радул. Бледен, страшен, с кръвясали очи. Сякаш не беше на себе си.

— Какво търсиш тук, Добромире? — извика той, като продължаваше да го стиска за лакътя. — Какво търсиш! Убиха царя! Убиха най-великия цар, който е имала нашата земя! О! Да знам коя е била тази нечестива ръка... Заклевам се в мощите на свети Ивана, че един час няма да го оставя жив!

Младият момък ревеше като ранен звяр. По хубавото му лице се търкаляха едри сълзи. Плачът му се смесва с общия грохот и суетене.

Добромир приближи уста до ухото му:

— Аз знам кой е убиецът.

Радул трепна като пронизан от стрела. Дръпна другаря си и го измъкна вън от тълпата. Заведе го в една празна шатра. Лицето му бе строго и мрачно. Цялата му скръб се бе превърнала в бясна жажда за отплата.

— Казвай!

— Манастър!...

Радул разтвори широко очи.

— Значи, Калоян е имал право! — Той скочи като вцепенен и все още не може да повярва. — Значи, наистина бил Манастър!

— Защо?

— Слушай... Беше минало полунощ. Аз обикалях обсадните машини и проверявах дали всичко е в ред за новото нападение. Когато изведнъж дочух в далечината, откъм стана, някаква неясна глъчка. Тръби засвириха в необичайно време. Изплаших се. Помислих, че ромеи или хора на Анри са изненадали неочаквано нашите откъм гърба. Взех коня и се притекох. По пътя срещнах находници, които тичаха да ми известят грозната вест. Отначало просто не повярвах! Струваше ми се, че всичко е само лош сън, измамна мора... Но когато отидох в шатрата... О! Искаше ми се да удуша някого, да подпали нещо... Всички войводи се бяха струпали над царското ложе и вкаменени от ужас гледаха как целebници и врачовници превръзват дълбоката рана на Калоян. Кръвта течеше обилно и с нищо не можеше да спре. Царят лежеше със склопени очи, бледен като смин. Всички се гледаме поразени. Кой бе сторил нечистивото дело? Чужденец? Свой? Не беше чужденец, защото никой от стражите не бе видял непознат

човек да приближава стана. Значи някой свой! И всеки гледаше другаря си с тайната мисъл — да не би да е този? Но кой? Сергей? Невъзможно. Шишман? Саца, Манастър, Хрелко? Немислимо. А техните шатри бяха най-близко до царската. Другите бяха по настрана. Ако беше се промъкнал някой от по-далече, стражата щеше да го забележи. Тогава? А във войската ревеше ужасена: „Свети Димитър! Свети Димитър го убил!“ Малко след полунощ някои стрелци видели някакъв бранник на бял кон, с лъчезарна броня и златна нимба около главата, с копие в ръка, да излиза от царската шатра. Знаеш ли? И аз повярвах! Това беше някакво чудо... Но по едно време царят отвори очи. Изгледа ни всички един по един. Когато зърна Манастър, очите му ядовито пламнаха. Протегна ръка и го посочи. След това отново склопи очи и забълнува. Кръвта му изтичаше. Манастър не можеше да се начуди защо царят го е посочил. Но в сърцата на всички ни се спотаи черно съмнение. Дали не беше той? Какво искаше да каже Калоян? Стояхме изтръпнали. Никой не смееше пръв да изрече обвинението. А Манастър със сълзи и клетви падна пред царското ложе и молеше царя да проговори, да каже поне една дума, за да не се хвърли такова петно на преданата му вяроност. След това царят почна високо да говори в треската си. „Свети Димитър! — викаше той. — Прости ми! Помогни! Прости!“ Тогава всички заплакахме и се прекръстихме. Манастър разкъса дрехите си и извика: „Свети Димитър спаси града си!...“ Кой щеше да дръзне сега да вдига ръка срещу Солун? Нямахме ли да привлечем още по-силния гняв на светеца? Оставих врачовниците да налагат с билки раната на царя и излязох да поуспокоя войските. Аз мисля, че трябва да се продължи обсадата. Другите войводи не искат. Но... Ти какво търсиш тук? Отгдете знаеш за Манастър? Уверен ли си в това, което казваш? Какво правят в Търново?

Нещо блъсна Добромира в челото. Той извика и сграбчи ръцете на войводата.

— А ние стоим тука и приказваме! — той се огледа наоколо и зашъпна: — В Търново всичко е готово за бунт. Войските на Йона чакат при Червен. Щом се получи вест, че царят е убит, хората на Борила заедно с куманите ще заемат Търново и ще провъзгласят Борила за цар.

Войводата слушаше поразен. Гъста, тъмна вълна заля бузите му, стигна чак до челото.

— Борил!... Цар! А княз Йоан?

— И царицата е с тях.

— И Целгуба! Сега разбирам... Как узна всичко?

— Не питай! Няма време за губене. Вземи конницата си и бягай да изпревариш пратениците на Манастир... Как мислиш? Ще оживее ли царят?

Радул поклати глава. Но изведнъж сложи пръст до устата и се послуша. Някакви стъпки приближаваха към шатрата, сподавени гласове се препираха помежду си.

— Манастир... — пошушна войводата Радул и направи знак на Добромир да стои на мястото си. След това тихо като котка се приближи до изхода на шатрата и заслуша.

— Вземи най-добрия си кон — казваше дебелият хрипкав глас на Манастир някому — и бягай колкото можеш по-скоро в Търново. Щом царят склопи очи, аз вземам моите хора и ида в помощ на нашите... Бягай...

Двата гласа се отдалечават. Стъпките заглъхват. Веднага след това отекват конски копита в далечината.

— Ей сега ще го убия! С тия си ръце — шъпне потресен Радул. — Кълна се в света Филотея и света Мария Темнишка. Никой не може да му помогне... — и той изважда острата си кама и опитва на дланта си.

— Радуле! Опомни се!... Не губи време!... Тичай с хората си в Търново! Изпревари Манастровия находиш, извести на княз Йоана, заемете Царевец...

— Княз Йоан! — сякаш светкавица мина през ума на войводата. — Ами че те ще го убият! И него ще убият!

Леден трепет разтърсва снагата на Добромира. Само това не бе му идвало през ума досега. А то бе така възможно, така вероятно. Щом бяха дръзнали да посегнат на царя, защо да не убият и Асеновите синове?

Той се хвърля към войводата. Почва да го дърпа, да го тласка към изхода. Гласът му е скован от тревога.

— Бягай! Бягай, Радуле! Най-напред тичай при князете. Извести им. Помогни им да избягат. За бога! По-скоро... По-скоро...

Радул изтича навън, метна се на коня си и се спусна към крепостните стени. Там нямаше почти никой. Зад стените още не знаеха какво се е случило във вражеския стан. Радул грабна рог и засвири. След миг отвсякъде почнаха да се стичат към него войскари. С гневни укори войводата се нахвърли въз тях.

— Бива ли такава безумие! Ами ако ромеите изскочат вън и подпалят машините ни? Тука! Всеки на мястото си! Где е Славян? Где е Рекирад? Где е Хрелко?

С унили лица челниците приближиха до него. Радул повика Рекирад настрана и му пошъпна:

— Прибери конницата си настрана, зад маслиновата гора. Всекиму ще кажеш поотделно. Разбра ли? Никой друг да не знае. Бързо! Тичай...

Челникът го гледаше смаян, недоумяващ, но побърза да изпълни заповедта.

В това време Добромир отново почна да си пробива път за царската шатра. Всеки се блъскаше, искаше да надникне, да види с очите си, да повярва. Великите войводи влизаха и излизаха, суетяха се, кършеха пръсти, загубили ума си, отчаяни, слисани. Всички старания на врачовниците бяха напразни. От час на час царят отиваше по зле. Никой не знаеше какво да мисли, какво да предприеме. Най-сетне Добромир успя да се добере до входа на шатрата. Преди да влезе, той постои малко, за да сподави вълнението си, потри пламналото си чело, избърса очите си и дигна завесата на входа.

Царят лежи блед и неподвижен въз ложето си. Страданията са изкопали страшни бразди по хлътналите му страни, сгърчените му пръсти са вкопчани в покривката, която е метната върху краката му. И отново той почва да се вълнува:

— Свети Димитре... Свети Димитре... На помощ! Манастир...

Около него стоят прави и безмълвни войводите. Скръб и уплаха се преплитат върху опнатите им лица. Истина ли говореше царят? Несвястно блънуване ли бяха тия слова?

Какво ще правят те сега без своя железен вожд? Кой щеше да ги води вече с дръзка и непоколебима ръка към подвиг и победа? Можеше ли младият Йоан да поеме въз крехките си плещи огромното дело на баща си и чича си? Ето че предсказанието на куманската врачка се бе сбъднало. И Асен, и Петър, и ето сега и Иваница — паднаха прободени

от предателска ръка. Кой беше убиецът? Нима Манастирът? И те недоумяващи гледаха убития от тъга войвода, който плачеше като дете при нозете на своя господар. Защо, защо най-достоините синове на България падаха винаги от своя, от братска ръка? Защо тези, които съдбата щадеше, загиваха от тъмната ръка на злобата и коварството?

Страшни въпроси и съмнения се бореха в гърдите на войводите...

Никой не обръщаше внимание на младия момък. Кога е дошъл? Защо? Всичко е вече все едно. Добромир пристъпя към умирация, нещо жестоко задавя гърлото му, чупи гърдите му, но очите му са сухи. Той коленичи пред ложето, тихо посяга към царската десница, допира устни до нея. И изведнъж глухи вопли разтърсват плещите му.

Калоян бавно дига клепки. Очите му блуждаят наоколо, но не виждат нищо, втренчени в нещо невидимо. Зловещо хъркане души гърлото му. Широките му гърди се дигат все по-ниско и по-ниско... Изведнъж остра болка го кара да изстене, той почва да мята ръцете си като криле на ранена птица, пръстите му долавят покривката и почват да я късат. После отново се успокояват. Хъркането става още по-тихо и по-зловещо.

— Царю... царю... — зове тихо Добромир и се навежда към него.

Царят впива горящия си трескав взор в него. Но не го познава. Устните му шъпнат нещо. Всички се струпват над главата му.

— Йоан... Йоан...

Войводите се споглеждат. Добромир улавя ръцете му и почти вика:

— Аз не съм Йоан. Не ме ли познаваш? Аз съм синът на Сеслава! Добромир...

— Йоан... Йоан... — продължава трескаво да шъпне Калоян. — Пазете Йоана... Пазете го... Там... Касандрийската порта... тараните! Там... Слънцето изгря...

Всички потръпват и свеждат глава. И на смъртния си час Калоян не забравяше великото дело. Заръчваше им да се грижат за новия млад цар. Да го пазят по-добре... по-добре, отколкото бяха пазили него. И горчив срам свива сърцата им. Но беше вече късно. Отново царят почва да се вълнува. Тялото му тръпне и се гърчи в предсмъртни мъки. Отново ръцете му почват да се мятат, сякаш отпъждат нещо. Страшни

видения изникват пред трескавия му взор. Хиляди лица кривят устни в жесток присмех, хиляди пръсти притискат гърлото му. Призраци се тълпят наоколо му и размахват ръце... Ето Бодуен, блед и кървав, със склопени очи и венец на глава, ето Алексей Аспиета, ето архиепископа на Филиповград... Алени пламъци се вият пред него... Варна гори... Филиповград гори... Жителите на Димотихон умират от жажда... Ето водите на Хебъра се надигат, надигат, стигат до устата му, отнемат въздуха, задушават гърлото му... А срещу него лети един светлозарен конник с ярко сияние около главата. В ръцете му блести златно копие... Свети Димитър иде на помощ...

— Свети Димитре... Свети Димитре... — охка и стене царят. — Помогни... — и всички впиват очи в Манастирът.

Отново някакво успокоение слиза над ранения. Сякаш някаква тежка десница го притиска на ложето му. Ръцете му едва забележимо се свиват. Само от време на време по лицето му пробягват дълги тръпки.

Добромир се навежда още по-ниско над устните му.

Струва му се, че долавя някаква дума, лека като дъх, почти неуловима:

— Мария...

Дъщеря си ли зовеше, покойната си ли жена? Войводите чакат неподвижни, със стиснато гърло, впили очи в лицето на борещия се със смъртта. Няколко мига сякаш гърдите на царя вече не се повдигат. Споглеждат се настръхнали. Ала дочуват нов, последен шъпот:

— Портата... Касандрийска... та...

Калоян бавно вдига клепачи, изглежда ги и пак се унася. По бледнеещото му лице плъзва лека усмивка, сякаш при среща с любими, отдавна невиджани хора... Неземна радост озарява застиващия му взор. Устните му ловят с мъка последните глътки въздух. Ръката му се опитва да посочи нещо...

И пада като отсечена.

С тих вик Добромир скрива чело в царското ложе.

Всички стоят още като смразени. Никой не поема дъх.

Никой не смее да вярва.

Калоян Ромеоктон е мъртъв.

Ромеи, латинци, сърби, венгри можеха да си отдъхнат. Този, който цели десет години с несломима воля чертаеше великото дело на

Асеновци — бе отпуснал коравата си десница.

С бавно движение войводата Сергей склапя очите му.

В един ъгъл от малката походна икона на царя Солунският чудотворец гледа безстрастно и сурово с ясните си сини очи.

ГЛАВА XXXVIII

В тази нощ в царския палат на Трапезица някакво смътно, тревожно чувство накара княз Йоан да отвори очи и да скочи, седнал на ложето си. Той се огледа замаян наоколо си. Струваше му се, че все още сънува. Някой го бе извикал. Съвсем ясно той бе чул гласа на чичо си. Отчаян, страшен: „Йоане, Йоане!...“

Момъкът поглади горещото си чело. Тъмно безпокойство сви сърцето му. Какво ли означаваше този сън? Какво ли ставаше там долу, при Солун...

Той си легна, зави се и затвори очи. Но не можа да заспи вече. Хиляди съмнения горяха мозъка му. Защо Добромир беше така тайнствено изчезнал? Какво се бе случило? Кога щеше да се върне? А толкова отдавна не бе идвал находник от Солун...

В това време Радул съкращаваше пътя си с един завой край Беласица, за да изпревари бегачите на Манастиър. Конниците му летяха като бързокрили птици. Ни умора, ни глад можеше да ги спре. През, където минеха за кратка почивка, тълпи развълнуван народ ги заграждаше и разпитваше дали грозната вест е вярна. Мнозина се присъединяваха към Радуловата дружина и с гневни закани потегляха към Търново.

Пристигнаха в столицата през една тъмна, облачна нощ. Още отдалече те разбраха, че е станало нещо. Пред градските порти се мяркаха засуетени стражи. Огньовете на бойниците бяха изгасени. Никой не питаше кой иде и где отива. Радул каза на конницата си да го чака под Боярски рът и изтича като мълния с коня си към Трапезица. Копитата изкънтяха по Владишкия мост. С наведена глава до врата на сребристия си жребец Радул изкачи на един дъх стръмната пътека и спря пред високата кула на Йоановия замък. Сърцето му биеше като лудо. Той скочи на земята и заблъска портите.

— Тук ли е князът? — извика изтръпнал Радул.

— Тук! — отвърна някой от бойницата. — Кой го дири?

— Войводата Радул! По-скоро!...

Смаяни, стражите отвориха голямата порта. Йоан още не си беше легнал. Сепнат в глуха тревога, той видя пред себе си младия войвода, потънал в пот, с изкривено от умора лице.

— Княже, где е челник Матея?...

— Тук, в Търново. Но какво има? Какво правиш? Радуле...

С внезапно движение на набожно страхопочитание войводата коленичи пред него, снема шлема си.

— Да живее Йоан Асен II! Ти си нашият цар и повелител...

Князът го гледа поразен, не смее, не иска да разбере грозната истина. Целият свят се залюлява около него.

В това време в стаята влиза брат му Александър. Радул скача, грабва ръката на Йоана.

— Няма време за губене! Тръгвайте след мене! Бърже!

Князът все още стои като вкаменен, струва му се, че подлудява. Изведнъж той улавя войводата за дрехите и вика със страшен глас:

— Говори! Радуле... Разправи... Какво се е случило?

— Убиха царя! Манастир го уби! Тази нощ куманите ще провъзгласят Борила за цар! Бягайте... Спасете се... Вие сте нашата надежда. За вас ще пролеем кръвта си! Спасете живота си! Тук не се знае сега какво може да стане...

— Манастир! Манастир! — викаше подлудял от скръб княз Йоан. — О, Борил скъпо ще плати своята измяна. Остави ме, остави ме! — и той бясно се дърпаше от ръцете на войводата. — Аз ще го намеря... Дайте ми сабята, наметката... Сандро, ела с мене!

— За бога, господарю, опомни се!... Няма време. Долу заръчах да ви чака лодка... По-скоро! — и той повлече след себе си момъка.

Княз Александър донесе оръжие, шапки и наметки. Бледен, с изстинали устни. Движеше се като несвестен.

В това време силни удари се засипаха по вратата на кулата. На прага се яви царица Елена. Тя се хвърли към синовете си, обсипа ги с въпроси.

Тогава Радул изтича към кулата и погледна надолу. Десетина конници удряха с копия на голямата порта.

— Кого търсите?

— Княз Йоана!

— Добре. Ще ви отворим. Почакайте! — И като заръча на изплашената стража да не отваря никому, Радул отново изтича към

князете.

Те бяха готови, с шапки и наметки. С отчаяно хълцане царица Елена прегръщаше синовете си. Радул полека я оттегли настрана.

— За тяхно добро, господарке.

— Ами Ана? — попита изведнъж Йоан и лицето му се сгърчи от мъка.

— Не може! Няма време... Трябва най-напред вас да спасим. На вас се надява България... — и Радул повлече княза подире си. Тримата се спуснаха по тъмната стръмна стълбичка на задния вход откъм реката. Радул отвори вратичката и предпазливо се огледа. Вън нямаше никой. Етър яростно блъскаше тъмните си води в стените на крепостта. Големи бели облаци се гонеха по небето.

— Ето лодката, там е вързана — пошъпна Радул. — Преплувайте до малкия мост. Там ще ви чакам с коне...

Йоан и Александър изчезнаха безшумно в мрака. Войводата се ослуша. След малко до ухото му достигна тих предпазлив плясък на гребла. Тогава той изтича отново горе по тайната стълбичка. Отиде до кулата и надникна от прозорчето. Войскарите гневно ругаеха и заплашваха, че ще разбият портата.

— Князът се облече и каза, че е готов да ви приеме.

— Хайде, по-скоро! — развикаха се нетърпеливо долу.

Отметнаха тежките скоби, снеха веригите. Конниците нахлуха в тясното дворче, слязоха от конете си и бързо се изгубиха по широката стълба нагоре. Скрит зад една колона, Радул почака да заглъхнат стъпките им, след това с леко движение се метна на коня си, взе един от техните за юздите, заръча на стражата добре да залости вратата и да не пуца никого нито да влиза, нито излиза — и полетя по посока на малкия мост, към високия рид.

Цялото небе беше покрито вече от един-единствен грамаден тъмен облак. Далечни светкавици ослепяваха очите за миг и пак угасваха. Закапаха едри капки дъжд.

Придошлите води на реката гърмят със страхотен, застрашителен грохот. Радул се разхожда със свито сърце по потъналия в мрак мост, наднича в развълнуваната бездна, вира острия си ястребов поглед, дърпа с трепереща ръка блестящата коприна на въсите си.

Няма ги още. Какво ли се е случило? Ако са ги заловили някъде? И той усеща как ръцете му изстиват като лед. Тревога запира дъха му.

Нещо зашумява откъм реката. Радул се навежда колкото може и се ослушва. Някаква лодка приближава. Те са!

— Радуле... — се чува тих зов.

— Тук съм.

С един скок той се мята на коня си и повежда двете животни към друма, който се вие край реката.

— Защо се забавихте, за бога? Съсипах се за вас...

— Не можех. Отбих се да се обадя на Ана...

Радул нагазва във водата и дърпа лодката към брега. Гласът на Йоан трепти от зле сдържана болка.

— Радуле, на тебе я оставям. Грижи се за Ана, за децата, за мама. Грижи се за Мария. Прибери я от куманката. Нека живее у нас... Сбогом, Радуле! Няма да ти забравя това, което стори за мен...

— Сбогом, царю! Надявай се и чакай! Щом се разправим с Борил, ще те повикаме. Обади се по някого. Где мислиш да отидеш?

— Някъде на север... При русите... Ще се обадя.

Князете са вече на конете. Йоан се навежда и стиска силно десницата на Радула.

— Сбогом! Сбогом!

И те пришпорват конете си по пътя за Преслав.

Радул стои под обилния дъжд, докато тропотът на конете заглъхва. Далеч откъм „Свети Димитър“ се задават няколко конници. Летят стремглаво към него. Радул се загръща в плаща си, смъква шлема до веждите и тръгва по моста. Конниците се спират на няколко стъпки от него. Мокрите им копия блестят под димящия пламък на борините.

— Хей, войскарю! Не си ли виждал да минават оттук двама конници?

— Да. Ей сега минаха.

— Накъде отиваха?

— Натам... Към Енювия друм...

Преследвачите изчезнаха като вихрушка.

Тогава Радул се впусна като бесен в нощта, сред трясъка на гръмотевиците и пляска на дъжда. Буйните води на Етъра бучат и гневно се блъскат в бреговете си. Нещо тъмно и опасно се крие в дълбокото мълчание на заспалия град. Пети път поред побелява небето в ярка светлина. Някъде наблизо до Владишкия мост трясва с

оглушителен шум мълния. В далечината изсвирва рог. Отнякъде отекват остри проточени викове. Смътен глъч се издига, расте, разлива се като река.

Дин-дин-дон... Дин-дин-дон... Дин-дин-дон...

Камбаните на „Свети Димитър“, на „Свети Иван“, на „Свети Петър“, на всички болярски църкви тревожно пронизват въздуха. Дъждът все още вали като из ведро. Потоци от хора с изумени и изплашени лица запълват, наводняват, заприщват тесните търновски улички.

Радул отчаяно хлопа на портата на челника Матея.

— Събирайте хората си и тичайте към Царевец! Един отряд от вас да отиде да види пази ли се тайният вход при водоемната! Ако успеете да заемете крепостта, оттам, спуснете решетките на всички порти! Хайде, по-скоро!

След това бяга по богомилската махала. Дига всички на крак, съобщава за измяната, подбужда към бунт и отново тича към Боярски рът. Там хората му го чакат нетърпеливо. В него има само една мисъл. Да дигне моста, преди там да са нахлули всички Борилови хора... Той се спуща с хората си нагоре по ръта. След тях в мрака се изрязва дълга огнена бразда. Конници с пламтящи борини тичат подире им. Радул спира коня си, обръща го и се спуща към тях.

— От кои сте? — реве той всред грохота на бурята.

— Стрелците на Матея! — отвърщат много гласове.

Радул извиква от радост. Отново догонва людете си.

— Дерзайте, момчета! Наши хора са! Бог ни помага...

Но мостът на крепостната стена е вече дигнат. От кулите ги посреща дъжд от стрели. С отчаяна смелост хората на Радул и Матея обграждат всички странични кули и нападат портите с копия и секири. Цяла нощ се води неравна борба. Входът при водоемната се пази от две дружини Борилови стрелци. Към разсъмване вече всички търновци са грабнали оръжие и помагат на нападателите. Но крепостта е непристъпна. Ще може да се предаде само с глад.

Всички са решени търпеливо да чакат.

Дъждът е престанал. Някаква мъглива мрачна зора леко разпръсква сивата си светлина. Радул събира хората си и отново изкачва Боярски рът. От бойниците им хвърлят камъни и гавелоти. Той заклина изменниците да се предадат, защото инак, като се върне царската

войска, лошо ще си изпатят. В този миг от бойниците екват радостни викове и ликувания. Долу по друма се задава куманската конница.

Изведнъж Радул извиква. Една стрела стърчи в рамото му. Остра, зашеметяваща болка го кара да се сгърчи надве. От ръката му капе топла лепкава течност... Той измъква стрелата, захвърля я и надава боен вик към войските си.

— Пресрещнете куманите! Не ги пущайте към портите!

Двете войски се срещат по средата на Боярски рът. Начева зловеща, неравна борба. Мястото е тясно и неудобно. Неколцина конници се подхлъзват по мокрите камъни и падат в пропастта. Ужасени, другите се отдръпват назад. Стрелците на Матея ги заграждат откъм гърба. Но по друма се задава нова куманска конница. Войските на княз Йона... В низината, на тясната поляна край реката, все нови и нови кумански вълни заливат малцината въоръжени богомили — повече стари люде или невръстни момци, понеже всички други са събрани при Солун — помитат отчаяната им защита и нападат откъм гърба стрелците на Матея. Притиснати между два неприятелски отряда, стрелците бързо гинат.

С безумна храброст войскарите на войводата Радул защищават стъпка по стъпка входа на крепостта. Но от бойниците пак ги обсипват с дъжд от стрели. Редиците редят... Останалите живи прескачат труповете на другарите си и притиснати от плътната редица кумани, бавно почват да отстъпват към крепостта.

— Дързост, момци! — реве Радул. — Никой да не се предава жив на тези изменници!

Но в това време куманите нахлуват в крепостта през останалите порти. Храбрият Радулов отряд е заграден отвсякъде. Куманите изтикват малцината останали негови хора до самия край на процепа.

Всичко е загубено. Борил и куманите са пълни господари на Царевец. Изведнъж колелцата на подвижния мост заскърцват, желязната врата се спуща бавно, мостът закрепва яките си зъби в скалата. На прага на кулата застава дребен мургав мъж с тесни черни очички. Зад него се гълпят стрелци и щитници. Радул впива очи в него и яростен вик замира на гърлото му. Ловък като дива котка, с един скок той се хвърля въз кумана и го събаря на земята. Всичко това става така бърже, че никой не успява да дигне ръка, когато двамата вече се търкалят в смъртна борба по тесния каменен провлак.

— Куче! Скъпо ще платиш!

Уплашени викове отекват в утринния здрач. Неколцина се спущат върху борецките се. Но Радул е вкопчил ръцете си като клещи в гърлото на изменника. От рамото му струи кръв и остра болка замъглява зора му. Един стотник забива камата си в гърба му и се отдръпва назад. Двете тела се търкалят към края на пропастта. Ужас вцепенява всички. Още малко и двамата ще полетят в бездната. Но с последни усилия Манастир се изправя. Радул се вдига заедно с него, без да го отпуска. Преплетените им ръце се вият като змии. Морното им тежко дишане се чува далеч. Никой не смее да изпрати стрела, за да не улучи Манастир. Внезапно, с последно усилие, Радул блъсва куманина. Дребното тяло на Манастир литва надолу, отскача по скалите и пада в бездната. Изтощен и ранен, Радул грохва до самия ръб на провлака. Викове на гняв и ужас се извиват като буря. Куманите се спущат към него.

— Хвърлете и него долу! — се чуват яростни възклицания.

— Не!

Всички изтръпват и се обръщат към крепостната порта. Свалят шапки, свеждат глави.

Студените очи на Борила се впиват в неподвижното тяло на момъка.

— Дигнете го! Затворете го в кулата при Сеслав! Искам го жив!

По лицето на новия владетел играе странна, жестока усмивка.

Радул с мъка се изправя на лакътя си, очите му бавно се отправят към деспота и пламват в зловец пламък.

— Този! Той ще замести Калояна... Този си избрахте за господар! Помнете думите ми... Това, което... тримата братя... спечелиха за двадесет години... този... ще го изгуби за двадесет дни. Но... него... него ще го търпите. Вие, които не можехте да търпите между вас... Асена, Петра... Калояна... този... Борил!... ще свеждате глави... под... краката... му!... Безчестие!

И той пада безчувствен на земята.

А конниците като вихър летят из града, медни щитове звънят тихо и зловец, от кулите тръбят дълги тревожни призови. Целият град тръпне настръхнал.

Дин-дин-дон!... Дин-дин-дон!...

Камбаните звънят като безумни. И страшната вест поразява сърцето на търновци като бяла мълния.

Царят е убит... Добрият цар Иван е убит...

ГЛАВА XXXIX

В ясната хладна нощ безкрайна тъмна върволица се люлее между високите червеникави скали и светлото сребро на Вардара. Далече някъде клисурата се разширява като исполински отвор и в грейналото от трептящи звезди небе се изрязват тъмните очертания на Малашево и Бабуна.

С наведени глави и морна стъпка войскарите се връщаха към далечната родна земя. Всяка крачка ги отдалечаваше все повече от мястото, гдето техният велик вожд беше изпуснал сетната си въздишка, всяка стъпка ги приближаваше все повече към бурната и мрачна неизвестност. Връщаха се сиротни и разпилени. Без вяра, без утеха в нищо. Нямаше вече силната ръка, която ги тласкаше неспирно в неукротимия си устрем към толкова славни битки. Склопени бяха завинаги онези очи, дълбоки и примамващи като вирове, които с дръзкия си взор вливаха толкова пламък в сърцата им. Той бе умрял. И сякаш нещо бе умряло в сърцата на всички. Волята за борба... Радостта от победата... Дързостта за живот...

И един страшен въпрос гореше устните на всички.

Защо този смел и корав народ го разяждаше тъмен недъг? Защо този, който събира най-светлите качества на племето, този, който е белязан да води към успех съдбините му — винаги трябва да падне, задушен от клеветата, завистта и омразата на близките, своите люде?

Кой щеше сега да поеме със силна ръка великото дело? Можеше ли дребната злоба на няколко честолюбци да замени незаменимото — човека, отреден от съдбата?

Млад бе още княз Йоан. Негоден и бездарен — деспот Борил. Кой ще замести Калояна?

И тежка въздишка ломеше коравите гърди на суровите войскари.

А звездите трептяха учудени в дълбоките сини води на Вардара...

Връщаха се унили и с оборени глави непобедимите войски на Калояна. Връщаха се с празни ръце, сякаш от позорно поражение.

И носеха една-единствена плячка, скръбна и зловеща: осоленото тяло на царя.

А там, в далечното Търново, узурпаторът седеше на престола на Асеновци.

И ден и нощ камбаните биеха в чест на новия цар.

Четиридесет дни след погребението на Калояна узурпаторът се венча за вдовицата му. И цялата българска земя изтръпна от светотатствената женитба. И настръхнала зачака дни на позор и беззаконие, по-страшни от дните на Василий Българоубиеца.

Само една искрица остана да блещука в тежкия мрак, който бавно забулваше Мизия, Тракия и Долна земя.

Защото, докато надеждите и успехите на тримата велики братя изглеждаха изчезнали завинаги заедно с тях в хладната тиха гробница, окрилена от безстрастната усмивка на Солунския чудотворец — там, далече при Днепър, в земята на русите, се таеше и сияеше една тиха светлинна, една радостна надежда — Йоан Асен.

РЕЧНИК НА НЯКОИ СТАРИНИ НАЗВАНИЯ, ЧУЖДИ ДУМИ И СОБСТВЕНИ ИМЕНА

августа — императрица
Адриановград — Адрианопол, Одрин
аксамит — скъп плат
алагатор — началник на конна дружина
алебарда — старинно копие, завършващо с брадва
Аркадиопол — днешния Люлебургас
архонт — управител на област
аспра — дребна монета
бабуни — богомили в Босна и Македония
баил, байула — регент, регентка
балиста — обсадна машина
бархат — скъп плат
бастард — незаконороден
блюстител — пазител, страж
Бодуен — Балдуин
Боруй — Верея, дн. Стара Загора
браница — заградена гора за сечене
Буколеон — дворец на брега на Мраморно море
буторче — циклама
валет — прислужник
василевс — византийският император
василиса — императрицата
ватах — съдебно-финансов чиновник
велик лототет — първи министър
велик примикюр — министър на двора
венгри — унгарци
Венгрия — Унгария
вено — прикя

Визанс — Византия
 властели — боляри
 Влахерна — дворец при Златния рог
 връти, врътожад — градина
 въси — мустаци
 галера — военен кораб с весла
 гавелота — късо метално копие
 гинейя — обсадна машина
 гинекей — женско отделение
 глота — свита
 гончия — пратеник, куриер
 град зидати — повинност за строеж на крепости
 граматик — книжовник
 грош — сребърна монета, разделена на 6 аспри
 далматика? — вид царска дреха
 дедец — старейшина на богомилско братство с помощници:
 „гост“, „старец“, „стройник“
 десеткар — събирач на десетъка
 деспот — титла, давана на царски сродници
 десетък — данък една десета от житото, виното, меда, овцете и
 пр.
 Дианинград — Диампол, дн. Ямбол
 димнина — данък от едно огнище
 Димотихон — дн. Димотика
 Долна земя — Македония
 друнга — кавалерийска единица
 Дръстър — дн. Силистра
 дука — управител на област (военен)
 държава — златно кълбо, символ на царската власт
 Етър — Янтра
 жрънка — мелница на вода
 забел — заградена гора
 загар — голямо ловджийско куче
 зафир — сапфир
 звездел — цвете богородиче
 зевгар — работник с един чифт волове
 зердавена кожа — кожа от златка

златица — жълтица, перпера
Иствър — Дунав
калант — скъпоценен камък, тюркоаз
капелан — свещеник, който служи в параклис
карбункул — скъпоценен камък, гранат
Карвуна — дн. Балчик
кастрофилакт — началник на крепост
катапулта — обсадна машина
катепан — управител на административна единица
качунка — кокиче
кефалия — областен управител, подчинен направо на царя
киновар — червена боя
кипурия — градина, бостан
коместабул — „комест ту стаблу“ — началник на дворцовата

конюшня

Константиновград — Костантинопол, Цариград
крагуй — сокол
крагуяр — соколджия
крондил — кана
Крън — крепостен град близо до дн. Казанлък
кубер — кораб
кубикулум — стая за спане, покои
кубок — чаша
кумерк — мито
логотет — министър
митати — данък за даване подслон и храна на войска, държавни

люде

митра — владишка корона
млина — воденица
Мосинопол — гр. Гюмюрджина
находник — куриер, пратеник
овраг, оврази — дол със стръмни брегове
Овеч — дн. Провадия
падало — странноприемница край големите друмове
палиум — епископско служебно наметало; бяла вълнена яка, от която се спущат ивици по гърдите и по гърба, украсени с шест черни кръста, знак за митрополитско достойнство

пантомимка — танцьорка, която играе в театъра роля без мимика
парик — зависим, закрепостен селянин
перивол — градина, бостан
перпера — жълтица
перпирак — бирник, който събира данък в пари
песяк, песяци — кучкари
пилигрим — поклонник в светите места
побирчия — данъкосъбирач
понтифекс — папата
поприще — миля, стадиум, мярка, равна на 1000 стъпки
прахтор — главен бирник
примикюр — висш дворцов служител
приселки, приселии — повинност да се дава храна и подслон на
царя и свитата му, когато пътуват
пропия — земя, дарена за използване до живот Пропонтида —
брегът на Мраморно море в Цариград
протовестиар — висш дворцов сановник, завеждащ финансовата
служба
протостратор — началник на авангарда на царската конница
пряска — карфица
ротунда — кръгло преддверие
руба — рокля Русион — дн. Рускьой
себри — държавни царски селяни
севаст — висока титла, давана от царя
севастократор — първа титла, след царската
сенокос — ливада
Сер — дн. Серес
Силиври — дн. Силиврия
синклит — държавен съвет
сир — господар, ваше величество
скараманга — дълга дреха, стегната в кръста с колан
стас — имот на отделно семейство
стратор — началник на конна част
Стримон — Струма
сулица — дълго метателно копие
сюзерен — феодал на зависими от него васали
тема България — Македония

технитар — занаятчия
тиара — папска корона триклиниум — трапезария
тугинец — чужденец
Тъжа — Тунджа
Филиповград — Филипопол, Пловдив
фрушки, фръзки — френски
Хебър — Марица
Хем — Хемус, Стара планина
хермин — хермелин
хетера — жена с образование и изтънчени обноски, която има
леконравен живот
хиподром — оградено място за игри и надбягвания
хора — област
хризотриклинум — зала за пирове, украсена със златна мозайка
хрисовул — царска грамота със златен печат
Цепино — дн. Чепино
Цурул — дн. Чорлу
шафранен цвят — жълто-червеникав
яспис — твърд, непрозрачен скъп камък

ИСТОРИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

„Византийската войска пак се върнала след тримесечната несполучлива обсада на Ловеч. На едно място гърците успели да вземат в плен жената на Асена, което дало причина за примирие и предаване за заложник на византийците третия брат Иван. Иван впрочем скоро успял да избяга и войната се подкачила отново.“

(Никита Акоминат, История, стр. 521 и 622; Иречек, История на България, глава XIV, стр. 298)

„Сближаването на цар Петър с Фридрих Барбароса още през юлий на 1189 г. и предложението му за военна помощ против ромейския император, за което не са могли в Цариград да не знаят, вече показвали, че българските царе открито заставали в редовете на византийските врагове. Към това време ще трябва да отнесем и побягването от Цариград на третия брат Ивана, по-сетне цар Калоян, който бе даден като заложник при сключването на мирния договор в 1187 година и като такъв прекарал доста време у ромеите.“

(Никита Акоминат, История, стр. 622; проф. Вас. Златарски, История на българската държава, том II, стр. 60)

„Иванко имал тайни отношения със сестрата на Асеновата жена. Като научил за това, Асен пратил да го повикат късно през нощта, без да сдържа нито за миг своя гняв, Иванко се обърнал към своите приятели за съвет. Те му казали да отиде, но да препаше меча си скрито под дрехата.“

(Според Никита Акоминат, проф. Златарски, История, том III, стр. 89)

„Все пак ние научихме от най-сигурни наши разузнавачи и от достоверни слухове, че моят господар император го държат здрав и жив. Същият Йоаниций, както твърдят, засега се отнася достатъчно почитателно.“

(Из писмото на Балдуиновия брат Анри до пана Инокентий III от 5 юни 1205 год.)

(„Извори за българската история“, изд. БАН, 1965, том. XII, стр. 366)

„И изведнъж българите се събрали, уловили Балдуина и го довели, в Търново, гдето го предали на смърт.“

(Патриарх Евтимий Търновски. Из „Похвално слово за св. Иван Поливотски“. Златарски. История, том III, стр. 518)

„След поробването на Балдуина той дълго време бил държан в затвор в Търново. Когато Алексей Аспиета вдигнал въстанието, това жестоко раздражило Калояна против латинците. Той заповядва да изведат Балдуина от тъмницата и да го убият.“

(Никита Хониат. История, изд. Бекср, 1835 г., стр 837)

Българите високо почитали паметта на „великий и благочестивий“ цар. И сега още в преданията на тракийските българи то живее под название „цар Калиянчо“.

(Иречек, История, стр. 320)

„И като минаха много години време, възприе скиптѣра на царството новият цар Йоан Асен, сина старого Асена царя. И владяха българите и над гърки, и над фруги, сърби, арбанаси и вси градове, от море и до море.“

(Из проложното житие на св. Иларион Мъгленски)

„Начело на заговора срещу Калоян стояли собствената му жена, куманка, и сестреникът му Борил. За цар бил провъзгласен Борил, който се оженил за Калояновата вдовица.“

(Проф. Петър Мутафчиев. История на българския народ, том II, стр. 87)

„За смъртта на Балдуина не може да се каже нищо друго положително, освен това, което разправя простичко един фландърски свещеник, който пътувал за Цариград, през Търново, за отечеството си, а именно:

Докато Калоян бил зает с други работи, жена му пратила на императора в затвора писмо (вест, послание, думи — *verba suasoria*), с което го увещава, че ако той я вземе за жена и я заведе със себе си в Цариград, тя веднага ще го освободи от затвора и пленничеството. Когато императорът отхвърлил и презрял тия обещания, тя се оплакала на съпруга си, казвайки, че императорът ѝ обещал да я заведе със себе си в Цариград и да я короняса за императрица, ако тя го освободи от пленничество. Затова веднъж той заповядал да доведат императора и да го убият. Един фландърски монах, магистър Алберт, който през същата година минавал през Търново, разправял, че една жена от Бургундия, която тогава пребъдвала в Търново, видяла да стават чудеса и изцеления над гроба на Балдуин.“

(Из хрониката на Алберик, абат на манастира „Три извора“ в Шампан, недалеч от Шалон, в департамента Марна; проф. Вас. Златарски. История на българската държава през средните векове, том III, стр. 579)

„Вероятно по внушението на царицата куманка пълководецът Манастър нощем влязъл в царската палатка, ударил спящия цар и изчезнал. В Търново завладял престола Борил, вероятно един от виновниците за убийството. Оженването му за жената на Калояна оправдава това предположение. Законният наследник Йоан Асен бил още млад (непълнолетен) и побягнал в Русия заедно с брата си Александра.“

(Георги Акрополита. Иречек. История, том XV, стр. 319)

Издание:

Автор: Фани Попова-Мутафова

Заглавие: Солунският чудотворец

Издание: шесто

Издател: Български писател

Град на издателя: София

Година на издаване: 1989

Тип: Роман

Националност: Българска

Печатница: ДП „Димитър Благоев“, София

Излязла от печат: 10.IV.1989 г.

Редактор: Рашел Барух

Художествен редактор: Олга Паскалева

Технически редактор: Светла Петрова

Художник: Борис Ангелушев

Коректор: Александра Хрусанова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3831>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.